

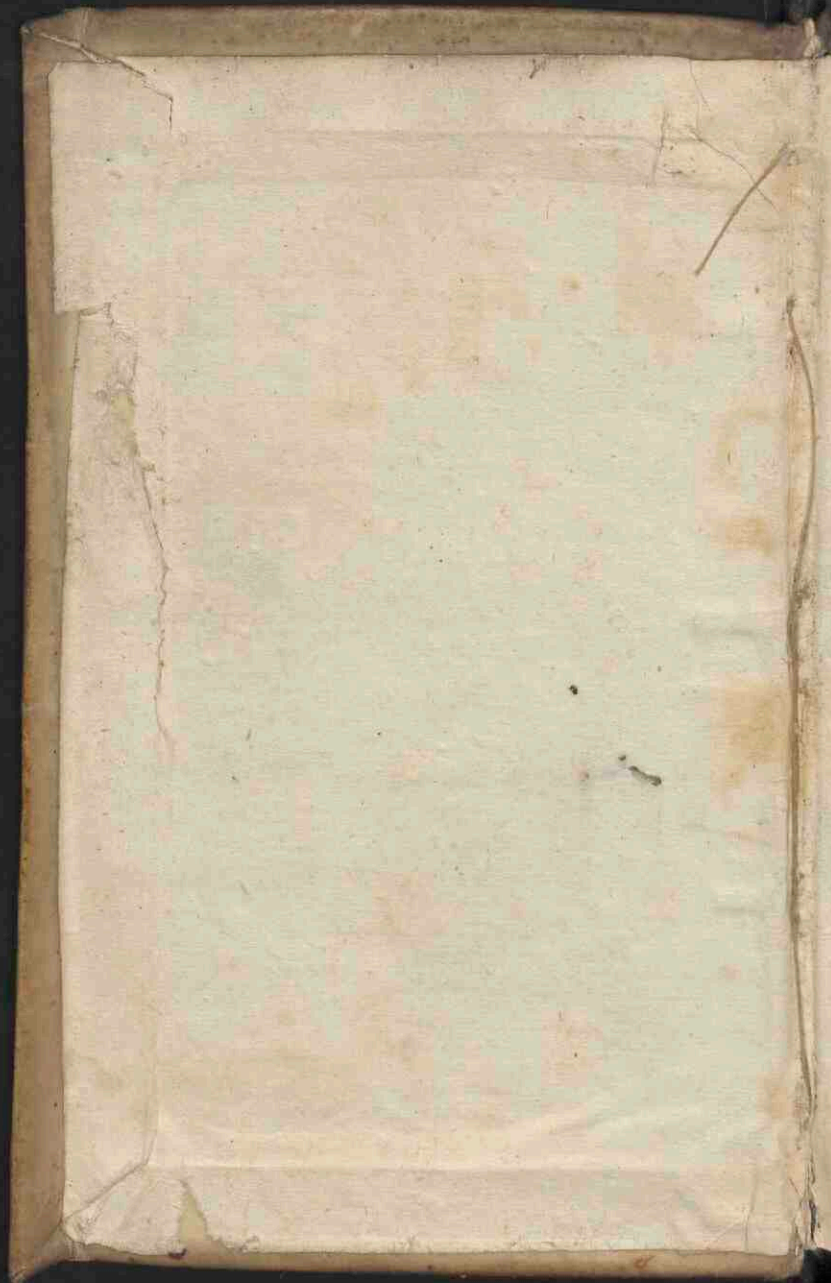

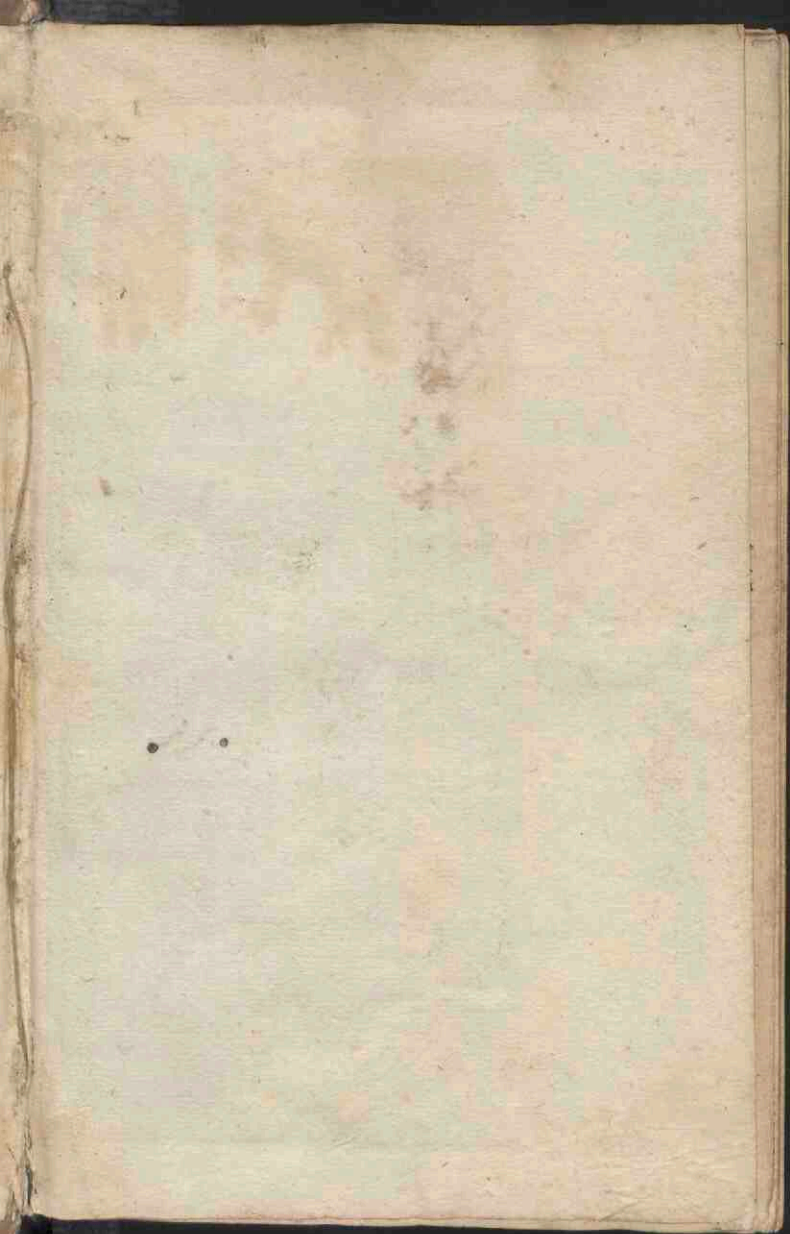
Roomsche reijs, t'zamenspraeks-gewijs tusschen Pieter de Reijser ende Abacuk fijnen broed

<https://hdl.handle.net/1874/363143>

131

Vak 27

(Stalpaert van der Wiele, J.,) Roomsche Reys. 't Zamenspraecks-
gewijs tusschen Pieter de Reyser ende Abacuk. Fijnen Broeder. 's Hert.
J. Scheffer, 1624. perk. m. titelpl. *Titel en eenige der eerste blz.*
bevekt.

Zeldzaam.

2.50

Wetrijn

VAK

27

No.

131
De vooys

ROOMSCHE REYS.

En samen spracks-gewijs
tuschen

PIETER DE REYSER

ende

ABACUK

FYNEN BROED.

De vooys

S' Hertogenbosch
Bij Janzoon Scheffer
Int iaer 1624

ROOMS OF THE REYS

Bibliotheek
MINDERBROEDERS
WEERT.

2. Hordvrouwen
Bij Jonckvrou
In den 1004

Korte Voor-reden
DES AVTHEVRS

A E N

A B A C V K
FIINEN BROEDER
zijnen sonderlingen vrint.

 Igneur Abacuk fij-
nen Broeder ! Siet
hier, ende erkent de
t'samen-spraek, die
wy niet lang ghele-
den, onderling gehadt hebben,
op het stuk van mijn aenstaende
Roomfche Reis. Het heeft my
goedt gedacht de zelve by ghe-
fchifte te stellen, ende aen V.L.
te presenteren; op hoop datse in
u, met wat meerder staede, en-
de minder beroerte als voor
(. .) 2 hee-

heené over-wogen sijnde, noch eens mogt komen te veroorfa- ken een klein beginselken van- de gewenschte vrucht, die my beweegt heeft, zoo veel uyren met u daer-inne te verslijten. d'Onder-vinding leert ons da- gelicks, dat de naerdere bedenc- king menig-maelen van zelfs toelaet, 't geene de kiff-suchti- ge disputatie, op 't alder-hevig- ste plagh te bevechten. De rede is; over-mids men tot dusdani- ge ouffening meer gedronghen wordt deur geval, als deur raet: ende over-sulks beziger is, om de overhant te winnen, als om de waerheidt te vinden.

Nu, over-mids onzen koste- licken tijdt niet te vergeefs be- steedt en sy, ende wy daer voo- ren

ren rekening zouden hebben te
geven in't Oordeel Gods; zoo
hebbe ick onse Onder-hande-
ling, (zoo veel mijn memorie
heeft kunnen toe-draghen) by
mijn zelven vervat, de Moti-
ven van mijn Reis pertinente-
lick aen-ghewesen, de zelvighe
verdedigt, uwe tegen-stellingen
beandwoordt, ende alles ghe-
trouwelijk uit-gedruckt, 't welk
onder ons dien-aen-gaende ge-
passeert is. Doch zo, dat ick nae-
der-handt daer noch by-ghe-
voughe hebbe eenige Schriftuy-
ren ende Bewijs-redenen, die
my dochten ter materyen dien-
stig te wesen. Ende op dat deze
mijne naerstigheid, beneffens
u, noch eenighe anderen uws
gelijken mogt komen te proffi-

(:.) 3 teren,

teren, zoo hebbe ick, des ver-
socht sijnde, gaerne toe-ghela-
ten, eenighe doulijnen van Co-
pijen, in plaets van te schrijven
met minder moeyte ghedruckt
te werden tot meerder baet.

Neemt dan dezen mijnen
arbeid te goede. Ende ghelijck
ghy gheweest sijt de eerste oor-
saeck van dien, zoo sijt oock de
eerste winning van't volmaek-
te werck. Vaert wel. uyt mijn
Tuyn-huysken dezen xij. Au-
gusti. Anno 1624.

V.L. Dienst-bereide Vrindt

PIETER REYSER.

U Y T R O U P
T O T D E
K o o p e r s e n d e L e z e r s
V A N D E
R O O M S C H E R E I S
P E T R I R E I S E R I I.

*Omt te marckt ! En koopt dit
Bouckje,
Omt te lesen in een houkje
Wel geseten, wel bedacht,
Al die na de waerheid tracht.*

*Komt te marckt ! ghy Catholiken,
Die Calvijn wilt deur sien strycken,
Die een korte claere proof
Leeren wilt van uw' geloof.*

*Komt te marckt ! ghy sijne Luyden.
Hoordt u hier den Text beduyden;
Ziet hier claerder als den dag,
Hoemen te geloven plag.*

*Komt all' t' saem die u geneeren,
Die van dag te dag verkeren*

Mette hooge Sprekers moes
Van het Puritains gebroedt.
Koopt dit Boukje, 'k weet voorseker
't Sal u strekken tot een beker
Vol van starcke medicijn,
Tegens het Geneefs venijn.
Al wat ghy-luy in-gesogen
Hebt van valscheidt, hebt van logen,
Hebt van schennis, hebt van spijt,
Sult gh' altsaemen werden quijt.
'k Weet toch wel, hoe r' uwent woelen
De Ministers op de Stoelen:
Hoemen daer op Afgoddist,
Hoemen daer op Antichrist.
't Afgodisten, 't schelden, 't schenden,
't Antichristen neemt geen ende.
Eer sy hem die best uyt voer
Op de Babyloonsche Hoer.
Wee de Munn'cken, wee de Paepen!
Wee de valsche Baals Knaepen!
Wee d' Antaeren, wee de Mis!
Wee die niet geseeft en is!
Wee die voor den Heer der Heeren
Schimmen, smeecken, Graven eeren,
Doodd' aenroupen, Bevaerd't gaen.
Romen heeft de rest gedaen.

Romen

Romen, die van seven Bergen
Durft den hoogen Hemel tergen;
Romen, die om ronde munt,
Bullen en Perdonnen gunt.
Romen, die een deel Gebeenten
Uytte Graven der Gemeenten,
Ophaer hogen Autaer cierdt,
En voor Pieters Lichaem vierdt.
Pieter, lacen! die te Romen
Noit zijn dagen is gekomen,
Noit gesturven, noit geleeft,
En veel min gezeten heeft.
't Sijn niet dan versierde dromen,
Om de Roomsche Stoel te vromen,
Om den Af-laet, om de Kist
Vanden Paepschen Antichriest.
Aldus preektmen in uw' Kercken;
Om de Kettery te stercken;
Aldus schryfmen: Pen en Bouk
Sijn vervult met deze vlouk.
Hier mee spelen de Scholieren,
Hier mee schereren de Barbieren,
Hier mee weeftmen, hier mee schier
Drincktmen al't gesmuickte Bier.
Aldus hoordtmen oock de Luyden,
Onder-weeg de Text beduyden,

Aende Taeffel, op de Banck.
Dit's de Kouckouck eene sanck.
Dorpen, Steden, Binnen, Buyten,
Marckten, Beurſen, Wagens, Schuyten,
Zingen all' op deze maet,
Praeten niet dan deze praet.
Of dan iemand vande Vromen;
Onverſiens hadd' in-genomen
Vitte mond van Duits of Wael,
Iet wes van dit ſwart Regael;
Die en laet niet, of hy kope
(Wil hy weer geſondheit hopen,
Wil hy weerom werden klouck)
Om een kleintjen, dezen Bouck.
Want hier inne ſijn beſloten
d' Alderſnelſte Antidoten,
Magtich om 't Noijons Cicuit,
Daed'lick te doen ſpougen uit.
Magtich om met open kaecken
Uit het keel-gat te doen braecken
Wes of Gommer, of Armijn
Oit geſmoockt heeft van ſenijn.
Datter niemand dan en feile
Of hy koop van deze heilen,
Die voor d' alder-ſnoodſte peſt
Sijn' toprecht probatum eſt.

Ick verwonder my, Iae' ck seker!
't Handwerk van den goe'n Apteker,
Die zoo krachtich en zoo kort
Des' Infusy heeft gestort;
Die zyn Droguen, die zyn Kruiden
Zoo kon passen op de Luiden,
Die zoo aerdig en zoo vroed
T'saemen mengde nut en zoet.
Iae, om 't Walgen te verhoeden,
Mette Heliconsche vloeden,
Metten honich van Parnas
Soomde zyn bereide glas.
Eer sy Pieter, danck de Reiser,
Die om Koning, noch om Keiser,
Noch om iemand die hier leeft,
Dit Recept benaerstigt heeft.
't Was de Waerheidt die hem spoorde,
't Was Gods-dienst, die hem bekoorde,
't Was de Wel-vaerd, 't Was 't geluck
Vanden fijnen Abacuk;
En met hem van all' de Fijnen:
Op dat hen eens mag verschijnen,
Op dat hen des Heeren dagh
Eens in d' oogen lichten magh.
Amen: zegt; Dit moet zoo wezen!
Wilt dit Bouck dan naerstig lezen,

En

En wenscht voorspoed, vrede, peis,
Pieter met zijn Roomsche Reis.
Wenscht, dat Pieter wel moet vaeren;
Wenscht, dat God hem wil bevaeren;
Wenscht, dat Pieter eeuwig leef,
Die den sijnen Broeder schreef.

G. Balemus.

Gedicht

Tereeren vanden Hoog-geleerden

PETRVS REISERIVS,

Vyt-gevende zijn Gheschakeerde Bouck

vande

ROOMSCHE REIS.

Oëcius Severijn, die in voor-leden tijen,
De zoete troost gebriest heeft van Philosophie,
Was d'eerste, die zijn Bouck schakerende,
verkoos

Te schrijven 't een in vaers, en 't ander hoofs
in proos.

Het werck geluckte wel, en wordt van d'oudste dagen
Tot onzen tijden toe, verblaedt met groot behagen.

Doch grooter waer't geweest, hadd' hy zijn los Latijn
Geschreven, na' d'venant zijn zoete vaers en sijn.

In 't een is hy zoo laech, in 't ander zoo geresen,

Dat, als men eenen leest, twee Schrijvers schijnt te lezen

Dan yder heeft zijn gaef; End' hoe veel iemandt had

Van kunst, van denck, van haef, daer schorte altijd wat.

Aen dezen Schrijver oock: hy sal hem dat niet belgen,

Zoo lang hy hier te land zijn adem moet verswelgen;

Daer niemand anders iet, als stucks-gewijs en kreeg.

Iek wil hem prijsen niet, de Man is my te zeeg:

Maer

Maer lesende zijn Bouck, zoo let eens, hebby rede,
Wat plaets hy hier verdient: de eerste, of de tweede?
Ghy vindt hem allesins zich zelven zoo gelyck;
Int rymen wel zoo zoet, int reddem wel zoo ryck,
Dat ghy zult zeggen: Leest, leeft eenwig Pieter Reiser!
Laet Koning sijn Boect; Maer ghy moet wezen Keiser,
Zeer wel. 'kdoed' t u ghestandt: Want's Mans beweze
kunst
Eischt van u wel die prijs; En van my wel die gunst.

N. Cluyfenburgh.

DE DRUCKER.

Goed-hartighe Leser ! Alzoo
Petrus Reiserius goed gebonden
heeft / tot claerder bewijs zijnder
goeder trouwen / de ghetuighe-
nissen der Oud-vaderen in dezen
gheallegeert / by te brengen in
haer eigen Latijn : En niettemin
de zelve ten dienste vande ongelet-
terden te verduitsen ; zoo en hebbe
ick mede de Latijnsche allegatien
niet durven achter-laten. Op dat
de Duitse Klercken / vande waer-
heid te bet verzekert / ende de Ge-
leerden te meer zouden blijven ver-
noug. Het welck my docht / dat
vooz alle beiden wel zoo waerdig
behoorde te wesen / dat zy luiden
ten lieven danck een halve stup-
perken op een exemplaer te meer
zouden willen geven. Vaerdit wel ;
En neemt onzen arbeid te goede,

A P P R O B A T I E.

Alſoo deſe t'samen-ſpracck gehou-
den tuſſchen *Petrus Reiſerius en-
de Abacuk ſijnen Broeder* (vvaer in de
Catholijcke vvaerheyt vande Af-laten,
Pelgrimagien, Aen-roepinge der Heili-
gen, vande macht des Paus van Romen,
ende van meer andere controverſien,
door Schriſtuiren ende getuigeniſſe der
H. Vaderen bevveten ende beveſticht,
ende de Argumenten vande contrarie
partije vvederleit vvorden) van ver-
ſcheide geleerde Mannen geleſen ende
ghepreſen is; ſoo ſal de ſelfde tot groot
profijt gedruckt ende van een yder ghe-
leſen vvorden, deſen 6. Novembris.
Anno 1624.

*Chriſtophorus Faber Lovani-
enſis. S. Theolog. Licent.
Librorum Cenſor.*

EERSTE HANDELINGH,

Inne houdende de by-een-komste van

ABACVK FYNEN BROEDER,

ENDE

PETRVS REYSERIVS.

ABACVK,

Gedt groet u Pieter/mijn goeden Mede-borgher! Wat is 't dat ick u aldus sie toe-gherust op sijn reysens? Wat hebt ghy in de zin / of waer wildp heenen?

PIETER. Ick houde my vast dagh aen dagh ghereedt/om met de alder-eerste voorspoedighen windt over te schepen na Havre de grace. wesende een haven van Normandien in Branchrjck.

ABAC. Wat hoor ick? zijt ghy dan van mepninghe dese onse stadt/ ende 't goede gheselschap/ 't welck ghy daghelijcks met groot ghenoeghen'pleeght te hanteeren / alsoo te verlaten?

PIETER. Ja ick: maer niet dan voor een saer of ander-half/ten alder-langhsten.

ABAC. Wel/ dat is lang genoegh voor soo korten reys. Of wildp verder?

PIET. Ja ick: door Branchrjck na Italien.

ABAC. Na Italien? Doorwaer / 'ken ben niet weynigh hier inne verwondert. Ja werwaerts ick my wende metter ghedachten /

'ken kan niet bebroeden in alle mijne sinnen/
 wat u tot dese reys magh beweghen. Want
 hier toe en plaght hem niemandt schier te be-
 geven/dan om eenige van dese vier oorzaken:
 Te weten/winning van koopmanschap/lee-
 ringe van konsten ofte talen/curieuse besich-
 tingh van landen ofte volcken/ende eyndelijc
 hanteeringe van wapenen. Eenige van dese
 en kan ick in u bevinden:als zijnde voor eerst
 een Mentenier/sonder ommeslagh van nego-
 tien; daer-en-boven een man van letteren/nu
 al ober lange jaren gekomen ten eynde uwer
 studien. Hier toe ervaren inde bysonderste
 Landen/ende ter eeren ghenoech bespzaecht
 met de tierlijckste talen van Europa; ende
 eyndelijcken van uwe jeughd af goedgunsti-
 gher lief-hebber van de kunsten van Dallas/
 als van de oefeninghen van Bellona. Ten
 waer sake dat u van de voorgaende Reysen/
 tzy in Byzantijck/tzy in Italien/wat liefs
 waer ober-ghebleven/twelck u noch wesen-
 sende een Vrijer van uw' ambacht/ken weet
 niet met wat verborghde koozde./na haer
 moght komen te trecken. Dan dit en kan ick
 niet wel vermoepen/ten aensien dat ghy al u
 leven eenen koelen-troeber/ende daer-en-bo-
 ven nu een Lubecks-vrijer geworden zijt.

PIET. Monsieur Abacuk / u L. is een neer-
 stigh ondersoeker der saken;maer doet my
 middelertijdt ghedencken/ende metter daedt
 waerachtig vinden het spreekwoort/twelc
 ick wijlen in Italien hebbe gheleert: Più sa il
 Matto in casa sua, che il Savio in casa d'altri. dat
 is: Meer weet een Sot in sijn eyghen hups/
 als een Wijsen in 't hups van een ander. Be-
 halven dat ghy schijnende te willen argu-
 men-

menteerē à sufficienti partium enumeratione, en
 ettelijcke partes nalatende / geen bundigh be-
 slupt en kundt maken. Want boven de vier
 of vijf oorzaken van reysen / die ghy verhaelt
 hebt / kunnender noch meerder aenghewesen
 worden. Ende om niet te seggen van den ge-
 nen / die om oorlogh / dieren tijdt / pestilentie /
 ofte dierghelijcke plagen vertrecken / en heb-
 dy nopt geweten dat wel somtijds de devo-
 tie aen iemandt een wettighe oorzaeck geven
 kan om aen te nemen eenighe reysen.

ABAC. Ja ick / harde wel : maer niet dan
 by den genen / die door Pauselijcke supersti-
 tie verblindt / de Afgoderijē gebuycken voor
 devotie : terwylē dat sp-lieden / door mid-
 del van goddeloose Bee-vaerden / verdragen
 de eere van den levenden Godt / 't zy op doode
 rompen van S. Jacobben / of Bastianen / 't zy
 op houte blocken van Lozetten / of Monser-
 raten / 't zy op schaduwē en schimmen van
 S. Jozissen en Christoffelen / ofte diergelij-
 ke gesproken ; die of nopt ter werelt gheweest
 en zijn / of immers nu tot asch verballen / van
 ons niet meer en weten als andere ghemeene
 dooden : ende in alle geval met groot ongher-
 ijck van de Majestept Godts / by de Paeps-
 ghesinde Bee-vaerd-ganghers / worden be-
 socht / ende aenbeden. Van aldusdanighen
 grooten misgreep / en kan ick van uwe ghe-
 leertheydt ende uytstekende deughdsamheyt
 niet vermoepen.

PIET. Ick dancke u seer van u goed gevoe-
 len te mywaerts ; 't is onverdiendt. Doch
 met soodanighen beleeftheydt / die versaemt
 is met soo grooten injurie van mijn Moeder
 de heylighe Catholijcke Kercke / ende met soo

leelijcken schemmis van de vzienden Godts en
 den ick niet seer vermaecht. Ik weet wel dat
 meester Jan Calvijn in deser manieren plaght
 te doelen met de Apostelen/ Martelaren/ en
 andere liebe Godts Hepligen; maer laet my
 voorstaen/ dat de Gereformeerde Kercke ha-
 re saken beter soude verhoorden/ waer 't dat
 sy haer van soodanighe petulantien wat be-
 liefde te matighen; ten minsten by den ghe-
 nen/ die noch niet t'eenemael inghenomen en
 zijn van de nieuwighepdt haerder leeringh/
 ende noch niet gantichelijcken verghten en
 hebben 't gene datter geschieden staet van de
 vzienden Godts/ Die u versmaet/ versmaet
 my; die u-lieden raecht/raecht de appel mijn-
 der ooghen/ &c. Want men moet weten/ ghe-
 lijcher wijs het geloof ende de deughden in de
 menschen alleynskens aennemen / dat eben-
 eens het ongeloof en de boosheyt oock haren
 tijd moeten hebben om aen te groepen: Nemo
 enim repente fit improbus: & successive fit motus.
 Een en goeden man en wort niet al teffens de
 quaedste.

Luc. 10. 16
 Zachar.
 2. 8.

ABAC. Wel laet ons de questie nu laten
 haren; ende segt my beliest het u/ upt vziend-
 schap / wat het voor een oorsake is/ die u / in
 dese rijpighet van jaren/ is beweghende/ tot
 den aenvangh van een alsulcken verden/
 moepelijcken/ende kostelijcken reys?

P I E T. Een Abacuk: uwe voor gaende ma-
 nier van spreken maecht my scrupuleus/ ende
 geeft my een nadenckē van u de mont weder-
 om te doen openen tot meerder scheldingh/ en
 snober laster als te vozen. Doch op hope van
 beter/ indien ghy immers so belust zijt om te
 weten 't booznemen van mijn reys; Ick wil
 na komen.

ABAC.

EERSTE HANDELINGH. 3

ABAC. Na komen? Gy lieve! seght my
toch tot wat eynde?

PIET. Seer geerne: maer op conditie/dat
ghy niet beschimpen of beschelden en sult het
gene ghy niet en verstaet. Ich ga na Rome/
om aldaer met eene nieuwe devotie den Heer
te aenbidden: om aldaer de Gzaven van de
heylighe Apostelen Petrus en Paulus te besoec-
ken: om aldaer dooz hun-lieber voozspake/
meerder genade te verkrighen: en eyndelijck/
om aldaer van den oppersten Dispensier der
hemelscher thjesoozen/in dit aenstaende saer
van gratien / benevens andere sondaren ende
penitenten/ wat quijtscheldinghs te verwer-
ven van de menighvuldige en wel-verdiende
boeten mijnder sonden. En dit zijn de redenen
van mijne vooz-genomen reys; niet strecken-
de/ gelijk als 't meerendeel der huydenaeg-
sche reysen/tot iet tijdelijcks: maer tot iet eeu-
wigs; danckende de voozsichtigheyt Godts
over de occasien/so van mijn eenfaem levē/als
van andere gelegentheden hier toe bequaem/
die 't sijn Majesteit my beliest heeft te geven.

Vier moti-
ven van de
Roomsche
Reys, die
in dit Tra-
ctaet wor-
den gedis-
puteert.

ABAC. Wel: alle ding laet hem seggen. Maer
mepndy dit alles ter goeder trouwe/of seght
ghy 't alleen by maniere van tijd-kortinghe?
Want hebbe ic u anders tot noch toe niet on-
bekent versleten/ so dunct my dat ghy beter
behoort te weten; en dat ghy in soo helderen
licht des Evangeliums/als ons dooz de ghe-
nade Godes in dese Landen en tijden is ver-
schenen/niet langer en behoort te blyvē sitten
onder den tastelijckē dypster des Pauzdoms/
ofte om plat upt te seggen / 't gene ick geboe-
le / onder de verdoemelijcke slippen van den
Roomschen Antichrist.

PIET. Al sacht Abacuk/al sacht ! Ick had de anders van u verwacht : maer ick sie wel den Exter en kan sijn huppelen niet laten : en die met den dupvel ghescheept is / die moeder mee over. Ick hebbe u terstondt/terwyl ghy my importuneerde / vier motiven ghegeven van mijn Reys; welke is 't nu van dese vier/ die u dunckt te verdienen aldus onthaeldt en besmaeldt te worden?

ABAC. Draeghdy dat : Alle vier ghelijck. En wat uytverkoozen of suchtzagent kindt Godts en soude sich niet ontstellen / in vier soodanige grouwelijcke en lasterlijcke pointen ! van de welke het eerste den Almachtigen Godt berooft van sijne ongemetentheyt; het tweede in-voert eene ghesozmeerde Afgoderije; het derde / met onverbzaghelijcke injurie Christo onsen eenighen Middelaer noch andere middelaren toevoeght/tot boozspraken onser salighepdt; ende eyndelijck het vierde/ van het seven-hoofdighe Beest / ende den waren Antichrist/ maect den oppersten Dispensier van de Schat-kamer Christi/ onder 't decksel van sijn beroemde ende bedrieghelijcke Af-laten.

PIET. Soo/soo/als een man/gaet byz boort met u spozcken. Maer weet/ dat ic de Spzeuwen niet en slacht / om my van een wepnigh gheruchts te verbaren. Roeyt byz noch luyder; op dat men u ende uwe leeringhe te beter magh kennen. Dit is toch van oudts het merck-teecken van alle ketterijen / haer by gebzeck van redenen met spytighepden te behelpen. Ende hier inne ghebe ick my geeren gewonnen. Maer indien 't u beliest beschepdelijck te handelen; ick make my sterck/u rastelijcken

EERSTE HANDELINGH. 7

stelijcken te bewijfen/ dat dese vier poincten/
daer ghy soo luyde ende leelijck ober roept/
Catholijck/oprecht/wel-gheboeligh/ ende in
de Kerck van de eerste vier-hondert jaren/
min noch meer alsoo gheloost/beoeffent ende
beleest zijn gheweest.

ABAC. Daer wilde ick wel een bancketsen
aen verhooren van twee-mael vijf-en-twin-
tigh guldens. Helas/ mijn bziend/ ick soude
veel eer kunnen bewijfen dat swart wit wa-
re/van ghy dese vier poincten met Schzistu-
ren ende Oudt-Vaderen sult verdedighen.
Och! oft Godt gabe/ dat uw' verwachte
hoor-Winden noch een dagh dyp ofte vier
mocht vertucken/om middelertijt/hier van
onderlinghe sprekende/u de waerhepdt aen te
wijfen/ ende u onghelijck te doen erkennen.
Ende om tijdt te winnen/belieft het u/begin-
nen wy van 't eerste.

REDELYCK BESCHEYDT, dienende op de

EERSTE HANDELINGH.

Ick wil hier mijn ooz te luyster
Legghen/om den swarten dupster
Onderscheypden van het licht/
Dooz dit onderlingh bericht.
Want dit zijn de iupste punten/
Die 'k al-om meest upt sie munten;
Daer van waghens/daer van schuyt/
Wijtde vol is van dispuyt.

't Zijn de Bee-vaerts t'allen kanten/
 't Is t' ghebeente/ 't zijn de Santen/
 't Is den Vlaet van 't gestoelt/
 Petri/daer men meest mee dzoelt.
 Dank den stozter/ lof den gieter
 Der ghenaden/dat ich Pieter
 Kieper/wel tot myn gheluck
 Dont by Zoeder Abacuk.
 Ich en sagh noyt d'een of d'ander/
 Dooz dat ickse by malkander
 Hier vond staen; en daerom by
 Ben van sucht te weder zy.
 't Schijnen my/na datse spzeken/
 Bepde bozghers/bepde leken;
 En van al de rest ghelijck/
 Bupten Geus/en Catholijck.
 Nu sal ick te recht eens hoozen/
 Wie van twee op d'oude spozen/
 Wie van bepde op de maet
 Van Schrifruer en reden gaet.
 En wie we'rom d'oude mercken
 Van de leeringh d'eerster Kercken/
 Die men up de schriften weet/
 Van d'Oud-vaders overtreedt.
 't Zijn dan Geusen/ 't zijn Papouwen/
 Die by my het heldt behouwen
 Willen/moeten toonen dat
 Sy betreden 't oude pat.
 Toonen seggh' ick; want met woorden/
 Of ick schoon de soetste hoorde;
 Zijnse aen geen reden vast/
 Ben ick niet een hapy gepast.
 Toonen seggh' ick: want in saken
 Die of hel/of hemel raken/
 Hooghste vreughd/of hardste pijn/
 Wil ick niet gheblinchockt zyn.

EERSTE HANDELINGH. 9

Of my dan al iemandt seide:
 Dat hy my de Schyft upt-lepde/
 Soose van beginsel aen
 Van d'Oud-vaders waer verstaen:
 Dat sijn Tempel d'epghen ware/
 Die van Christus oudste jaren/
 Vooz de gunst van Godes Geest
 In de wereld had gheweest:
 En hy kon my niet doen blijcken/
 Niet doen tasten/niet doen kijcken/
 't Geen hy by opini gist;
 Had my niet dan tijdt verquist.
 By my zyn twee dinghen kundigh:
 't Een/dat Christus Kerck soo bundigh
 Is ghebouwt / dat geen gheweldt
 Opt haer heeft te neer gheweldt.
 't Ander/dat haer klare luster
 Popt soo magh belet van dupster
 Werden/dat haer eenigh man
 Wt het oogh verliesen kan.
 Dit wou soo dat wesen soude
 Christus die sijn Tempel boude/
 Teghen alle helsche trots/
 Op een onbewogen Rots.
 Ja op 't hooghste van een berrigh/
 Als een stadt/die 't mistigh swerrigh
 Wt de swarte Stryx verweckt/
 Nu noch nimmermeer bedeckt.
 Hier upt volght/dat Godes Tempel/
 Met bewijs van klaer exempel/
 't Zp in vooz of teghenspoedt
 Haer ghevolgh betoonen moet.
 Soo dat s' op den dagh van hupden
 Noch kan wijsen/ van wat lypden/
 In wat tijden/ in wat ste'en/
 Haer Religi is bele'en.

De ware Kercke is onvergákelijck.

De ware Kercke is sienelijck.

Math. 5. 14

De ware Kerc moet hare successi ende gevolgh toonen.

Ja van hondert t' hondert jaren/
 Itan doen blijcken dooz Leeraren/
 Die den Heer haer heeft vergunt /
 Haer Gheloof/van punt tot punt.
 Doetse dit/daer is geen twijfel/
 Of s'en dzyt de rechte rijfel/
 Of s'en heeft het supste merck
 Van de ware Chzisten kerck.
 Komt s'u hier oock in te seplen/
 Soo weerdeerdt byj all' de heplen
 Die s'u boozdzaeght/dies u biedt/
 Dooz Regael/en anders niet.
 Schouwt haer opghepzonkten beker
 Als vergif/en houdt booz seker
 Dat sy sonder dit betoogh
 Is des Sathans Spnagoogh.
 En of s'u al met Schzisturen
 Wou verheeren/wou verduren;
 Weest Schzisturelijcken doof/
 Geest haer listen geen gheloof.
 Beght byj: Neemt het my te goede
 Dat ick booz uw' text my goede/
 Nadien oock wel d' alder-best
 Wierdt gheterght met scriptum est.
 Scriptum est, en magh niet ghelden/
 Dan als 't met de oude Helden
 Werdt verstaen; want anders ist
 Diet dan nebel/niet dan mist.
 Pu ad rem dan; die 'k bebinde
 Dit te doen van dese bynde/
 Daer sal ick my mee beraen/
 Daer sal ick 't mee houden staen.
 Dal daerom hier blijven micken;
 Wie van twee dit best beschicken/
 Wie van beyden dat den bal
 Alderhandighst vatten sal.

Math. 4. 6.

2. Pet. 1, 20

TWEEDE HANDELINGH. II

't Is onseker; maer 'k sou ramen/
 Da 'k hen hoorde slus te samen
 Spreken/dat de zedighepdt
 Valder-beste kang verbeepdt.
 Zedighept/die van vermoghen
 Groot is in der menschen ooghen;
 Zedighepdt / die vooz gewis
 's Waerhepdt's volle suster is.
 't Is de Leughen/die niet schelden
 Waer onreden plagh te melden;
 En die 't meeste recht gebzeecht/
 Althids d'onbeleefste spzeecht.
 Du wel aen ! het sal ghedijen;
 Da ick sien kan aen partijen.
 Godt de Heer wil gunnen dat
 Ick met hen de waerhepdt bat.

II. HANDELINGH,

Of de Bee-vaerden oock schriftmatigh
 zijn ende ghelijckformigh het ghe-
 bruyck van de Primitiue Kercke.

PIETER.

Vat is dan / mijn upt-verkozen
 hzoeder Abacuk / vooz 't eerste
 u versoek ?

ABAC. 't Selvighe/dat ick
 u L. daer terstont hebbe vooz-
 gedzagen; namentlijcken/ ter
 voorsake van 't eerste motijf uwer vooz-geno-
 me repse/ my te bewijfen dat de Bee-vaerden
 schrift-

12 ROOMSCHE REYS. II. HAND.

schriftmatigh zijn / ende ghelijcksozmigh het ghebryck van de Primitive Kercke?

P I E T. Dat sal ick seer geerne doen: ja boven u versoeck noch doen blijcken/dat de gene die anders geboelen van ober twalef hondert jaren herwaerts/ dooz Heretijcken zijn verwesen ende ghehouden gheweest.

Bede-vaerden bewe-
sen, eerste-
lijck uyt
Schriftu-
ren.

Dat dan dooz eerst de Bede-baerdē schriftmatigh zijn/blijckt upt de W. Schrift: want Deuteron. 16. 16. werdt van Gode selfs beboelen / dat alle Israeltische mans-persoonen woonende verspreet dooz het gantsche landt van Palestijnen/ driemael des jaers verschijnen/ ende Bee-baerdt souden komen doen in den Tempel des Heeren. De exempelen ofte obediētien van dit selvige ghebod/ leeft men doozgaens inde schriftureljcke boecken. Siet onder anderen 1. Reg. 1. van Helcana, en de Godtruyctighe Anna sijne huyssvrouw. En op dat ghy hier tegens niet en komt te excipieren op het oude Testament/soo voegt hier by Ioan. 12. 20. daer oock eenige upt het Heydendom ghetuyght werden van verre wegen op-gheklommen te zijn / om te aenbidden in Jerusalem. Item/ Actor. 8. 27. komt den oppersten Chresozier van de Koninginne Candacis insghelijcks van de upterste palen van Ethiopien Bede-baerdt doen in Jerusalem. Ja Actor. 20. 16. haest hem den Apostel Paulus ober wegh / om sijn Pincxter te moghen houden binnen Jerusalem. Ende eyndelijcken/ Christus selfs/ hadde de ghewoonte van jaerlijcks met sijne alderheplighste Moeder/ ende sijnen Minne-vader Ioseph, van Nazareth op te trecken na Jerusalem / om aldaer Feest-dagh te houden. Dunct u nu niet
Broeder

Broeder Abacuk/ dat het gene van Gode is geboden/ van soo vele heplige personen is gepleeght/ ende door soo vele schrifturen werdt bevesticht/ weerdigh is om oock by ons-lieden achtervolght/ beoessent/ ende als schriftmatigh aengenomen te werden?

Insonderhepdt overmits de authoziteyt van de Oude Vaderen/ die eendrachtelich de Bee-vaerden / als wesende Gode seer aengenaem/ ende ter saligheyt seer proffytigh / of selfs beoessent / ofte anderen geraden en aenghepresen hebben. Neemt upt velen dese navolgende ghetuygen. De eerste is S. Hieronymus, tomo 1. in den 46. Sendbrief, aen eenen edelen Romeyn/ genaemt Rusticus: Den welken Gode belooft hebbende te besoecken de heplige plaetsen van Palestijnen/ ende 't selve niet volbringende/ van den heplighen Hieronymus vermaent wort in deser voegen: Redde igitur quod praesente Deo spondidisti. Incerta est vita mortalium; ne ante capiaris, quam tuam impleas sponsonem. Dat is: Betaelt dan de schuld die ghy in Godes teghenwoozdighepdt beloofte hebt; ende alsoo des menschen leven onseker is/ soo schickt u'te quijten / eer dat ghy onverschens gherucht wort upt de wereldt.

Ten tweeden, nyt Oud-Vaderen.

Den selben Hieronymus, epist. 154. verweckt Desiderium met sijne suster Serenillam, volgens haer-lieder voornemen/ ten Heplighen lande te komen/ met dese woozden: Hortor vos & precor per Domini charitatem, ut nobis vestros tribuat aspectus, & per occasionem Sanctorum locorum, tanto nos ditatis munere. Certe, si confortia nostra displicuerint, adorasse ubi steterunt pedes Domini, pars fidei est; & quasi recentia Nativitatis & Crucis ac Passionis vidisse vestigia. Dat is: Ick ver-

14 ROOMSCHE REYS. II. HAND.

vermaen ende bidde u-lieden door de liefde ons Heeren / dat ghy ons ter occasien van de heylighe plaetsen / eens het gheluck vergunnen wilt/van u-lieden te moghen sien. Of seker / indien schoon ons gheselschap u misgaeghde/soo en sal 't efter gheen kleyn voordeel wesen des gheloofs/aenghebeden te hebben daer de voeten des Heeren hebben ghestaen/ende met sijn ooghen ghesien te hebben de versche lit-teecken en van de Gheboorte/Cruppsingh ende Passie Christi.

Maer boven al is weerdigh om lesen den **XVII.** brief/die den selven heyligen Leeraer op den naem van Paula ende Eustochium gheschreue heeft aen de seer edele Roomsche Matrone Marcella, dewelcke sy-lieden vermanende tot haer ten heyligen lande te komen: na vele treffelijke argumenten/ alhier te langh te verhalen/schryue in deser voegen: O quando illud tempus advenit, cum anhelus nuncium viator apportet: Marcellam nostram ad Palestinæ littus appulsam, & toti Monachorum Chori, tota Virginum Agmina concrepabunt? Obviam jam jamque gestimus occurrere, & non expectato vehiculo concitum pedibus ferre corpus. Tenebimus manus, ora cernemus; & à desiderato vix avellemur amplexu. Ergone erit illa dies, quando nobis liceat Speluncam Salvatoris intrare? In Sepulchro Domini flere cum sorore, flere cum matre? Crucis deinde lambere lignum, & in Oliveti monte cum ascendente Domino, voto & animo sublevari? Videre exire Lazarum fascijs colligatum, & fluentem Iordanis, ob lavacrum Domini puriora: Inde ad Pastorum Caulas pergere, in David orare Mausoleo? Amos Prophetam etiam nunc buccinâ pastoralis in sua conspiciere Rupe clangentem? Ad Abraham, Isaac,

Isaac, & Jacob, trium quoque illustrium foeminarum vel Tabernacula properare vel memorias? Videre fontem, in quo à Philippo Eunuchus est tinctus? Samariam pergere, & Joannis Baptistæ, Helizæ quoque, & Abdæ pariter cineres ad orare? Ingredi Speluncas, in quibus persecutionis & famis tempore Propheatarum Agmina sunt nutrita? Ibi-
mus ad Nazareth, & juxta interpretationem nominis ejus florem videbimus Galileæ. Haud procul inde cernetur Cana, in quâ aquæ in vinum versæ sunt, Pergemus ad Itabyrium & Tabernacula Salvatoris, non ut Petrus olim voluit, cum Moyse, & Helia, sed cum Patre cernemus & Spiritu Sancto. Inde ad Mare veniemus Genezareth, & de quinque & septem panibus videbimus in deserto, quinque & quatuor hominum millia saturata. Apparebit oppidum Naim, in cujus porta viduæ filius suscitatus est. Videbitur & Hermon & Torrens Endor, in quo superatus est Sisara. Capharnaum quoque signorum Domini familiaris, & omnis pariter Galilæa cernetur. Et tunc comitante Christo, cum per Silo & Bethel, & cætera loca in quibus Ecclesie, quasi quædam Victoriarum Domini sunt erecta vexilla, ad nostram Speluncam redierimus, canemus jugiter, crebro flebimus, indefinenter orabimus, & vulnera jaculo Salvatoris in commune dicemus: Inveni quem quæsiuit Anima mea: Tenebo eum, & non dimittam illum. **Dat is: Och! wanneer sal den tijdt eens komen/ dat den hygende Bode de lieve tijdinghe brenghen sal/ dat onse Marcella gehabent is aen de strandt van Palestijnen: ende dat sich daer over alle de scharen der Monicken/ ende de Choren der Maegden verheugen? Wy-lieden van groote blijfchap- pe/ en sullen geene waghennen kunnen verbeypen: maer sullen u te boet in 't ghemoet loopen**

pen: uwe handen batten / u wesen aenschouwen/ende nauwelijcks af-getrocken kunnen worden van uwer omhelsinghe. Sal dan den dagh oock wel eens verschynen / dat ons te samen gheoorloft sal zyn te gaen in de Speculoncke onses Salighmakers: te schreyen met de moeder ende hare suster in 't graf des Heeren: te licken het hout des Crucpes: ende op den bergh van Olivete met den Heer ten Hemel varende/ oock met hert en wensch opgebeurt te werden: Och! wat een gheluck Lazarum met dood-banden gheswechtelt te sien komē upt den grabe: het water van de Jozadaen/na het Doopsel Chrizti/ nu veel repnder te sien bloepen: van daer/ de hutten van de Harders te gaen besoecken: in 't Koninglycke Graf van David te gaen bidden: den Propheet Amos op den sheperlijcken hoozn noch in sijn Steenklip te sien blasen: de Tabernakelen van Abrahā/ Isaac/ Jacob/ en hūme drie doozluchtige hupsvrouwen te besichtighen: de fonteyn te sien springhen daer den bemeden Thesforier Candacis van Philippo inne ghedoopt is geweest: Na Samarien te trecken/ ende aldaer de aschen van Joannes Baptista/ Helizeus ende Abdias te aenbidden: te kruppen in de hōlen/ in de welke de Propheten met groote hoopen in hongers-nood ende vervolginghe gheboedt zyn geweest: Van hier sullen wy gaen na Nazareth/ om aldaer na 't beduytsel des naems te sien het bloemeken van Galileen. Niet verre van daer is gheleghen Cana / daer het boznwater in wijn wierde veranderdt. Hier na volght den bergh van Chabor: daer op wy beschouwen sullen de Tabernakelen des Heeren;

zen: niet soo hier voortijts Petrus wilde met Moyses ende Elias / maer met den Vader ende met den H. Gheest. Van hier sullen wy gheraken aen de strand van de Meer Genesareth. Daer wy in de wildernisse noch de tassel sullen sien/aen de welcke den Heer met vijf ende seven brooden / vijf ende vier-huyssent menschen verzaedt heeft. Het stedeken van Naim sal ons mede verschynen / in wiens poozten dat den soon van de weduwe uyt de bare verweert is. Item Hermon ende de Beke van Endoz / daer Sisara is verslagghen. Capharnaum mede wylen soo begaest met de wonder-baden Christi; mitsgaders het gheheel landt van Galileen. Ende alsdan met Godts geleydooz Silo/ Bethel/ ende de omlyggende plaetsen / die met kercken als met victori-vanen Christi vereerd ende verheben staen. Weder ghekeert wesende tot onse Speloncke van Bethleem/sullen wy gheduerighlycken singen/somwylen devotellycken weenen/sonder ophouden bidden; ende recht als doozwondt dooz den pyl des Salighmakers/ segghen met ghemeender stemme: Ick hebbe gebondē die myne ziele gesocht heeft. Ick sal hem vast houden/ ende niet van my laten.

Ende in den selven briez een wepnigh hoocher: Longum est nunc ab Ascensu Domini, usque ad praesentem diem per singulas aetates currere, qui Episcoporum, qui Martyrum, qui eloquentium in doctrina Ecclesiastica virorum venerint Hierosolymam, putantes minus se religionis, minus habere scientiae, nec summam, ut dicitur, manum accepisse virtutum, nisi in illis Christum adorassent locis, de quibus primum Euangelium de patibulo coruscaverat. Dat is: Het soude te lang vallen /

B

van

18 ROOMSCHE REYS. II. HAND.

van des Heeren Hemel-vaerdt af / tot desen teghenwoordighe dage/door-loopende alle de eeuwen/te verhalen wat Bisschoppen/Martelaren/wel-spreekende ende geleerde mannen in kerckelijcke wijsheyt alhier te Ierusalem gekomen zijn: hen latende voorstaen/dat hare Godts-dienstigheyt ende wetenschap des te minder soude geweest zijn; ende sp-lieden niet gekomen tot de volmaecktheyt van de deughd/ten ware dat sp Christus aengebeden hadden op die plaetsen/in de welcke het Euangelij aldereerst van de galge des kruptes de wereldt beschenen heeft.

Drie be-
mercken
uyt de
woorden
Hierony-
mi.

Wt dese getuygenissen Hieronymi/besluyt ick drie bemercken: Eerstelijck/het oude gebruyck van de Bede-vaerden;begonnen hebbende al van des Heeren Hemel-vaerd af.Het tweede / dat de selve beoeffent zijn/niet alleen van de ghemeene eenvoudighe lieden / maer selfs van de uytstekenste onder de Christenen / Bisschoppen / Martelaren / Doctoren. Ende eyndelijck / de groote gheboelijcke devotie die de Godtvruchtighe zielen ghewaer worden/uyt de teghenwoordigheyt van de heplighe plaetsen.

Dit selvighe soude ick noch nader kunnen bewijfen niet de getuyghenissen Eusebij lib.6. Histor.cap.9. & lib. 3. De vita Constantini. ende Ambrosij Oratione de obitu Theodosij; die den Martelaer Alexander, ende de Godtvruchtighe Keyserinne Helena, ten alderhooghsten prijsen dat se uyt devotie naer Ierusalem zijn ghetrocken. Item Gaudentij Brixiani Sermon. de dedicatione Templi. Chrysostomi homil. 66. ad Pop. Sulpitij lib. 2. Hyt. Sacra Paulini epistol. 11. ad Severum. ende van meer anderen.
Maer

Maer het dunckt my nodeloos hier mede on-
 sen tijdt te verslyten; by soo verre wy ons in
 desen kunnen verskeren met de authozitept
 van den heplighen Augustinus / den welcken
 by uwen Meester Jan Calvinus selfs / van
 soo grooten weerde gheweest is / dat hy op
 de gheschillen van de kerckelijcke antiqui-
 tept niemandt anders van de Godt-vaderen
 gheconsuleert en begheerdt te hebben als den
 heplighen Augustinum. Laet dan desen ons
 hier wesen vooz alle de reste.

lib. 3. Inst.
 cap. 3. Pa-
 rag. 10.
 Ab uno
 Augustino
 sumunt Le-
 ctiores, si
 quid de
 sensu anti-
 quitatis ha-
 bere vo-
 lunt.

ABACVK. En spreekt niet al te bout
 Signoor Pieter. Want heeft den Godtsali-
 ghen Joannes Calvinus / eenen man die van
 Gode soo verlicht / ende soo neerstigh is ghe-
 weest in 't ondersoek van de op-rechte ken-
 nisse des waerhepds / sich beroepen op de
 leeringhe Augustini / soo en kan in my niet
 komen / dat ghy uwe Daepsche Bede-baer-
 den met hem / staende sult kunnen houden.

PIETER. Wel aen; de stomme sullen 't
 wijsen. Laet dan vooz eerst ghesien werden
 den 137. Brieft by hem gbeschreven aen de
 Clergie / ende het volck van Hipponen / tot
 verschooninghe sijns hups / wanneer het sel-
 ve onteert was dooz seker schennis / daer een
 van sijne Domestiken Bonifacium sijnen
 Cappellaen mede beschuldicht hadde. Ende
 alsoo den H. Bisschop dooz ghenige mensche-
 lijcke middelē van ordinarijs voorszichtighept
 en hadde kunnen geraken tot de kennisse des
 waerhepds / soo was hy ghenootsaecht ghe-
 weest hem met Goddelijcke te behelpen. En
 oversulcks beyde de parthen uyt Africa te
 stieren na de stadt van Nola in Italien; om

aldaer aen het hepligh Graf van den Martelaer Felix/de waerhept dooz mirakel te laeten ontdecken. Middelertijdt/bidt hy de Gemeente / niet vermetelijck van de sake te willen oordeelen; noch oock om dē val van wapenighen / of selfs te wijcken van de deughd / of van alle d' anderen quaedt te vermoepen. Bewijfende datter noyt vergaderingh soo hepligh en was/daer inne niet hy wijlen eenighe misdaedt en wierde ghebonden. Den geheelen bries is seer curieus ende stichtigh om lesen: maer t'onser materie dient bysonder het ghene hier na volght:

Cum me ista causa diu cruciasset, nec invenirem quomodo unus de duobus convinceretur, quamvis magis præsbytero credidissem; cogitaveram primo sicambos Deo relinquere, donec in uno eorum, qui mihi suspectus erat, aliquid existeret, unde non sine iusta & manifesta causa, de nostro habitaculo projiceretur. Sed cum promoveri in clericatu, sive illic per me, sive alibi per litteras meas vehementissimè conaretur, ego autem nullo modo adducerer, ei homini, de quo tantum mali existimarem, manus ordinationis imponere, aut per commendationem meam alicui fratri meo subintroducere; turbulentius agere cœpit, ut si ipse in clericatu non promoveretur, nec præsbyter Bonifacius in suo gradu esse permetteretur. In qua ejus provocatione, cum viderem Bonifacium nolle quibuslibet infirmis, & ad suspicionem propensis, de suæ vitæ dubitatione scandalum fieri, paratumque esse honoris sui apud homines damnum perpeti potius, quam in ea contentione, in qua non posset ignorantibus & dubitantibus, vel ad malè suspicandum proclivioribus suam demonstrare conscientiam, usque ad Ecclesiæ perturbationem inaniter progredi, elegi aliquid mediū:

dium : ut certo placito se ambo constringerent ad locum sanctum peregrinaturos , ubi terribiliora opera Dei non sanam cuiusque conscientiam multo facilius aperirent , & ad confessionem vel poena vel timore compellerent. Vbique quidem Deus est , & nullo continetur vel includitur loco , qui condidit omnia ; & eū à veris adoratoribus in spiritu & veritate oportet adorare , ut in occulto exaudiens , in occulto etiam justificet & coronet. Verumtamen ad ista quæ hominibus visibiliter nota sunt , quis potest ejus consilium perscrutari quare in aliis locis hæc miracula fiant , in alijs non fiant ? Multis enim notissima est sanctitas loci , ubi Beati Felicis Nolensis corpus conditum est. Quo volui ut pergerent , quia inde nobis facilius , fideliusq; scribi potest , quidquid in eorum aliquo divinitus fuerit propalatum. Nam & nos novimus Mediolani , apud memoriam Sanctorum , ubi mirabiliter & terribiliter Dæmones consistuntur , furem quendam , qui ad eum locum venerat , ut falsum jurando , deciperet , compulsus fuisse confiteri furtum , & quod abstulerat reddere. Nunquid non & Africa Sanctorum Martyrum corporibus plena est ? Et tamen nusquam hic scimus talia fieri. Sicut enim quod Apostolus dicit : non omnes Sancti habent dona curationum , nec omnes habent judicationem spirituum , ita nec in omnibus memorijs Sanctorum ista fieri voluit ille , qui dividit propria unicuique prout vult. Haftenus Augustinus.

Dat is : *Wls mp nu dese sake lang hadde ont-rustight / ende ick geen middel en kon vinden om een van beyden te overtuyghen ; hoewel ick meer gheloofs gaf aen den Priester : soo hadde ick eerst voor mp genomen hen-lieden alle beyde Gode te bevelen / tot dat ick in een van hen-lieden / die mp suspect was / iet-wes ghevonden soude hebben / daer over ick hem /*

niet sonder rechtveerdige ende openbare oorzake upt mijn hups soude mogen setten. Van aengesien de Leech middeler tijt grootelijck aenhiel; omme/ 't zy alhier dooz my/ 't zy elders dooz mijne recommandatie gebozdert te worden tot kerckelijck wijsfel; en mijne conscientij niet en vermoght/ een mensch/ daer ick soo grooten quaed van vermoepde/ of selfs dooz oplegginge mijnder hande te ordineren/ ofte oock dooz ghebedenisse/ iemand mijnder Bede-bzoederen te over-dzinghen: soo heeft hy langhs hoe meer de pypen beginnē te stelslen; sustinerende/ indien hem de promotie tot de Clergie worde gewepgert/ dat de Priester Bonifacius/ oock in de bedieninghe van sijn Ampt niet en behoorde te blijven. In welke beroerte/ ick gewaer wordende dat Bonifacius om eenige krancke en nadenckende menschen niet te verargerē met de twijfelachtighepd van sijn goed leven/ bereydt was liever te wijcken en dooz de wereld schade te lijden van sijnen goeden naem/ als met verwarde twist/ de kerckelijcke eenighepd te ontvredigen/ niet kunnende by de onwetende/ twijfelachtige/ naduchtighe lieden ten vollen betuppen de onbeblecktheyt sijnder conscientie: soo hebbe ick tot een bequaem middel verhozen/ hen-lieden haer onderlinge te doen verbinden om Bede-baerd te repsen tot een sekere heplighe plaets; alwaer de wonderbaere werken Godts/ het ongabe gemoed te klaerder souden hebben te ontdecken; en dooz vrees ofte straf tot beken te opender souden bedwingen. God/ wel is waer/ is ober al te binden; ende hy die alles gheschapen heeft/ en kan te gheender plaetsen besloten ofte becinghelt werden; ja moet

moet van de rechtsinnighe aenbidders in den Geest ende in der waerheyt aengebeden worden; op dat hy in 't verhozen verhozende/in 't verhozen oock rechtbeerdige ende kroone.

Maer niettemin/soo veel men daghelijcks openbaerlijcken onderbindt/ Wie isser die den Raedt Godts machtigh is te ondersoeken/ waerom dat op eenige plaetsen dese wonderdaden geschieden/ ende op andere niet en geschieden? Welen is kennelijck de hepligheyt van de plaets/ daer het lichaem is rustende van de saligen Felix binnen Pola. Hier hebbe ick begheert datse na toe souden trecken/ om dat my van daer beguamelijcker en ghetrouwelijcker overgeschreevẽ kon werden/ het gene dat van Godts wegghen over een van hemlieden soude wesen gheopenbaert. Want wy selfs hebben oock geweten binnen Milanen/ voor de Tomben der Hepligen (daer de duyvelen wonderbaerlijck ende schrickelijck gedwonghen worden de waerheyt te belijden) dat sekeren dief/die daer ghekomen was/ om met een valschen eed te bedriegghen/gepraemt is gheweest sijn dieverij te kennen/ende 't gene hy ghestolen had wederom te gheben. En is Africa ooc niet vol van lichamen der Martelaren? en nochtans en weten wy niet/ dat alhier soodanighe dinghen ghebeuren. Want ghelijckerwijs/ na 't seggen van den Apostel/ alle Heplighen niet en hebben de gaven van ghenesinghe ofte de onderschepdinge van de geesten; soo en heeft oock den Heer/ die sijn gratien aen een igelijck verbepld na sijn welbehagen/niet gewilt/ dat dusdanige dinghen aen alle graven der Hepligen souden geschieden. Dus verre Augustinus.

Op d'eene plaets werckt Godt Mirakelen, ende op d'andere niet.

Mirakelen van Milanen, voor de Tombe Gervasij ende Prothasij.

I. Cor. 12.

Wat segghy hier op Signoor Abacuk! En dunckt u niet / indien Augustinus tusschen de Catholijcken ende de Geresozmeerden op het stuck van de Bede-vaerden het vonnis soude hebben te wijsen / dat de Geresozmeerden den bout op 't hooft souden krijghen? Ende noch-
 tans is dit den eenighen Leeraer (soo ick bo-
 ven sepde) die uwen Calvinus selfs upt alle
 de Oud-vaderen verkoozen heeft vooz de al-
 dersekerste ghetuygh van de oude Kerckelijc-
 ke ghebrypcken. Siet / hoe d'ongerechtigheyt
 hier haer selven gelogen ende bedrogen heeft!
 Den heplighen Augustinus gheeft ons hier
 alreede meer als wy selfs begheeren. Wy en
 spzaken noch maer van de Bede-vaerden tot
 de heplighe plaetsen in 't ghemeen / sonder te
 specificeren dooz wat heplighepdt de plaetsen
 hepligh waren / of Chzisti selfs / ofte sijne
 Vrienden. Ende Augustinus ghetuyghet hier
 datmen ten sijnen tijde in de Chzisten Kercke
 oock Bede-vaerden plaght te doen tot de
 graven van de Heplighen ; dan dit point sul-
 len wy in de nabolghende C samen-spzake in
 't bysonder verhandelen. Nu is wy genoegh/
 achtervolghens u versoek / bewesen te heb-
 ben / dat de Bede-vaerden schriftmatigh zijn/
 ende ghelijcksozmigh het ghebrypck der pzi-
 mitive Kercke. Hier-en-boven hadde ick u
 noch / t' allen overbloedt / beloofd te bewijsen/
 dat het contrari gheboelen van over twaelf-
 hondert jaren vooz cene dolinghe gheacht en
 verwesen is geweest. Dit blyckt volkoment-
 lijck upt Eunomius ende Vigilantius ; de
 welcke als men hoozt noemen / alle Chzistenen
 weten datse Ketters hoozen noemen ; verwe-
 sen den eenen in 't Concilium van Constanti-
 nopelen /

Mentitact
 iniquitas
 sibi.
 Psa. 26. 12.

nopelen/onder den Keyser Theodosius/in den
 jare ons Heeren 383. ende den anderen door
 geleerde ende by de gantsche Kerck geappro-
 beerde schriften S. Hieronymi contra Vigilant-
 tium, tom. 1. epist. 54. Alwaer den heylighen
 Schryver over-halende de verkeerde leerin-
 ghe Vigilantijs/ die sich onderstaen hadde te
 besmalen de Catholijcke devotie/ in 't besoe-
 ken van de kerckē der Apostelen/ende de gra-
 ven der Martelaren; in alle schijn of hui-
 der salighe zielen/ ghestadelijck daeromme
 waren swermende/ om teghenwoordigh we-
 sende de bidderse te verhooren/ die sp-lupden
 absent/niet en souden kunnen helpen: en dier-
 gelijcke andere spytigheden tot verklepninge
 van de byziden Godts/ upt den naem van
 Vigilantius by-ghebracht hebbende/ aldus
 uptroept: O Portentum in terras ultimas depor-
 tandum! Rides de Reliquiis Martyrum; & cum
 Authore hujus hæreseos Eunomio, Ecclesijs Chri-
 sti calumniam struis: nec tali societate terrors, ut
 eadem contra nos loquaris, quæ ille contra Eccle-
 siam loquitur? omnes enim Sectatores ejus basili-
 cas Apostolorum, & Martyrum non ingrediuntur.
 Dat is: O wanschapen dier/ in 't upterste
 des werelts te verbannen! sult ghy dan spot-
 ten met de ober-blijffelen der Martelaren/en
 te samen met Eunomius Wutheur deser ket-
 terijen/ de Christen Kercke beschimpen &
 schaemt u ten minsten van een alsulcken ghe-
 selschap/ terwilen ghy teghens ons uptmijt
 het selve/ 't welck hy teghens de Kercke heeft
 upt-ghesmeten: want alle sijne nabolghers
 en gaen nimmermeer in kercken van Aposte-
 len ofte van Martelaren. Aldus S. Hierony-
 mus. Siet hier de eerste Besmaelders der

26 ROOMSCHE REYS II. HAND.

Bede-baerden/ ende d'oudste bespotters van
de kercken der Heplighen : Ende leert u met
eenen oock schamen/ na de vermaninge Hier-
ronpmi/ het gheselschap van den ghenen / die
van de Vaders der primitive Kercke / hier
over van ketterije verwesen/ende by den hepl-
ighen Hieronpmus booz monsteren ende on-
dieren verbannen zijn.

REDELYCK BESCHEYDT,

dienende op de

II. HANDELINGH.

O Fijnen Broeder ! al te laet
haeldt ghy we'er op den ouden haet
Der Christen Bede-baerden; want
Dit was de sect van Vigilant.

Die nu twaelf-honderd jaer gele'en/
Dooz schriften/en dooz vaste re'en
Van d'Oude-vaders is ghestomt/
Van Godes Tempel is verdomt.

Ghelijck hier/ t'allen overbloed/
Den goeden Pieter blijcken doet :
Soo vast/ dat ghy daer onbejout/
Een woord niet teghens kicken sount.

De oude wet/en t'nieuw verbondt/
Bestoppen alle bepd' uw' mondt.
Want hoe 'n sal ons niet boeghen mee/
't Geen' Moyses sprack/en Christus deet!

De reden van Sint Augustijn
Vernieldt van meester Jan Calvijn/

Met eene slaggh/ t verwaende les;
En doodt hem met sijn epghen mes.

Den Heer is over al/ t is waer:
Maer ester als hy hier of daer
Het wonders werckt of wghen wrocht/
Doo werdt de plaets te recht besocht.

Te recht besocht/ te recht ghe-eert;
Doo ons d'onsteken Bzaem-bosch leert:
Daer van sijn voeten Amrams soon
Het leer t'ontbinden wierdt geboo'n.

Exod. 3, 14

Wt oozsaech om dat hepligh was
De plaets van sijn betrede gras.
Doo oock op t woozdt des Engels dee
Om d'epghen reden/ Iosue.

Iosue 5. 16

Dien stercken man/ dien bzoemen held
Dee' dooz het Jerichosche veld
De stond/ als hy daer op de baen
Sagh een ghewapent krijghs-man staen.

Hola! qui vive? riep dien man/
Is t'Israel? of Canaan?
Of Philistyn daer ghy t mee houdt?
Stil Iosue! niet al te stout.

Ich ben een Bzins/ ick hou de wacht
Van d'alderhooghste hepyen-kracht.
En Iosue ter aerden ne'er;
Dw' dienst-knecht hoozt. Wat wil dy Heer?

Dat ghy uw' voeten alle bep
Ontchoept/ en op de groene hepy
Baerboets sult staen: want houdt ghewig
Dat dese aerde hepligh is.

Den Veldt-heer deed t van stonden aen.
En hier upt kan ick wel verstaen/
Terwijl hy eerde t hepligh gras/
Dat Iosue niet Geus en was.

Dat Iosue
niet Geus
geweeft en
15.

Want waer hy soo ghesint gheweeft/
Hy had ghesept: Wycht hoosen geest!

'k En

'k En sal/'k en wil op dijn onthiet/
Noch u/noch d'aerde eeren niet.

Piet u; want ick magh dooz 't gebode
Menbiddien niet dan eenen Godt.

Piet d'aerde; die in bergh of dal/
Al eben goedt is over-al.

Maer neen: veel eer bevind ick/dat
Op hem met kromme le'en aenbadt:

En op sijn wooydt noch 't hepligh krupt
Dereerde met sijn schoenen upt.

Sap. 11, 21. En wel te recht: want Godt die 't al
Beschickt in maet/ghewicht/ghetal;
En dooz het hooghste 't laegh regeert/
Wil dat het min het meerder eert.

Ja selfs de plaetsen oock/ daer iet
Weidæds dooz sijn ghena gheschiet.

Op dat het menschelijck gheslacht
Daer op sou slaen te beter acht.

En dit was 't wit/dit was 't bemerck
't Welck van begin de Christen Kerck

Beweeghde te gaen bidden aen/
Daer haer Verlosser had ghestaen.

Daer hy ghebaerdt/daer hy ghevoedt/
Daer hy ghekrupt/daer hy bebloedt/

Daer hy begraven na den vlees/
Ten derden daghe we'er verrees.

Men werdt toch al te wel ghewaer
De heplsaemhepdt der plaetsen/ daer

Den Heer vooz ons iet heeft ghele'en/
Wanneer men die maer komt betre'en.

S. Hiero- De Roomsche Paula tughet my dit/
nymus in Die sulcken rijckdom van besit

Epitaphio Haer soonen/wel tot groot verdriet/
Paulæ, Ten lieven danck hierom verliet.

Sp liet haer Hof/sp liet haer hups/
Om IESVS krebb'/om Christus krupt/

Om

Om d'armoe van Jerusaleem/
Om 't ballinghschap van Bethleem.

O Bethleem! spzack dat hepligh wijs/
Ghy sult voort-aen al mijn gherijs/
Ghy sult mijn rust-plaets wesen/want
Ghy zyt mijns Meesters vader-landt.

Hier sal ick woonen; want mijn Heer
Hoos u met rijpen raedt wel eer/
Hoe nau/hoe kleyn/hoe snoo ghy waert/
Om in u hol te zyn ghebaert.

PC131,146

Ieronyme! ick sweer u / dat
Ick hier in dit verholen gat/
Daer ick legg' met gheboghen knie/
Mijn Salighmakers krebbe sie.

Daer in het kindt gheswerchtelt lepdt/
Daer inde vreught des Hemels schrept/
Daer d'ezel sijn besitter eert/
En d'os sich na sijn Meester keert.

O klare Ster! voorwaer ick sie
De wijse Dorsten alle drie/
Van Madian, ter aerde plat
Met Wierroock/Myzich' en Gulde schat.

Ick sie de reynste Moeder-Maeghd/
Die 't kindt aen haren boesem draeght.
Ick sie den ouden Doedster-heer
Sorghvuldigh loopen gins en we'er.

O Bethleem mijns hertsen lust!
Ghy zyt die my den hongher blust;
Ghy zyt het huys van 't ware broodt/
't Welck my kan helpen upt den noodt.

O Bethleem! o Effrata!
O Acker vruchtbaer van ghena!
Die u soo noemde/sloegh niet mis/
Du Godt van u de wasdom is.

Maer hoe kom ick sonderst'helaes!
Aen dit gheluck/aen dit solaes!

30 ROOMSCHE REYS. II. HAND.

Poyt soeter lust als die 'k hier heb
In 't kussen van mijns Heeren kreb.

Dus Paula. En na advenant
Gingh sp door 't gantsche Joodsche landt/
Van plaets te plaets/van stadt te stadt/
Daer onsen Heer ghewandeldt had.

Tot op den top van Golgotha:
Daer d'ober-maet van sijn ghenae/
Tot aller sondaers vaste hoop/
Den heubel met sijn Bloed bedroop.

Hier badt s' hem aen/in alle schijn/
Of sp hem in sijn versche pijn/
Ghestreckt/ghereckt van 't beul-ghespuns/
Sien hanghen hadde aen sijn Crups.

Een wepnigh nederwaerts ghetre'en/
Omhelste sp de sware steen/
Die d'Enghel lighter als een kaf
Ghewentelt had van 't Hepligh graf.

En ne'er gheballen op haer borst/
Men haer sagh licken/als van dofst/
Na een ghewenschte water-nat/
De plaets daer d'Heer ghelegghen had.

Siet hier/siet hier de mede-rouw/
Siet hier de liefde van de vrouw/
Siet hier wat een devoci' gaf
Den Hemel haer aen 't Hepligh graf!

En met haer t'samen pder een/
Die opt om dierghelijcke re'en/
Daerom dat sp de reys aen nam/
't Beloofde Landt besoecken quam.

Euseb. l. 6. Want dus bebind ich/ dat booz haer/
Hist. cap.9 Alexandrijn den Martelaer/

Wt sucht van Christus soete sacht/
Na 't hepligh Palestijnen trock.

Gauderius Wat Gaudent oock den Byziaen
Sermon. de Den selven Bee-vaerd heeft ghedaen ;

Dedicatio-
ne Templi.

Sulpirius
lib. 2. Sacre
Historie.

Paulin. e-
pist. 10. ad
Severum.
Pallad. in
Lausiaca.
cap. 33.
S. Hieron.
epist. 5. 25.
& 41.

1. Cor. 9, 6.

Math. 11,
12.

Dooz

Als hy 't ghebeente onder weegh
Der beertigh Martelaren kreegh.
D' Histori van Seveer Sulpijt
Ghetupght ons/ dat noch t' sijnder tijdt/
De spoozen Chzisti bleven staen/
Van daer hy opwaerts was ghegaen/
Na sijn verheben Vaders-landt.
Ja dat daer 't hepligh voete-sandt
Geenschaed' en leed' / hoe 't oock van daer
Ghegrabbelt wierd van alle schaer.

Melania van Marcellijn

De groote nicht/ die met Ruffijn
Dolbzenghen gingh haer Bede-vaerd/
Hier van oock t' oud ghebzupck verklaert.

Te Salem sloeghe haer ter ne'er/
Met vlijtigh Maeghden/ die den Heer
Daer vlijtigh dienden in d' ontfangh
Der Pellegrijs haer leven langh.

Der Pelgrims/ seggh' ick / die van al
De wereldt/ met een groot ghetal/
Daer t' samen bloepden/ om met lof
Te eeren 't Golgotaensche hof.

En voor de moepte diese de'en
Beschonck haer weer den Nazareen
Met milder segghen aen de strandt/
En rijcker kroon/ in 't Vader-landt.

Dit is de reden/ dat ghy 't weet.
Want die meer arbept/ die meer sweet/
Na Godes vast bestemde wet/
Krijght hier en namaels meer te bet.

Het rijck der Hem'len lijd gheweld.
En/ soo ons den Apostel spelt/
(Hoe oock Calvijn daer teghen krapt)

Die spaerlijck strop/ die spaerlijck inapt.

En wie en vat niet/ dat de gheen
Dooz Christo hier meer heeft ghele'en/

Dooz Chriſto hier meer heeft ghedaen/
 Dan Chriſto oock meer ſal ontfaen ?

9. Timoth. Die is 't die met hem t' alder tijdt
 2. 5. & 12. Regneeren ſal die hier mee lijdt ;
 Maer die niet wettelijck en vecht/
 En heeft oock in den buyt geen recht.

Bekendt dan/broeder Abacuk/
 Dat ghy al t'aberechts dit ſtuck
 Hier vat ; en nadien u ghebreecht
 De re'en/ſoo maecht dat ghy 't verſteecht.

III. HANDELINGH,

Dat de Bede-vaerden tot de graven der
 Apoſtelen niet alleen vrij en zijn van
 Af-goderije : maer veel eer ſchrift-
 matigh, Godtvruchtigh, ende con-
 form het ghebruyck van de primitive
 Kercke.

ABACUK.

N Dieter ; hier van is nu ghe-
 noegh : want of men al ſchoon
 overmidts de exempelen die
 ghy nu op ſijn breedſte/ſoo upt
 de ſchriftuer/al's upt de Oud-
 vaders verhaelt hebt/u dooz de
 bingeren ſagh de Bede-baerdē ten Hepligen
 landen/daer onſen Heplandt Chriſtus Jeſus
 ſelfs geleeft ende geleden heeft/ſo dient noch-
 tang ſulckx wepnigh ten propooſte van uwe
 vooz-

boozgenomen reys/streckende (soo ghy nu te
bozen beledē hebt) tot besoeck van de graven
der Apostelen Petrus ende Paulus.

PIET. Piet ten propooste Signoor Aba-
ruk? Dat suldy my believen te vergheven.
Want alsoo ick u L. booz de eerste reden van
mijn aenstaēde reys/gesept hadde: dat ick na
Romen gingh / om aldaer den Heer mijnen
Godt met eene nieuwe devotie te aenbidden;
soo hebdy my daer op ghediendt / dat sulck
strjdbende was teghen de onghemetentheydt
Godts; ende dat alle plaetsen al eben hepligh
waren. Contrari hebben bewesen de Schrif-
turen / exempelen ende redenen / die ick in de
boozgaende Handelinghe hebbe by-gebracht; niet even
Pamentlijck/alhoewel den almachtigē God heyligh,
overmidts sijne onghemetentheyt vervult he-
mel ende aerde / ende over-al eben seer tegen-
woozdig is/bat hy nochtans/des niet tegen-
staende/ by wijle eenige plaetsen verkieft tot
eenige sonderlinge upstekende werken/tzy
tot bertoninge vā sijne grootdadigheyt/tzy
tot vergoedinge van onse noodwendigheyt.
Van welke verkiefsinge niemand vermag re-
den te geven/dan die gene/die hem dwaselijck
beroemen wil te wesen een Raetsman Gods.

Hier upt volgen twee conclusien/alle bepde
uptdruckelijcken strjdbende teghens uwe ge-
proponeerde reden: De eerste / dat alle plaets-
sen niet eben hepligh en waren; blijckende
upt de Schriften van Moyses ende Josue/
hier boozen geallegeert / met expresse wooz-
den in terminis: Locus in quo stas terra sancta es,
De plaets daer ghy staet/ is heplighe aerde.
te weten/overmidts dat het Gode / dooz de
openbaeringhe vanijnen heplighen Enghel
aldaer

Alle plaec-
sen en zijn
niet even
heyligh.

Exod. 3. 5.
Josue 5. 16

Deene
plaets cer-
weerdiger
als d'ander.

aldaer iet beliefde te wercken / 't ghene hy el-
ders niet en dede. De tweede / dat die plaets-
sen die den Heer met eenige sonderlinge wer-
ken gheheplight heeft / oock wel weerdigh
zyn met eenighe sonderlinghe devotie besocht
ende vereerd te werden. Dese twee conclu-
sien hebbe ick u krachtelijcken overtupght
met de schrifturen ende exempelen / daer wy
tot noch toe van hebben ghesproken. Of die
dan bupten propooste geweest zyn / laet ick de
reden ende waerhepdt selver oordeelen.

Du voort-aen / sullen wy handelen van de
reste. Wat is het dan lieben Abacuk dat ghy
voorders te seggen hebt tegens den aenvang
van mijne Roomsche Reys?

ABAC. Ick segge alsnoch / ende blijf daer
by: Dat ghy reysende na Romen met inten-
tie om te gaen besoecken de Graven (soo ghy
seght) der Apostelen Petrus ende Paulus /
aenrechten sult twee leelijcke grove fouten:
wesende al te onweerdigh / niet alleen vooz de
Christenen / maer oock selfs vooz alle rebelijc-
ke menschen; Ick laet dan staen vooz lieden
van letteren en van gheleerthepdt / onder de
welcke ick u L. tot noch toe mede hebbe ge-
rekendt.

PIET. En wat zyn toch dese twee leelijcke
grobe fouten? Opliebe! wiltse my toch ont-
decken / want soude gheerne wel leven / vooz
Gode met eene goede conscientie; ende vooz
de menschen / soo veel als moghelijck is / niet
eene vreedsamighe onbesproken conversatie.

ABAC. Ghy spreekt wel: En sal u daer-
omme seer geerne en uyt hzoederlijcke sucht /
de selve aenwijsen / vertrouwende de genade
Godes ende uwe discretie toe / de selve te wil-
len

len ende te sullen verbeteren. Deene dan is
Bedroggh van leughentael/ end' andere Snood-
hepdt van Afgoderijē/ die ghy alle bepde met
dese eene Keps begaen sult.

PIET. Wat/ Godt segghen my lieben Aba-
ruk/en alle goede menschen! Leughentael en
Afgoderij! 't is al te veel tressens. Dooz seker
indien sulchs waer/ soo soude ick uwe affectie
met goede reden vooz een bzoederlijcke sucht
hebben te erkennen/dat ghy my upt het ooggh
sout soeckē te trecken twee sulcke schadelijcke
splinteren; maer nu wil ick u gebeden hebben
vooz u te sien / dat ghy niet en komt te slach-
ten den Euangelischen Hypocrijt / die besigh Math. 7. 4.
zhnde om sijn bzoeders ooggh van een stoffen
te bevrijden/ in sijn eyghen ooggh een geheelen
balck verswijnde. Maer waer inne bestaet
toch dit bedroggh van leughentael / ende dese
snoodhepdt van afgoderijē?

§. I.

Of den Apostel Petrus oyt te Romen
gheweest is of niet?

ABAC. Dat suldy nu boort-aen hoozen /
doch by ordze/ van 't eene vooz / en van 't an-
dere na. De leughentael dan/ bestaet in 't lic-
haem van den Apostel Petrus. Want alsoo
den selven Apostel noyt te Romen gheweest/
ende noch veel min te Romen ghestorven is/
ghelijck de Roomsche Kercke de heuren wel
sinisterlijcken soecht te persuaderen / soo kun-
dy wel mercken/dat ghy te vergheefs na Ro-
men trecken sult om daer een deel opgeraapte
doodts-beenderen vooz den Apostel Petrus
te besoecken.

PIET. Signoor Abacuk/ dit is wijlen de onbeschaemthepdt geweest / eerst van eenen Gulielmus, meester van Ioannes Wicel, daer na van Vdalricus Velenus, discipel Lutheri, ende eyndelijck van Illyricus, die hen alder-eerst verstkout hebben dese leughen in de werelt te brengen / ende met groote dertelhepdt te ontkennen het ghene meer als ober de vijftien-hondert jaren standvastelijcken / door de gantsche Christen Kercke / sonder eenigh nadencken van twijffel/ gheloost is geweest. Waer ick en kan uwe discretie niet toe vertrouwen dat ghy soo onbeschaemden petulantie immermeer soudt willen toestaen.

ABACUK. Ick en weet van gheen onbeschaemde petulantie. Waer mede soudt ghy dit Roomsche voorstel kunnen bewijzen?

PIETER. Het eene met Schzifturen/ende het andere met onghetwijfelde ghetupgenissen van de heplige Oudt-vaderen ende Kerckelijcke Historien. De Schzifturen zijn deser:
 I. Petr. 5. 13. De Ghemeente die vergadert is in Bablonien/ ende Marcus mijnen soon doen u-lieden groeten. Hier wil ick u ghevaeght hebben / wat dit voor een Bablonien gheweest is / daer Petrus desen sijnen Brief uyt gheschreven/ende de groetenis van ghedaen heeft. Voorwaer niet anders als de stadt van Romen / die doen ter tijdt overmidts hare afgoderije/ende tyranije ober de Christe-geloovigen van Petrus alhier / ende van Joannem Apoc. 17. 5. met den naem van Babylonghefigureert werdt. Aldus getupghen Papias Discipel van de Apostelen, apud Eusebium lib. 2. Hist. cap. 15. ende Hieronymus lib. De viris Illustribus in Marco. Dit zijn hunne

Petrus
 heeft sijne
 eersten
 Sendbrief
 uyt de stadt
 van Rome
 geschreven.

ne woorden: Petrus heeft sijnen eersten Brieft upt de stadt van Romen gheschreven / die hy figuers-gewijs Bablonien genoemt heeft / segghende: De Kercke die in Bablonien vergadert is; ende Marcus mijnen soon groeten u.

ABACVK. Ho / ho ! dit accepteer ick tot mijn voordeel. Heeft Petrus hier Romen Bablonien ghenoomt? ergo doense wel ende wijselijck die de Roomische Kercke verlaten; nabolghende het ghebodt Gods Apoc. 18. 4. Wicht upt Bablonien / mijn volck / op dat ghy niet deelachtigh en werdt haerder sonden, ende niet overballen en wordet met hare plaghen.

PIET. Wel moet u d' acceptatie bekomen; Maer ghy sulter wepnigh mede veroveren / is 't dat ghy onderschept maect tusschen de stadt / ende tusschen de Kercke van Romen. Het is de stadt van Rome daer Joannes van spreekt / sulcks die was ten sijnen tijden / goddeloos / buyl / en tyranigh. De dese gebodt hy den Christenen te verlaten; niet met het lichaem / maer met het herte; hen afschepdende van de Heidenen ende Afgodisten met het leven; hoewel blijvende met hen in eene stede. Ghelijck het selve met Paulo 1. Cor. 5. 10. ons upt-ghelept heeft den heplighen Augustinus in breviculo Collationis, collat. 3. siet Tert. lib. 3. contra Marcionem. Ende Hieronymum epist. ad Marcellam. Daer hy by-ghebracht hebbende / teghens de stadt van Romen / de plaets van den Apocalypsiss / by u gheciteert; om aen te wijsen het onderschepdt tusschen de stadt ende tusschen de Kercke / hem selven explicerende / daer aen terstondt by-voeght:

Est quidem ibi sancta Ecclesia, sunt Trophæa Apostolorum & Martyrum, est Christi vera Confessio, est ab Apostolo prædicata fides, & gentilitate calcata in sublimè quotidie se erigens nomen Christianum, &c. **Dat is:** Ick bekenne dat binnen **Romen** te vinden is de heplighe Kercke / de **Victori-vanen** vande **Apostelen** ende **Martelaren** / de ware belijdenisse **Christi** / het geloof / 't welck wijlen van den **Apostel** is ghepzen / **Ende** den **Christen** naem die het **Opdendom** verredende / haer dagelijks hoe laughts hoe meer is verheffende. Sulchs dat den selven **Hieronimus** lib. 2. in **Iovinianum**, niet verre van 't epude des boecks / **Romen** aansprekende / seyd: **Tu, o Roma!** scriptam in fronte blasphemiam Christi confessione delesti. **Datse** den **laster** van **blasphemie** / gheschreven op haer **voorzhoofd** / uytghewischt heeft door de belijdenisse **Christi**.

Petrus is den eersten die te **Romen** gepredickt, ende de **Kercke** ghesticht heeft.

Dit blyckt ten **tweeden** uyt het **leste** **Capitel** van de **Wercken** der **Apostelen**, vers. 15. ende **ad Roman.** c. 1. 8. **Vermeldende** dat binnen **Romen** veel **Christenen** gheweest zijn / sa een seer uytstekende **Gemeente** / ende een wel geformeerde **Kercke** / wiens geloof ghepzen en vernaemt werde over de gantsche werelt; **Ende** dat eer **Paulus** opt te **Romen** geweest was. **Hi** vrage ick / wie dat dese **Romeynen** eerst **Christenen** ghemaect / ende hare **Kercke** ghefundeert heeft. **Niet** **Paulus** / want die en wasser noch noyt gheweest. **Niet** eenigh ander **Apostel** ofse **Leeraer** / want die en kan niet ghenoeimt / veel minder met eenigh **bast** argument bewesen worden. **Ergo** **Petrus**: den welcken 't selve toegheschreven wort van **Irenæus** lib. 3. cap. 3. **Eusebius** lib. 2. **Hist.** c. 14.

Arno-

Arnobius lib. 2. cont. Gentes. Chrys. in Psal. 48.
 ende Leo Serm. 1. De Natali Apost. Die aldus
 spreekt: Cum Apostoli imbuendum Euangelio
 mundum, distributis sibi terrarum partibus, susce-
 pissent, Beatissimus Petrus Princeps Apostolici or-
 dinis ad arcem Romani destinatur imperij. Dat is:
 Als de Apostelen / om de werelt tot het heyl-
 igh Euangelij te bekeeren / de selve onder
 malkanderen verdeelt hadden / soo is Petro
 den Prince der Apostelen het Valleys des
 Roomschen Rijcks te beurt ghefallen. Ja
 Theodosius Roomschen Keeser (ghelijck u
 ghetuygen kunnen alle de Rechts-geleerden/
 die ghy daer op believen sult te consuleren)
 l. Cunctos populos C. De Summa Trinitat. &
 Fide Catholica. bevesticht dese waerheyt met
 sijne Keeserlijke wet / aldus luydende: Cun-
 ctos populos quos clementiae nostrae regit Impe-
 rium, in tali volumus Religione versari, quam B. Pe-
 trum Apostolum tradidisse Romanis Religio usq; ad-
 huc insinuata declarat. Dat is: Wy begeere dat
 alle volcken / die van den Scepter onser Ghe-
 nade worden gheregiert / leven sullen in 't sel-
 ve gheloof 't welck den H. Apostel Petrum
 den Romeynen over-ghelevert te hebben de
 Religie / die tot den dagh van huyden toe ghe-
 predickt werdt / ons is verklarende.

Doeght hier ten derden by / de strijd / in de
 welcke den H. Apostel Petrus Simonem Ma-
 gum, binnen Rome verwonnen heeft. Ghe-
 lijck het selve ghetuyghen Egesippus lib. 3. De
 Excidio Hierosolymae. c. 2. Clem. lib. 6. Constit.
 Apost. cap. 7. 8. & 9. Arnobius lib. 2. contra Gen-
 tes. Cyrillus Catechesi 6. Epiphanius haeresi 21.
 Ambrosius oratione in Auxentium. Hieronymus
 de Viris Illustribus in Simone Petro, Euseb. lib. 2.

Petrus
 heeft bin-
 nen Rome
 Simon den
 Tovaer
 verwon-
 nen.

Hist. c. 13. Wiens woorden ick hier om kort-
hepts wille geerne nalate. Neemt voór de re-
ste den H. Augustinum lib. de Hæresibus cap. 1.
In urbe Roma, B. Apostolus Petrus Simonem Ma-
gum verâ omnipotentis Dei virtute extinxit. **Dat**
is: Binnen de stadt van Romen / heeft den
heplighen Apostel Petrus / door de ware
kracht van den Almoghenden Godt Simo-
nem Magum te niet gebracht. Hier uyt laet
ick u nu beslupte een van de twee: of dat Pe-
trus te Romen gheweest is/ of dat Egesippus,
Clemens, Arnobius, Epiphanius, Cyrillus, Am-
brosius, Hieronymus, Eusebius ende Augustinus,
groote beufelaers ende leughenaers geweest
zijn/ die sulchs teghens de waerhepdt hebben
durven schrijven. Maer sulcken schennis de
grootste/ gheleertste ende heplighste mannen
te oversegghen / en kan ick uwe beleefsthepdt
nimmermeer toe vertrouwen.

§. 2.

Dat Petrus te Romen ghestorven is.

Drie be-
wijs-rede-
nen dat Pe-
trus te Ro-
men ghe-
storven is.

Ghelijck dan uyt het voórghesepde bewe-
sen blijft/ dat Petrus te Romen gheweest is;
soo blijkt uyt het naervolghende / dat hy
tot Romen is ghestorven. Neemt drie on-
wederlegghelijcke preuben. Eerstelijck/ De
graven van de Apostelen. Ten tweeden/ De
pelgrimagien van de gantsche werelt tot de
selve graven. Ten derden/ De getupgenissen
van alle den Kerckelijcken ouderdom.
Het eerste bewijs dan dat Petrus te Ro-
men ghestorven is/ is de kennelijcke en open-
bare vertooninghe van sijn graf: want daer
iemants

iemandts graf-stede ghehouden werdt/ daer werdt hy ghepresumeert ghestorven te zijn; soo langh men niet en doet blijcken / dat hy van andere plaetsen aldaer verboert is. *Terwyl* dan het graf van den Apostel Petrus getoont werdt binnen Romen / ende tot noch toe van niemandt ghesustineert en is / dat hy aldaer van andere plaetsen ghetransporteert soude zijn / soo blijft oock bewesen dat hy te Romen ghestorven is.

A B A C. Het blijft bewesen soo langh als ghy alleen blijft spreken : Waer ick onken u dat de Combedie te Romen verroont wort het graf Petri is. Item/ dat de doods-beenderen / die daer inne besloten / ofte in vergulde kassen superstitienseijcken bewaerd werden / de gebeenten Petri zijn. Dit most wy eerst bewesen werden / eer u Argument wy soude kunnen benauwen.

PIETER. Contra: wy hebben desen aengaende voor ons de possessie / ja prescriptie ende traditie van gheheele veerthien-honderd jaren; want van de doot der heplighe Apostelen af / tot de tijden Joannis Wiclef toe / soo en isser niemandt die oock eens ghe-
*terwyl*feldt heeft dat den heplighen Apostel Petrus te Romen gheweest / aldaer ghestorven ende begraven is. Is 't sake dan dat ghy ofte iemandt anders nu het selve beliest te ontkennen / soo zijt ghy immers ten minsten ghehouden ons aen te wijsen / waer hy ghestorven is / waer zijn graf ghehouden werdt / ende waer sijne ghebeenten ofte aschen rustende zijn. Soo langh als ghy dit niet en doet / soo langh sullen wy Romen
 C 5 laten

laten blijven in haer oude possessi / en Joannem Wiclefum met sijne Discipelen in haer nieuwe leughen.

Te meer / alsoo Eusebio selfs dit Argument van sulcker weerde gheweest is / dat hy het Martprium Petri binnen Romen gheleden / niet eens met andere argumenten en heeft willen bewijzen, als met de vertooninge van sijn graf aldaer. Siet hem lib. 2. Historiæ c. 25. daer hy aldus schryft: Igitur Nero, ut apertum se hostem divinitatis pietatiquē professus est, ipsorū prius Apostolorum, quippe qui Duces & Signiferi erant in populo Dei, expetit neces, & Paulum quidem capite in ipsa urbe Romā, Petrum vero crucis patibulo condemnat. Horum testimonium querere extrinsecus superfluum puto, cum rem gestam insignia usque in hodiernum diem & splendidissima eorum monumenta testentur. **Dat is: Na** dat hem Nero nu openbaerlijck hadde verklaert een vyandt Godts ende van alle Godvruchtighepdt / heeft hy voer al verborderdt de doodt van de Apostelen / doende Paulum binnen de mueren van Romen onthalsen/ende Petrum kruspen. 't Welck alsoo hare grootdadighe graven tot op den dagh van huyden toe ghetuyghen/soo is nobeloos daer van eenigh voerder beschepdt te soecken. Aldus Eusebius.

§. 2. TWEEDE BEWYS.

Dat de Apostelen Petrus ende Paulus te Romen gestorven ende begraven zijn: genomen uyt de oude Roomsche pelgrimagien.

Het tweede bewijs/zijn de menighbuldige pelgrimagien/die van de gantsche werelt altydt

tijdt ghedaen zijn geweest tot de graven der Apostelen Petri ende Pauli. Niet alleen by de ghemeene Christenen: maer selfs oock by de aldergrootsten. Siet den H. Augustinum Enarratione in Psal. 36. Principes de saeculo credentes, ad urbem Romam venerunt, non ierunt ad Templum Imperatoris, sed ad memoriam Piscatoris. **Dat is: De Princen van dese werelt gelovende/ zijn na Romen ghegaen/ niet om te besoecken den Tempel des Kaysers: maer de memozi des Visschers.** Item epist. 44. Ostendatur mihi Romae in tanto honore Templum Romuli, in quanto tibi ostendo memoriam Petri. In Petro quis honoratur nisi ille defunctus pro nobis? **Dat is: Laet my te Romen in sodanigē eer getoont werden den Tempel Romuli/ als ick u wel toonen kan de graf-stede Petri. En wie is't die in Petro gheeerdt werdt/ als den ghenen die vooz ons ghestorven is?** Item Serm. 1. De sanctis Petro & Paulo. Beatissimum Petrum Piscatorem modo genibus provolutis adorat Gentium multitudo. **Dat is: Den aldersalighsten Visscher Petrus/ wordt nu met geboghen knien aenghebeden van de menighe der volcken.**

S. August.

Wt dese plaetsen Augustini hebben wy/ vooz eerst/ dat de memozi of de Graf-stede Petri ten sijnen tijde binnen Romen was. Ten tweeden/ datse veel heerlijcker en doozluchtigher was als de Pallessen der Kaysen/ ja als den Tempel Romuli selfs. Ten derden/ dat alle volcken met ghebogen knien den aldersalighsten Visscher Petrum daer quamen aenbidden. Ende eyndelijck/ dat de Princen ende Koningen selfs gewoon waren tot dien eynde na Romen te trecken.

Vier dinge
besloten
uyt de ghe-
tuygenisse
Augustini.

t Selve lesen wy mede by den H. Chrysostomum

Chrysoft,

stomum Homil. 66. ad Populum Antioch. circa finem. Den welcken sprekende van de graven der Apostelen Petri ende Pauli : Ipse , inquit , qui purpuram indutus est , accedit illa complexurus sepulchra , & fastu deposito stat Sanctis supplicaturus , ut pro se apud Deum intercedant : Scheminarum fabrum , & Piscatorem ut Protectores orat qui diademate redimitus incedit. **Dat is : Hy die met purper omhanghen is / komt omghelsen de graven der Apostelen ; ende af-ghelepyt hebbende de Keyserslycke pryacht / besmeect hy de Heylighen / om voor hem by Gode te bidden. Den Tentmaker / ende den Visscher worden aengheroepen als beschermers / van den genen die de kroon op het hooft draeght. Ende noch klaerder Sermone 32. in morali, op den Sepndbryef Pauli tot den Romeynen/ handelende van de selve graven : Non ita , inquit , cælum splendescit , quando radios Sol demittit , quemadmodum Romanorum urbs duos istos fulgores ubique terrarum emittens. Hinc capietur Paulus , hinc Petrus. Considerate & horrete , quale spectaculum visura sit Roma ; Paulum videlicet repente ex theca illa cum Petro resurgentem , in occursum Domini sursum ferri. Qualem Rosam Christo mittet Roma ? qualibus coronis duabus ornatur urbs ista ? qualibus catenis aureis cincta est ? quales habet fontes ? Propterea admiror hanc urbem. Non propter copiam auri , non propter columnas , neque propter aliam quamcumque rerum speciem , sed propter columnas illas Ecclesiarum. **Dat is : Den Hemel is naft soo helder / als de Son sijne stralen is neder-seyndende/als wel is de stadt van Rome / den gantschen aerdt-bodem beschijnende****

nende met dese twee lichten. Van hier sal Paulus opghetrocken worden / van hier sal Petrus verrijzen. Aen-merckt ende verschickt / wat een spectakel dat het wesen sal voor Romen : Paulum ende Petrum schielijcken verweckt upt hunne graven op te sien varen in het ghemoet van hunnen Meester. Wat eene Roos sal Romen naer Christus stieren ? Met wat twee kroonen wordt die stadt verciert ? Met wat gulde kettinghen is sy om-hanghen ! Wat fonteynen heeftse ? Hierom is het dat ick my in dese stadt verwondere : niet om haer rijckdom van goudt / niet om hare columnen van marmmer / ofte om eenigerley andere uptwendigheyt : maer om dese pplaren der Kercken. Dat meer is / Homilia 8. in epistol. ad Ephesios, & Homilia 5. in Iob. verklaert hy / Indien 't den Bischopelijcken last / ende de swachhepdt sijnes lichaems hem toe hadden ghelaten / dat hy selfs in alder manieren desen Bede-baerd ghedaen soude hebben.

Paulinus Bischop van Nola / die van den heplighen Ambrosius epistola 36. lib. 6. Augustinus lib. 1. de civitat. cap. 10. ende Hieronymus ad Paulinum de institut. Monachorum. 1. van gheleerthepdt ende Godtvuchtrighepdt wijlen gheprezen is / ghetuyghet mede / dat alle de Bisschoppen van Italien ten sijnen tijde gewoon waren Bede-baerd te komen doen / ende Feest-dagh te vperen binnen Romen alle jaers op den gheboort-dagh van de heplighe Apostelen Petri ende Pauli. Vide epistola 13. ad Severum, & epistola 16. ad Delphinum.

S. Gregorius den eersten van dien naem/ stemt hier mede over-een. Want Homil. 37. in Euangelia, & Dialog. lib. 3. cap. 6. & lib. 4. c. 56. schrijft hy / dat den **H.** Cassius Bisschop van Narnia, die jaerlijcks op den 29. Junij/ Feestdagh van de Apostelen / gewoon was binnen komen te komen bidden/ ten selven daghe na dat hy Gode op-gheoffert hadde het sacrificij der Wisse/ ende 't lichaem des Heeren aen het volck uptghedeelt / salighlijcken ende soetelijcken aldaer in den Heere ontslapen is.

Venerabilis Beda.

Den Eerweerdigen Beda lib. 5. Hist. Anglicanæ c. 7. verhaelt dat den Koning van Engelandt Ceedualas, Bede-baerdt ghetrocken is na komen/ tot de Graven van de Apostelen / met eene particuliere debotie / omme aldaer sijn Doopsel te ontfangen / ende stracks daer aen upt dit leven te schepden / 't welck hem alle heyde van Gode vergunt is. Want op den Paesch-abond / van den Paus Sergius ghedaapt zijnde / is hy in de heylighe weeck van Paeschen/ met eene klepne sieckte bevangen/ in sijne witte kleederen gestorven/ ende na den Hemel gebaren. In 't selve boeck aen het twintighste Capittel / getuyghet hy mede dat den Koningh Coenredus, sijn rijck verlatende / als eenen Pelgrim na de graven van de heylighe Apostelen getrocken is/ ende dat hy aen de selve in vasten ende bidden tot den eynde toe sijns levens ghebleven is.

§. 3. DERDE BEWYS.

Dat Petrus ende Paulus te Romen ghemartyriseert zijn, ghenomen nyt de ghetuyghenissen van alle den Kerckelijcken Ouderdom.

Behalven de plaetsen der Oudt-baderen / in de voorgaende §. gheallegeert / soo blijkt het selve noch klaerder upt de navolghende passagien. Eerst Eusebij, die in sijne Chronijck het jaer ons Heeren 71. met dese gheschiedenis ghenobilitteert heeft: Primus Nero super omnia scelera sua, etiam persecutionem in Christianos facit; in qua Petrus & Paulus gloriosè, Romæ occubuerunt. Dat is: Pero / is boven alle sijne misdaden / den eersten gheweest / die de Christenē heeft vervolght; in welke vervolginghe / oock Petrus ende Paulus binnen Romen heerlijck ghestorben zijn. Den selven Eusebius lib. 2. Histor. cap. 25. citeert de oude heplighe Schryvers Dyonisium, Corinthium, & Caium, ghetuyghende dat de selve Apostelen alle bepde ghelijck in de stadt van Romen leerende / op eenen selvighen dagh met martyrrie ghekroont zijn / ende dat de Roomsche Kercke met hare heplighe Gzaden / als met twee Tropheen ofte Victori-banen ghebolwercht is / t eene staende aen de Triumphale straet / streckende na den Vaticaen / en t andere aen den Hostiaenschen wegh.

Eusebius.

Origenes lib. 3. in Genesin, mede geciteert van Eusebius 3. Hist. c. 2. Petrus, inquit, ad ultimum in urbe Roma commoratus, ibi & crucifixus est, deorsum capite demerso, quod ipse ita fieri precatus est,

Origenes.

est, ne exæquari domino videretur. **Dat is: Petrus/ tot op het leste/ te Romen woonende/ is aldaer ghekrupst gheweest/ met den hooft nederwaerts; ghelijck hy selfs versocht hadde/ op dat hy niet schynen en soude sijnen Heer ghelijck te zijn.**

**Tertullia-
nus.**

Tertullianus, de præscriptionibus. Si Italia ad-
jaces, habes Romam, unde nobis quoque auctori-
tas præsto est. Felix Ecclesia cui totam doctrinam
Apostoli, cum sanguine suo profuderunt, ubi Petrus
passioni dominicæ adæquatur, ubi Paulus Ioannis
exitu coronatur, ubi Apostolus Ioannes posteaquam
in oleum igneum immersus, nihil passus est in insu-
lam relegatur. **Dat is: Bebindy u in Italien/
ghy hebt Romen / daer ons-lieden oock al t
geslagh van daen komt. O geluckige Kerck
van stand! in de welke d' Apostelen de gant-
sche leeringh / te samen met haer bloedt ghe-
stort hebben; daer Petrus de passi ons Hee-
ren vergheleken / daer Paulus met den upt-
gangh Ioannis Baptiste ghekroont is/ ende
Ioannes den Apostel / na dat hy in den sie-
denden olp ghesoncken / onghequetst was
ghebleven / in een eplandt verbannen is ghe-
weest.**

**S. Ambro-
sius.**

Ambrosius in Oratione contra Auxentium lib. 5.
epist. Nocte Petrus muro egredi cœpit, & videns
sibi in porta Christum occurrere, urbemque ingre-
di, ait: Domine quo vadis? Respondit Christus:
Venio Romam iterum crucifigi. Intellexit Petrus
ad suam crucem divinum pertinere responsum;
statimque correptus, per suam crucem honorificavit
Dominum Iesum. **Dat is: Petrus beginnende
des nachts te gaen upt de murē van Romen/
is den Heere Christo in de poort ontmoet/ in-
nawaerts gaende/ ende heeft gheseydt: Heer
waer**

waer gadp? Waer op Christus antwoorde:
 Na Romen/ om wederom ghekrupst te wor-
 den. welcke Goddelijck antwoorde Petrus
 op sijn krups dupdende / wederom ghekeert/
 ende terstondt by 't hooft ghevat zijnde / den
 Heer Jesum met sijn krups vereerd heeft.

Hieronymus de viris Illustribus in Petro. Simon S. Hiero-
 nymus, Petrus ad expugnandum Simonem Magum Ro-
 mam pergit, ibique 25. annis Cathedram Sacerdo-
 talem tenuit, usque ad ultimum, id est decimum-
 quartum Neronis annum; à quo & affixus Cruci,
 martyrio coronatus est capite ad terram verso. Dat
 is: Simon Petrus is na Romen getrocken/
 om Simonem Magum te bebecchten: en heeft
 albaer den tijdt van 25. jaren beseten de Prie-
 sterlijcke Stoel; tot het leste/dat is/het veer-
 tiende jaer Peronis; van den welken hy
 oock ghekrupst/ ende met martyrie gekroont
 is/ het hooft ter aerde waerts.

Dit selvighe getuyghet den H. Augustinus S. Augusti-
 nus. doorgaens: maer insonderheyt op drie plaet-
 sen. De komste Petri binnen Romen / ende
 sijne victorie over Simon Magus beschrijft
 hy lib. de haesibus, cap. i. met dese woorden:
 Iovem se credi volebat: Minervam vero Meretri-
 cem quandam Selenem, quam sibi sociam scelerum
 fecerat, Imaginesque & suam, & eiusdem Meretri-
 cis, discipulis suis prebebat adorandas: Quas & Ro-
 ma tanquam Deorum simulachra autoritate pu-
 blica constituerat. In qua urbe B. Apostolus Pe-
 trus eum vera omnipotentis Dei virtute extinxit.
 Dat is: Simon Magus gaf hem selven upt
 voor Jupiter / ende eene sekere lichte vrouw
 Selene ghenaeemt / die hy tot gheselschap van
 sijne misdaden ghenomen hadde/ voor Miner-
 va; Ende hebbende binnen Romen door pu-
 blycke

blijcke authoziteyt op doen rechten sijn ende des hoeren beelden/begeerde dat de selve met Goddelijcke eere van sijne Discipulen aenghebeden souden werden. Maer is in de selve stadt by den heyligen Apostel Petrus doordie ware kracht van den Almachtigen Godt te niet ghebracht.

De Bisschop-stoel Petri binnen Romen ghetuyght hy tom. 7. contra litteras Petiliani lib. 2. cap. 51. Cathedra tibi quid fecit Ecclesiae Romanae, in qua Petrus sedit, & in qua hodie Anastasius sedet? Dat is: Wat heeft u misdaen de Stoel van de Roomsche Kercke/in de welke Petrus gheseten heeft / ende daer Anastasius noch hupden inne is sittende?

Het martyprij Petri binnen Romen verhaeldt hy tom. 7. contra Iulianum Pelag. lib. 1. cap. 2. Puto tibi eam partem Orbis sufficere debere, in qua primum Apostolorum suorum voluit Dominus gloriosissimo martyrio coronare. Cui Ecclesiae Praesidentem B. Innocentium, si audire voluisses, jam tunc periculosam juventutem tuam Pelagianis laqueis exuisses. Dat is: Ick meyne dat dat deel des werelts u ghenoech behoort te wesen / in het welke den Heer ghewilt heeft dat de eerste sijnder Apostelen gekroont souden worden met eene alder-heerlijckste martyrie. Na den Bisschop van welke Kercke den salighen Innocentium / indien ghy had willen hoozen / soudt uwe sorghe-lijcke jeughe wel bewaerd hebben upt de Pelagiaensche stricken. Dus den 2. Augustinus.

Maximus
Taurinensis.

Maximus Episcopus Taurinensis anno Domini 420. Sermones 5. de Natali Apostolorum. sprekende van de heylighe Apostelen Petrus ende Pau-

Paulus sepdit aldus : Non sine causa putemus factum, quod uno die, uno in loco, unius Tyranni tollerare sententiam. Vna die passi sunt, ut ad Christum pariter pervenirent : uno in loco, ne alteri Roma deesset : sub uno persecutore, ut æqualis crudelitas utrumque constringeret ; dies ergo, puto, pro merito ; locus pro gloria ; persecutor decretus est pro virtute. Et in quo tandem loco martyrium pertulerunt ? In urbe Roma, quæ principatum & caput obtinet Nationum : scilicet, ut ubi caput superstitionis erat, ibi caput quiesceret Sanctitatis, & ubi Gentilium Principes habitabant, illic Ecclesiarum Principes morerentur. **Wat is :**
Laet ons niet meppen sonder oorsake gheschiedt te zyn / dat op eenen dagh / op eene plaets / ende van eenen tyran d'Apostelen de sententie des doods hebben ontfanghen. Op eenen dagh hebben se gheleden / op dat se te samen tot Christum souden komen : op eene plaets / op dat Romeen geen van beyde en soude ontbeeren ; onder eenen Vervolgher / op dat se alle beyde eene wreedthepdt souden beproeven. Sulcks dat den dagh / mijns bedunkens / om de verdienste / de plaets om de eere / ende den Tyran gheboeght is om de vromighepdt. En in wat plaets hebben se toch hunne martyrze gheleden ? in de stadt van Romeen selfs / die de heerschappij heeft over alle volcken. Wel-verstaende / op dat / daer het hooft was van de godloosighepdt / oock rusten soude het hooft van de heplighepdt : ende daer de Princen der Heydenen waren woonende / aldaer oock sterben souden de Princen der Kercke.

Leo den eersten van dien naem / anno 450. S. Leo I.

Sermone 1. de Natali Apostolorum. Hodierna festiuitas, præter illam reverentiam, quam toto terrarum orbe promeruit, speciali & propria nostræ urbis exultatione veneranda est, ut ubi præcipuorum Apostolorum glorificatus est exitus, ibi in die martyrij eorum sit lætitiæ principatus. **Dat is: Vesen hupdigghen feestdagh/ boven de ghemeene eerbiedighepdt / die hy ober de gantsche werelt verdient heeft / behoort noch met een epgghen ende sonderlinghe blijdschap van onse stadt van Romen ghevpert te worden. Op dat/ alwaer de doot van de uytstekenste Apostelen vereert is/ aldaer mede op den dagh hunder martyrie/ de grootste vzeughd werde bedreven.**

S Gregorius.

Gregorius primus, lib. 6. Registri epist. 37. sprekende van de Roomsche Kercke. Petrus sublimavit sedem, in qua etiam quiescere, & præsentem vitam finire dignatus est. **Dat is: Petrus heeft verhebt die Stoel/daer inne hy hem geweedicht heeft te rusten/ ende dit teghenwoordigh leven te eynighen.**

Prudentius.

Eyndelijck/den ouden Christen Poet Prudentius anno Domini 380. Hymno de S. Laurentio:

*Discede adulter Iupiter stupro sororis oblitus!
Relinque Romam liberam, plebemque iam
Christi fuge,
Te Paulus hinc exterminat, te sanguis exturbat Petri,
Tibi id quod ipse armaveras factum Neronis
officit.*

Dat is:

**Jupijn/met susters hoererij
Besmet/vertreckt/laet Romen vry;**

Dan

Van waer u Paulus rupmen doet/
En Petrus dooz vergoten bloedt/ &c.

Wat segghp nu Seigneur Abacuk ! dunckt
u wel/alsnoch ghelyck te hebben /te persiste-
ren bp u aengheseyde bedroggh van leughen-
tael/ daer de Roomsche Kercke haer mede be-
kladden soude/als sy sustineert vereert te zijn
met de stoel/doodt/ ende begravenisse Petri ?
Veel eer laet ick my duncken/ dat ghy sulckx
dyghende/ bp alle verstandighe onpartijdige
lypden/niet anders en doet als niet het hooft
teghens de muur te loopen/ende de verwaen-
de dertelhepdt van de Ghereformeerde Kerc-
ke vooz de gantsche werelt te melden. ten
ware dat iemandt van den gemeynen sin soo
verre ware geweken / dat hy op het schryven
van eenen Titus Livius, de oorlogghen van Ro-
men ende Cartago; op het ghetuygh van ee-
nen Suetonius, de gesten van de Roomsche
Kepseren aenname vooz de waerhepdt; ende
alle 't ghene de Oud-vaderen/soo weerdighe/
gheleerde/ heplighe mannen/ eendraghtelijc-
ken ende standvastelijcken van den Apostel
Petrus hebben gheschreven/ niet anders als
vooz leugentael ende bedroggh quame te schel-
den. Wildp dit noch nader bewesen hebben?

REDELYCK BESCHEYDT,

dienende op de

III. HANDELINGH.

Houdt op Pieter ! ick verwonder
My/dat ghy dus in 't besonder

Cephas Roomsche graf-stee tugght.
Houdt op ! 't isser mee ghegugght.

Tugght met een (magh ick u bidden)

Dat de Son schijnt op het midden

Van den alderklaersten dagh/

Die de Somer gheben magh.

Tugght ons dat de swarte aerde

Altijdt sackte/ altijdt swaerde/

En het lichte vper we' erom

Altijdt na den Hemel kloim.

Tugght ons met vermoepde kaken

Dat twee sessen twalef maken.

En van alle dingh het deel

Klepnder is als sijn gheheel.

Dat het swart ghelijckt den dupster;

En het wit der Sonnen lupster;

Dat de Sterren en de Maen

Aen den hooghen Hemel staen.

Dat de koude Doozde vlaghen

Vupen in de koozste daghen/

Dat de Lent het veld begroept;

Dat de zee nu ebt / nu bloepdt.

Tugght vooz 't lesten/dat de dwasen

Die men mallen/ die men rasen

Doozdt/ met onghebonde klap/

Toekomt een ghebelde kap.

Ich en kan nu niet vermijden/

Ich en kan niet langher lijden/

Dat men sijnen schoonen tijdt

In soo klaren saeck verslijt.

Is dan Petrus noyt ghekomen

Noch ghestorven binnen Romen:

Seght eens/ onder wat Cyran

Is den man ghestorven dan?

T'welcher plaetse/ t'welcher tijde/

Dooz wiens vonnis/ met wat lijden ?

Wat

Wat vergad' ringh/ wat Ghemeent'
 Heeft versamelt sijn ghebeent'
 Sijn ghebeent' / daer toe de scharen
 Christi soo volbodigh waren/
 Van den oudsten tijdt/ wanneer
 Iemandt ruste vooz den Heer.
 In wat marmet/ in wat aerde
 Gaf men hem de leste waerde?
 Wat vereeringh van een graf
 Kreegh hy vooz soo dieren straf?
 Al' d' Oud-vaders en Kronijcken/
 Die wy lesen/ doen ons blijcken
 Met bewijs van klaer beschepdt/
 Dat hy binnen Romen lepdt.
 Na dat hy daer had gheseten
 (Soo ons Linus heeft doen weten)
 Onder 't Keyserlijck bedwangh
 Vijf-en-twintigh jaren langh.
 Tot dat hy de valsche penne
 Van den Cobenaer doost schennen/
 En met hidde uyt de lucht
 Dallen deed' de helsche vlucht.
 Nero den bebloeden Koningh/
 Sagh hem vooz sijn eyghen wooningh
 Dalen uyt de locht bene'en;
 Ligghen met ghebozen le'en.
 Dooz wat Goden/ dooz wat gunsten/
 Riep hy/ smacht men alder kunsten
 Oerste macht/ en d' hooghste eer/
 Wy hier dus van boven ne'er
 Wie schendt hier sijn' boose handen/
 Men het liebe leven van den
 Alder-grootsten konstenaer/
 Alder-wijsten Cobenaer?
 Sa! dat hy weedom gheboele
 Het vermoghen mijnder stoele:

Linus in
 Actis Apo-
 stolorum
 Petri &
 Pauli.

De Ioden
woonden
te deser tij-
den, over
den Tiber,
aen den
bergh Va-
ticanus,
ende Iani-
culus. Vide
Philonem
de Leg. ad
Caium.
Item Mar-
tialem l. 1.
Epigr. 98.
in Cæcil.

Dat hy we'er mijn schade boet/
Met de kosten van sijn bloedr.
Dat men d'oude grijsaerd vatte;
Dat m'hem aen twee epcke latten/
Dat m'hem naghel aen een krups.
Middel in het Joodsch ghespups.
Sleept de Galilese heubel
Op den Vaticaenschen heubel;
Daer hy sijn besnede volck/
Van een krups het krups vertolck.
Dus riep Nero. en men dede
Met des mans verwesen loden
Na de vonden van de hel/
Na het Keyserlijck bevel.
Wt-ghenomen dat m'hem spande
Met den hoofde/met de handen
Nederwaerts/op sijn begheer/
Tot sijns meesters meerder eer.
Om hy Joden/om hy Heyden/
Om hy pder t'onderschepden
t'Voordeel van des Heeren krups;
Enigh heyl van Adams hups.
Nu de ziel voer met verlanghen
Na de lucht/en liet daer hanghen
t'Oude lichaem stijf en hout/
Aen het doodelijcke hout.
Tot den tijdt toe dat den Chzisten
t'Selve kerckelijck dee' kisten/
En begraven in een graf/
Waerdigh op soo hooghen staf.
In een graf niet verr' ghelegghen/
Van daer hy de kroon ghekreghen
Had van Godts ghenadigh recht/
Aen de triumphale wecht.
Daer den Vaticaen gaet hellen
Na den Tiber/ soo ons mellen

Al die opt met jupst vermaen
 Dees Histori raecten aen.
 Leest de Schijvers van Levanten/
 Leest de wijse Adamanten,
 Leest de Guldemonden, leest
 Al' die vooz hen zijn gheweest;
 Of die opt na hen-tie'n waren.
 Leest by hoopen/ leest by scharen/
 Al' die in het Westen we'er
 Opt van wijsheyt hadden eer.
 Ghy bevindt met klare rede/
 Dats' all' t' samen in de stede/
 Dats' all' t' samen in de pijn
 Van sijn dood/ eendzachtigh zijn.
 Datse rupghen/ datse segghen/
 Sijn eerwaerdigh rif te legghen
 Binnen de Romeynsche wal/
 Men het Vaticaanische dal.
 Dal het welck dat alle Landen
 Hierom met ghebouwten handen/
 Hierom met gheboghe knien
 Quamen groeten/ quamen sien.
 't Waren Griecken of Lathnen/
 't Waren grootē Constantinen;
 Oer trachten 't eben seer
 Men te doen de meeste eer.
 Ja de hooghe Lateranen
 Begghden haer victori-banen/
 Laghen 's Keysers wapen af/
 Dooz de eer' van Cephaz graf.
 Cesar selfs met eyghen handen/
 Groef van d'aerde twalef manden;
 Legghende met eyghen werck
 't Grond-vest van d'Apostels kerck.
 Op dit Keyserslyck exempel
 Erden/ verperden desen Tempel

Acta B.
Silvestri.

Lib. 5. Hi-
stor. Angl.
cap. 7.

Math. 16.
18.

V'and're Princeen nu en dan
 Koenraed, en Ceduallan.
 Die ons Beda heeft doen blijcken/
 Dat haer Britsche Koninghrjcken
 Lieten/om te bidden aen
 't Hepligh van den Vaticaan.
 De Pastoren/ de Prelaten/
 Die in Occidenten saten
 Op den Bisschoplijcken Stoel/
 Quamen met een groot gheboel
 Van eerbiedingh/alle jaren
 Des Apostels graf bewaren/
 Quamen in den name Godts
 Cer' doen aen de vaste rots/
 Daer op wijlen Christus boude
 Sijnen Tempel/die we'er-houden
 Met het les van haer bevel
 Sou de poozten van de hel.
 Het besoeck en nam geen ende/
 Van de scharen/van de benden
 Van het Bazareens Ghemeent/
 Men des visschers droogh ghebeent.
 De columnen/ ende posten/
 Die met onghemeten kosten
 Stonden om het hepligh graf/
 Sieten dooz 't omhelsen af.
 Ja dooz 't kruppen/ ja dooz 't licken/
 Sagh men selber oock de dicke
 Voepels van de gulde poozt
 Als 't gheploeghe landt gheboozt.
 Hier booz stozten sich te neder
 Alder-eerst d'aenbidders/teder
 Van gheboelen van ghemoed/
 Hier booz vielmen eerst te boet.
 Hier was 't / dat men eerst de leden
 Ne'er sagh bugghen tot ghebeden;

Hier/

Hier/dat men van trap te trap
 Hoozden eerst het soet gheklap
 Van de lippen/ van de tonghen/
 Die dooz liefde Godts ghebwoonghen/
 Kusten 't marmer/ lichten 't stof
 Van 't Apostelijcke hof.
 Dus oorzonden d' Augustijnen/
 Dus verklaren de Paulijnen/
 Egessippus/ en Sulpht/
 Schryvers van den oudsten tijdt.
 Sonder dat ick opt ghelesen
 Iemandt hebbe/die in desen
 Schreef of leerde met beschepdt
 Anders als nu is ghesepdt.
 Die hier mede nu wil scharffen/
 Die hier tegens nu wil dwarffen/
 Schendt al 't menschelijck gheloof;
 Is dooz alle reden doof.
 Dooz de deef is geen Histozi/
 Dooz de deef is geen memori;
 't Is al jock/ het is al mis
 Watter opt gheschreven is.
 Daer en waren nopt Neronen,
 Hannibalen, Scipionen;
 Daer en was nopt Macedoon/
 Cefar, of Philippus soon.
 Regulus heeft nopt gheleden/
 Iulius heeft nopt ghestreden:
 Wat men oock van Cato leest/
 Cato isser nopt gheweest.
 De Plutarchen, de Tranquillen
 Schryven/wryven wat se willen;
 Op hem die dus is ghesindt
 Is haer schryven niet dan windt.
 Of gheloost hy haerlup schriften/
 Met wat reden wil hy schiften/

Aug.lib. 12
 de Civit. c.
 1. Serm. 1.
 de SS. Petro
 & Paulo. &
 epist. 44.

Paulinus
 epist. 31. ad
 Alerium.

Chrysoft.
 homil. 30.
 in epist. 2.
 ad Corint.

Sydonius
 Apollina-
 ris lib. 1. e-
 pist. 5. ad
 Hierony-
 mum.

Seyer.
 Sulpit. Sa-
 cra Histor.
 lib. 2.

Met wat schijn van waerhepdt kan
 Op d'Oud-vaders wraaken dan?
 Mannen/die van kloecke sinen
 De Suetonen verr' verwinnen;
 Mannen/die al-om beschepdt
 Hebben van haer heplighepdt.
 Mannen/die ons niet bedrogghen;
 Mannen/die ons niet ghelogghen/
 't Zp om goed/het zp om eer
 Souden hebben nimmermeer.
 Die dan dese wil we'erlegghen/
 In het ghen' sp t'samen segghen/
 Is baldadigh/is onheus;
 Oraecht sijn wijshepdt in sijn neus.
 Die de dese wil begupghen
 In het ghen' sp t'samen turgghen/
 Coont de hardhepdt van sijn neck/
 Werdt van epghen wijshepdt geck.
 Soo dat hy daer mee tot kennis
 Dickwils brenghet sijn epghen schennis /
 En wat monster dat hy heeft
 Wegh-ghestopt/te kennen gheeft.
 Want/na 'k wel hebb' hoozen praten/
 Heeft den Heer nopt toe-ghelaten
 Ketterij of misverstandt /
 Of men konse niet de handt
 Erghens boelen/erghens tasten/
 Datse op geen re'en en pasten/
 Datse niet en was ghelijck
 Met des waerhepds eerste blijck.
 Op dat haer de slechtste lieden
 Moghen kennen/moghen blieden/
 Soo men plagh te kennen schier
 Wt het spoor het bloedigh dier.
 Dus soo zijnder die de graci
 Sels oock van de Reformati/

Groote
 voorsich-
 zigheyde
 Godts in't
 mercken
 ofte tey-
 kenen van
 de kette-
 rijen.

Openbaere
 merck-
 teycken

VANDE GRAVEN DER APOST. 61

Die ons Picardien gaf/
 Hierom durven keuren af.
 Want sp segghen (dit 's de reden/
 Maer 'k en wil daer in niet treden
 Eer sp haer daer op verweerdte)
 Datse Paradoxen leerdte.
 Paradoxen/die de winckels/
 De de webers/die de kinckels/
 Die den alderdomsten man
 Met de ving' ren tasten kan.
 Als dat Godt de meeste menschen
 Eer hy wercken/woozden/wenschen/
 Ofiet quaeds van hen boozsagh/
 Schiep tot een verdoemden dagh.
 Dat hy dese staegh doet quellen
 Vooz den Sathan van der hellen :
 Ja in hen-lie'n vzoegh en laet/
 Bozsaeck is van alle quaedt.
 Dat hy hen noch daer-en-boben
 Roept/maer niet dan om te doben ;
 Leert/en licht/maer niet ghesindt
 Van om hen te maken blindt.
 Dat de mensch/helas/gheischapen
 Sonder vrydom/sonder wapen/
 Geen bekozingh kan we'erslaen/
 Geen verdoemingh kan outgaen.
 Dat Heer Jesus niet ghebozen
 Is/dan vooz den uptberkozen :
 Al de reste in 't verdriet
 Van den ouden Adam liet.
 Al de reste niet verworven/
 Niet ghepassijt/niet ghestorven/
 Niet gheleden/niet ghewrocht/
 Niet ghebeden/niet ghesocht.
 Daer hy sich den sijnen weder/
 Wel soo suchtigh/wel soo teder

van de Ge-
 reformeer-
 dedolinh.

Een deel
 Gerefor-
 meerde
 Paradoxē.

Eerste Pa-
 radox.

II.

III.

IV.

V.

VI.

Vzaeght

62 ROOMSCHE REYS. III. HAND.

- VII.** **D**raeght/dat hen-lie'n geen misdaedt
Dallen doet upt sijn' ghenaed.
Hoe sp roben/hoe sp rupten/
Hoe sp stelen/hoe sp bupten/
Hoe de liefde meer beklijft/
Hoe de vriendschap vaster blijft.
Mits dat hen van 't gantsche leven/
Geenigh quaed werdt toe-gheschreuen;
Mits dat Godt te gheender tijdt
Hen haer booshepdt en verwijst.
VIII. **A**ls sp maer alleen gheloben/
Zijn sp alle last te boven/
Zijn sp vñ van Godts bebel/
Zijn sp liber van de hel.
IX. **D**es te meer; soo Godts gheboden
Vuptverkozen niet van node
Zijn vooz't Goddelijck versoen:
X. **I**a onmog'lijck om te doen.
XI. **D**at de vriendschap Godts ghebonden
Wordt te samen met de sonden:
Psal. 5. 6. **D**aer nochtans gheschreuen staet
Sap. 14. 9. **D**at den Heer den sondaer haet.
XII. **D**at de mensch in all' sijn' wercken
(Dit is oock daer sp op mercken)
Sondicht teghen 't groot' ghebodt
Van den alderhooghsten Godt.
Selfs in alle sijn' ghebeden/
Helmoes/vasten/sinnen/seben:
Soo dat oock Godts besten vriend
Esamen hepl en hel verdient.
Hepl en hel verdient te samen.
Wie soud' hier op segghen Amen?
Wiens vernuft of wiens verstandt
Kan dit voozstel doen ghestandt?
XIII. **I**tem/dat de hups-ghenoten
Godes/die haer bloed vergoten

Hebben

- Hebben hier voor Christus krups
 Niet en zijn dan vupl ghespups.
 Niet dan scha'uwen/niet dan schimmen/
 Guppen/zielen/ pseggrinnen;
 Niet dan bullens van de aerdt/
 Seggen noch memozi waerd.
 Dat verhalven de ghemeenten XIV.
 Haer Reliquien/haer ghebeenten/
 En haer beelden/met goe re'en
 Moghen stormen en vertre'en.
 Dat men selfs oock 't krups des Heeren XV.
 Magh verfoepen/ magh versweeren:
 En noch wel tot meerder lof
 Branden magh tot assigh stof.
 Dat den Paus van 't oude Romen XVI.
 Antichrist is/die ghekomen
 Dupsendt jaren nu ghele'en/
 Christus leeringh heeft vertre'en.
 Dees en dierghelijcke punten/
 Duncken veel soo upt te munten/
 Dat oock selfs de schommel-hocks
 Kunnen sien het Paradocks.
 Om dat dese dinghen maken
 Een roer-om van alle saken/
 Om dat hier de reden word
 Opentlijck ghedaen te kort.
 Om dat hier recht als na 't leven/
 Onder Godes naem / beschreven
 Van natuer en van bevel
 Wordt den dubbel van de hel.
 Om dat teghens Christus lijden
 Dese leeringh schijnt te stryden;
 Die men altydt heeft ghemeent
 Tot een soen te zijn verleent/
 By den alderhooghsten Vader/
 Voor de menschen al te gader.

Dit is de
 censure selfs
 van Scha-
 stiaen Ca-
 stalion,
 Calvini di-
 scipel: die
 hierom van
 sijne Mee-
 ster gewec-
 ken is. Siet
 hem lib. de

Om Predest.

Om dat hier mee alle hoop
Werdt ghedzeven op de loop.

Om dat hier mee alle tuchten
Gantsch'lijck upt de wereldt bluchten.

Om dat hier aen alle quaedt
Wordt gegunt de volste maet.

Spndelijck/om dat hier mede

Legghens alle rechte rede/

Onderbindigh en beschepdt

Godes woozdt werdt upt ghelept.

Dus soo spzeken dese lypden/

Die hier op Godts wijshepdt dupden.

Als dat hy hier mee betoomt

't School 't welck sijn geloof ontvzoot.

Maer aengaende my ; 'k belije

Dat ick dit laet aen partije ;

Dat ick niet al dit gheschil

My hier niet bemoepen wil.

Doch een dingh wil ick wel segghen :

XVII. Pa-
radox.

Dat de bzoeders dooz 't we'er-legghen

Dan de graf-stee Petri/ haer

Selven bzenghen in ghebaer

Dan 't Proces/ met all' de kosten/

Te verliesen op het losten.

Want 'k en sagh nopt Paradocks/

Volder beusels/ volder socks.

Dit 's toch al te groben leughen.

Wie sal opt gheloven meughen

Leeringh die soo plomp bedzieght/

Leeringh die soo leelijck lieght ?

Die 't gheruygh van soo veel scharen/

Soo veel eenwen/soo veel saren/

Met soo harden neck onthent/

Die soo al d'Histori' schendt ?

Mee die grofeens heeft gheloghen!

Al 't credijt werdt hent ontoghen/

Men

Men gheloofte den leughenaer
 Minmermeer/ al seydte hy waer.
 Abacuk ! gaet seght de sijnen:
 Wil haer winckel niet verdwynen/
 Dat s' het garen van haer stof
 Niet en spinnen meer soo grof.

IV. HANDELINGH.

De cere van de reliquien der Heylighen
 in 't besonder verdedicht.

ABACUK.

Ignoor Pieter ! u betwys heeft
 by wat langh geduert. Maer
 wat hebt ghy nu daer mede an-
 ders ghewonnen als tijdt-qui-
 stinge ende verlozen arbeidt ?

PIET. Wel-verstaende/om
 dat de ketters Moorianen zijn / ende dat den
 tijdt en den arbeidt verlozen gaet / die in het
 wasschen van den eenen / ende in het bekee-
 ren van den anderen wert versleten. Sulchs
 dat den heplighen Apostel ad Titum 3. 10. ons
 wel te recht verboden heeft met dusdanighe
 menschen/ van materi des gheloofs/ veel t' sa-
 men-spraechs te houden; maer hem-lieden/ na
 een reys of twee vermaninghs' te schouwen.
 Wel wetede datse verdryft/ en door haer ey-
 ge selfs oordeel verwesen zijn: om dies wil dat
 sy openbaerlijc aenspannende tegen de ware

Dispute
 mer Nieu-
 gefinden,
 is veel tijds
 niet dan
 verloren
 arbeidt.

Al-ghemeyne Christelijcke Kercke / haer selven / na de woorden Christi / stellen op de lijst van de Heydenen ende Publicanen. Ende hierom soo en ben ick niet dan onwillighlijc / ende onder protestatie met u ghetreden in dese disputen. Niet te min al schijn ick in u regard mijnen tijdt verquist te hebben / noch tans soo hebbe ick in der daedt twee dinghen ghedaen ; namentlijck / de waerhepdt verdedicht : ende uwe onbeschaemthept ontdeckt. In boeghen / dat alle vrome luden / die de waerhepdt ende hare salighepdt beminnen / wel grootelijcks behooren beducht te zijn haer zielen te betrouwen aen de leeringe van eene Kerck / die vol is van Paradoxen / ende teghens het ghetupgh van alle / soo Grieksche als Latynsche VADEREN / soo weynigh wercks maect de bekende waerhepdt te bestrijden. Want die soo dartel is in 't ontkennen van overtupghde seften / hoe vermetel ende epgghen-sinnigh sal die wel wesen in 't drijnen van speculatibe gheschillen ?

ABAC. 't En is niet geen seggen te doen. Wat ghetupghenissen van Vaders ende van Histozen dat ghy tot noch toe bp-ghebracht hebt tot bewijs van de Stoel / doodt ende begravenisse Petri binnen Rome : soo en is 't nochtans in u vernoghen niet gheweest / u ende uwe vooz-ghenomen reys te verschoonen van de superstitie / ja van de afgoderije selfs / die ghy begaen sult aen de doodts-beenderen van uwe Roomsche graven.

PIETER. 'k En ben niet eens verschrikt in uwe aengesepde afgoderije. Want dese selve spijtigheddt heeft de Catholijcke Kercke ter sake van desen al over veertien-honderdt jaren

jaren moeten hoorzen van de Joden/ en twee-
 honderdt jaren daer na van den Ketter Digi-
 lantius. Leest Eusebium lib. 4. Histor. cap. 14. De Iden
 ende sult bebinden dat de Joden / ten tijden plegen den
 Marco Aurelij / in 't jaer ons Heeren 169. Christenen
 den Rechter die Polycarpum hadde doen afgoderij
 martpziëren / wys hebben ghemaect het te verwij-
 doode lichaem van den Martelaer tot asche ten om de
 te doen verbranden/ten eynde dat de Christe- eere der re-
 nen sijn lichaem niet krijghen / ende met god- liquien.
 delijcken dienst souden komen te vereeren.
 Maer datse niet temin uyt het middel van de
 aschen de verbrande ghebeenten neerstelijck
 op-ghesocht / de selve met meerder weerdig-
 heydt als van goudt ende kostelijcke juwee-
 len/ wegh-ghedraghen ende bewaert hebben;
 omme met een feestelijcke blijfchap den dagh
 van sijne martpzie te vieren. Daer by-voe-
 ghende Eusebius/ dat de Joden geene sorg-
 en behoeften te draghen / dat de Christenen
 immermeer de eere van hunnen Godt ende
 Salighmaker Christus Iesus / aen de Mar-
 telaren souden komen te gheben / nademael
 hen al te wel bekendt was / met wat eer' sy
 hunnen Godt behoorden te dienen / ende met
 wat dienst sy de Martelaren behoorden te
 zeren / als discipelen / vrienden / ende na-vol-
 ghers Christi; die van ons met groot gelijck
 waren te omhelsen/overmidts de over-groo-
 te ghetrouwighheydt / die sy-lieden gheroont
 hadden aen haren Meester. Dit ende noch
 meer daer toe sult ghy lesen by Eusebium ter
 aenghewesener plaetsen. Ghelijck wy-lie-
 den dan in eeren houdende de reliquien van de
 Heplighen Godts/navolghen het ghebeyck
 van de alder-oudste ende beste Christenen/soo

en doet ghy-lieden ter contrarien niet anders met het verbolgh van de heplige graven/ende 't verwyft van uwe afgoderije/ als na te sporen de vbanden des Chzisten gheloofs / ende aen te spannen met de Joden.

Vigilanti-
us.

Belangende den Ketter Vigilanti-
us; den desen is den eersten gheweest / die na synen meester Eunomius / openlijck begonnen heeft te besmalen de eere van de ghebeenten ende reliquien der Heplighen; ende dat in het Koninghrick van Nabarre/onder den Paus Innocentius/ anno Domini 406. De Theses die hy hier over proponeerde / na ick upt den heplighen Hieronimus kan afnemen/ waren dese :

Vier The-
ses ofte
voor-slagē
Vigilanti-
j.

1. Die de ghebeenten ende reliquien der Martelaren ontfangen en eere bewijzen zijn afgodisten/ende cinerarij, dat is/aschdienaers.

2. De repckenen die aen de graven der H. Martelaren gheschieden / zijn niet dan listen ende bedroggh des dubbels.

3. De Catholijcken die in de kercken der Martelaren bidden moeten geschout worden als onsupber.

4. De Heplighen van hier geschepten zijn de/en kunnen niet haer ghebedt den levenden niet baten.

Spot-rede-
nen Vigi-
lantij.

Hier waren by-gheboeght noch eenighe spot-redenen/ lasteren/ ende scheld-woorden; als te weten : wat is u van noode Katholijck/met soo grooten eerbiedighepdt/niet alleen te eeren / maer selfs oock te aanbidden / ick en weet niet wat / 't welck by u-lieden in een kleyn baetken om-ghedraghen ende ghebpert wordt ? Item/ waer toe een wepnigh verwoyden stofs in kostelijcke zijde te win-
nen/

nen/ ende aenbiddende te kussen ? Item/ wat gaet u aen/ dat ghy na Heydensche manier op 't schoonste van den dagh/ gheheele bergghen van was-keerffen pleeght t ontfeken / om daer mede een deel vuylichghedt van dootds-beenderen te bereeren ? Dus verre Vigilantijs.

Maer sekerlijck / indien ick u terstondt het jaer niet getelt/ noch den naem van de plaets/ ende van den man niet ghenoecht en hadde / ghy soudt bukten alle twijfel ghemeent hebben / dat ick u de epghen selve woorden van Meester Jan Calvijn/ ofte van Beza/ hadde te berde ghebracht. 't Is waer/ desen Vigilantijs is met hen-lieden / ende met de gantsche Ghereformeerde Kercke/ dit point aengaende / van een ghevoelen gheweest : die daeromme met goede redenen gerekent moet worden in de Genealogie / ende onder de Dooz-vaderen van 't nieuwe Ghereformeerde Euangelium : maer tot wat voordeel ofte verwoordinghe des selfs Euangeliums/ laet ick oordeelen allen den ghenen / die kennisse hebben van de qualiteyten ende conditien Vigilantijs. Het is seker/ notoir/ ende in confesso / dat Vigilantijs in het voorstellen van dese Artijckelen eenen ketter gheweest is. Item/ dat hy bp kennisse van de gheheele Christen werelt van den heplighen Hieronymus voor sulcks is over-ghehaelt. Ende dat den selven heplighen Schryver niet eene nacht arbejdt alle sijne argumenten niet anders als spinnekop-raegh ghesolbeert / ende sijne gantsche doolinghe in haren eersten opgagh / als in de wiegh ghesmoordt ende gheheel vernielt heeft. Waer upt dat nood-

De Ghereformeerde komē over een met Vigilantijs.

Deexceptie
van Litisfi-
nite ob-
steert den
Gerefor-
meiden.

sakelijcken volghen moet / dat met Vigilantius ende sijne leeringhe / oock Calvinus met de sijne / by de Catholijcke Kercke door den H. Hieronymum / al over de twalef-honderdt jaren afgheschast / ende als eene ketterij bewesen is. Sulcks dat my hier gheene andere verweeringhe van noode en soude wesen / om uwe ghecalumnierde afgoderij te wederleggen / als de peremptoire exceptie van Litisfinite. Want nademael de opspzake teghens de eere der reliquien / over eenen soo grooten tijdt van eenweil / by de Kercke Gods / voor eene dolinghe / ja selfs voor een grouwel ghehouden is geweest / soo en kunnen nu in geender manieren ghehoort worden de ghenen die de selve bewesen leeringe wederom vernieuwen / ende voor eenen artijckel des gheloofs willen upt-gheben. Niet meer of min als de onrustighe verwarde plepters / die de eenggebonniste processen / gegaen zijnde in kracht van ghewijde / wederom op een nieuw soecken te brengen voor de Verschaer. Want ghelijck dit in politijck t'eenemael ongheroost is / soo is het andere mede in 't Kerckelijc gantschelijcken ongheroost. Ende soude een oorsake gheben aen de oproerighe / curieuse geesten (daer de teghenwoordige werelt vol af is) teghens alle oude Concilien wederomme voor den dagh te halen alle de Arianismen / Pelagianismen / Nestorianismen / ende andere monstren van ketterijen / die hier boortijds verdomt ende bewesen zijn.

Niettemin om alle veldoens wille / ende om dat wy by den heyligen Hieronymus gedaen werck binden / soo en valt hier anders niet te doen /

VAN DE EER^e DER RELIQVIEN. 71

doen/als het sommier van sijne argumenten te repeteren.

Catholijcke argumenten voor de eere der reliquien.

Op eeren dan ende bewaren de gebeenten ende reliquien der Heplighen/ Dooz eerst/om datse Godt den Heer selfs vereerdte ende bewaerdte. Psal. 33. 21. Den Heer bewaerdte alle de ghebeenten der Rechtveerdigen; Een van dien en sal niet vertredē worden. Item 4. Regum 13. heeft Godt dooz 't aenraken van het Geraemte Helizei/ een dooden wederom tot het leven verweckt. Isaia 11. 10. werdt ghepropheteert/dat de graf-stee Christi glorieus ende heerlijck soude wesen. Met welke Schrijftuer S. Hieronymus in epistolis, Marcellam soecht te beweghen tot de pellegrinagie van 't Hepligh landt / om na de voorszegginghe Isaie / des Heeren graf te komen eeren. Item Math. 9. is de Hemorrhooissa / om datse niet een devoot gheloof aen-gheraecht hadde den zoom Christi/ van hare incurabele sieckte genesen. Actorum 19. 12. zijn de sweetdoecken / ende by-gordelen Pauli van bed te bed tot de krancken ghedraghen geweest/de welke daer dooz van hare siekten bezyjdt/ ende andere van de boose gheesten/diese besaaten/verlost wierden. In Actor. 5. 15. bracht men de siecken met rol-koetsen en lieverjanen op de straten/om ten minste dooz de schaduwē Petri omlommert/ ende van hare ghebzenen ghenesen te worden. Doozwaer / in dien meester Jan Calvijn met sijne sijne ghe-meente dit ghesien hadde/ hy soude ontwijfelijck dese goede luyden ghescholden hebben dooz afgodisten. Maer hier aen hebt ghy te mercken hoe grootelijcks dat verschelende is het oordeel Calvini/van 't oordeel Christi/

I.
II.

III.

IV.

V.

VI.

te weten / dat het selve werck / 't welck van den eenen verfoept wort als eene afgoderhe / van den anderen met mirakelen vereert ende bevestight wordt als eene behagghelijcke devotie.

A B A C. Pieter ! het is goed te hoorzen dat ghy / gheblindthockt dooz de blinde eenbondighepdt van uwe Paepsche leer / geene neersighepdt en doet / om op het woordt Christi / de Schizturen te ondersoeken. Waer 't dat u sulchs belieft hadde te doen / ghy soudt wel lichtelijcken kunnen sien hebben / dat met dese zoommen / sweet-doecken / gozdelen ende schaduwen / gheensins verdedicht en kan worden de kracht ende eere der reliquien ofte doode lichamen der Heplighen : nademael de gabe der mirakelen / de Kercke Christi / tot verbruydinghe des heplighen Euangeliums ghegheven / nu een eynde ghenomen heeft. Ende dat dagromme nu in dese tijden de reliquien niet sonder superstitie ghe-eerd / noch sonder af-goderhe aenghebeden en kunnen worden.

PIET. Dit is effen de solutie / die ghy met de selve woorden ghelesen ende onthouden hebt upt de Geneeffche Annotatie / op het vijftigste Capittel van de Handelinghen der Apostelen / n. 14. Waer met wat fundament het selve ghesepdt wordt ; ende hoe jammerlijck ghy u laet blindhocken ('t geen ghy my t'onrecht verweet) van uwe vermetelde onghelerde Ministers / laet ick pder verstandig en onpartijdigh man oordeelen / upt het ondersoek van de selve Solutie / de welke in forma gesteldt / dusdanigh is : De gabe der mirakelen eertijdes ghegheven aen de Kercke Christi

De Geneeffche
Annotatie
op het 5. c.
Act. onder-
socht
ende over-
ghebaelt.

Christi/ heeft nu een eynde ghenomen. Ergo/
 en kan men nu sonder superstitie ende afgode-
 rye de reliquien ofte de lichamen der Hepli-
 ghen niet eeren. Men dit argument en is niet
 niet allen goeds; ghelijck ghy sult moghen
 sien als ghy het enthymema sult belieben te
 reduceren ad formam syllogisticam, 't welck na
 't adhy's van alle Logiciens (daer ick my toe
 ghedraegh) alhier gheschieden moet in deser
 boeghen: De reliquien en moghen niet ghe-
 eerd worden/dan soo langh als duert de ga-
 ve der mirakelen: maer naer der Apostelen
 tijden cesseert de gabe der mirakelen/ Ergo
 en moghen de reliquien na der Apostelen tij-
 den niet ghe-eerd worden. Wie is nu soo
 dom die niet sien en kan de onghesundeert-
 hepdt van dit argument ende van de Geneef-
 sche Solutie / die daer op is steunende: want
 de eerste propositie en sal nimmermeer bewe-
 sen worden met de heplighe Schriftuer. Ende
 alsoo men in materie van gheloof/ na de Ghe-
 refozmeerde leeringhe / niet met allen aen ne-
 men en magh bukten den text van 't geschre-
 ven woordt Godts / soo komt derhalven de
 selve eerste propositie t'eenemael te verba-
 len. De tweede propositie is hier te min gan-
 schelijcken onwaerachtigh. Ende contrarie
 blyckt by de mirakelen / die de Almoghent-
 hepdt Godts / door middel van sijne Hepli-
 gen/ende de reliquien der selver / doorgaens
 van de eerste eeuwen af / tot dese onse laetste
 tijden toe / beliest heeft te wercken in sijne W-
 kercke. Leest Gregorium Nyssenum, ende Ba-
 silium de Spiritu sancto, cap. 29. van de mirake-
 len Gregorij Thaumaturgi. Leest Athanasium
 E s ende

Eerste an-
 woordt op
 de Geneef-
 sche Anno-
 tatie.

Dat de ga-
 ve der mi-
 rakelen
 noch na
 d'Apostels
 tijden in de
 Kercke
 Godts ghe-
 blyen is.

ende Hieronymum, van de mirakelen Antonij. Leest Paulinum, van de mirakelen des martelaers S. Felix. Leest Severum Sulpitium, van de mirakelen Martini. Leest Gregorium Magnum, van de mirakelen Benedicti. Leest Bernardum, van de mirakelen Malachia. Ende die u met Calvino een booz al behoort te wesen / leest den H. Augustinum, in 't 22. boeck van de Stadt Godts, aen 't 8. Capittel. alwaer hy aen-
telt drie-en-twintigh verschapden mirakelen / die hy sijn eyghen kennisse / ende ten deele in sijne teghenwoozdigheyt geschiet sijn; eenighe te Milanen / andere te Cartagen / ende het meerendeel te Hipponen booz de reliquien van den heplighen Stephanus; ende dat ten tijde van den keiser Theodosius / als nu de gheheele Roomsche werelt bekeert was tot den Christen geloobe / te weten / in 't jaer ons Heeren drie-hondert ende drie- ofte vier-entneghentigh / wanneer Augustinus de kercke van Hipponen als Bischop regeerde / ende daeromme van ampts-wegenschuldigh was sich op soodanighe booz-vallende saken te informeren. Dit dan alsoo wesende / soo is immers al te onwaerachtigh het ghene in de tweede propositie booz-ghestelt / ende in de ongeregelde conclusie wordt besloten.

Twede
antwoordt
op de Ge-
neefche
Annotatie.

Hier-en-boven: indien de eere van de reliquien der heplighen besmet is met afgoderij / soo moet daer upt volghen / datse in haer selven quaed / ende Gode ten alderhooghsten is mishaghende. Ende ober sulchs / datse noch nu / noch oock ten tijde van de Apostelen ghebruykt heeft mogen worden tot een middel / of om gheneinghen te verkrijghen / of om het gheloof te bevestighen. want na de leeringhe Pauli

Pauli Rom. 3. 8. soo en is het nimmermeer ge-
oorloft quaed te doen/ om eenigh goet te be-
komen. Is 't sake van dat het in de primitie
kercke gheoorloft is geweest de sweet-doec-
ken Pauli/ende de schaduwten Petri te eeren/
ende daer van sijne ghesontheyt te verwach-
ten / soo en kan oock nu in dese tijden de eer-
biedighepdt die wy toonen aen de reliquien
der Hepligen/ons tot geen afgoderije worden
gherekent: insonderhepdt alsoo den Heer die
in 't beginsel sijnder kercke met mirakelen
heeft bevesticht/ende daer na noyt bevonden
en wordt verboden te hebben.

Doeght hier by de eendraghtighe leeringhe
van alle de Oud-vaderen soo van de Griek-
sche als van de Latijnsche kercke / niet een
oock uptbesondert. die alles upt eene mondt/
dese devotie/niet alleen met schyften ende ho-
milien / maer selfs oock met hare exempelen
hebben bevesticht. Zijdy belust hare passa-
gien te lesen/soo siet om kortheyts wille Bel-
larminum/Coccium/ ende andere Schryvers
van Controversien / die u met aentwysinghe
van boeck ende capittel volkomen contente-
ment sullen gheben.

In somma/vijf dinghen bebinde ick dat de
Heplighe Vaders ghetuyghen tot eerbiedig-
hepdt van de reliquien der Hepligen. 't Cer-
ste/dat Godt almachtigh de selve wanneerse
onbekent ende verborghen waren / menigh-
mael dooz relevationen ofte openbaringen ont-
deckt heeft. Dit getuyghet S. Augustijn lib. 9.
confess. cap. 7. van de lichamen der Martela-
ren Gervasij ende Protasij; ende van 't lichaem
Stephani, Sermon 91. ex novis. Item Sozome-
nus lib. 5. c. 8. van de ghebeenten Nestabi ende
Eusebij

Vijf dingē
getuyghen
de heylige
Vaders van
de reliquie
der Heyli-
ghen.
I.

Eusebij martelaren. lib. 7. capit. ultim. van de reliquien uws Patroons Abacuk ende Michhe Propheten. Et lib. 9. cap. 2. van de overblijfselen der heertigh Martelaren. Item/ Venerabilis Beda de sex aetatibus in Martiano, van het hooft Ioannis Baptista. Ende in Zenone, van 't lichaem Barnabe des Apostels. Doorwaer indien de eere der reliquien een afgoderij hadde gheweest/ Godt den Heer en soude de selve nopt ontdeckt/noch de Guds-vaders hem daer inne verblijdt hebben.

II.

Het tweede is de Translatie ofte verboeringhe der Heplighe lichamen tot meerder eere van deselve. Aldus bebinde ick by den heplighen Hieronymus libro contra Vigilantium, Dat ten tijde Constantini tot Constantinopelen verboerdz sijn de lichamen vande Heplighen Andreas, Lucas, ende Timotheus. Ende ten tijde Arcadij de reliquien des Propheetz Samuels van Palestynen naer Chalcedonen/ ghedraghen in een vat van dierbaer goudt/op de schouderen van de Bisschoppen/ met soo grooten toe-loop des volcks/ dat de wegghen van het Joodsche landt af/tot Chalcedonen toe / baer van swart ende bedeckt waren. Vide S. Ambrosium in Exhortatione ad Virgines statim in initio. Item/ August. lib. 9. Confess. capit. 7. Chrysostomum libro de S. Babyla. Sozomenum lib. 7. cap. 10. Theodoretum lib. 5. cap. 36. de translatione ipsius S. Ioannis Chrysostomi. Et Evagrium lib. 1. cap. 16. de Translatione S. Ignatij martyris sub Theodosio Juniore. Maer dit en souden de heplighe Bisschoppen / de Christen Heyseren / ende de Godtbruchtighe volcken niet ghepleeght hebben / hadden sy niet

met de Gerefomezmeerden de eere der reliquien
 booz afgoderije ghehouden.

Het derde is : Dat de Almoghenthepde
 Godts/de doode lichamen sijnder heplighen/
 dickwils miraculeuselijcken bewaerd. Al-
 dus gherupghe Chrysostomus dat Godt ghe-
 daen heeft met den heplighen Maximus ende
 Iuuentius martelaren; namentlijck/dat hy ha-
 re doode aenghesichten sulcken glantz heeft
 ghegeven/ dat men die sonder reberentie niet
 en konde aensien. Hieronymus in vita Hilario-
 nis, dat het lichaem van S. Hilarion thien
 maenden naer sijne doot noch t'eenemael
 gantsch ende ongheschendt is ghevonden;
 ende van so lieffelijcken reuck/ of het niet van
 balsem en ware gheweest. S. Augustijn Ser-
 mon. 2. de S. Vincentio, dat het lichaem Vin-
 centij booz de wolven gheworpen / van een
 Raven bewaerd is / ende daer na in de zee
 ghesmacht/ niet en kon sincken. Item/ lib. 9.
 Confess. cap. 7. dat de lichamen van den hepl-
 ighen Gervasij ende Protasij langhen tijdt van
 saren onder d aerde van Gode bewaerd zyn
 gheweest / sonder eenigh bederf / omme de
 selve te sijnder tijdt aen t' gheloobighe volck/
 booz den Bischof Ambrosius te openbaeren.
 Van waer toe dese mirakelen ghedaen / ende
 daer booz den menschen ghenoodt tot eer-
 biedighepde van de reliquien / indien de sel-
 ve niet gheschieden en kan sonder afgoderije?
 Hier soude by avonture Calvinus met den
 sijnen op antwoorden : Om dieswille dat
 Godt wel ghewoon is tot den menschen te
 spreken / maer om die te verdooven ; hen
 een licht te ontfeken / maer om te verblin-
 den / &c. Van dit houden wy Catholijcken
 booz

III.

Chryf. Ser-
 mone de
 SS. Iuven-
 tio & Ma-
 ximo.

Lib. 3. in-
 tit. cap. 24
 Paragr. 13.

voorz eene blasphemie teghen de goedthepdt
Godts.

IV.

S. Hieron.

Het vierde is / dat de reliquien der Hepligen
van allen ouden tijden bewaert zijn geweest
onder de autaren / daer op dat gheoffert wor-
den het Sacrificij des lichaems ende bloedts
Christi. Leest Ambrosium in exhortatione ad
Virgines, van de lichamen Vitalis ende Agrico-
la. Prudentium Peristephanoon, van de reliquien
Hippolyti. Ende namentlijcken Hieronymum
contra Vigilantium. wiens woorden / om dat die
hoort ende krachtigh zijn in desen / u believen
sal te hoozen. Dus argumenteert hy tegens
Vigilantium voer de eere der reliquien: Ma-
le ergo facit Romanus Pontifex qui super mortuo-
rum hominum Petri & Pauli, secundum nos, ossa
veneranda; secundum te vilem pulvisculum offert
Domino Sacrificia, & tumulos eorum Christi arbi-
tratur altaria. Dat is: Indien het onghewo-
nelyc is de reliquien te eeren / soo doet dan qua-
lijck den Paus van Rome / wanneer hy over
de eerwaerdighe ghebeenten (ghelijck wy
segghen) van de gestorven menschen Petrus
ende Paulus / ofte na ulwe manier van sprekē /
over hun lieder snoode ende verworpen stof /
Gode Sacrificien offert; ende hunne graven
goed kent om te wesen autaren Christi. Diet
epndelijcken Augustinum Serm. II. de Sanctis.
te kennen ghebende / dat daeromme de zielen
der Martelaren van Joanne / Apocalypsis 6.
ghesien zijn in den Hemel onder den autaer /
om dat hare lichamen op der aerden rustende
waren onder de autaren. Van waer toe van
de Apostelen tijden af soo heerlijcken uptste-
kenden plaets ghegheben aende reliquien / in-
dien de eere der selver suspect was van afgo-
derij.

Het

Het vijfde ende 't leste / 't welck ick tot be-
 wijs van desen bp d' Oud-vaderen lese / is de
 Ceremonien van de lampen ende was-keer-
 sen / die sp ontfaken vooz de graven der He-
 lighen / ghelijck men hier vooztijds plagh
 vooz de Arcke des Verbondts.

V.
 Lampen
 ende was-
 keersen
 voor de
 graven der
 Heyligen.

A B A C. Doeght daer oock vghelijcken bp :
 ghelijck hier vooztijds plegghen de Hevdenen
 vooz hunne valsche Goden.

P I E T. Ja; effen / om te spreken met den
 Heetter Vigilantius. Maer den H. Hieron-
 mus wederlepdt dese objectie met drie wooz-
 den : Illud fiebat idolis, & idcirco detestandum est;
 hoc fit martyribus, & idcirco recipiendum. Dat
 is : Dat wierde ghedaen vooz de afgoden / en
 daerom is 't te versoepen; maer dit gheschiet
 vooz de Martelaren / ende daerom is het aen
 te nemen. Sonder dat hier teghens doet / het
 ghene hp ter selver plaetsen is seggende : dat
 dese was-keersen ontfeken soudén worden
 dooz eenen ondiscreten pber van een deel een-
 houdige vroukens. Want daer mede excu-
 seert Hieronpmus het onverstandt der geen-
 re / die het selve deden met meninghe / ende in
 sulcken schijn / als of de Martelaren sulcks
 van doen hadden ghehad / om hare dupster-
 hepdt / daer sp in waren / te verlichten. Het
 blijckt / want vooztgaende met sijn antwoort
 vervolght hp aldus : De Apostelen beklag-
 den haer / wijlen / dat de salbe te looz gingh /
 maer werden van den Heer berispt. Want
 ghelijck als Christus des salbe niet van noode
 en hadde / soo en hebben de Martelaren oock
 nu het licht niet van doen ; ende nochtans
 heeft die vrouwe dat ghedaen ter eeren Chris-
 sti / ende is haer tot devotie gherekent ghe-
 weest.

weest. Ende daeromme/die de was-keerſſet
 dooz de Martelaren ontſteken/sullen oock na
 hun geloof haer loon ontfangen. Aldus ſiet
 men oock dooz alle de Kercken van Oꝛienten
 op 't ſchoonſte van den dagh tooꝛſen ontfen-
 ken als 't Euangelij gelſen ſal worden: niet
 om den duyſter te verduyben / maer om de
 blijſchap van 't ontfangen Euangelij te ken-
 nen te gheben. Dus verre Hieronimus; ende
 met hem Paulinus Natali 3. Felicis Theodoretus
 lib. 5. Histoꝛiæ cap. 36. Gregorius lib. 3. Dialogo-
 rum cap. 24. ende anderen / die hier te langh
 ſouden vallen te verhalen.

ABAC. Diet toch eens hoe breed gaet on-
 ſen Pieter met ſijnē Hieronimus/ Paulinus/
 Gregorius ende Augustinus; En daer-en-
 tuſſchen en ſiet ghy niet / armen duyvel / dat
 ghy dooz menſchen inſettinghen u laet ver-
 duyghen van de ſupbere waerheyt des God-
 delijcken wooꝛds. Neen/wp houden ons aen
 't richt-ſnoer des heplighen Euangeliums /
 ende wes de Biſſchoppen ende Vaderen daer
 buyten hebben ghepredicht ofte gheſchreben/
 woꝛdt by ons niet goede reden als dolingh
 ende als ſuperſtitie verſoep̃t ende verwoꝛ-
 pen. Deſen volghende hebben onſe eerſte Re-
 formatours/ wiſe ende Godſalighe mannen/
 dubbelt over ghelijck ghehad̃t de Paepſche
 autaren/die van doodts-beenderen opgehelept
 waren / met den yber Joſie niet anders als
 een afgoden-dienſt te vernielen / de reliquien
 te verbranden/ ende alle het poppe-goedt van
 alwen Kerckelijcken hupsraedt te beſpotten/
 ende ſoo veel als moghelijck was te ver-
 ſtropen.

PIET. Signooꝛ Abacuk ! ick ſie wel dat
 ghy

ghp met den Exter nimmermeer en sult laten
te hippelen van 't een op 't ander. Als ghp
alleen mooght swetsen by het onghelatterde
volck/soo beroemdp u over een te komen met
de leeringhe der Oudt-Vaderen; maer als u
het contrarie van dien opentlijcken over-
tugghet woardt;soo verwijst ghp de eendzagh-
tighe leeringhe der Vaderen vooz menschen
insettinghe; ende beroept u op het supere
woort des Euangeliums/ dat is/ op uwe ep-
ghen neuswijfge dartelhepb/ daer mede ghp
't Euangelij teghens de ghemeppe overleve-
ringhe der heplige Doctoren vermetelijcken
optleght ende verbastert/ besluptende 't eens
met de geck/ ende 't ander met laster.

REDELYCK BESCHEYDT,

dienende op de

IV. HANDELINGH.

Seker sijn Wan! moet g'het krijghen
Nu eens met een quaden beek/
Van eens met een malle gheck;
Soo moght ghp veel liever swijghen;
Want hoe iemandt luper scheldt/
Hoe hy meer sijn schennis meldt.
Schelden/was nopt weder-legghen.
Zijp anders heus en vroom/
Dient wat op des Heeren zoom:
Weet wat op den Riem te segghen/
En op Paulus dzoghel-doeck/
Die de siecken maecte kloeck.

f

Seght

Seght wat op de dzooghe beenen
 4. Reg. 13. Helizei, daer dooz den Heer
 Op deed' staen de dooden we'er.
 Ja wat sagh m' hem niet verleenen
 Dooz de schaduw' van den held
 Die de helse poorten veldt.

Liebe! magh daer wesen minder
 Van ghevoelen/ van gherijf/
 Als de schaduw' van een lijf?
 Efter namse allen hinder/
 Efter gasse alle baet
 Wen de krancken op de straet.

Siet soodanigh is 't exempel
 't Welck ons van beginsel af
 Godes handt te volghen gaf.
 Is 't dan vzeemt dat Chzistus Tempel
 't Overblijffel/ en 't ghebeent
 Van sijn vrienden eer' verleendt?

Dus vereerde in sijn leven
 S. Augusti- Monicas betraende soon/
 nus. Opper-Priester van Hippoon/
 't Overschot van sinte Steven,
 't Welck met groote wonderdaedt
 Sijn' Gemeente quam te baet.

Sulchs oock de'en de doode leden
 Van den Martelaer Gervaes,
 En sijn Zoeder sint' Prothaes,
 Die Ambroos van stadt te stede
 Dee' vervoeren/ als 't ghesicht
 Van dien blinden wierd' verlicht.

En of iemandt dit begupghen
 S. Ambros. in Exhorta-
 tione ad
 virgines
 circa prin-
 cipium.
 S. Aug. l. 9.
 Confess.
 cap. 7. Efter wou/ met koene mondt;
 Sal dit als een vast oorkond/
 Noch tot meer ghewichts ghetupghen
 Een die op het selve pas
 Van verstandt de grootste was.

S. Hieron.
lib. contra
Vigilantium,

Leest den leeraer van Stridonem/
Ghy sult binden dat de baen
Swart van vollick wierd begaen
Van Judeen tot Chalcedonen;
Als men 't ris/en 't hepligh vel
Droegh van d'ouden Samuel.
't Was Arcadius den Keeser/
Die 't als tot een beter stee
Na de Thracen voeren dee.
Bisschop/Priester/ Wozgher/ Keeser/
Ridder/ Krammer/ Klerck en Leech
Maecten niet dan eene streeck;
Daer men hen mee t' samen boeghen
Sagh het Palestijnsche landt
Met de Bisantijnsche strandt/
E' wijlen de Prelaten droeghen/
Als een onghemeten schat/
't Lichaem in een gulde vat.

Selvs oock Constantijn den Grooten
Coonde wel dit oud ghebruyck /
Als hy 't lichaem van sint Luyck,
Met de liebe ober-schoten
Van Andries en Timothee
Na sijn stadt verboeren dee.

Paus Gregorius die d'eerste
Met die naem/ in Petrus stee/
Ober 't gantsche Christen bee
Als een Opper-herder heerste/
Gingh al-even-eens te werck
Hier mee in de Roomsche Kerck.

Hy beval met scherpe woorden:
Dat m' in 't heplighe ghebeent/
Dierder als het dier ghesteent /
Houden toch sou goede oorde/
Om de vrienden van den Heer
Aen te doen verplichte eer.

S. Gregor.
lib. 5. epist.
50. & seq.
Item lib. 3.
epist. 30. ad
Constantiam Au-
gustam,

Ja als selfs de Keysersinnen
 Van hem iet versoecken de'en
 Van d' Apostelijcke le'en/
 Schreef hy haer met kloecke sinnen :
 Dat men 't rif van sulcke lie'n/
 Noch moght raken/ noch moght sien.

Om dat wel met rassche dooden/
 't Ondersoeck van haer lie'n grast/
 Wt den Hemel was ghestraf.
 Doch dat hy haer doozijn Boden
 Wel wat op de beste trouw
 Van haer ketingh stieren sou.

Ketingh/daer van hy doen vilen
 Terwes soude/min of meer/
 Als hem toeliet Godt den Heer :
 Om in tijden ende wijlen/
 Dat met eer' te d'aghen/als
 't Rijckste yronckstuck om den hals.

S. Epiphan.
 in vitis
 Prophetarum.
 Dit ghebruyck was hy de Grieken
 Niet te min ; want Epiphaen
 Doet ons dupdelijck verstaen
 't Gaen en komen van de siecken/
 Men Ezechielis graf/
 Waer hen Godt ghesondt hepdt gaf.

S. Basilius
 Orat. in
 Iulittam.
 Basilius d' ouden Vader
 Cupght ons oock/dat Godes handt
 Wt een droogh verlaten landt/
 Een te soeten water-ader
 Dooz het aengheraecht ghebeent
 Van Iulitta heeft verleendt.

S. Gregor.
 Nazianzen.
 nus Ora-
 tioe in
 Cypria-
 num.
 Den Prelaet van Nazianzen/
 Wat en sepdt hy niet tot lof
 Van het Cypriaensche stof ?
 En Iohan die 't groot Bisansen
 Leerde met een Gulde-mond,
 Hoe verweerd't hy dit verbond ?

't Geen

't Geen/ schijft sy/ dat my verwondert/
't Geen dat my de Roomſche ſtadt
Boven allen aerdiſchen ſchat
Wt doet ſteken/en beſondert/
Is dat sy van lid tot lid
Cephas hepligh riſ beſit.

Ja dat haer noch daer beneben
Van het uptverkozen vat
't Welck ons Stephanus verbadt/
De bewaringh is ghegeven.
Och ! dit 's al te dieren pandt
Van des Heeren milde handt.

Wie kan hier iet by ghelijcken ?
De Coloffen/de Tropheen/
D' Aventinen/en Tarpeen
Moeten dupcken/ moeten wijcken :

't Capitoli gaet te niet
Als men hier maer op en ſiet.

Dit zijn/Romen ! uw' Pilaren/
Dit 's den rijckdom/ dit 's het goetd/
't Welck my u verheffen doet.

Deſe zijn 't die u bewaren/
Teghens alderlep ghequel/
Of van vband/ of van hel.

Och ! of my den Hemel jonde/

Och ! of my Heer IESVS gaf/
My eens om dit hepligh graf

T eenemael te moghen ronden ;

Hoe ſou ick 't eerwaerde ſtof

Groeten van 't geſtarde hof ?

Hoe ſoud' ick de liebe leden

Hellen om/ van die wel eer/

Voort ſijn Meester/ voort ſijn Heer

Sich ſoo mildelijck beſtede/

En met ſulcken onghemack

Bulde dat in hem ghebrack ?

Chryſoſt.
in epitt. ad
Romanos,
Sermone
32. in mo-
rali ex-
hort.

Dus sprack hy. En upt de dese/
 (Die ghenoegh zyn/om de sangh
 Piet te maken al te langh)
 Kan een pder sien en lesen
 Veer/die van beginsel aen
 Godes vzienden is ghedaen.

Doch een dingh moet ick hier segghen/
 Tot noch meer/en vaster pzoof
 Van het Alghemeyn gheloof:
 Dat men 't hepligh altydt legghen
 In de eerelijckste stee
 Van des Heeren Tempel dee.

Wel verstaende/in een koffer/
 Die van marmer en van goud
 Met een rijcke kunst ghebout/
 Onder 't autae/daer den offer
 Gode op-ghedraghen wierdt/
 Was ghesoncken/en ghebierdt.

Met een menighte van lampen/
 Die van oly/die van was/
 Vanden booz de diere kas:
 Soo dat schier van all' de dampen
 't Alder-klaerste Sonne-licht
 Van den middagh bleef gheswicht.

En dit alles/tot dat onder

Innocent den goeden Paus/
 Wepnigh onweers/wepnigh grautwg
 Oprees van een helschen donder/
 Die met een gheswolle bozst
 Christus Kerck bestozmen dozst.

't Was een Vigilanten dzomer/
 Die/als upt een dzoncken baech/
 Eunooms onderblebe saech

We'er verweckte/en noch dzomer
 In 't verharden van 't ghewzoegh/
 Waer hy kon/de graben sloegh.

Vigilan-
 rius, die vā
 S. Hiero-
 ny mus
 ipots ghe-
 wijs ghe-
 noet wort
 Dor nitan-
 nus.

Hy bespotte / hy bedroelde
 D'over-sucht van Godts Ghemeent' /
 Dats' het heplighe Gebeent' /
 Of met syne zij' bewoelde /
 Of met koninghlyck cieraet
 Van een roo vergulde plaet.

Cinclarij.

Siet eens / sprack hy / d' Afgodisten /
 Siet d' Aenbidders eens van d' asch /
 Wat al oljfs / wat al wasch
 Brandens' om de rotte kisten ?
 Watten waerde / Watten lof
 Gebens' aen 't verworpen stof ?
 Sp bekruppen / sp beknien /
 Kussen / licken met den beek /
 Niet dan een vervallen dreck /
 Niet dan heenen sonder zielen.

Dus riep wijlen Vigilant:

Maer wel tot sijn eyghen schant.
 Want den wijsten der Dalmaten /
 Zoo gheringh den huplen drupt
 Dit had durven stropen upt ;
 Leerde hem wel anders praten ;
 Wreef hem sijn verweten dreck
 Wel ter keuren door den beek.

S. Hieronymus.

En dat met soo vasten reden
 Van Schysfruer / en van ghewoont /
 Dat de waerhepdt overtoont /
 En de leughen heel vertreden /
 E samen met hem diese schreef
 In haer eerste opgangh bleef.

Leest hem selfs ; ghy sult bekennen
 Dat die we'er in onsen tijdt /
 Met een Vigilant sche spijt /
 't Hepligh hebben durven schennen /
 Al en zijn sp niet ghenoeit /
 Door sijn vonnis sijn verdoemt.

Maer hoe hadd' hy wel ghesproken?
 Wat al hadd' hy niet ghesepdt/
 Dooz meer als rechtveerbigh lepdt;
 Had men t' sijnder tijdt ghebroken/
 Doen verstoppen/doen vergaen/
 't Geen men nu wel heeft ghedaen?

Met wat boecken/met wat kaerten/
 Met wat klacht-dicht/met wat wee
 Had Lions haer Irenée,
 Ende Tours haer sinte Maerten
 Dien beschrepen / die de bend
 Van Noyons haer heeft gheschendt?

Och! de Loiren/och! de Rhonen
 Souden schier noch heden niet
 Van beschaaemthepdt/ van verdziet/
 Waer ghesichten durven tonen/
 Daerse een soo groven fout
 Mede hebben aengheschout;

Daer mee sp de dierste assen/
 Na dats' aen haer dzooghe strandt
 Waren met het vper verbrandt/
 Saghen stropen in haer plassen;
 Saghen d'alderrijckste schat
 Menghen met haer gheluw nat.

Ouden Vader/kloecken Schryver!

Die op 't Vigilants gheweld
 Wïlen u soo hebt ontsteld/
 Kringht ons een ghelijcken vber/
 Op hen/ die met sulcken roof
 Schenden ons ghemeen gheloof.

Laet de stromen/laet de steden
 Toch de plaetsen / daer de blam
 Haer soo lieben pand benam/
 Met geen voeten doen betreden!

Dat men toch de vloer bepael
 Met een trali van metael!

Apostro-
 phe tot S.
 Hierony-
 mum.

Dit is bin-
 nen Tours
 te sien.

Op dat elck een de Gesanten
 Van de Hugenorfe sect/
 Alwaer Hemel aerde deekt/
 Ken dooz nieuwe Vigilanten/
 Die van twalef-honderd jaer
 We'er verbatten 't oude haer.

Maer doozwaer tot klepnen zeggen:
 Want op een bestaen soo stout
 Past niet dan den epghen bout/
 Die haer meester heeft ghekreghen/
 Certijds (hoe hem oock de krop
 Was gheswollen) op sijn kop.

't Is verlozen/Reformaci/
 't Is verlozen/schoon ghekalt/
 Als maer 't epghen baet verbalt/
 Moet verballen oock de graci
 Van een Preeck-stoel/die ons we'er
 Opraept een verwesen Leer.

Sonderlingh wanneer de lypden
 Met een wel-beschepde wil
 Letten op het groot verschil
 Van die hem den Bybel dupden/
 En van 't ghene sp daer in
 Lesen van des Heeren sin.

Die soodanigh werdt behondert/
 Dat hy oock hier op ter aerd
 Het verdooght ghebeent bewaerd
 Van de gheen' die sijn' verbonden
 Onderhielen hier te land/
 Met der herten mondt en hand.

Ja en wil niet dat van dese/
 Die hy tot het hooghste loon
 Van de Hemelrijcke kroon/
 Eeuwelijck heeft upghelesen/
 Dooz de deughd van sijn ghenae/
 't Winste been verlozen ga.

Psal. 33. 25

Seght nu eens/ of doet myn leeren
 Abacuk/ ey lieben! hoe
 Gaen toch dese dinghen toe?
 Dat ghy teghens 't woort des Heeren
 Perghens in 't ghebeent en spaerd/
 't Welck den Hemel soo bewaerd?
 Een van twee moet hier in seplen.

Of den hemel doet verkeert/
 Als hy dus sijn vrienden eert:
 Of ghy schent de hoogste heplen
 Dooz een Vigilantsche pest.
 En dit g'loof ick alderbest.

Maer voorwaer aen sulcke mercken/
 Die van maecksel en van stof
 Zijn soo leelijck en soo grof:
 Kunnen oock de grootste mercken/
 Dat ghy boven maten heus
 Whilen naemt den naem van Deus.

Sonderlingh/nadien de ghenen
 Daer uw ouders Christus woort
 Eerstmael hebben van ghehoort/
 D met leden en met beenen
 Van de vrienden Godts gherijckt
 Hebben/als noch heden blyckt

Wt het geen men vindt beschreven
 In de boecken / dooz de pen
 Van die met ghemeen beken/
 Overmidts sijn hepligh leven/
 Na de wet die Godt ghebedt/
 Beda Venerab'lis hiet.

Desen tugh't/dat na 't verkiezen
 Van den Grooten Willebroord,
 Tot het ampt van Godes woort
 Te gaen pzen aen de Driesen/
 Dooz de op-gheleyde handt
 Sergij, die hem daer sandt.

S.Ville-
 brordus,

V.Beda
 Historiæ
 Anglicanæ
 lib. 5. c. 12.

Dat

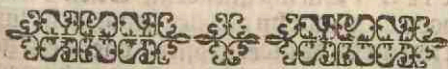
Dat hem Sergius heeft ghegeven/
Die de Roomsche Stoel besat/
Van ghebeent' en groote schat;
Daer mee dat hy hem verheven
Aen den Rhijn het nieuw ghebou
Van d'autaren werden sou.

Siet/sijn Man/ hoe uw' Gemeenten
(Daer ghy doch een lidt van zyt)
Van den alder-oudsten tijdt/
Dooz autaren/en ghebeenten
Zijn tot Chzisti wet bekeert/
Hebben 't waer gheloof gheleerd.

Gunct u dan niet/die met preken
U doen schennen 't rijck ghesteent'
Van d'autaren/ van 't ghebeent'/
Dat s'u Chzistus leeringh byken;
Want soo elck dingh wierd gheknocht/
Werdt het we'er te niet ghebrocht.

Maer met sulcke aen te spannen/
Die met een soo nieuwen leer
Chzistus Crups/en Godes eer/
Daerse kunnen/ons verbannen/
Om een tijdelijck ghenot
Hoede my den lieben Godt.

Regula Iu-
ris: Unum-
quodque
eodem mo-
do solvi-
tur, quo li-
gatum est.

V. HANDELINGH.

Van de aenroepinghe der Heylighen.

PIETER.

Dat is daer Abacuk! wat hebben
wy nu noch van den handel? soo
ghy u L. by de vooz-gaende waer
hebt bevonden / soo mooghy by
weder

weder om andere komen. Wat wasser dan dat ghy ten vierden in myne Roomsche Keys beschuldighde? Was 't niet de Aenroepinghe der Heylighen.

ABAC. Jae 't; dat was het selver: Dooz- waer een point daer de Papisten niet alleen hare openbare afgoderij mede melden; maer daer-en-boven Christum Jesum onsen eenighen Middelaer / met groote onverbzaghe- lijcke injurie / van sijn officie beroven; hem toevoegende een groot deel afgestorven San- ten ende Santinnen tot Middelaren ende Dooz-spraken onser salighepdt. Dit dunckt ons Gherefomezmerden / een soo grooten mis- slaghe te wesen in 't gheloof / ende sulcken lee- lijcken schennis van de eer onses Heylandts Jesu Christi / dat wy daerom alleen (al waer- der anders niet in de weeghe) meer als reden souden hebbē ons af te schepdē van de Room- sche religie. Midsgdien / al hebby schoon met eenighe schijn van argumenten 't dooz-gaen- de verdedicht / soo en sult ghy nochtans dit schennis niet geenighe apparentie / oock selfs by de groffste / kunnen beweren.

PIET. 't Sal my ghenoegh wesen 't selve te doen by u / ende by alle beschepdelijcke lyp- den: want by de aldergroffste / daer geen ge- hoor / ofte gheene kennis en is om te hooren / heeft my den Wyse-man verboden te spreken. Men is niet gewoon roosen dooz de verckens- te stropen / noch kaersen dooz up t'ontsteken; want als de dese niet sien en willen / soo en ba- ten noch kaersen noch byllen. Maer van u / wesende in de reste eenen man van kennis / en kan ick my niet ghenoegh verwonderen dat ghy van dese materi soo onverstandelijcken spreekt.

spreekt; doch bevinde dagelijks hoe langhs
hoe meer/ dat dit den aerd is vande ketterye;
namentlych/ dat de selve/ alse nu gefozmeert/
dat is/ tot hare volmaecte hardnechtheit
ghelcomen is/ niet alleen de boven-natureljc-
ke gaben van gratie/maer selfs oock de natu-
re / ende den goeden inbozst van een mensch
t eenemael wegh neemt/ende hem vallen doet
in eenen verdrapden sin / oordelende het wit
swart/ ende 't swart wit.

En/liebe! wat is het roch/ dat u dus ver-
argert/ in de Aenroepinghe der Heplighen?
Steldt my alle uwe difficulteften/ende swa-
righeiden/ die ghy hier inne vindt/ eens be-
schepdelijcken voor; ende indien ick u alle de
selve/ de reden ende de waerheyt ghenoegh
zijnde / niet en solbeer/ soo beklageht u over
my/ ende blijft by uwe opinie. Indien oock
anders/ so sal u van Gode al te qualijck afge-
nomē werden/ met eene sonde in den H. Geest/
de overtugghde waerheyt te beverchten.

ABAC. Dese mijne difficulteften te solbe-
ren/ Pieter/ is u onmoghelijck. Hemel en Aer-
de kunnen en sullen ontbonden worden; maer
aen de woorden Godes en is geen ontbinden
aen. 't Is de H. Schryfture/ 't is 't Goddelijc
woordt/ daer door dese uwe Aenroepinghe der
Heplighen al te strengheijcken is verboden.
Eerst Deut. 6. 13. ende Math. 4. 10. Ghy sult den
Heer uwen Godt aanbidden/ ende hem alleen
dienen. Ergo is ons verboden de Heplighen
aen te roepen. Ten tweeden 1. Timoth. 2. 5. en
2. Ephes. 18. Eenē Middelaer tusschen Godt
ende den menschen / de mensch Christus Je-
sus: door den welcken wy een toegangh heb-
ben tot den Vader. Ergo doen de Papisten
teghen

Gherefor-
meerde ar-
gumenten
tegens de
Aenroe-
pinghe der
Heyligen.
I.

II.

III.

tegens de Schzifture als sy beneffens Jesum
meer middelaers ghebruycken. Ten verden
Iſaia 63. 16. Abrahā en kent ons niet / ende
Iſrael en weet ons niet. Ergo kloppen de
Papisten voor een doofmans deure / als sy in
hunne Letanien de Heplighen aenroepen.

IV.

Eyndelijck Deuteron. 12. 22. t' ghene ick u ge-
biede / dat suldy den Heer alleen doen / sonder
daer iet by te voeghen ofte af te trecken. Er-
go en moghen de Papisten geene Heplighen
aenroepen / want sulchs en heeft den Heer hen
niet gheboden.

PIET. Hebby nu noch iet meer van dese /
of dierghelijcke rupgh van schuyt-argumen-
tes / so byenghtse nu al t' seffens te voorszijn:
op datse / als met eene berningh in den oven /
ende met eenen huts-pot op de koolen gaen.

A B A C. Wat is hier met berningh in den
oven / ofte met huts-pot op de koolen ? geckje
dan met het woordt Godes ?

PIET. Neen ick ; in gheender manieren :
Maer ick jock met de Geneeſſche Glosse / daer
mede ick u de woorden Godels / in soo nieu-
wen / onghesoorzen / disgracieusen sin hoor-
uytlegghen ; heel anders / als tot noch toe de
Oude Vaders / en Leeraren der Kercke ghe-
daen hebben ; van de welcke ick niet bevinden
en kan / datter oock eenen geweest is / die dese
Schzifturen in soodanigen sin verstaen / ofte
daer mede de aenroepinge der Heplighen heeft
willen beverhten. Wat dan belanght u eerste
argument / toe-latende de Schziftuer-plaets-
sen Deuteronomij ende Mathei , soo ontken ick
u de consequentie / om dat ghy van eene ande-
re aenroepinghe besluyt in de conclusie / als
ghy op-ghenomen hadt in de propositie ; min
of

Het eerste
argument
beant-
woort,

of meer of ick wesende in Vranckrijck ofte
 Enghelandt / ofte in eenighe andere Monar-
 chie/daer maer eenen Souverejn en gebiedt/
 aldus wilde argumenteren: Men moet den
 Koningh eeren/ ende hem alleen dienen: Er-
 go en is 't niet gheoorloft als men iet te Hoof-
 te solliciteren heeft / daer toe te versoeken de
 voorszake van sijne Nobelinghen. Dunct
 u oock wel ter goeder trouwen/ dat wel eens
 de pñne waerd soude wesen op dit argument
 te willen antwoorzen? Ick voorszeker my/
 dat ooc de alderbotste Deen-boeren/ die noyt
 van Logica en hebben hoozen sprekē/ alleen
 upt haer natureljck verstandt / wel soudē
 kunnen aenwysen de plompighejdt van dit
 beslupt: want die verbodē is meer als eenen
 Koningh vooz Koningh te kennen ende te ee-
 ren/ die en is daer mede niet verboden de E-
 del-knappen des Koninghs tot vziendē te ma-
 ken/ omme dooz middel van die / iet wes van
 den Koningh te verkrjghen. 'k En behoebe
 niet meer te seggen: want de waerhejt selfs
 gaept hier als een oven.

Hier tegens en doet niet / 't ghene ghy upt
 den Apostel by-ghebracht hebt van den eeni-
 ghen Middelaer Christus Jesus. Want in
 sulcken sin/als den Apostel op uwe aengewe-
 sene plaetsen van den Middelaer spreekt/soo
 is het seker/dat Christus alleen ende niemant
 anders onsen Middelaer is; te weten / eenen
 Middelaer / die dooz middel van sijn vergo-
 ten bloed/ sijnen Hemelschen Vader versoent/
 ende sijne pretensien op de misdadige werelt
 ghemiddelt heeft. Sulchs dat daeromme
 Paulus tot Timotheum/ soo saen hy gheseyt
 hadde: Eenē Middelaer tusschen Godt en
 de

Antwoort
 op her
 tweede.

de menschen / den menschen Christus Jesus /
 daer dadelijck by ghevoeght heeft: Die hem
 selven ghegheven heeft tot eene verlossinghe
 voor alle menschen. Voorwaer / die in desen
 sin Christo noch een ander Middelaer wilde
 toe-voegen / in alle schijn of den prijs van sijn
 gestorte Bloedt niet genoegh en ware ghe-
 weest / om ons misdaed te middelen / soude
 eene grove sonde begaen / ende met groote la-
 ster injurieren het Ampt Christi. Maer onse
 misdaed / sulcks als nu ghesepd is / eens ge-
 middelt zijnde / 't ghebed van de Heplighen
 te versoeken / om daer door te ghenieten de
 vrucht van de middelinghe ende verlossinghe
 Christi / en verkort in gheender manieren het
 ampt noch de eere van onsen eenighen Mid-
 delaer. Het blijkt klaerlijck / want anders
 soude oock onghewoont wesen het ghebed te
 versoeken van de vrienden Godts die hier
 op de aerde leven. Ende den Apostel Paulus
 soude hem verrijdt hebben / soo dickwils sij-
 ne Depndbzieken te beslupten / met *Fratres o-
 rate pro nobis. Broeders bidt voor ons.* Ja-
 cobus soude hem oock wel ghewacht hebben
 cap. 5. vers. 16. sijne leerlinghen te ghebidden:
 Bidt voor malkanderen / op dat ghy behou-
 den mooght worden. Hier uyt soo argumen-
 tere ick aldus: De eer' ende het ampt van
 onsen eenighen Middelaer Christus Jesus /
 en wordt niet verkort door de Aenroepinghe
 der Heplighen / die hier met ons leven. Ergo
 en kanse oock niet verkort worden door de
 Aenroepinghe der Heplighen die met Chri-
 sto regneren. Adviseert vj op dit argument
 met alle de Ministers van Geneven: maer
 ghelijck sp tot noch toe te vergheefs op de
 Solu-

Bundigh
 argument
 voor de
 Aenroec-
 pinghe der
 Heyligen.

Solutie van desen hebben ghearbepdt / soo en sal het oock voort-aen / noch nu / noch ten eeuwigghen daghen hen-lieden moghelijck wesen / desen Gordiaenschen knoop van de Catholijcke waerhepdt te kunnen ontbinden.

Het derde Argument / van Abraham en kent ons niet / ende Israel en weet ons niet / is het oude deuntje. Men heeft u tien en tienmael upt den heplighen Hieronymo gheseyt / Dat Abraham en Israel daerom het Joodsche volck niet en kenden / noch kennen en wilden / om dat sy van hen-lieden verbasterd / ende van hare Godtsdienstighepdt geweken zijnde / hunne kennisse / sorghe ende memoerie niet waerdigh en waren. Ten naesten by op ghelijcke maniere / als of men nu van de Bataviers quame te segghen : Willibrordus en kent hen niet / ende Bonifacius en weet haer niet ; wel-verstaende / om dat sy van hunlieder leeringhe / gheloof ende Godtbychtighepdt gheweken ende verbasterdt zijn. Ende behalven desen / soo en binden de Argumenten niet / die ghemaect worden van de Heplighen des Ouden Testaments / noch wesende in het Doort-gheburght der hellen / tot de Heplighen des Nieuwen Testaments / nu klaerlijck aenschouwende het aenschijn Godes. Dit dubbelde / wel ghesundeerde antwoordt is u ontallijcke reysen ghegeven ; houdt ghy u daer mede vergenoeght / soo laet dan voortaan Abraham ende Israel wat rusten. Indien niet / soo moest ghy dese Solutie beverchten ; maer dat niet te doen / ende t'elcke-mael Abraham ende Israel voort den dagh te byenghen / en diendt nerghe anders

Antwoord
op het derde.

anders toe/als om een mensch te verbeelen/ende hem met een al te dickwils verwarmden huts-pot de maghe te doen walghen.

Dat de
Heylighen
Godts ons
wel kennē,
ende van
ons wel
weten.

Wy segghen dan met de Catholijcke Kerkhe: Dat de Heylighen Godts met Christo regnerende/ons wel kennen / en van ons wel weten / onse noodtsakelijcken sien / ende onse ghebeden wel hoorē. Ende dat om dese redenen: Eerst/overmits de Schyfturen sulcks opentlijck ghetuyghen / Tobia 12. v. 12. verklaert den Enghel Raphael / dat hy wesende een van de seven Engelen die vooz den Throne Godts verschijnen / Tobias tranen / ghebeden/vasten/ ende begravinghe van dooden Gode opofferde. Voortwaer dit en hadde Raphael niet kunnen doen in den Hemel/en hadde hy niet gheweten van de wercken Tobias op der aerde. Wederom Luca 15. v. 7. & 10. seyd den Heere selfs / datter in den Hemel voort de Engelen Godts blijchap is over eenen sondaer penitentie doende/ &c. Maer hoe souden de Engelen dese blijchap kunnen maken over de penitentie van desen sondaer / en hadden sy voort henen sijne penitentie niet gesien?

ABAC. Dese Schyftuer-plaetsen spreken alleen van de Engelen/ ende niet van de Heylighen.

PIET. Dat is waer: Maer nademael de heylighe zielen der menschen in den staet van de eeuwighe salighepdt ghelijckformigh zijn den Enghelen Godts / ghelijck wy hebben Luca 20. 36. soo genieten sy oock de selve volmaekthepdt.

Ten tweeden/Apoc. 5. 8. vallen de vier-entwintigh Ouderlinghen het Lam Godts te voet/

voet/hebbende in hunne handen citheren/ende gulde vaten / vervuldt met reuckwerck ofte perſupmen/de welcke zijn de gebedē der Heplighen. Hier ſiet ghy dat de ſalighe zielen der menſchen (ſodanigh als waren deſe vier-entwintigh Ouderlinghen) in den Hemel voor het Lam Godts mede opofferen de ghebeden der Heplighen die noch op der aerden leven; niet minder als de Engelen ſelfs. Tob. 12. 12. Apocal. 8. 3.

Ten verden/ 't en is geen reden dat men de ſalighe zielen der menſchen/ met Chriſto regnerende in den Hemel/ dat is in den ſtaet van de volkomen ſalighepdt / minder volmaecthepdtſ toeſchrybe / dan ſp wel ghehadt hebben noch levende als ballingen opter aerden. Maer doen ter tijdt is hen-lieben wel ghegunt gheweest de kenniſſe van heymelijcke / verborghen/ende verre afweſende dinghen te kunnen ſien ; als blijcken kan in Samuele 1. Reg. 9. 19. in Helizeo 4. Reg. 5. 25. & 4. Reg. 6. 8. in Daniele cap. 2. 26. in Petro den Apoſtel Actor. 5. 1. ende in andere Heplighen. Ergo/ en moet hen-lieben deſe perfectie niet geweygert worden in den Hemel. Aldus heeft met ons te ſijnen tijde gheargumenteert dan H. Auguſtinus/ lib. 22. de civitat. Dei. cap. 29. Hebt ghy ſijne boecken/ ghy ſult daer leſen in deſer voegghen : Propheta Helizeus puerum ſuum Gieſi absens corpore vidit accipientem munera, quę dedit ei Naaman Syrus; quanto magis Sancti vident omnia , etiam unde ſunt corpore absentes ? tunc enim erit perfectum illud ; de quo loquens Apoſtolus, ex parte inquit ſcimus, & ex parte prophetamus : Cum autem venerit quod perfectum eſt , evacuabitur quod ex parte eſt. Dat is : Audient

den Propheet Helizeus af-wesende van lichaem / sijnen dienaar Giesi wel heeft sien nemen de gaben van Naaman Syrus ; hoe veel te meer sullen de Heplighen alles van verre kunnen sien ? Want alsdan sal dat volmaeckte ghekomen zijn / daer den W. Apostel van spreekt : Ten deele weten / en ten deele propheteren wy nu : maer als het volmaeckte ghekomen sal wesen / sal wijcken het ghene ten deele is.

Answoord
op hervier-
de argu-
ment.

De vierde ende laetste Argument was ghenomen upt Deuteronomij 12. v. 22. 't ghene ick u ghebiede / dat suldy den Heere alleen doen / sonder daer iet by te voegghen / ofte af te trecken. Hier upt besluyt ghy : Ergo en moghen de Papisten gheene Heplighen aenroepen ; want sulcks en heeft Godt ons niet gheboden. Doozwaer een proper argument ! En offer iemandt waer die op de selve manier aldus teghens u argumenteerde / Godt en heeft u nergkens gheboden over uwe Nachtmalen Predicatie / ende doode de klokken te lupen ; Godt en heeft den Ministers niet gheboden vrouwen te trouwen / ende noch veel min hare lobbē met heete yfers op te doen setten / Ec. Ergo en moghen de Cherefozmeerde Broeders als sy hun Nachtmal houden / Sermoenen preken / dooden begraven gheene klokken lupen. Ergo en moghen de Ministers gheene vrouwen trouwen / noch met ghesette kamericksche lobben dooyt-aen meer op de predick-stoel komen. Of iemandt seggh' ick op dese manier teghens u argumenteerde / soudt ghy daeromme uwe Kerck-meesters wel raden hunne klokken te schoyten ; ofte uwe Predicanten hare vrouwen te verlaten / ende hunne

ne polite kraeghskenſ af te legghen : Ick
 meyn neen vooz ſeker. Maer ſoudt daer op
 ſegghen met ſeer goede reden : Dat den Cext
 Deuteronomij, als alleen maer ſprekende van
 de Sacrificien/ende ordze ſtellende op de die-
 ren die men Gode tot offerande ſoude hebben
 te ſlachten / ofte niet / niet gheextendeert en
 konden werden tot Nachtmalen / klokken /
 vrouwen / ofte lobben van Predicanten. De-
 ſe ſelbe Solutie ſult ghy oock believen te ne-
 men op dit vierde argument : Te weten als
 dat deſen Cext inſufficient is op de Aenroep-
 pinghe der Wepighen / ende dat de ſelbe daer-
 omme al veel minder naghelaten behoort te
 worden van de Catholijcken / als de kraghen
 van de Predicanten.

Dat dit antwoordt bundigh ende redelijck
 is / blyckt noch upt meer andere Schriſture-
 lijcke ende bekende exempelien. Godt en had-
 de den Rechabiten nopt gheboden ofte ver-
 boden wijn te drincken / hozen te zopen / hu-
 ſen te bouwen. Ende nochtans Ionadab den
 Rechabijt ſulcks ſijnen kinderen bevelende /
 ende ſp-lieden het ſelbe na-komende / wor-
 den van Godts wegghen by den Propheet
 Jeremias daer over ghepreſen ende gheze-
 ghent / Jeremia 35. dooz het gantsche Ca-
 pittel.

Item / onſen Salighmaker en wordt niet
 geleſen opt in 't preken van ſijn Euangelij ie-
 mand geboden te hebben eenige eere/affectie/
 ofte reverentie te bewijſen aen ſijne klederens
 ende nochtans leeft men Math. 9. v. 20. dat de
 Synpheniſſa met groot voordeel den zoom
 van den Rock Chriſti gebenedijt gheraecht
 ende ge-eert heeft. Ende of ghy hier op ſoudt

moghen segghen/dat eene Bonte-krap geen
houde Winter en maecht / ende dat een pbe-
righ / overmatigh exempel / van een sieck
vrouken/geen voozschzift gheben en kan aen
de gantsche Chzisten Kercke ; soo siet Math.
14. 35. ende Marci 6. vers. 54. ende sult bevin-
den dat de selve devotie aen de klederen Chzi-
sti/van veel ende verschepte gantsche steden /
blecken/kastelen ende dorpen/met oozlof ende
voozweten Chzisti/ghepleeght/ ende van den
Heer met veel segghens gheloont is geweest.

Item/ Actor. 19. 12. worden de sweet-doer-
ken ende by-gordelen Pauli ghedraghen van
bed te bed op de lichamen der kranchen : ende
Actor. 5. 15. worden de siecken met rol-koet-
sen ende lieverjannen ghelepdt op de straten/
om van de schaduwte Petri gheraecht ende
ghenesen te worden ; ghelijck als gheschiede.
Daer nochtans geen van bepden opt van den
Heer gheboden en was.

Item/ Inde pzimitive Kercke/dat is/in de
eerste vier ofte vijf-hondert jaren / als na het
segghen van de Gherefozmeerden selfs / de
Roomsche Kercke noch onverbalscht was/en
plagh den Bisschop Gode geene Sacrificien
op te offeren / dan op autaren / onder welke
waren rustende de Gebeenten der Hepligen.
Ende nochtans soo en salmen gheene plaets
kunnen aenwijzen in de H. Schzift/ daer ons
de reliquien der Hepligen bevolen zijn onder
de autaren te begraven. Siet S. Hieronymum
adversus Vigilant. n. 20.

Item/ den selven Hieronymus ter selver
plaetsen n. 19. ghetupghet dat te sijnder tijden
dooz alle de Kercken van Ozienden het ghe-
bruyck was onder het lesen van 't Euangelij/
noch

doek op den klare dagh/ lichten te ontfeken;
wel verstaende/ niet om den doncker te ver-
driyben/ maer tot een tepcken van blijfchap.
Eene Ceremoni nochtans/ die van den Heer
nergheus bevolen/ ende van de vernieuwers
grootelijcks besmaelt word.

Eyndelijck/ wordt dooz de gantsche Chri-
sten werelst den Sontendagh geuyert; daer
nochtans niet desen/maer den Sabboth/ dat
is/ den Saterdagh/ van Gode is gheboden.

Nademael dan alle dese Ceremonien (ende
meer andere/ die ic om kortheyt wille vooz-
by ga) van de oudste tijden af/ tot desen dage
toe/ in den Tempel Godts onverbzekelijck
onderhoude zijn/ ende dat sonder eenigh uyt-
druckelijck gebodt der Schrifturen; soo wil-
de ick u wel ghebzaeght hebben/ waerom dat
de Catholijcke Kercke meer misdoen sal te-
ghens het gebodt Deuter. 12. dooz de aenroe-
pinghe der Hepligen/ als de Kerchabiten/ ende
na hen de eerste Christenen daer teghens mis-
daen hebben/ dooz 't ghebruyck van alle hare
voorzghenoemde Ceremonien? Bedenckt u/
beraedt u wel; maer sult bevinden/ dat u niet
moghelijck en is ietwes redelijcks daer op te
segghen/ noch eenigh waerschyuelijck onder-
scheidungt aen te wijien.

Behalven desen; En dunckt u niet dat
Godt Almachtrigh Job ult. vers. 8. ghenoegh-
saem gheboden heeft de aenroeyinge ofte het
versoek van de ghebeden der Hepligen: ter-
wijlen hy aldaer/ de vrienden van Job/ ghe-
sondicht hebbende/ tot vergiffenisse haerder
sonde/ seynt tot de voorszake van Job: met
dese woorden: Gaet tot mijnen knecht Job/
ende hy sal vooz u bidden/ en ick sal sijn aen-
schijn

schijn ontfangen/ op dat u-lieden dese dwaes-
hepdt niet gherekent en werde?

ABAC. Dese Schijstuer en dient hier ten
propooste niet / nademael Job doen ter tijdt
noch levendigh ende teghenwoordigh was ;
daer de Heplighen nu doodt ende absent zijn.

PIET. Gheen van bejden is waer. De
Heplighen Godts/ voor soo veel als het ghe-
hoor onser ghebeden aengaet/ zijn ons al veel
levendigher / ende teghenwoordigher / als
doen sy alhier op de aerde met ons conber-
seerden. Ick segghe veel levendigher: want
indien Math. 22. 32. Abraham / Isaac ende
Jacob/ noch wesende in het Voor-gheburght
der hellen/ van Christo onsen Heer/ ghenoeemt
worden levendiche ; hoe veel te meer moeten
nu voor sulchs ghehouden worden / die in de
hemelsche glozi/ vry van alle aerdsche ellen-
de/ met de ziel het aldervolmaeckste leven zijn
levende? Ick segghe oock veel teghenwoor-
digher: alsoo sy-lieden den alder-hooghsten/
aensicht aen aensicht aenschouwende / daer
inne al veel perfectter/ de gheschapen dinghen/
die haer eenighsins raken / zijn contem-
rende/ siende/ hoorende/ als of sy met den li-
chame teghenwoordigh / de dinghen in haer
selven saghen of hoorde. Sulchs dat hier-
omme met groot ghelijck van S. Gregorius
lib. 12. Moral. c. 13. ghesepdt is: Quid non vi-
dent, qui videntem omnia vident? Wat en siense
niet/ die den Al-sienden Godt sien?

ABAC. O lieven man! hier upt blijckt eer
het teghen-deel. Want overmits dat de
Heplighen het klare aenschijn Godts ghesta-
delijck aenschouwen/ soo zijnse soo verslonden
inde blijchap haers Heeren / datse om de le-
ven-

bende niet eens en kunnen dencken/ of om hare ghebeden te hoorzen/ of voor hare noodsaakelijchheden te bidden.

PIET. Contra. De verdoemde zielen liggende in de pijnen der hellen/ zijn wel bekomert met hare levende bziende; als blijkt aen den Rijcken Dreck/ Luc. 16. 28. hoe soude dan de Hemelsche blijchap den salighen beletten om op de heure te dencken.

De saligheydt en is den Heylighen geen beletsel om te sorglien voor de levenden.

Ten tweeden. Indien de bzienden Godts met Christo regnerende/ geen sozge en bzaen voor de levende/ soo werdt hen dan in 't besit van de eeuwige salighepdt / te vergeefs gegeven de opsicht/ protectie ende bescherminge over een gedeelte der menschen die op de aerde leven; ghelijck wy lesen. Mach. 24. 47. ende Lucæ 19. 17. &c.

Ten verden. Ierem. 15. 1. lesen wy aldus: Indien Moyses en Samuel voor wy komen te staen/ so en is mijn hert niet tot desen volcke. Ergo soo zijn de Hepligen gewoon voor de levende te bidden.

Ten vierden. 2. Mach. ult. 12. siet Judas Machabeus / in een Goddelijck visioen / Oniam den oppersten Priester/ ende Jeremiam den Propheet / met seer grooten pver bidden voor het Joodsche volck / ende voor de heplighe stadt van Jerusalem.

A B A C. De boecken der Machabeen zijn Apocryph.

PIET. Dese opwerpinghe hadd' ick wel verwacht. Antwoorde u daeromme met den H. Augustinus lib. 18. de civitat. Dei. cap. 36. Libros Machabæorum non Judæi, sed Ecclesia pro Canonicis habet. Dat is: De boecken van de Machabeen worden niet van de Joden /

De boecken der Machabeen verdedight

maer van de Kercke Godts hoor Canonijck
ghehouden. Als ghy van de boecken van de
Machabeen soud willen verworpen/om dat
se van de Joden niet ghesteldt en worden in
den Canon der Schrifturen / soo soudt ghy
ook met eenen het gheheele nieuwe Testa-
ment wel op de kasseturi moghen setten. En
wat is 't te verwonderen dat de boecken der
Machabeen niet ghebonden en werden in de
Joodsche Canon/ aengesien de selve van Es-
dras ofte immers ten sijnen tijde gherekent /
ende de boecken der Machabeen lange jaren
daer na eerst gheschreven zijn.

A B A C. 't En zijn niet alleen de Joden die
de boecken der Machabeen hoor Apocriph
hebben gehouden: maer ook eenighe van de
alderoudste Vaderen/ als Origines, Athanasius,
Nazianzenus, Epiphanius, Hieronymus ende an-
deren.

PIET. Ten tijde van dese Vaderen / en
wasser noch niet sekers op het stuck van den
Canon der Schrifturelijcke boecken / by de
Kercke Godts gestatueert: ende over sulcks
stondt hen vry/ te disputeren van eenige boec-
ken der Schrifturen. Den eersten die dit wet-
telijcken ghedefinieert heeft/ is gheweest den
Paus Innocentius primus, ontrent het jaer ong
Heeren 402. Epistola 3. ad Exuperium cap. 7. die
den Canon der Schrifturen op de selve ordre/
ende ghetal van boecken heeft uptgesproken/
ghelijck het Alghemeyne Concilium van
Trenten onlanghs ontfanghen / ende op een
nieuw den Christe-ghelovighen ghescri-
beert heeft. Innocentium hebben hier inne ge-
volght het derde Concilium van Cartago;
den H. Augustinus, lib. 2. de Doctrina cap. 8. Ge-
lasius

Den Paus
Innocētius
is den eer-
sten ghe-
weest, die
van 't getal
der Schrif-
turelijcke
boeckē ic
gedefi-
niert
heeft.

Iulius Papa cum Concilio Romano; Eugenius cum Concilio Florentino. Ende eyndelijck / soo nu gesepdt is/het Concilium van Trenten. Sonder datter iemandt gheweest is / 't 3p Bishop / 't 3p Concilium/die sedert de tijden Innocentij , ofte aen de boecken der Machabeen/oste aen eenigh ander deel der Schryfturen/by hem vooz soodanigh verklaert / in het minste heeft durven twyfselen. Van dit zijn wy van uende uws ghelijcken wel gewoon ; te weten/ dat ghy-lieden by gebzeke van andere upthomste/geen swarighepdt en pleeght te maken heele boecken te ontkennen. Als gauderende t selve privilegie van uwe Vooz-vaderen; daer Augustinus van schryft lib. de bono perseverantiae c. 11. Scripturas, inquit, sic accipiunt, ut suo quodam privilegio imo sacrilegio, quod volunt sumant, quod nolunt rejiciant. 'k En behoebe u het Latijn niet te verduptschen / 't is den verstandighen ghenoegh.

Eyndelijck/teghens dese uwe opinie is de leeringhe van den H. Augustinus. Diet hem lib. 9. confess. cap. 3. alwaer hy sprekende van sijnen ober-leden vriendt Nebridius, den welcken hy verhoopte dat van Gode vergundt was het besit van de eeuwighe salighepdt / vervolght in deser voeghen : Nu en steldt hy niet meer syn ooz te luyster aen mijn mondt / om upt my onerbaren menschken ietwes te verstaen van de Hemelsche glozi. Maer hy set nu sijn gheestelijcke mondt aen de fonteyne selfs / daer upt dzinckende soo veel wijshepds als sijne onbersadelijcke begeerte kan verswelghen/sonder eynde saligh. 'k En mepne nochtans niet/ dat hy dooz middel van die Hemelsche dzonckenschap mijns komt te vergheten/

gheten / nademael ghy selfs / o Heer / die hy
 dyncht / onser wel ghedachtigh zyt. Indien
 u beliest dese woorden Augustini met de by-
 gheboeghde reden te overleggen / ick en twij-
 fel niet / of ghy sult van opinie veranderen / of
 immers ten minsten u schamen tegens de lee-
 ringhe van soodanighen verlichten ende heyl-
 lighen man te gheboelen.

A B A C. Woo Augustino en behoef ick my
 niet eens te schamen / maer veel eer ghy / ende
 met u alle de Papisten; de welke sich op 't al-
 derberdste afschepdende vā Augustinus / hen-
 lieden niet te min op de leeringhe Augustini /
 met groote onbeschaemthepdt plegghen te be-
 roepen.

PIET. Courage als een man! geester by
 wat achter. Soo moet hy Geusen / die Geusen
 wil. Dit is toch altydt haer manier geweest;
 selfs het quaed te doen / en de schuld op een an-
 der te legghen. Maer / liebe! seght my eens
 updzuckelijc / waer inne dat wy-lieden desen
 aengaende / geweken zyn van de leeringe Au-
 gustini.

Twée op-
 werpingen
 uyt den H.
 Augustino
 belangen-
 de d'Aen-
 roepinghe
 der Heyli-
 ghen.

A B A C. Durft op sulchs noch vraghen? In
 de Aenroepinghe der Hepligen: de welke Au-
 gustinus op 't alderhooghste af-gekeurt ende
 versoept heeft. Ende dat op twee sonderlinge
 plaetsen: d'eene In Concilio Cartaginensi tertio.
 cap. 23. mede-brenghende expres verbod / Als
 dat de gebeden / die aen 't Altaer worden ge-
 stort / aen niemand anders gestiert en werden
 als aen den Vader. Over dit Concilium is
 Augustinus / onder andere Bisschoppen / mede
 selfs tegenmoordigh gheweest / ende heeft het
 met sijn eyghen handt onderteykent.

D'andere plaets is lib. 22. de civitate Dei.
 cap.

cap. 10. daer hy seyd: Dat de Heplighen van den Priester / offerande doende / niet aenghe- roepen en worden.

PIET. Doozwaer Signooz Abacuk een treffelijck argument; wel waerdigh om tot meerder overwegingh / eens schools-gewijs geresumeert te worden. Aldus argumenteert den Hinnen Broeder Abacuk: Augustinus in Concilio Cartaginensi tertio, & lib. 22. de civitate Dei cap. 10. seyd: dat aen den Mutaer het gebed aen niemand anders ghestierdt en magh worden als tot den Vader. Ende dat de Heplighen van den Priester / offerande doende / niet aen-gheroepen en werden. Seer wel Broeder Abacuk. Dit vindt men in 't Concilium / ende dat seyd Augustinus. Waer wat wil uwe Hoogh-gheleerthepd hier upt nu beslupten? sal de conclusie wesen: Ergo heeft Augustinus de Aen-roepinghe der Heplighen als eene Af-goderij af-ghekeurt/ende op het alderhooghste versoept? Ja / in deser voeghen most ghy concluderen / soude uwe propositie staende blijven. Van met verlof: In wat figuer is dit Argument? in Baroco, of in Baralixton, of is het in Mallurum Mallarum? Seker / dat gheloof ick best. Specatum admissi, risum teneatis Amici. Armen bloed! waer laet ghy uwe aensicht? En siet ghy niet / dat ghy met dese twee allegatien / bedrijft twee de aldergrooffte foutē / die nauwelijcks in de school-songens souden kunnen worden ontschuldicht? D'eene is / dat ghy met de ghetupghenisse Augustini pogende af te keuren de Aenroepinghe der Heplighen / daer mede teghens uwe Beresormser de leeringhe hrach.

De opgheworpen plaetsen Augustini beantwoorde

krachtelijcken beweerdte de Priesterlijke offerhande des heplighen autaers; ende met eenen ontdeekt het Sacrilegij der gheenre / die onder deksel van Reformatie de Nutaren hebben vernielt.

Antwoord
op 't Concilium van
Cartago.

De tweede / dat ghy dese opwoezinghe gelesen hebbende by Johan Calvijn lib. 3. Instit. cap. 20. niet eens de moepte genomen en hebt / dese twee allegatien / In tomis Conciliorum, aut in operibus Augustini, na te soecken. 't Welck / indien u belieft hadde te doen / soude my noodeloos gheweest hebben / daer ietwes op te dienen; maer soudt selfs de impertinentie van 't argument / meer als t'over gheboelt hebben. Doch bidde u alsnock de plaetsen te willen opslaen / ende sult bevinden / soo veel als 't Concilium aengaet / dat daer geen questie altoos gheweest en is / van 't Menroepen der Heplighen : maer anders niet ghekeurt en werdt / dan dat het ghebedt des Priesters / Sacrificij offerende / ghedirigeert moet werden aen den persoon / niet des Soons / ofte des heplighen Geestes / maer alleen des Vaders : hoewel het Sacrificie aen de geheele heplighe Ozevuldighepdt werdt gheoffert. Welcke oordonnantie tot op de dagh van hupden toenoch onderhouden wert in den dienst der hepligher Missen / daer alle de ghebeden van den Vader beginnen / ende door den Soon volepdinghen. Van wat heeft hier mee gemeens de Menroepinghe der Heplighen?

Antwoord
op de passagie Augustini.

Augustinus, en sepd oock anders niet / dan dat in 't ghebedt des offers / aengheroepen wordt / niet eenigh Martelaer of Hepligh / maer alleen Godt / aen den welcken het Sacrificie gheoffert wordt. De reden is dese :
want

want nadien de offerande / ende de ghebeden
 daer d' offerande mede ghedaen werdt / mede
 brenghen cultum latriæ, dat is / eenen dienst die
 Gode alleen toekomt / soo is 't seker dat de
 selve aen niemandt anders als aen Godt ge-
 daen / ofte ghestoet en kunnen worden. Maer
 dat hier mede Augustinus ontkendt soude heb-
 ben de aenroepinghe der Heplighen / die wy
 Cultum dulie noemen / blijkt contrarie Tracta-
 tu 84. in Ioannem. daer ghy aldus leest : Ideo
 quippe ad ipsam mensam, non sic Martyres com-
 memoramus, quemadmodum alios, qui in pace re-
 quiescunt, ut etiam pro iis oremus, sed magis ut ipsi
 pro nobis orent. Dat is : Wy en gheheughen
 aen de Tafel des Heeren op vier manieren
 de Martelaeren niet / ghelyck wy doen den
 ghenen die in vrede rusten ; te weten / om
 vooz hen-lieden te bidden ; maer om dat sp-
 lieden vooz ons souden bidden. Item Ser-
 mone 17. de verbis Apostoli. Habet Ecclesiastica
 disciplina, quod fideles noverunt, cum Martyres eo
 loco recitant ad altare Dei, ubi non pro ipsis oretur,
 pro cæteris autem defunctis oretur. Injuria est enim
 pro Martyre orare, cujus nos debemus orationibus
 commendari. Dat is : De Kerckelijcke Disci-
 pline / ghelyck den ghelovighen bekendt is /
 brenghet mede / datter aen t Altaer Godts
 memorie gehouden wort vande Martelaren :
 doch niet omme vooz hen-lieden te bidden /
 sulcks als men plagh vooz den anderen ober-
 ledenen. Want 't is een injurie te bidden vooz
 eenen Martelaer / in wiens gebeden / wy lie-
 den selfs bevolen moeten worden. Aldus Au-
 gustinus. En sulcks hy hier geleert heeft / soo
 heeft hy elders ghedaen. Siet Tomo 9. lib.
 Meditationum cap. 24. & cap. 40. Item Serm. 18.
 de

de Sanctis, qui est secundus de festo Annunciatio-
nis, tom. 10. Ende sult bebinden drie schoone
ghebeden/daer mede hy de Heplighen Godts
soo wel in 't bysonder / als in 't ghemeen/ seer
debotelijck aengheroepen heeft. Ende lib. 7.
de Baptismo contra Donatistas. versoecht hy het
gebedt van den H. Cyprianus/ met dese wooz-
den: Adjuvet itaque nos orationibus suis, in istius
carnis mortalitate, tanquam in caliginosa nube la-
borantes, ut donante Domino, quantum possumus
bonaeius imitemur. Dat is: Laet ons van den
H. Cyprianus/ met sijn ghebeden helpen; ter-
wyl wy hier in de sterffelijckhepdt deses
bleeschs/ als in een nevelachtighe wolck zyn
arbejdende; op dat wy dooz de ghenade des
Heeren/ soo veel als ons moghelijck is / sijne
goede wercken moghen nabolghen.

ABC. En of Augustinus al schoon hem
hier inne vergheten moght hebben/soo en kan
t exempel van eenen Leeraer / geene prejudi-
cie maken aen de ghemeyne leeringe der Ou-
de Vaderen; van de welcken/niet soo veel als
een ghenoeemt en kan worden / dooz de tijden
Gregorij / den eersten van dien naem / die de
Heplighen aengheroepen heeft.

Phil. Melanthon,
seggende,
dat d'Aen-
roepinghe
der Heyli-
gē niet ge-
pleeght en
is voor de
tijden Gre-
gorij, heeft
schandelijc
geloghen.

P I E T. Dit hebben uwe eerste ongeletterde
Ministers hen laten wijs maken van Philip-
pus Melanthon/ Apologia Augustanae artic. 21.
Maer ick en twijfel niet/ of de ghene die u te-
ghenwoordigh leeren / soudē sich schamen
sulcken grooten openbaren leugen voort-aen
ghestandt te doen. En of sy het ester dorsten
bestaen; soo siet hier eens met wat conscien-
cie het selve hy hen gedaen soude werden. Het
zyn nu 1035 jarē dat Gregorius den eersten
leefde ende leerde/ gehoren tot het Pausdom
van

van Romen/ in het achtste jaer Mauritijs des
Kepfers/in 't jaer ons Heeren 590. sulcks dat
ons anders niet vā node en is om dese plom-
pe onbeschaemde leugen te achter-halen / als
vooz den dagh te brenghen de ghetuyghenis-
sen van die Oud-vaderen / die ettelijcke hon-
derden van jaren gheslozeert hebben vooz
Sinte Gregorius. Recmt dan behalven den
H. Augustinum / hier vozen gheciteert / vier
Grieksche / ende vier Latijnsche Doctoren
wiens gheleerthepdt ende heplighepdt dooz
de gantsche werelt overtuyghet is/ende in on-
verdom Gregorium verre overtreffen.

Den eersten is Origenes / den welcken on- Origenes.
der den Kepser Severus anno Domini 205. al-
dus gheleerdte ende gheschreben heeft / in sijn
boeck/ 't welck hy geintituleert heeft : Thre-
ni ofte Planctus. Incipiam me genibus prosternere
& deprecari universos Sanctos, ut mihi non auden-
ti petere Deum, propter nimietatem peccati, suc-
currant. O Sancti Dei ! vos lachrymis, & fletu
pleno dolore deprecor, ut procidatis misericor-
dijs ejus pro me misero, &c. Dat is : Ick sal
beginnen neder te knielen vooz alle de Hepli-
ghen / versoeckende dat sy-lieden my / die o-
vermidts mijn menighbuldighe sonden vooz
Gode niet en durf verschijnen / belieben te
helpen. O Heplighen Godts ! Ick bidde u-
lieden met traenen / ende met gheschrey vol
droefhepds / dat ghy vooz my ellendigh de
barmhertigheden Godts te voet wilt bal-
len / &c.

Den tweeden is Gregorius Nyssenus, die ge- Gregorius
Nyssenus.
leest heeft onder de Kepseren Valentinianus
ende Valens/in het jaer ons Heeren 370. De-
se Oratione in Laudem Sancti Theodori Martyris,

circa finem, schijft ende roept aldus aen den Martelaer Theodozum: Multorum beneficio-
rum indigemus: Intercede ac deprecare pro patria
apud communem Regem ac Dominum. Timemus
afflictiones, expectamus pericula, non longè absunt
scelesti Scythæ bellum adversum nos parturientes,
ut miles, propugna pro nobis; ut Martyr, pro con-
servis utare libertate loquendi. Pete pacem, ut hi
publici conventus non desinant: ne debacchetur,
atque grassetur adversus Tempela, altaria vé rabiosus
& sceleratus Barbarus, ne conculcet sancta proph-
anus & impius. Nos enim etiam quod incolumes
& integri conservati sumus tibi beneficium ac-
ceptum referimus; petimus autem etiam futuri tem-
poris præsidium, atque securitatem. Quod si mayo-
re etiam opus fuerit advocacy ac deprecatione,
fratrum tuorum martyrum coge Chorum, & cum
omnibus unà deprecare. Multorum justorum pre-
ces multitudinem, ac populorum peccata luant. Ad-
mone Petrum, excita Paulum, Joannem item Theo-
logum, ac discipulum dilectum, &c. **Dat is: Wy**
zijn behoeftigh van vele weldaden; bid voor
het Vader-landt / by den al-ghemeen en Ko-
ningh. Wy vreesen voor benauthed / wy ver-
wachten perijckelen; de baldadighe Scythen
zijn henne by / niet anders barende als krijgh
ende oorlogh: Ghy / als een Soldaet becht
voor ons / ende als een Martelaer / spreekt
byjmoedelijc voor uwe mede-knechten. Ver-
krijght vrede / op dat dese openbare by-een-
komsten niet op en houden / op dat de rasende
Barbaren de Tempelen ende Altaren niet
en verwoesten / noch de Goddeloosen het heyl-
ligh niet en vertreden. Want gelijck als wy
u danck hebben te weten / dat wy tot noch
toe ongheschiedt zijn gebleven / soo versoeken
wy

Wp alsnoch vooz den toekomenden tijdt onse gherustighepd/ dooz uwe ghebeden. Ende ofter eenighe meerdere vooz-sprake van noode moght wesen/ so vergadert het gantsche Collegie van de heplige Martelaren uwe mede-broederen / om met u vooz ons te helpen bidden/vermaendt Petrum/verweckt Paulum/ ende niettemin Joannem den Theologant ende discipel die Iesus beminde.

Ich bidd' u Abacuk! Indien Vader Josias of iemand anders van uwe Predicanten/ op eenen Wee-dagh als de Broeders vergadert waren om te bidden teghens de overkomste van den ghemeenen vbandt/ in deser voeghen van de stoel begon te roepen aen Sinte Laurentius/Vincentius/ Stephanus/ ofte eenigh ander Patroon der kercken daer hy inne predichte/ghelijck als Gregorius Nyssenus alhier gheroepen heeft aen Sinte Theodorus / soudende Broeders hem niet terstondt schelden vooz een Afgodist/ een vband van de ware kersformatie/ ende eenen voozstander vande Pauselijcke superstitle? Ende nochtans siet ghy hier/ dat Gregorius Nyssenus Broeder van Sinte Basilus/ende Bisschop van Nyssen / een van de heplighsten ende wijsten van sinen tijd/sulcks gedaen heeft/nu soo menigh hondert jaren gheleden; als hier boven geannotteert is.

De derde is Joannes Chrysostomus Patriarch van Constantinopelen / onder den Keyser Arcadius / anno Domini 390. Homilia 66. ad populum Antiochenum, circa finem. sprekende van de graven der Apostelen Petri en Pauli/ heeft hy dese woorden: Nam & ipse qui purpuram indutus est, accedit illa complexurus sepul-

S. Ioannes
Chryso-
stomus.

sepulchra, & fastu deposito stat sanctis supplicaturus, ut pro se apud Deum intercedant. Scenarum fabrum & Piscatorem ut protectores orat, qui diademate redimitus incedit. **Dat is: Hy die met purper behanghen is / komt dese graben omhelsen / ende afghelept hebbende het Keysers lijck ghewaed / valt de Heplighen te voet / om vooz hem by Gode te bidden. Die de kroon op 't hoofd heeft / aenroept den Tent-maker / ende den Visscher als Beschermers. Gelycke passagie suldy vinden by den selven Chrysostomus Homil. 26. Epistola 2. ad Corinth. En Homilia 5. & 8. in Math. Item Homil. 43. in Genesin, & Homil. 1. in epist. 1. Thessal. vermaendt hy sijn Gemeenten om de Heplighen Godts te aenroepen.**

Cyrillus
Hierosoli-
mitanus.

Den vierden is Cyrillus Patriarch van Jerusalem / onder den Keyser Constantius / in 't jaer ons Heeren 351. Catechesi 5. Mystagogica, schryft aldus: Cū hoc Sacrificium offerimus, facimus mentionem etiam eorum, qui ante nos obdormierunt; primum Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, ut Deus orationibus eorum suscipiat preces nostras. Dat is: Als wy het Sacrificie offeren / houden wy oock gheheugenis van den genen / die vooz ons ontslapen zijn: eerst van de Patriarchen / Propheten / Apostelen / ende Martelaren / ten eynde dat Godt dooz hun-lieder voozsprake / onse gebeden ontfanghe.

S. Hiero-
nymus,

Ende dit zijn de vier Grieksche Vaders. Van de Latynsche neemt eerst den H. Hieronymum ten sijner tijde een Orakel van geleert heyd / en een mirakel van leven: heeft ghesloereert onder den Keyser Gratianus anno 380. Desen in Epitaphio Paulę: sluyt sijn boeck met
de

de aenroepinge van de heylige Paula/ wiens
 leven ende dood hy beschreeven hadde/ in deser
 boeghen : Vale o Paula! Et cultoris tui ultimam
 senecturem orationibus juva : fides & opera tua
 Christo te sociant; præsens facilius, quod postulas,
 impetrabis. **Dat is :** Daerdt wel o Paula! en
 helpt met uwe ghebeden den laetsten onder-
 dom uws Dienaers. Voor u geloofen wer-
 ken hebdt nu bekomen het gheselschap Chri-
 sti; soo dat ghy nu teghenwoordigh zijnde u
 verfoeck te lichter sult bekomen.

Den tweeden sal wesen Sinte Ambrosius S. Ambro-
sius.
 Bisschop van Milanen/ byna ten selve tijde;
 of wilddt op het alderjupste? onder den kee-
 ser Valentinianus/ anno 374. siet hem libro de
 Viduis, een wepnigh verder als te midde-we-
 ghen / ende sult daer lesen / ghelijck hier naer
 volght: Obsecrandi sunt Angeli, qui nobis ad præ-
 sidium dati sunt, Martyres obsecrandi, quorum vi-
 demur nobis quoddam corporis pignore patrocini-
 um vendicare. Possunt pro peccatis rogare nos-
 tris, qui proprio sanguine etiam, si quæ habuerunt
 peccata, laverunt. Isti enim sunt Dei Martyres, no-
 stri præfules, speculatores vitæ, actuumque nostro-
 rum. Non erubescamus eos intercessores nostræ
 infirmitatis adhibere, quia ipsi infirmitatem corpo-
 ris, etiam cum vincerent, cognoverunt. **Dat is :**
 Ons staet toe de Enghelen te bidden / die
 ons tot Bewaerders ghegheven zijn : De
 Martelaren te aenroepen / van de welke
 wy / overmidts het pandschap des lichaems/
 schijnen recht te hebben / om voorszake te
 verwachten. Sy-lieden zijn bequaem om te
 bidden voor onse sonden / die hurre selfs son-
 den / indiens er eenighe hebben ghelad / met
 hun eyghen bloedt af-ghewasschen hebben.

Want dit zijn Martelaren Godts / bewaerders ende opsienders van ons leven / ende van onse wercken. Laet ons hen dan niet schamen te ghebypcken tot middelaers van onse krankheyt / die de krankheyt des lichaems / oock alse die verwonnen / gheboelt hebben.

S. Maximus,

Den derden is Maximus Bisschop van Thurin; sub Theodosio Iuniore, in 't jaer ons Heeren 441. Dese in 't Sermoon van S. Agnes, roept de Martelersse aen met dese woorden: O splendida Christo, pulchra Dei Filio, & omnibus Angelis atque Archangelis grata, ut nostri meminisse digneris, quibus possumus precibus, exoramus. Dat is: O Maghet die in de ooghen Christi deurluchtigh / voor den Dode Godts schoon / ende voor de Engelen ende Arts-Engelen aenghenaem zyt / wy bidden u / soo seer als ons moghelijck is / dat ghy onser beliest te ghedencken.

S. Victor
Uticensis.

Den vierden en den lesten is Victor Uticensis / die onder den selven Theodosius in 't jaer ons Heeren 439. de Wandalsche persecutie ghesien ende beschreven heeft. Dese eindighende het derde boeck van sijne Historie / roept aldus: Adestote Angeli Dei, deprecamini Patriarchæ, orate sancti Propheta, estote Apostoli suffragatores. Præcipue tu Petre Beate quare files pro ovibus, & agnis à communi Domino, magna tibi cautela & sollicitudine commendatis? Tu sancte Paule gentium Magister, cognosce quod Wandali faciunt Ariani, & filij tui gemunt lugendo captivi. Vniversique ingemiscite simul pro nobis Apostoli. Dat is: Staet ons by Engelen Gods / bidt Patriarchen / verkrijght heylighe Propheten / weest onse voorzaken Apostelen. Waer ghy bysonder heplighen Petre!

tre! hoe en bidt ghy niet vooz de schapen en
vooz de lammeren / die u van den ghemeenen
Heer met soo grootē bekommernis en sozgh-
vuldighepdt bevolen zijn? Ende ghy Paule
Leeraer der Heptenen! erkent wat de Ar-
riaensche Wandalen al doen / ende wat uwe
gevangen kinderen al verdraghen. Versucht
vooz ons al te samen o ghy heplighe Aposte-
len! Aldus Victor.

Celt Abacuk! hier hebder acht: tot de
welken ick noch wel meer anderen met ghe-
heele scharen teffens / soo Grieksche als La-
tijnsche / soude kunnen by brenghen; maer de-
se acht duncken my ghenoegh te wesen / om
dien onbeschaemden Examinaticum Philip-
pum Melanthonem / ende allen die in dese o-
penbaren leughen hem nabolghen de mond te
smoeren. Insonderhepdt / nademael dese hepl-
lighe seer geleerde mannen alle te samen / niet
alleen geleest hebben vooz Sinte Gregorius /
den eenen twee-honderd / den anderen drie / ee-
nighe oock vier-honderd jaren. Maer daer-
en-boven tot meerder bevestingh van de Ka-
tholijcke waerhepdt / in verscheyden oorden
des werelts als Bisschoppē hebben gestaen /
ende als Doctoren hebben gheleerd. Te we-
ten / Origenes te Alexandrien in Egypten /
Gregorius Nyssenus in 't hertzen van Griec-
ken-land / Joannes Chrysostomus in de Hep-
serlijcke stadt van Constantinopelen / Cyril-
lus te Jerusalem / Hieronymus te Stridonem
in Dalmatiē / Ambrosius te Milanen / Ma-
rimus in Piemont; ende epndelijcken Victor
te Triken in Africa. Dese hebben alle te sa-
men de Heplighen Godts aengeroepen: ende
dat met alsulcke klare heldere woorden / dat
se met

se met geenighe Wittenberghsche Glosse bedurben/ of Geneefsche Annotatie verbastert en kunnen werden: ghelijck nu ghebleken is upt de getupgenissen die ick van hen-lieden terstondt gheciteert hebbe. Sonder dat gebonden werdt/ dat iemandt der boornoemde Leeraren/desen aengaende/ van andere/ 't zo naburighe/ 't zo verre gheseten Bisschoppen/ eenighe de alderminste swarighepd ofte opspraeck opt ghemoveert is.

Wet blap-
we ant-
woord der
Gherefor-
meerden,
op de ghe-
wyghenif-
sen der
Oud-vade-
ren.

ABAC. Helas ! wat wilden de goede Vaders doen ? den onghematighden pver des volcks was te groot. Ende alsoo sy de uptghestozte drijft van de superstitieuse Gemeente in 't aenroepen van de Heplighen niet t'eemnael en konden wederhouden/ soo deden sy soo veel alse moghten/ by accommodatie disse simulerende het eene / ende verbiedende het andere. Ghelijck wel ghebleken is in 't derde Concilium van Cartago / 't welck niet kunende vaders/ ten minsten de ghebeden des Axtaers van de Aenroepinge der Heplighen heeft ghesupbert.

PIET. Dit is 't oock al/dat Calvinus den Patriarch van uwe Reformatie/ op de Ghetupghenissen der Oud-vaderen weet te segghen/ lib. 3. Institutionum, cap. 20. n. 22. maer met wat verschooningh van sijn saeck/ is hier voozen verthoont; daer ick op het Concilium van Cartago hebbe gheantwozdt. En sekerlijck / het is al te ellendighen uptblught/ die haer voozstel niet verdedigen en kan/ sonder te bekladden de heplighepd ende geleerthepd van alle de Oude Vaderen. Want voozwaer / indien de Aenroepinghe der Heplighen soodanigh is / ghelijck Calvinus haer uptmeet

meet n. 27. datse Gode berooft van sijne glorie/ Christus van sijn officie / 't gheloof van haer waerde/ en het ghebed van alle haer betrouwen ; soo en moghten de Oud-vaders/ op haer deel Hemelrijcks/ daer inne niet diffimuleren ; maer waren gehouden geweest hen met alle gheweldt daer teghens te stellen/ d' afgoderij te beletten / ende de superstitie te wederhouden / oock met perijckel ende kosten van haer eyghen bloed. Dit niet gedaen hebbende / maer ter contrarien / ghebiffimuleert/ dooz de vingheren ghesien/ ja selfs met de honden ghehupt/ ende met het pber-suchtighe / onwetende volck de Heplighen aengheroepen hebbende / hoe kunnen sy immer meer van de alder-swaerste sonde ontschuldicht / ja van de eeuwighen verdoemenisse bevyldt worden ? Het is toch al te kennelijck upt den heplighen Apostel Paulus : Dat niet alleen de over-speelders/ dood-slaggers/ ende afgoden-dienaers/ het rijck der Hemelen niet en sullen besitten / maer oock alle de ghenen die dese sonden consenteren ende toestaen.

Het is dan ghedaen met Augustinus / met Ambrosius / met Hieronymus / met Cyrillus. Men magh Chrysostomum / Ireneum/ Cyprianum / Victorien / Paulinum niet meer citeeren met den naem van Sinten : Sy en waren nopt hepligh / sy en zijn niet saligh / maer niet van In-woonders van de eeuwighen dupsternissen / verdoemde zielen/ ende brand-stocken van de hel ; om dat sy haer officie niet ghequeten/ de eere Godts niet verdedicht/ het Ampt Christi niet voorgestaen / en de Heplighen aengheroepen hebben.

Plight der
Oud-vaders.
ren.

Ad Galatas 5. 19.
Ad Rom. 1.
32.

Gram-
schap Cal-
vini tegens
de Heylige
Godts.

En hierom heeft sich/ bupten allen twijffel/
den Godsalighen man Johannes Calvinus /
op hen-lieden / ende andere vrienden Godts
Georgium / Hippolytum / Medardum / Le-
buinum/ Dominicum / &c. soo ontsteelt ende
gealtereert ghetoont; dat hy hen vooz mas-
kers/ kijekleijcken / schimmen / scherlupnen/
ende beesten heeft durven schelden. lib. 3. Instit.
cap. 20. §. 27. Et libro de Ratione Reformandæ
Ecclesiæ. Want alsoo de Menroepinge der Hepl-
ighen hy hem eene superstitie ende Afgode-
rhe was/ die 't Rijck der Hemelen werdt ge-
wepghert / ende dat Medardus / Lebuinus /
Dominicus/ &c. de Menroepinge der Hepligē
niet alleen toegestaen/maer selfs oock hebben
beoeffent; soo wist hy wel/ goeden man / dat
soodanighe zielen / die daer over in de hel den
uytersten dupster/ ende 't eeuwighe vper ver-
droegen/ hier oock op de aerde alle versmaed-
hepd verdienden.

Paradocks
van 't nieu-
we Euan-
gelium.

Maer middelertijd / wie en siet hier niet
het Paradocks van dit nieuwe Euangelij;
dooz het welck niet alleen de levende / tegens
't gebuyck van de primitive Kercke/ berooft
en worden van 't gebedt der Hepligen; maer
daer-en-boven/ de Hemel selfs vooz een groot
deel van de inwooninghe der salighen;

S. Bernar-
dus voor-
stander vā
de Aenroc-
pinghe der
Heyligen.

Ende in alle gebal/maer sal Calvinus toech
blijven met den heplighen Bernardus; Die
hy selfs dooz sijne goede gracie / dickwils ge-
gheven heeft den naem van eenen heplighen
Leeraer / ende van eenen Godtvyuchtighen
Schrijver: ende wiens honigh-vloepende
schriften / ick verskert ben alsulcken smaech-
te gheven aen eenighe treffelijcke Gherefors-
merden / dat sy wel vrymoedelijck durven
ver-

verklaren te gelobē sulcs als Bernardus ge-
 looft heeft: en met hem wel te willen sterben.
 Van/liebe! indien Bernardus verdient heeft
 genoemd te worden eenen hepligen Leeraer/
 ende eenen Godvruchtighen Schryver: ende
 is 't dat men met hem wel wenscht te geloven
 en te sterben: waerom dan soo geroepen over
 de Aenroepinghe der Heplighen/die Bernar-
 dus niet alleen toe-ghestaen ende ghepleeght
 heeft / maer daer-en-boven den ghenen die
 ten sijnen tijden contrarie gheboelden / vooz
 Ketters ende valsche Leeraers / ja selfs uyt
 een pber Godts/teghens sijne ghewoonelijc-
 ke zedighepd/vooz achter-klappers / en vooz
 honden heeft gescholden? Dit waren de Apo-
 stelijckē quansups/die onder dechfel van desen
 specieusen naem / in de daghen Bernardi / de
 quartieren van Colousen met ketterij ontru-
 stighden. Teghens de welcken hy geschreven
 heeft sijn 66. Sermoon In Cantica Canticorum,
 Op de woorden van den Text: Vanght ons
 de klepne boskens die de wijngaerden beder-
 ven. Alwaer hy onder anderen aldus spreekt:
 Videte detractores, videte canes. Irrident nos, quia
 baptizamus infantes; quia oramus pro mortuis: quia
 Sanctorum suffragia postulamus. In omni genere
 hominum, atque in utroque sexu, festinant proscri-
 bere Christum. In adultis & parvulis, in vivis &
 mortuis. Hinc quidem infantibus impossibilitate
 naturæ, inde vero adultis ex difficultate continetæ
 præscribentes. Porro mortuos viventium fraudan-
 tes auxilij; viventes nihilominus, Sanctorum qui
 decesserunt suffragij spoliantes. Dat is: Siet de
 achter-klappers/siet de honden! sy bespotten
 ons/dat wy de klepne kinderen Doopen; dat
 wy vooz de dooden bidden; dat wy de gebe-
 den

Een slag
 vā Ketters,
 ghenaemt
 Apostolici,
 in de tijden
 Bernardi.

den der Heplighen versoeken. Dit alderley
slagh van menschen haestense hen Christum
te verbannen : upt klepne / upt grooten /
upt levende / upt dooden. Verstekende ober
d'eene sijde de klepnen / dooz onmoghelijck-
hepdt der naturen ; ober d'andere / de meer-
der-jarighe dooz difficulteyt van sich te ont-
houden. Berovende daer-en-boven de ober-
ledenen van de bystand der levenden / ende de
levende niet te min vā de voorszake der Hep-
lighen. Dus verre Bernardus.

Maer hier wilde ick wel Joannem Calvi-
num / ende na hem / alle de treffelijcke Ghere-
fozmeerden ghebzaecht hebben / oft wel mo-
ghelijck is / sonder waerachtigh gheloof / hep-
ligh ende Godbzuchtigh te zyn / ende sooda-
nigh dat men met iemand soude wenschen te
sterben ? Indien ja ; dat sy my dan Paulum
ad Hebrzos 11. 6. eens uptlegghen : Sonder
't gheloof is 't onmoghelijck Gode te beha-
gghen. Indien/neen : datse dan voort-aen met
Bernardo / oock de Heplighen aenroepen ; of-
te immers ten minsten / die sulcks doen vooz
gheene afgodisten en schelden. Want de desen
en kunnen noch hepligh noch Godbzuchtigh
wesen / ende noch veel minder maghmen met
soodanighe lieden wenschen te sterben.

Niet te min Bernardus en behoesde tot
versekeringh van sijne heplighepd ende Gods-
bzuchtighepd / de ghetupghenisse Calvini /
noch de recommandatie van die treffelijcke
Gherefozmeerden niet ; het zegghel der mira-
kelen / daer de Almoghenthepd Gods / sijn
leeringh ende leven / mede bevestight ende o-
bertuyght heeft / was hem tot desen niet dan
al te veel. Leest Gausridum / die derthien
jaren

saren Bernardi Discipel / ende eenen onber-
 deplden mede-ghefel sijns levens geweest is.
 Desen in 't derde boeck aen 't 5. capittel, ghe-
 tught/dat den man Godts van Clara Val-
 le ghetrocken wesende naer Colouse / om het
 hooft te bieden aen Henricus uptgelopen Mo-
 nick/ ende eenen sonderlinghen vooz-verchter
 van de Secte der Apostolijcken; naer dat hy
 ettelijcken tijdt van daghen binnen Coloufen
 ghepredicht / de ghelovighe ghestercht / de
 twijfelachtige verskert/de verlepde bekeert
 hadde: als dat hem in eene sekere plaets daer
 ontrent/ Sarlaten ghenoeemt / na sijn ghedaen
 Sermoon/ eene menighte van brooden dooz
 het devote volck wierde vooz ghebracht/ om
 me de selve met sijne Priesterlijcke benedictie
 te willen zegghenen; ende dat hy het selve in
 den name Godts/dooz het tepcken des hepli-
 ghen Crucjes ghedaen hebbende / ghesepdt
 heeft: Hier aen sult ghy weten / dat ick u de
 waerhepdt / ende Henricus met de sijnen/ de
 leughen ghepredicht heeft/indien uwe kranc-
 ken dooz het ghebrupck van dese brooden ha-
 re ghesondhepdt verkrijghen. Den eerweer-
 dighen Bisschop van Chatres / die daer by
 stondt/ beducht dat de woorden Bernardi al
 te generalijcken luyden / boeghde daer by:
 Andiense die met een goed gheloof ghebrupc-
 ken. Daer op den heplighen Vader/met een
 vast betrouwen op de moghenthepdt Godts:
 Ick en hebbe soo niet ghesepdt eerwaerdi-
 ghen Heer: Daer waerachtelijcken die van
 dese brooden eten/ sullen ghenesen. Het welck
 oock op het woord van den man Godts soo
 menighbultdelijck gheschiede / dat hy ober-
 midts de t'samen-loop der volcken/de wegen
 niet

niet en wist te ghebruycken. Aldus Gaufridus. Den welcken/ boven sijne gheleertheyt ende hepligheyt/wesende een gheooght ghetuygh/ ende gheschreven hebbende ten tijde/ als dese dinghen noch waren in bersche meezmozie/ wel dubbelt over verdiendt gehouden te worden vooz een onwederlegghelijck ghetuygh/ sonder reproche / ende boven alle exceptie.

ABAC. Ick en weet van Bernardus niet/ en noch veel min van sijne mirakelen. Wat dat oock Gaufridus belangt/ ick en ben niet ghehouden noch hem / noch eenighe andere Scribenten te gheloven / dan vooz soo veel de selve over-een komen met de H. Schrijfture.

De Nieu-
gesinden
passen op
de ghetuy-
ghenissen
der Oud-
vaderen
niet.

PIET. Seght met eenen/ met Broer Marten Luther: Ick en passe op gheen dupsent Augustijnen noch Cyprianen. Maer had ghy sulcks wat vooz-heenen ghesepdt/ ick en hadde geen en tijdt behoeven te verslyten in 't citteren van de Oud-vaderen. Want nademael ghy my wel vermetelijcken doost seggen: dat ick tot voozdeel van de Wenroepinghe der Heplighen/ niet soo veel als eenen Oud-vader soude kunnen spelden / vooz den tijdt Gregorius den eersten / soo quam my toe daer op te verbolghen/ en contrarij te bewijsen; sulcks ick nu ghedaen hebbe. Van dit is u-lieder manier. Ja kan een exter sijn hippelen laten/ soo sal een better oock in het disputeren sijn woord houwen / ende op de materie blijven. 't Is althijt met hem/ du cocq à l'asne, van den os op den esel.

ABAC. Signeur Pieter/ g'en moet het u niet belghen/ dat ick van de uytspreeck der menschen/ appelleer tot het woordt Godes.

PIET.

PIET. Dat is: Vande eendraghtighepd
des Christen wereldts/ tot de vermetelthepd
van een Gerefomeert harsebecken / 't welck
den Bpbel onder sijn erm/en sijn kerck in sijn
hoofd draeght. Ellendighe opgheblasen sot!
wanneer sult ghy eens bebroeden / dat ghy
afwijckende van de al-ghemeene ober-een-
stemmende leeringhe der Oud-vaderen/ ende
u beroepende op de Schrifstuer / upt-ghelept
na u epgen vernuft / appelleert niet tot het
woordt Godts / maer tot uwe epgen neus-
wijfige dartelhepd. De reden is klaer: want/
ghelijck ons Petrus den Apostel ghewaer-
schout heeft/soo en kan de H. Schrifsture niet
uptghelept worden met epgen-sinnigh be-
dupsel/maer door uptlegginghe van den H.
Geest/diese gedicteert heeft. Welcken hepli-
ghen Geest/nademael tot desen eynde niet al-
le-man ghegeven en wordet/ 1. Corinth. 12. 10.
soo en kunnen wy ons oock van ghenige upt-
legginghe der Schrifsturen verskeren / dan
van die ghene die ons aengherepcht wordet
door de Al-gemeene Kercke/die ons den Heer
gheboden heeft te hoozen/op pene van ghou-
den te worden door Heydenen ende Publi-
canen.

ABAC. Ick merck wel/dat dit wederom-
me op den Paus van Romen / en op het Con-
cilie van Trenten aendrapen sal. Maer/ep-
lieven/ en laet ons nu in die disputeren niet tre-
den. Van doet my eens de vriendschap / en
brenghet my te berde niet van eene Schrifstuer
tot bebestingh van de Aenroepinghe der Hey-
lighen.

PIET. Hadde Vigilantius (met den welc-
ken ghy-lieden de eere en d'Aenroepinghe der
Hey-

1. Petrus, 1.
20.
De H.
Schriftuer
en magh
niet uyge-
leyt weidē
door eygē-
sinnigh be-
duydsel.

De Ghere-
formeerde
eyschen
Schrifturē
tot bewijs
van de
Aenroe-
pinghe der
Heylighen.

Eerste vol-
doeninghe
ghenomen
uyt Augu-
stino.

Wepighen bestrijt) dit selve versoeck ghedaen
aen de H. Augustinus/hy soude hem evelleens
desen aengaende gheantwoordt hebben/ ghes-
lijck hy Merio ghedaen heeft / op het bidden
ende offeren voor de dooden. Hier van episch-
te Merius een Schrijftuer. Augustinus ant-
woordt hem libro de Cura pro mortuis cap. 1. ro-
mo 4. in deser boeghen: In Machabæorum libris
legimus oblatum pro mortuis Sacrificium, sed er-
nusquam in Scripturis veteribus omnino legeretur,
non parva est universæ Ecclesiæ quæ in hac consue-
tutine claret autoritas: ubi in precibus Sacerdo-
tis, quæ Domino Deo ad ejus Altare funduntur,
locum suum habet etiam commédatio mortuorum.
Dat is: Ende boecken der Machabeen leest
men datter Sacrificie gheoffert is voor den
overledenen. Ende of schoon sulchs nergens
in de Schrijftuer en wierde ghelesen; soo en
soude hier inne het ghebruyck van de Alghem-
nepne Kercke/van gheen kleyn ghesagh we-
sen: de welke ghewoon is/in hare ghebeden
diese Gode is stoztende aen 't Altaer / oock
part en deel te geven aen den overledenen. Dus
Augustinus. Ende nademael nu ghebleken
is upt de ghetuyghenissen der Oud-vaderen/
hier boven gheallegeert / dat het aenroepen
der Wepighen hy de Alghemepne Kercke in
geen minder ghebruyck gheweest en is / als
het bidden voor de dooden; soo soude hy Vi-
gilantium ende Aërium, ende met hen-lieden
Woeder Abacuk met alle de synen op eene
ham hebben gheschozen.

Tweede
voldoenin-
ghe, geno-
men uyt
het Kerc-

En tweeden antwoorde ick u / dat het een
groote importunitet/ende onbeleefsheyd is/
van my in desen dit betoogh te epischen / het
welck ghy in verscheyden Wrtijckelen ende
ob-

obſervantien van uw' gereformeerde Kreligie
niet magtig en ſijt te preſteren. Wildgt ont-
kennen? Gaet dan toe/en wijs de Menmoni-
ten de Schriſtuer-plaets aen/up't kracht van
welke/ ghy-luiden d' onſprekelikke kinderen
het Doopſel geeft. Feulleteert vyz het ghe-
heele nieuwe Teſtament van achteren tot vo-
ren toe/gh'en ſult noch ghebod/ noch exempel
kunnen binden / daer mede of Chriſtus ſulks
bevolen/ of d' Apoſtelen ſulks ghepleegt heb-
ben. 'Tis de Traditie gelijk Auguſtinus ge-
tuygt / De geneſi ad litteram lib. 10. cap. 23. diet
ons ghekeurt/ het gheloof diet onderhouden/
ende de gewoonte diet bevestigt heeft. Item
als de ſelve Menmoniten den Sonndag/ Sonnen-
die ghy met ons gemeen hebt/beſinalen/ ende
van Sonndag tot Sonndag plegghen te
miſdypden/ met wat Schriſtuer/ ſuldyſe ver-
debigen? by avontuer mette thien gheboden/
die u gebieden den Sabbot heplig te maken?
maer in ſulken gebal/ moſt ghy mette Joden
den Saterdag vieren ; want dat is de Sab-
bot/ die inde thien geboden bevolen is. Item/
als eenige eerelikke lypden/ en ſucht-dragen-
de ouders onder uw' gemeente/ de Predicantz
beklagghen/ dat ſy buyten de predicatij-dagen
haer ziel-togghende kinderen het water ghe-
wegghert / ende ſonder Doop hebben laten
ſterben / met wat Tect toch van Euangelij/
ofte Apoſtelike brieven / ſuldy de goede ou-
ders hier over kunnen contenteren/ om ſtaen-
de te houden/ een ſoo harden/ wreeden/ ende
onchriſtelikken ghewoonte? Inſonderhepd
daer ons het voorſchriſt van Philippus den
Diaken Actorum 8. contrarij ſchijnt te tui-
gen / die den beſneden kamerling van Egi-
pten

kelik ghe-
bruik der
Gerefor-
meerden
zelfs.
Kinder-
doop.

Sonnen-
dag.

Men kan
uyt Schriſt-
tuer niet
bewizen
datmen het
Doopſel
magh wey-
gerep buy-
ten de
Preekda-
gen.

Nuchtere
Nacht-
mael.

Getal der
Schriftui-
relieke
bouken.

ten/buypen kerk/ zonder vergadering/ doops-
te op het veld/in een boorzyp lopendr beekjen.
Ende eynidelikken overslaende uw Nacht-
mael / t welk ghy zonder eenighen Text/ jae
selfs tegens de insettinghe Christi / des mo-
gens boorz den eeten houdt/ wat Schrifturen
sullent wesen daer mede ghy staende houden
sult de boukken der Schriftueren! Ick wil
segghen: Als u de vrye gheesten ontkennen
wilen het oude ofte nieuwe Testament; ofte
de Euangelische Reformateurs van Duyts-
land den zeyndbrieff Pauli totten Hebzeen/
den Katholicken brieff Jacobi/ de openbarin-
ge Joannis/ ende diergheliken/ wat Texten
suldy van ghebruiken / om dese ghewraekte
Schriftuiren tegen den hardnekkigen te sta-
bilieren! Voorzeker / werwaerts ghy u hiet
ook komt te draegen/ gh'en zult geen uirkom-
ste vinden/ dan inde Apostolike Traditien/
overtuigt byde algemene Concilien/ende ou-
de Leeraren der heiliger Kerken. Dit dan al-
dus wezende/ dunckt u wel ter goeder trou-
wen/dat ghy my qualik afzoudt moghen ne-
men/ indien ik het gebruik vande aenroepin-
ge der Heiligen mede quaem te rekenen onder
de overgheleverte Traditien? Voorwaer ik
laet my duncken neen. Midswelke / alhoes
wel ik met zeer goede redenen zoude moghen
sustineren ongehouden te sijn/ op uw gedaen
verzouk eenighe Schriftuiren aen te wijzen/
boorz ende al eer / ghy den kinder-doop / den
Sonnen dag / den Kerk-doop / het nuchtere
Nachtmael/ de bouken der Schriftuiren/ en-
de het ghetal der zelver met Texten van
Schriftuiren haddet bewezen.

Derde vol-

Nochtans om alle veldoens wille / ende
om

om dat ghijt uit vryndſchap / ende als een
 graci van mijn vereiſcht / 300 zal ik u eenighe
 Schriſtuur-plaetſe aenwijzen / die ghy op uw
 gelegenheid ende met goede ſtadde zult heb-
 ben te lezen ende te herleſen. Doch / alzo ik
 verſtae / dat ghy-luiden Gereformeerden / als
 wezende de eenigſte ende lieſſte kinderen / van
 Gode begaest ſijt met veel treffelijke pri-
 legien; ende onder anderen mede met over-
 grote Hemelſche ende ingeſtozte geleertheit /
 die u alle Canonike Schriſtuiren van Apo-
 cryphe / onderscheiden / ende alle duistere Tex-
 ten zoo helder kan doen verſchijnen / dat ze als
 lantaernen ſijn lichtende voor uw' voeten; zo
 zoude ik u wel willen beſproken hebben / in
 deze Schriſtuur-plaetſen / die ik u by zal bren-
 gen / dit privilegij te willen gebruiken / dat is /
 den naekten Text des Bibels te lezen / zonder
 bybouwel van de Geneeſſche glosſe; als niet
 anders mede-brennende van een eigen-zinni-
 ge uitlegginghe / die de kinderen Gods niet
 van doen en hebben.

De eerste passage van zuldi vinden Gen 48. Eerste
 verſ. 16. Alwaer Jacob zijns zoons kinderen / Schriſtuirs
 Ephraim ende Manasses ghebenedijvende / plaetsvoor
 onder anderen aldus ghesproken heeft; den de aenrou-
 Engel die my bewaerd't heeft van alle quae- pinghe der
 den / gebenedijde deze kinderen. Siet hier een Heiligen.
 erpreſſen Text / daer Jacob de Patriarch o-
 penlikken aenroupt den zeghen van zijn be-
 waerenden Engel.

ABAC. Voor dezen Engel en wordt hier
 niemand anders verſtaen / als onzen eenigen
 Bewaerder ende Middelaer Chriſtus Ieſus /
 die hier vanden Patriarch voorzien / ende o-
 ver de kinderen aengeroupen werd't.

Isa. 9. vers.
6. juxta 70.
Malac. 3. 1.

PIET. Dit is de Geneefse glosse/ daer toe ghyp al te verlicht sijt / om u daer mede te behelpen/ende ick ongehouden daer na te luisteren. Den Text spreekt simpelik van een Engel. Ende hoewel onsen Heer Christus Jesus vanden Propheet Isaias ghenaemt wordt Engel des groten Raeds/ en van Malachias Engel des Testaments; nochtans en zuldy my nimmermeer kunnen bewizen / dat inde Schrifstuur den absoluten naem van Enghel/ ergens aen Christo gegeven wordt; maer altyd met zoodaenigen bybougtsel/ daer aen hy bande andere Engelen ghekendt ende onderscheiden kan worden/ gelijk uitte aengeweze Schrifstuiren Isaië ende Malachie te zien is. Welck alzo op dese plaets niet ghedaen en wordt / zoo en hebben wy gheen redenen altoos/ bande eigenschap des woords/ Engel/ te wijken; ofte de Geneefse glosse toe te laten.

ABAC. Jae wy/ in alder manieren / oermids alhier byden Engel/ gebougt wort/ die my bewaerd heeft mit alle quaeden/ want dit en kan niemand wezen / als Christus onzen eenigen heiland/ die ons uit alle quaeden verlost heeft.

PIET. Contra: Dese woorden en luiden niet bzeder als het officij hem streckt/ twelck God den Enghelen opgeleit heeft. Siet Psal. 90. 11. God heeft zyn Engelen van n bevolen/ als datze u bewaeren in alle uwe wegen.

Tweede
Schriftuur-
plaets.

Der tweede plaets is Iob 5. 1. Roupt offer iemand is/ die u andwoorde; ende keert u tot iemand bande Bepligen / ende cap. 19. 21. Ontfermt u mijne/ ontfermt u mijne te minste ghyluiden o mijn vrienden? Welcke twee plaetsen

VANDE AENROEP. DER HEYL. 133

plaetsen den H. Augustinus uit gheleit heeft
vande aenroupinge der heilige Engelen.

De derde passagie is Apocal. 22. 8. Daer
Joannes den Apostel ter aerden valt voor de
voeten des Engels/om hem te aenroupen.

ABAC. Dat is waer: Maer hoe werde
Joanni die aenroupinghe afghenomen? En
worde hy daer over niet versproken vanden
Engel/ zeggende: ziet dat ghy zulkx niet en
doedt/ want ick ben u mede-knecht/ aenbidt
Gode!

PIET. Op deze selbe manier was Joannes
versproken gheweest vanden zelven
Enghel capittel 19. 10. Ende des niet teghen-
staende / is hy hem cap. 22. opte aengheweze
plaets wederom te voet gevallen/ tot een ze-
ker ende openbaer argument / dat hem zijn
voorgaende aenbedinghe niet belet en was
geweest/ deur verbod van Religie/maer deur
beleeftheid des Engels/die van zoodaemigen
personagie/als Joannes was/die eerbiedig-
heid niet en begeerde te aenvaerden. Aldus
leeren V. Beda, Anselmus, Richardus, ende Ruper-
tus opt 19. cap. Apocal. ende voor henluiden S.
Greg. lib. 27. moralium cap. 11. Et hom. 8. in Euan-
gelia. Ende dat het selve waerachtig is/blijkt
uit de waerdigheid Joannis / diemen niet
vermoepen en kan in een zoo ghewigtighen
zaek of vergetigh / of hardnekkigh geweest
te sijn. Blijkt mede uit het geen de Engelen
op andere plaetsen van de Schriftuur hebben
gedaen / ziet Iosua. 5. 15. Ende sult bevinden
dat den Engel die voor de muiren van Jeri-
cho aen Josue verscheen / niet alleen de aen-
bedinge van Josue plat ter aerde leggende/
toeghelaten / maer daer en boven noch tot

In Anno-
rationibus
in Iob.
Derde
Schriftuur-
plaets.

meerder eer van hem begeerdt heeft de schoenen van zijn voeten te ontbinden. Daer sijn noch andere Certen; maer en sijdt niet met deze drie niet te breeide/ zoo zoude ik aende reste/ niet dan moeite en tijd verquisten.

ABAC. Te breeide? Heen ik / in geender manieren. Maer zegge alsnoch / en blijfser by/ dat uw' aenroupinge der Heilige niet dan een vuile superstitie is/ deur de welke de eere Gods benomen/ ende het Ampt van onsen eenighen Heiland Christus Jesus opt alder hoogste vercleindt werdt.

REDELICK BESCHEID,

dienende op de

V. HANDELINGH.

N^V ABAC. Waer wildt heenen?
 'Tis al te grof; wast niet genoeg
 De dozele en/ en droge beenen
 Der vinding Gods met een gewoug
 Van Vigilant te durven schennen/
 Ten waer ghy met den zelven bouf/
 'tGebed der Heil'gen noch t'onkennen
 Tot naedeel quaeint van ons behouf!

Al uw' bescheid is zonder oorde/
 Van hier van daer/ ab hoc ab hac.
 Doch zoomen zeidt de iele woorden
 En bulden noit haer leven zakt.
 By my mag meer t'gebruik der Sterken/
 'tWelck altyd is van ouds geweest/

Gelyk d'oud-baders ons doen merken/
Als t'gros van uw' verdzaiden geest.

Reemt by het Deutronoom in handen:

Maer als ghy wel den Text beziet/
Zoo spreekt hy maer van offeranden:

En dat en dient ter zaken niet.

Die dieren die 'k nae mijn behagen

U heb beboelen/spreekt den Heer/

Opt heilig Altaer op te dragen;

Dat zuld'p doen/noch min noch meer.

Die hier uit nu wou weder zeggen

Der Heil'gen dienst/zou zelver schier

Verdienen op 't Altaer te leggen

Recht als een onoverstandig dier.

Helas! uw' grond-best is te snode

Noch op de schrift niet wel gepast

Dat ons van God zou sijn verboden

Al 't geen hy niet en heeft belast.

Waer was geboon de Rechabiten

Te derben huis/te derben wijn?

Die ester/tegens al uw' kriten/

Vaer over zeer geprezen sijn.

Op wat gebod Gods dorsten wagen

Helias en Ioan Baptist,

Van hemels haer hun kleed te dragen

't Welk zoo behaegde I E S U Christ?

En waerom straffen de Propheten

Noch Iudith nochte Annam niet/

Wanneer zy vasten/zoo wy weten/

Gestadig zonder Gods onthiet?

Maer 't geen mijn aldermeest te klemmen

Noch dunkt; en wasser niet een mensch

In Paulus rijd die eens zou temmen

Der krankten ongebonden wensch?

Hoe 'n zepm' hem niet/als zy de douken

En riemen Pauli/tot genot

Deutero-
no. 12.22.

Men kan
niet zeggē
dat ons
verboden
is al 't gene
ons God
niet gebo-
den en
heeft.
Ierem. 35.

Iudith 8. 6.
Lucæ 2 37

Act. 19.
12.

Dan haer gezondheid/op de'en zouken:
 W'en hebben hier van geen gebod!
 Jae waerom dee haer God genezen/
 Zoo rasch haer t'lichaem was geraekt?
 Of wou hy ons een oorzaak wezen
 Om iet te doen het geen hy laekt?

En ghy-lui zelfs (Ick vzaeg/eplacen/
 Als in uw' Wetten onbestiert)

De Gere-
 formeerdē
 vieren
 Paeschen,
 Pinxter en-
 de Kersmis,
 sonder
 Schriftuur-
 liek bevel.
 Item de
 Sonnedag
 zonder
 Schriftuur.

Dan waen komt toch dat ghy de Paessen
 De Pinkster/en de Kersmis vierdt?
 'k Heb inde Schrift ook wat gelezen/
 Hier wat gezien/daer wat gehoordt;
 Maer noit noch dat ons iet van dezen
 Bevolen was een enkel woord.

Hoe hebdt u dan hier dits verkehent?
 Jae hoe durft ghy u noch zoo stout
 Hier dragen/dat ghy alle weeken
 Den Sondag voor den Sabbot houdt!
 'Tis deze die van ouds bevolen
 Is inde tien geboden Gods;
 Laet Israel dan t'zaemen scholent;
 En werdt in plaets van Christen/Joods.

Maer hoe zoudt ghy u Bede-dagen
 Van stijven/zulks ghy sijt gewoon?
 Het Volk zou zeggen niet mis hagen:
 'En staen niet in de tien geboon.
 Onzalig! vzaegdt dit eens de Clerken/
 Die zonder last uw' schapen hoen:
 En ghy sult voor uw' oogen merken/
 Dat z anders leren/als ze doen.

Maelt dan wat anders uit de houken;
 Want dit besluit en helpt u niet:
 Gh'en meugt de Heil'gen niet verzouken/
 Om dat u God zulks niet en hiet.
 Wat zalder voor den dag dan komen?
 Zal Abraham of Israel

W' armoe weerom moeten bzoemen?
 't Moet toch zoo sijn/ik wetet wel.
 Maer leider dit ist ouwe deuntse/
 Dit is het zoete nieuwe Jaer.
 Welk Vrouwen/Goossen/ Jut en Ceuntse
 D zullen maken meer als claer.
 Heer! Abraham onz' oude Vader/
 Noch Israël en kent ons niet.
 Maer t'is om dat hy ons te gader
 Van uwen dienst verbastert ziet.
 Behalven datmen van die tijden/
 Daer Israël zich doe in bon/
 Tot deze/nae des Heren lyden/
 Niet bundigs oit besluiten kon.
 't Was doen/helaes! den Helsehe duister
 Die hen t'gezicht niet toe en liet:
 Maer die Gods aenschijns clare luister
 Nu zien/wat ding en zienze niet?
 Doch hier toe sijn noch Arends oogen
 Noch Ezels oozen hen van no'e:
 Den Hemel doedt het hen vertogen/
 En God is zelver heurlui bo'e.
 Maer/ ach! hoe zal hijt eeuwig binden
 Die eerst zijn mond tot zulken spot
 Geopendt heeft op Godes bzingen!
 Want die hen lasterd/ lasterd Godt.
 Gaet spotters gaet/en bidt de schimmen/
 't Gespuis/de Maskers/en tgespook;
 Dat z'u de kolen doen ontglimmen/
 Dat z'u verbidden hier en Roek:
 Op dat ghy moogt/deur Gods genade/
 Ontgaen de straf van d'helsehe Poel;
 Want zeker naer alzulke paden/
 Plagwel te volgen zulken Stoel.
 Maer t'is den iber-zucht des Heren
 Die u opt Paus dom dus vergramt/

Versuft en-
 de verslete
 Argument
 der Gere-
 formeerde.
 uit Isa. 63.
 16.

S. Greg. 12.
 moral. c. 13
 Quid non
 vident, qui
 videntem
 omnia vi-
 dent?
 Calvini la-
 ster tegens
 de Heili-
 gen Gods.

Uit de Le-
canyen kâ
blikken hoe
onder-
scheid van-
den dienst
Gods, ende
d'eer der
Heiligen.

Om dat z' haer Santen schier bereeren
Met Godes dienst/en Christus ampt.
Me vyzind! werdt willens niet bedrogen/
Haer Letanj u claerlik tuint:
Hoe dat z' haer hoofd vooz Godes vermogen/
En hoez het vooz de Santen buigt.
Vooz God/om hem te doen verconing
Met woord' en met gekromde le'en/
Dat hy als Schepper ende Koning
Van ons moet werden aengebe'en.
Voozt hemelsch heer/om hen int midden
Te stellen tusschen God en ons/
En deur Heer IESVS te verbidden
De boeten des bedzeven zonds.

Bundig Ar-
gument
voor de Aë-
roeping
der Heili-
gen.

Is dit hen Godes eer gegeven/
Is dit Heer IESVS Ampt verneerdt/
Hoe komt dat ghy/van die hier leven/
Vooz u/dan wel tgebed begeerdt?
Zegt my nu vyzind/hoe kan dit wezen:
Een zondaer mag/ nae Jan Calvijn/
Maer die tot God is opgerezyn/
En mag my geen vooz-bidder sijn.

Wat heeft dan d' Heil' ge ziel verlozen?
Of wel wat is my in de weeg/
Dat ick nu mis't geen ick te vozen
Vooz haer gebed op d'aerde kreeg?
Is zy te zeer van my verheven
Om mijn gebeden te verstaen?
Maer neen: want die met d' Englen leven/
Sijn oock als zy/met mijn begaen.

Luc. 11. 10.

Die my kan zien/en haer verblijden/
Wanneer ick om mijn zonden schrey:
Hoozdt mijn oock wel/ als ick in lijden
Haer hulp verzouk/haer troost verbey.
Ten waer men haer nu toe wou schryben
Veel minder inde liebe peij

Des Hemels/als doen zy te libe
Al-hier was in het franke vleesch.

De bynden Gods/ter wyl z' hier waeren/

Door-zagen de secreten wel;

Gelyk de Texten ons verclaren

Van Petrus/en van Samuel/

En Helizeus int bijzonder/

Die zulke verre diagen zag.

Zegt dan: Calvijn! t is meer als wonder/

Indien hy dit nu niet en mag.

Act. 5. 1.

1. Reg. 9.

19.

4. Reg. 5.

& 6.

Indien hy ons noch zien noch hozen

Nu kan uit Gods volmaekte rijk/

Die in dit aerdsche dal te boozen/

Zulke kon met een zoo claeren blyk.

En hier mee bind' ick dat t' Hipponen

De groten Leeraer Augustijn

De waerheid ons haer heeft doen toonen

Gewapendt tegens Jan Calvijn.

Lib. 22. de

Civitate

dei cap. 29

Doch twalef honderd Jaer booz-henen

Eer dat de man hem hadd' ontpaep/

End' op 't Geneefse Lach verscheenen

Hem aen de Leugen had verknaept.

Van 't was alleen niet in Afriken/

Daer Augustijn dit les booz lag:

Want all' d'Oud-vaders doen u bliken/

Dat dit het recht gevoelen was.

Hieronimus heeft t' ziner tiden

Op Vigilant zijn pen gesne'en;

Leest hem/en ghy zult moeten liden/

Dat hy in hem/u heeft verstre'en.

Hoe/riep hy/ hoe! wat droomt hier dezen

Verlaven/droncken Vigilant

Van hen die Christus op gerezen

Heeft tot de weelde van zijn land?

Hoe'n zouden zy die noch int midden

Gezeten van dit Aerdsch verdriet

S. Hieron.

contra Vi-

gilant.

Ons

140 ROOMSCHE REIS. V. HAND.

Ong hier zoo holpen/nu niet bidden
Verzoenen onze zonden niet?

* Stepha-
nus.

Zou Moises/Paulus/zou de * geene
Die buiten de bebloede stad
Van Salem/voor die hem niet steenen
Vermoozen/zoo zachtmoedig badt/
Nu zy ten Hemel sijn gebaren/
En hebben Christus oor bereidt/
Haer toegesloten monden spaeren/
Hoe datmen hier of zucht of schreijt?

Hierony-
mus in E-
piphio
Paulx,

Heen geenzins neen. En ziet daeromme
Wanneer hy Paulaas dood beschreef/
En nu ten einde was gekomen/
Och! helpt my Paula, die hier leef/
Met uw' gebed/riep hy/ten einde
Ik by tot op den lesten dag
Mijns levens/van des zonds ellende
Ten Hemel met u leven mag.

Maer heen Jeronime? niet verber?
Ziet dat de beding die ghy stoort
't Officij banden goeden Harder
En Midd'laer niet en doe te koort.
Heen daer en is niet voor te vzezen/
Die iele zorg is al te kindg:
't Was altyd zoo/en 't zal zoo wezen;
Die d' Hobling eerdt/die eerdt den Hing.

S. Bernar-
dus.

Bernardus die te Claraballe
De wijsste en de beste Abt
Hier voortijds was/heeft boven alle
De Secten dese Sect vertrappt.
Vertrappt in sijn Apostoliken;
Wiens lering ghy weer leven doet.

Sermone
66. in Can-
tiga.

Op lieve! hoorst z' hem eens doorstriken
En wordt daer deur uw' doling vzoed.

Ziet deze Snappers deze Honden!
(Verschrikt by dat hem zoo vermoeidt

En

En Leeraer die tot allen stonden
 Van zoeten honig was bebloeydt)
 Ze spotten dat wy 't Doopsel geven
 Oefend: en dat wy sijn gewoon
 t'Aenroupen die by Gode leven:
 En t'offren booz de Chzisten doon.

Maer ziet ghy niet wat datze wenschen?
 'Tis Satan/ als dit volk dus bloukt/
 Die uit het hart van alle menschen
 Heer IESUM te verbannen zoekt.
 Dit lebend'/ end' uit doode luiden/
 Dit groot/uit klein/uit oud/uit jong.
 Gaet heenen dan en houdt noch luiden
 Een Sect/berispt van zulken tong.

Berispt; doch niet alleen met woorden:
 Maer zelfs met wonderbaden mee/
 Daer God de Catholike Oorde
 In dezen deur bekliben dee/
 Zoo vast/dat all' die van den zegen
 Des broods tot dezen eind gewijdt/
 Iet smaecten/haer gezondheid kregen
 Van alle ziekte en zucht bevrijdt.

Eet van dit brood/eet sprak den heilig;
 End' Al die iet aent lijf gebzeekt
 Zal daer terstond van worden beilig;
 Toirkonden'tgeen ik heb gepzeekt.
 Gaufridus Bisschop die dic hoorde
 Sprak: Broer Bernard/ ghy gaet te breech/
 Dat ghy met zoo gemene woorden
 Den zegen van uw' brood uit meet.

En zegt niet: Al' die daer van eten/
 Maer/ die'r van eten met geloof.
 En hy: 'ken heb my niet vergeten
 'tzeg: Al die't eet: en dat tot proef
 Want geen ik predik. En t'gebeurde.
 Al wie'r van at/wierd' straks gezond.

Bernardus
 bevestigt
 met mira-
 kelen
 d'Aenrou-
 ping der
 Heiligen.
 Lib. 3. virg
 S. Bernardi
 cap. 5.

't Was Godes hand die daer deur keurde
De waerheid/van zijn Leeraers mond.

Waert wel geraden dan te wiken
Met Jan Calvijn tot Vigilant/
Of tot de nieuw' Apostoliken/
Die buppen Sinte Pieters wand
Haer nering de'en? Neen ik blijf houwen
Met hen/die nae d'oprechte wet
Des kerks/haer heil/naest God/betrouwen
Op zonder Heil'gen lief gebed.

Ik wil 't houwen/zeg ik/met de deze.
Is uw' 't geboel hier toe te sijn/
Zeer wel; ik laet u dat zoo wezen.
Maer ik wil niet gehouden sijn
(Hoe dat ook comt uw' wet-verzetter
Zijn nieuw' Gereformeerdt verbond)
Van Sint Jeroon' mus' vooz een ketter/
Noch van Bernardus vooz een hond.

VI. HANDELING.

Vanden Paus van Romen. Opperste
Dispensier vande mysterien Gods.
Zijn eer verdedigt teghens de Gere-
formeerde laster van Antichrist. Mer
vvederlegging vande zeven Merktei-
kenē, die de lasteraers in hē verzierē.

PIETER.

Ier mede/ meine ik mi / de Schrif-
tuur en de rechte rede genoug sijn
de/verdedigt te hebben de drie eer-
ste Motiven van mijn Roomsche
reys. 't Geene ghy ten vierden
daer

daer in besmaelde / waeren de Af-laten van dit aenstaende Jubilee ofte Gulde Jaer van 1625. de welke ik u beleed' ende alnoch be-lynde / dat my tot mijn vooz-genome vopage niet weinig en beweegden. Tegens de deze/voert ghy uit / met tweederhande laster; scheldende in d'eente den oppersten Dispensier van de Schat-kamer Chzisti/ vooz Antichzistus; Ende in d'andere/de genade der Af-laten van Chzistus wegen ontsloten/ vooz beromt ende bedriegelik. Zekerlik Sig. Abacuk / ik en hadde zoodaenigen onbeschaemden spitigheid van uw' discretij niet verwacht.

ABAC. Het geene ghy spitigheid/laster ende onbeschaemtheid noemt / dat laet ik my duncken niet anders te wezen/ als pber/ geloof/rede ende Godvzuchtigheid. Iae mette zelve verzekertheid/ daer ik mede ontfanghe alle d'andere Artikelen mijns gheloofs/ ontfang ik ook; Dat den Paus van Romien is het zeven-hoofdige Beest / ende den waeren Antichzist/die ons van Chzisto/ende de zynen voozzeidt is.

PIET. Ik hebbe my tot noch toe laten voozstaen / dat deze voozslag niet anders en was als een opgeraapte Contumelie/ voozt-komende uit een ongetoomde kijn-zuchtighe gramschap/ daer toe de hzoosheid en de boosheid van een mensch somtijds komt te vervallen/ als hy vande redenen verlaten werdt/ ende noch even-wel zijn voozstel hardnekkelik ende als met geweld / staende begeert te houden. Maer naedemael ik u alhier deze aenzegginge hooz noemen / een Artikel des geloofs/een pber/ende rede: zoo zoude ik wel schier belust sijn (indient D. L. niet en ver-veelde)

veelde) dese rede te hoozen.

A B A C. Dat en is u niet geweigerdt: want wy Geresoymeerden en slachten de Papisten niet/ die zich van haer Paepen ende Wunnen laten blind-hokken: maer onder zouken zelfs de Schryftuur/ en weten zelfs/ na de vermaninge Petri/ bescheid te doen/ en volkomē reden te geven des geloofs t'welck in ons is.

1. Pet. 3. 15

PIET. Zeer wel: wy zullen dat booschje: be blind-hokken zoo lang ter zyde stellen/ tot dat ghy van dit loffelikke Artikel uw Geloofs de redenen aangewezen zult hebben. Indien ik dan met geen tastelik bescheid/ voldoende pder onpartidig ende onbedurben oordeel/ u den botten muil en snoere/ zo ben ik wel te vrede dat ghy met uw blind-hokken barmoedelikken boozt vaerd. Geeft wy dan/ beliest het u de redenen van dit Geloof.

Zeven
merk-tei-
kenen van
Antichri-
stus.

A B A C. Al rede; De heilige Schryftuer wijst ons aen seben merk-teikenen / aen de welke men Antichristum kan bekennen. 1. Eerste/ Af te vallen vant waer geloof. 2. Te zitten inden Tempel Godes. 3. Sich te verthouen als een God. 4. Sich te verheffen boven alle God. Deze vier merk-teikenen gheeft ons Paulus 2. Theff. 2. 3. De 5. Christum te ontkennen 1. Ioan 2. 22. 6. Valsche mirakelen te doen. 2. Theff. 2. 9. Ende eindtelik de 7. Den onderzaten een zeker lidteiken ofte character inne te drukken. Apoc. 13. 16. Maer alle deze merk-teikenen sijn te vinden inden Paus van Romen. Ergo is den Paus van Romen den waerachtigen Antichrist.

Datze autem alle zeven inden Paus van Romen te vinden sijn / zal ik u betonen van stuk te stuk.

§ 1.

Eerste Merk-teiken Antichristi.

Dat den Paus verballen is vant gheloof. Dit blijkt uit het Dege-bier/ Menroupinghe der Heiligen/ d' Menbedinge des broods/ d' Afgoderij der Wiffen/ ende dierghelike andere superstition die de Paus met grote hevigheid/ alomme tegen de waerheid/ deur de zinnen zoukt te verborjderen ende inne te dzinghen. Is het dan niet zoo? wat valt hier tegens te zeggen?

PIET. Vraeght dat de School-jongens vande Dialectica; dese sullen u zeggen dat uw Argument niet en deugdt/ propter petitionem principij, dat is / om dat ghy tot bewijs vant eene/ opneemt het andere / t welk eben twifelachtig ende questieus is. Min of meer of ghy mp in rechten betrokken hebbende/ tot restitutie van geleende penningen/ die by mp wierden ontkendt / aldus argumenteerde: Pieter is mijn geld schuldig/ Ergo hebbe ick Pieter geld geleendt. Voorwaer ghy zoudt uw Proces verliezen/ om dat ghy uw voorstel t welk by mp ontkendt wordt / niet dan deur een gelijcke ontkende preube en weet te bewijzen. En of ick ter contrarien/ het blad eens omkerende / aldus tegens u argumenteerde: Abacuk met zijn Gereformeerde Kerk ontkendt het Dege-bier/ d' Menroupinge der Heiligen &c. Ergo is Abacuk met zijn Gereformeerde Kerk vant waere Geloof gheballen. Zoudt ghy mp deze Conclusie wel willen toe staen? Ick laet mp duncken neen. Al veel minder ick de uwe / om rebenen hier vooren verhaeldt / ende elders noch byder

146 ROOMSCHE REYS. VI. HAND.
te verhalen. Van nu tot het tweede.

§ 2. Het tweede Merkteiken Antichristi.

ABAC. Het tweede merk-teiken van Antichristus/ is dat hy inden Tempel Gods zoude zitten/ ghelyk als Paulus ruigt 2. Thef. 2. 4. Maedemael dan de Paus te Romen is zittende in den Tempel Christi/ zo moet daer noodzakelijk uit volghen dat de Paus van Romen de waeren Antichristus is.

Andwoord
op het tweede
Merk-
teiken.

PIET. Indien dit gevolg noodzakelijk is/ gelijk ghy hier sustineert/ zoo moet ook noodzakelijk volgen; Als broeder Abacuk ergens binnent hek / ofte elders zit inden Geresoz meerden Tempel/ dat Broeder Abacuk Antichristus is. Want Paulus en heeft niet meet uit gedrukt de Tempel Gods die binne Rome is/ als die binnen Geneven/ ofte in Engeland/ ofte ergens sijn int Geresoz meerde Nederland.

Lib. 4. Inst.
cap. 4. n. 23.
n. 24.

Ten tweden/ dit Merkteiken bewijst claerlick een van twee/ te weten/ of dat de Paus van Romen geen Antichristus en kan wezen/ of dat de Roomsche Kerk/ den waeren Tempel Godes is. Het blijkt; want de Geresoz meerden leeren eendzachtelik met hare Patriarch Joannes Calvinus/ dat de Roomsche Kerk de Kerk Gods niet en is. Iffer dan eē Antichristus inde wereld/ zoo en kan hy te Romen niet wezen/ maer moet ergens inde Kerkē Godes gezocht worden. Ick laet dan die van Geneven/ Engeland/ en t Geresoz meerde Nederland/ daer alle de waere Kerken Godes sijn/ dezen aengaende onder malkanderē disputerē opte preferencij. Of zeker/ indien noch evenwel de Paus Antichristus is / zoo moet de Roomsche Kerk gekendt worden door de oprechte

rechte Kerk Godes; en sijn ober zulks de Gereformeerden gehoude te beliden dat zy haer afgescheide hebbende vande Roomsche Kerk/ tegenwoordig sijn buiten de waere Kerk: Al-
 300/ nae de leeringhe Calvini zelfs/ gelijkker
 maer eenen Christus en is/ 300 ook maer eene
 Kerk Christi en mag wezen.

Lib. 4. Inst.
 cap. 1. §. 2.

A B A C. Hoe wel de Kerk Godes/ onder het Pausdom vervallen is/ nochtans 300 sijnder deur de voorzigtigheid Godes/ noch even-wel eenige lidteikenen Reliquien/ ofte ruinen van dien overghebleven / ghelijker wijs men zien mag/ alser eenig groot Gebou ter aerde gestort is/ datter noch hier en daer eenige stukken van fundamenten/ muren/ ofte gebelen blijven legghen / daer aen men het vervallen werk noch kan bekennen. En aengezien den Paus van Rommen noch is zittende int middel van dese ruinen/ ofte over-blijffelen/ so komt noch efter dit Werk-teiken Antichristi / aen hem te bekliven.

PIET. Dit sijn min of meer de woorden van Meester Jan Calvijn. lib. 4. Instit. cap. 2. § 11. & 12. Maer uit dit Andwoord maekke ick deze twee naevolgende Argumenten. 1. Eerste: Indiender maer eenighe ruinen ofte lidteikenen vande Kerk Christi over-ghebleven en sijn/ so is dan de Kerk Christi gevallen/ en de eerste waerheid heeft ons gelogē/ die nochtans Matt. 16. 18. gezeidt heeft/ de poortē der hellen zullen tegens mijn Kerk niet vermogē.

Ten tweden/ volgt uit dit Andwoord/ dat de Gereformeerden geen Kerk altoos en hebben / want den Tempel Godes is vervallen/ ende de Ruinen sijn by de Papisten onder Antichristus ghebleven. Ergo en hebben de

Berefoz meerden niet met allen; of hebben zy iet dat hebbenze van nieuws moeten tinnemen. Waer tgeene van nieuws getinnert is/ en kan de Kerk Chrizti niet wezen. Zulks dat in alle ghevalle/ ter wijlen dat de Kerk Gods/ nae haer eigen zeggen ter aerden leit/ veel zekerder is voor eē Godbzuchtig mensch te blijven inde Roomsche Kerk/ daer noch eenighe Ruinen sijn vanden ouden opzichten Tempel / als te verhuisen nae de Berefoz meerde/ diemen noch zoo onlangs van nieuws gebouwt heeft.

Vat het
voor een
Tempel is
daer Anti-
christus in
zitten zal.

Behalven dezen/ zoo is meer dan kennelik/ zoo wel deur claere Texten des Goddelikken woords/ als deur openbare getuigenissen der Oud-vaderen/ dat de zetel Antichrizti wesen zal / niet inde Kerk Chrizti binnen Romen/ maer inden Tempel van Salomon binnen Jerusaleem; die Antichristus te zijnder tijd/ vande Jenden aenghenomen wezende voor Messias/ wederomme opzichten zal / omme daer inne met Goddelikke eer ghedient te wierden. Het blijkt voor eerst uit de woorden Pauli 2. Tess. 2. hier vozen verhaelt: Zoo dat hy zitten zal inden Tempel Gods. Want ten tijde Pauli/ jaeeenige honderd jaeren daer nae/ en wierden de Chzisten Kerken/ noch gheen Tempelen geheten/ maer niet dan bid-plaetsen/ Oratoiren/ Basilicae ende Martyria, gelijk te zien is uitte schriften Iustini/ Irenei/ Tertulliani ende Cypriani. Ten tweeden/ overmids dat Apocal. 11. 8. 9. ghezeidt wordt dat Antichristus Enoch ende Heliam / die hem wederstaen zullen / vermoorden zal binnen Jerusaleem/ dat is ter plaetsen/ daer heur Heer gecruist is. Ten derden / om dat zulks de o-
berls

verlebering is vande Oud-baderen/die 'tzel-
 ve vande Apostelen ontfangen/ ende ons by
 haer geschryften nae ghelaten hebben. Ziet
 Ireneum lib. 5. Cyrillum Catechesi 15. Ambrosi-
 um cap 21. Luce, Hilarium in can. 25. Mathæi, Lactan-
 tium lib. 7. cap. 15. & 17. Damascenum, ende an-
 dere. Ten vierden/om dat zulks de rede zelfs
 mede brenghet. Want naedemael Antichristus/
 gelijk ons het meeren-deel vande oude Leer-
 aren ghetuigen/ een Jode wezen zal uit het
 geslachte van Dan, ende vande Joden vooz
 Messias aengenomen zal worden. Ioannis 5.
 vers. 43. Zo en is niet waer-schijnelyk/dat hy
 elders zyn stoel zal hebben te stellen als in de
 Stad / ende den Tempel van Jerusalem.
 Maer nu vant derde.

§ 3.

Het derde Merk-teiken Antichristi. Zich zel-
 ven te vertonen als een God.

ABAC. Dit is claerlyk te binden inden
 Paus van Romen/niet alleen om dat hy hem
 uit geeft vooz het hooft der Kerken / t welk
 alleen Christo toe komt Ephes. 1.22. Hy heeft
 hem ghegheven tot een hooft, over al de Kerk.
 Maer daer en boven overmids hy hem zel-
 ven laet aenbidden / de voeten doet kussen/
 op de schouderen laet dragen / met twee be-
 der-bossen te weder-zijde / een drie dubbelde
 Croon op het hooft doet zetten; ende drie
 gelike dinghen / die alle menschelike eer te
 boven gaen.

PIET. Ghy zegt hier veel dingen seffens/
 ick zalze u om verwarring te schouwen/ by
 ordze beandwoozden. Ende eerstelyk;

In wat vougen dat de Paus van Rom en hem
uit-gheeft voor het hooft der Kerken;
en of hy daerom gehouden moet
worden voor Antichristus.

Dat Christus Iesus onzen Zaligmaker
het hooft der Kerken is / en mag van gheen
Christen mensch ontkend worden; want het
zelve is al te opentlik uit ghedruckt inde h.
Schriftuur. Ephel. 1.22. Ephel. 4.15. Ephel. 5.23.
De man is 't hooft vande vrou / ghelyk als
Christus vande kerk. Ende Coloss. 1.18. ende
hy ist hooft des Lichaems der Kerken &c.
Iae die noch een zoodaenighen hooft / als
Christus is / de kerk zoude willen toeschry-
ven / zoude zondigen tegens de leringe Pauli
1. Corinth. 3.11. Niemand en mag een ander
fundament legghen als het geene dat gheleit
is / 't welk is Christus Iesus. Maer nu
staet hier te bezien / hoedaenighen hooft / dat
Christus is over zyn kerk. Tot welken ein-
de men weten moet / dat een natuurlik hooft /
(daer van deze metaphora ofte ghelykenisse
wordt ghenomen) twee bedieningen ofte ge-
bruiken heeft over zyn lichaem. 't Eene is
een inwendighe inloed van lebend-makende
ende geboelike aemtochten in alle de leden;
deur de welke een yder het leven bewaren /
ende zyn werk kan uitvoeren. 't Andere /
een uitwendighe bestieringhe des ghehele li-
chaems / deur middel vant verstand / wille en-
de uiterlikke zinnen / die in 't hooft gheherre-
bergt / ende gheorganiseert sijn / ende het li-
chaem

Hoedaeni-
gen hooft
der Kerken
de Heere
Christus is.

haem van alle onheilen bewaeren.

Du zoo lang de Heere Christus opter aerden zienelikken leefde / heeft hy dooz hem zelven / op beide deze manieren zijn Kerk tot een hooft verstrekt / ende de zelve gheregiert / zoo van binnen inbloeyende verscheppen gaven van gratij als van buiten bestierende. Maer sedert dat hy zijn zienelikke teghenwoordigheid van ons ghenomen heeft / heeft hy het inwendighe Ampt alleen behouden / ende tot het uitwendighe / een Vicaris ghecommitteert / die in zijn plaers / totten einde des werelchs toe / de zienelikke Kerk / met zijn zienelikke teghenwoordigheid zoude regieren. Het blykt Matth. 16. 18. & Ioan. 21. 15. Het scheeldt dan zoo veel / dat de Paus van Rome (die deze Commissij van Petro heeft gheerft) op deze tweede manier hem dragen de voor het hooft der Kerken / als een Antichristus begaen zou sacrilegij; dat hy veel eer als een Vicaris Christi / bediendt zijn bevolen Officij.

A B A C. Zoo is dan / naer uw' zeggen / de Kerk Gods een Monster met twee hoofden; het eene onzienelikke inden Hemel / ende t andere zienelikke opter aerde.

P I E T. Dat de Kerk Gods inde uitterlikke regieringhe twee hoofden heeft / meinc ick nu bewezen te hebben; maer dat daeromme de Kerk een Monster soude zijn / en volgt daer niet uit; niet meer dan dat de Rijken van Napels / Portugael / Nabarre / ende diergheliken / die by absentie van haer Koninghen / deur Vicerojen worden geregiert / Monsteren en sijn. Iae indien uw' Consequenti goed waer / zo zoudt ghy zels ook een

In wat zin
de Kerk
Gods twee
hoofden
heeft? ende
ofze daer-
omme mo-
strueus is!

monster moeten wezen/niet alleen met twee/
maer met drie hoofden: 't eerste natuurlijk/
dat op uw' hals staet; het tweede politijk/ te
weten de Prins / ofte staet der Landen daer
ghy onder ghestelt sijt; ende het derde Chri-
stus. Gelijk van deze drie hoofden u geë mon-
ster en maken / zoo is zulks voor de Kerk
Gods noch al veel minder te vzezen. Ende
dat is / wilde de reden weten / om dat deze
hoofden van verscheiden slag / het een onder
't andere ghebougt / ende over-zulks ghes-
subordineert ende malkanderen compati-
bel sijn.

Of Chri-
stus de re-
gieringevā
zijn Kerk
aen allen
d'Apostelē
even nae
bevolen
heeft?

A B A C. Christus heeft de regieringhe van
zijn Kerk / aen alle de Apostelen al even nae
bevolen/ ende niet meer aen Petrus/ als aen
de resten/ zeggende Ioan 20.21. gelijk den Va-
der my gezonden heeft/ zo zeinde ick u-luiden.
Ende Matth. 28. 19. Gaet/ ende leerdt alle de
volken &c. Ergo en heeft den Paus van Ro-
men geen reden / al-waer hy schoon de Suc-
cesseur Petri / hem boven alle d'andere Bis-
schoppen op te beuren / als een opperste Re-
geerder ende over-hoofd der Kerken. Maer
zulks doende/ toont hy hem te wesen den wa-
ren Antichristus.

P I E T. 't Is waer / dat Christus de regie-
ringhe van zjn Kerk aen alle de Apostelen be-
volen heeft; maer dat hyze aen henluiden te
zaemen al even nae bevolen zoude hebben/
strydt tegens de openbaere Schrifstuur Ioan.
21. 15. daer Petro by naem ende toe-naem al-
leen gezeidt is hoedt mijn Lammeren/ hoedt
mijn Schaepen. Bekomende deur de selve
woorden/geljk ons de heilige Vaders leren/
ordinaris magt van Pastozale regieringhe/
niet

Vide Leo-
n 6 serm. 3.

niet alleen over de Lammeren / dat is over de gemeene Christenen; maer zelfs ook over de Schaepē / dat is / over de Pastoren / Bisschoppen ende Prelaten der Kerken / aen wien de grach ende officij gegeven is om Lammeren van gelobige zielen Christo te baeren.

Ende dese Monarchale regeringe vereis- schen uit eene mond alle de ghelijkenissen der dinghen / daer by de Kerk Gods vergeleken werdt alomme inde heilige Schriftuur. Naemtelikken Cant 6.3. by een wel gheschikte Slagoorde. Daniel 2.44. by een Koninkrijk / Ioan. 10.16. by een Schaepskop 1. Tim. 3.15. by een Hups / ende 1. Corinth. 12. by een menschelik lichaem. Want gelijk een geschikt Le- ger niet geregiert en kan worden / dan van eenen Veld-heer; een Rijk van eenen Koning / een Schaepskop van eenen Herder / een Hups van eenen Pater-familias / een lichaem van een hoofd; zoo kan ook de Kerk niet gheregiert worden als van eenen Oversten.

A B A C. Zeer wel; dit stae ick u alles toe. Maer desen Veld-heer / Koning / Herder / Pater-familias / ende Over-hoofd is anders niemand als de Heere Christus.

PIET. Ick distinguere u wederom als vo- ren: 't is de Heere Christus / ende anders niemand / zoo veel als aengaet de inwendige inbloed der gaven van gracen en van genaden: Maer zoo veel belangt de uitwendighe regeringhe / ter wyle het zyn Goddelikke wysheid beliest heeft ons zyn zienelikke tegenwoordigheit te ontrekken / zoo en kan het Christus niet wezen / dan deur middel van een zienelikke Vicaris: gelijk als bliken kan uit

de Anni- versario suo. Bern. lib. 2. de confid. & alios passim. Dat Chri- stus in zyn Kerk ge- steldt heeft een Mo- narchale regeringe.

te bp-ghebrachte gelikenissen der Schrifstui-
ren. De reden is: want zienelikke verga-
deringen/vereiffchen een zienelik hoofd/dieze
met woordē aenspreken/met exempelen voor-
gaen/met uit-spraak vereenigen/met wetten
bedwinghen/ ende in alle voorballende za-
ken/ naer onderscheid van plaetsen/ tijden/
ende andere omstandigheiden verborderen
ende bezorgen mag.

Gelikenis-
se.

Neemt voor Exempel een wel gheschikte
Leger/ wanneer het toegerust is om slag te
leveren; voorwaer ten sp den oppersten Veld-
heer daer teghenwoordig sp/ of in zijn eigen
persoon; of zeker/ bp ziet/bp zucht/ ofte an-
dere beletselen/ door een Stad-houder Ge-
nerael daer toe ghedeputeert/ het zal hem
wel wachten den viand aen te doen; niet
teghenstaende/ dat alle Vaenen van Ca-
piteinen/ ende alle de Regimenten van Co-
lonnellen sijn voorzien. Iae laet my vaster-
lik voorstaen/ dat ghy Heeren Veresor-
meerden/ hoe liebe kinderen Gods ghy u-
luiden ook waendt te wezen/nimmermeer en
zoudt durven bestaen/u-luider Heerz-kracht/
zonder zienelik Over-hoofd/alleē opte onzie-
nelikke beledinge Christi/ int veld te avon-
tuiren. Maer zult met goede redenen on-
gherust wezen/ tot datter eenen zekeren
Commandeur ghesteldt sp over de ghehele
Slag-oorde. Ick zegghe eenen zekeren
Commandeur: want laettender twee ofte
drie wezen met gheijlike magt; als den ee-
nen goed zal binden te slaen/ d'ander te blij-
ven inde Schansen/ om den vpand te verdui-
ren/ de derde de vlucht te nemen/ wat zalder
anders te verwachten staen als scheidinge/

ge/scheuringe/ en dikwils ondergang bandt
 ghehelen Leger: Dus gaet het min of meer
 nae proportij / inde heilighe Kerck/ die maer
 eene en is/ ende by een wel-geschiedte Slag-
 doorde wordt vergheleken: Ende over-zulks
 niet dan van een opperste Over-hoofd ghe-
 regiert en kan worden. Want indien alle
 de Bisschoppen waeren van ghelyke magt/
 zonder erkentnisse van eenighe hogere / op-
 ter Werden: hoe zouden't hebben / alser
 eenighe gheschillen int gheloof quaemen te
 verschynen: by exempel; men disputeerde
 op het onderhoudt vande veertigh-daegse
 Vasten / ofte want bidden voer de dooden/
 Ende de Bisschoppen en konden malkande-
 ren hier over niet verstaen; d'eene de zelve
 aenbaerdende als Apostelike Traditien/
 d'andere verwerpende als supersticien / de
 derde twijfelende &c. Wat zoude hier / van
 de Kerck Christi te verwachten staen / alser
 gheen Over-hoofd en wierde ghekendt / die
 van Gode ghemagtigt waer om met zyn
 uitspraak de gheschillen te eindighen / ende
 met censuren de hard-nekkighe opinien in
 orde te houden: Voerwaer niet anders /
 dan datze op zyn Arminiaens tot schismen
 en scheuringhen vervallen/ ende ten lesten tot
 rook zoude verdwinen. Ende dit wel voer-
 ziende de voorzigtigheit Gods / gelyk hy
 int oude Testament zyn Synagoogh ghe-
 steldt heeft onder de regeringhe van eenen
 oppersten Priester / soo heeft hy min of
 meer int nieuwe Testament de opzigt van
 zyn Kerck bevolen aen eenen oppersten
 Harder: ghelyk ick nu hier boven ghe-
 zeidt ende bewezen hebbe. Hier uit besluit
 ick

ick twee dingen. 't Eerste/ dat de Paus van Romen hem dragende voozt zienelikke hoofs der Kerken / niet meer en doet als 't gheene hem van Christo belast ende bevolen is. Het tweede/ dat de geene die hem hier over schelden voozt Antichristus/niet alleen tegens hem en zondigen dooz spitigheid ende contumelij/ maer zelfs ook teghens Gode deur laster en blasphemij; wel wetende datter gheschreben staet Rom.13.2. Die de overigheid wederstaet / wederstaet Gods ordonmantij. Ende inden zeindbrieff Iudz verl.8. worden ten alderhoogsten bestraft die de Overigheid verfmaden/ende de Majestept lasteren.

§ 5.

Van de Aenbedinghe ofte Eerbiedigheid dis den Paus van Romen bewezen wordt.

Wat de Aenbedinghe belangt/ zoo scheent ghy hier boven aldus te argumenteren: De Paus van Romen laet hem aenbidden/Ergo vertoont hy hem als een God. Indien deze Consequentij goed is / zoo moeten hen oock voozt Goden getoont hebben alle de geenen biemen inde Schizistuir leeft / dat hen hebben laeten aenbidden. Namentlik de Enghelen van Abraham Genes.18.2.van Loth Genes.19.1. ende van Josue / int bouk Josue cap. 5. 15. Item Genes.23.7. De zoonen Herh van Abraham. Genes. 33.3. Chau van zijn Broeder Jacob/ die hem tot zeven reisen toe plat ter aerden aengebeden heeft/ Genes.42.6. heeft hem Joseph van zijn broeders laten aenbidden/ ende Genes.43.26. wederom op een nieu met voet-vallen ter aerden toe / ende offeranden van

van giften. Ende deurgaens elders inde heilige Schryftuur. Iac de Rechters ende Justicieren laten hen dageliks van de misdaedigen met ghebogen knien aenbidden / ghelyk hem ook de Ouders doen van haere kinderen: En daer is tot noch toe niemand gheweest / myns wetens / die hier over de Engelen / Patriarken / Justicieren / Ouders besmaelt / ofte ghezeit heeft / dat zy zulks toelattende hen voor Goden uitgegeven hebben. Waerom zal den Paus van Rome dan alleen hier inne misdoen? hoorde me vriend! De uitterlikke aenbedinghen ende voetballen sijn indifferent ofte onverschieden tot alderlep eer / 't sy Goddelikke / Civile / ofte Religieuse. Ende worden gespecificeert tot deze ofte geene / alleen deur de meeninge vande genen diese doen. Mis / welken alzo daer tot noch toe geen Pausen geweest en sijn / die hooger Titel hebben gevoerd / als Servus Servorum Dei, dat is: Dienaer der Dienaren Gods. Ende dat wy luiden ook daegeliks de Pausen zien kiesē / zien wjen / zien sterben / zien begraven / tot stof ende doods-beenderen zien vervallen; zoo en kan daer van weder-zijde geen meninge / iac gheen alderminste suspicie wezen / omme deur aenbedinghen ofte voetballen / eenige Goddelikke eer te ontfangen / ofte te bewizen.

De uitterlikke Aenbedinghen sijn onverschieden, tot alderley eer.

Tis dan een Religieuse eer; van een gelike slag / als is de geene / die wy Catholiken / tot te Princen / Koningen / Keiseren / Bisschoppen / Cardinalen ende Pausen toe incluis / den Biecht-vaderen bewizen int spreken van onse Biecht; ofte oock den Priesters staende voor t Altaer Gods / int ontfangen van heur luider

De Aenbedinge ofte voerval der Pausen, is niet dan een Religieuse eer.

luider benedictie. Zijt ghy oit inde Katho-
like Kerken gheweest / 't sp in Byaband/
Byankrijck/ ofte elders/ zoo kundt zelfs ghe-
tuighen/ dat ghy niemand/ hoe groot dat hy
ook was de benedictie hebt zien ontfangē/ of
zijn biecht en hebt zien spreken/ dan met ghe-
bogen knien; al wasset schoon dat de Priester
ofte de Biecht-vader niet anders en was
als een slecht Boertsen met een grau ghe-
lapt kapse. Zonder datter iemand is / die
zich in deze eerbiedigheid / of verheft / ofte
berouwvaerd: eensdeels / om dat wy van
jongs af/ in die ootmoedigheid worden ghe-
ouffendt; eensdeels om dat wy wel we-
ten dat deze eerbiedigheid niet en blijft ru-
sten inde persoon des Priesters/ ofte Biecht-
vaders; maer deur hem heenen passeert tot
aende persooone Christi / zijns Meesters /
om wiens wille dat hy in dier voughen ghe-
eerdt wordt. Dus gaet het allevelleens
metten Paus van Romen / uitgenomen dat
naer advenant de meerdere magt die hy ont-
fanghen heeft van Christo / hem ook groo-
ter eer ende waerdigheid toe komt vanden
menschen.

Authori-
teit ofte
magt des
Paus, be-
schreven
mette
woorden
Bernardi.

Daegdy my/ wat meerder magt? Hoozdt
het mette woorden Bernardi / die Calvinus
zelfs gecensureert heeft vooz een heplig man/
ende een Godvruchtig Schryver. Dese dan
lib. 2. de Considerat. cap. 8. willende Euge-
nium den Paus/ eertijds gheweest hebbende
zijn Discipel / vermanen totte goede bedie-
ninghe zijns Ampts/ toondt hem hoedaenig
het selve is/ in deser voughen: Laet ons wat
neerstigher onderzouken / o Eugeni! wie
dat ghy sijt? Dat is/ wat persoon dat ghy
hooz

voor een zekeren tijd inde Kerk Gods sijt
 dragende ! Wie sijt ghy ? Een groot Prie-
 ster / een opperste Prelaet / een Prince der
 Bisschoppen / een erfghenaem der Apostelen.
 Ghy sijt van eerste gheboorte een Abel / van
 regieringe een Noë / van Patriarchaetschap
 een Abraham / van Oorde een Melchiseberch /
 van waerdigheide een Aaron / van authozitept
 een Moyses / van oordeel een Samuel / van
 magt een Petrus / van zalvinge een Christus.
 Ghy sijt / die de sleutelen gegeve / die de Scha-
 pen bevolen sijn. Daer sijn / wel is waer / noch
 andere Portieren des Hemels / ende Harders
 der kudden : Maer ghy hebt boven de andere
 zoo veel te heerliker lot ontfangen / zoo ghy
 boven de anderen / uitstekender naem te erf
 hebt gekregen. Spluiden hebben haer zekere
 aengeweze hoijen / een pder de zynen / maer u
 sijn alle de Schapen bevolen : aen eenen de
 gantsche kudde. Iae niet alleen de Schapen /
 maer sijt ook over alle de Harders gestelt tot
 een Harder. Wildy weten waer mede dat ick
 het bewijs ? mettet woord des Heeren. Wie
 heeft hy oit / ken zegge niet vande Bisschop-
 pen / maer ook vande Apostelen / zo algemene-
 licken / ende onberscheidelick alle zyn Scha-
 pen bevolent. Indien ghy my lief hebt Petre /
 zoo hoedt myn Schapen. En welke roch ?
 De volken van deze / of van gheene Stad /
 Landschap / of Koningryk ? Neen / maer myn
 Schapen / zeidt hy. Wie en ziet niet dat hyze
 alle gelijck heeft bevolē / die geenige nit bezon-
 dert en heeft ? Ende een weinig lager. De andere
 sijn dan naer uitwizen uwer regulen ghe-
 roupen tot een ghedeelte vande zorgfuldig-
 heid / maer ghy totte volheid des magts.

t Bezag

't Gezag vande anderen is beheindt met zekere palen: Maer het uwe strekt zich ook over dien gheen en die over de anderen ghezag hebben ontfangen. Of en ist by avontuur in uw' magt niet/by wijlen om redenen/ook aen een Bisschop zelfs den Hemel te sluiten/ uit zijn stoel te zetten/ den Sathan over te leveren/ u blijft dan onroerlick staende uw' privilegijs zoo wel inde gegeven sleutelen/ als inde bevolen Schapen. Dus verre S. Bernardus.

Zoodaenig dan wezende de magt ende be-
dieninge vande Paus van Rome/ boven alle
andere Prelaten/ Bisschoppen ende Prie-
steren der Kerken/ zoo en is niet vreemt dat
hem boven alle de reste/ook eenige uitsteken-
de eer wordt bewezen. Ende als men de rech-
te rede plaets wil geven/ zoo en isser niemand
die hem over de toelatinge des zelfs/ behoort
te besmalen. Inzonderheid ter wijlen de
Ambassadeurs vande Princen/ ende Konin-
gen niet qualik af en plag te nemen/ dat zy
vande goed-willigen ontfangen/ ende vande
saloursen bereiffchen zoodaenigen eer/ als
zy naer advenant de waerdigheit van haer
Meesters/ hen meinen te competeren. Te ge-
ne dan inde Ambassadeuren/ ende Viceroyen
wordt geprezen/ en behoort men inden Vica-
ris Christi niet te verispen. Te min alzoohy
deur middel vande benedictie/ ofte zegen-
ning des heilighen Cruis/ die hy/ 't sp inder
Kerken/ 't sp achter straeten/ over de eerbie-
dige Schaeren ghestadelik is gevende/ meer
als t'over te kennen geeft/ dat hy die eer niet
en accepteert/ ofte ook niet beknielt ende be-
neigt en begeert te wezen/ dan ter eeren van
zijn

zijn Meester / ende den zegen die hy van zijn
nient wegen aen henluiden is gebende.

A B A C. De Heere Christus / van wien de
Paus van Romen een Stad-houder wil we-
zen / en heeft zoodaenigen eer niet gheaccep-
teert/maer ten alderhoogsten geschout.

Of de Hee-
re Christus
ook eenige
uitterlikke
aenbedin-
ge toegela-
ten heeft.

P I E T. De Heere Christus heeft met goe-
de rede al veel groter eer geaccepteert; want
vande drie Koninghen Matth. 2. vanden Le-
proos Matth. 8. van Petrus Lucae 5. 8. vande
Sprophenissa Lucae 8. 47. vanden verlichten
blinden Ioan. 9. 37. ende van eenige anderen
heeft hy voet-ballen ende Goddelikke eer
ontfangen/ende toegelaten: Daer nochtans
de Pausen van Romen / als wezende niet
van pure menschen/gheen andere eer en wil-
len/ noch en mogen ontfanghen als mensche-
likke/oste/ zoo ickze slus noemde/ Religieuze;
die hen ghegheven wordt ter zaeke van haer
hooge bedieninge.

Ten tweeden / alzo de Heere Christus in
dit sterffelikke leven ghekomen was/niet om
gedient te werden/maer om te dienen/jae om
te lijden end' om te sterben / ende alzo deur
oortmoedigheid / versmaetheid ende ljdzae-
migheid de misdadighe wereld te verlossen;
zoo en heeft hy niet zonder reden doorgaens
geschout ende gheblucht alle zulke hoogheid
ende eerbiedigheid / die hy wist dat zijn be-
raemde manier van verlossing waeren con-
trarierende: Maer nu/nae zijn glozieuze ver-
risenis/boven de verzoening vant menscheliks
geslagt / verdiendt hebbende de rechterhand
zijs Vaders/en een Naem boven alle Naem/
zoo begeerdt hy ook geeerdt/ aengebden en-
de beknielt te sijn van alderlei knien/ Hemel-
sche/

Mat. 20. 28

Ad Philip.
cap. 10. 9.

sche/ Aerdische/ Hellsche. Ende dit is de rede/ waerom dat de Heere I E S V S, die wijlen op de werelt zoo ootmoedelik en versnadelik leefde/ nu niet alleen in eigene persooone met Goddelikke eer van Tempelen/ Altaren/ Sacrificien ghedient; maer ook zelfs in alle tghene dat hem aengaet vereerd wt wordende ende verheuen. Hierom worden de hoofden ontdekt/ ende de knien gheboghen / als zijn heilighen naem gespeldt/ zijn wapen/ dat is/ zijn Cruis gezien/ ende zijn stad-houder ghesproken ofte gegroet wordende.

Of Petrus ook eenige uitsteken- de eerbiedigheid aen hem genomen heeft?

A B A C. Petrus den Apostel/ zoo ghij zelfs zeght/ is de eerste Stad-houder Christi/ ende d' eerste Paus van Romē geweest; en nochtans en heeft hy dese uitstekende eerbiedigheid / die nu ter tijt den Pausen ghegheuen wordende/ noit toegelaten.

P I E T. Op verscheide tijden/ passen verscheide zeden. Ende het komt een boozigtighen Hoof-meester toe/ het Hupsgefin zijns Heeren uit te deilen zoodaenigen maet van probande/ als de omstandigheden des tijds/ zoo nu/ zoo dan komen te vereiffchen. Lucae 12. 42. Ten tijde Petri / ende noch eenighe eeuwen daer nae / als de Kerk Christi met armoede ende versmaetheit geplant/ ende de Heidenen door ootmoedigheid ende patiencij tot het geloof ghetrokken moesten worden / zouden de rijckdommen ende de uitterlikke Majesteit der Kerken meer ghestrekt hebben tot verachtering/ als tot verbozdering des geloofs. Ende men zoude de bekering des wereldd meer toe-gheschreven hebben het menschelikt vermogen/ en den tijdtelike rijckdom/ als de mogentheid Gods. Maer het Christen ge-
loof

loofnu al omme gepzedict ende bebestigt sijn-
de/300 heeft het de voorzigtigheit Gods met
zijn Kerck anders beliest te voughen / ghe-
bzuikkende daer toe de uit-gestorte mildheid
vande Constantinen, Pipinen, Louysen, ende an-
dere diergelike Godbzuchtige Keiseren ende
Koninghen/ die de Kercken Chzisti/ ende zom-
derlinge de Roomsche / als sijnde de moeder-
kerk des wereldds / met zoodaenighe rijke
patrimonien / domeinen ende heerlikheiden
hebben ghedoteert/ als van noode zoude we-
zen by verloop van tijden/ tot hand-having
des geloofs/ ende wederstand der ketterhen/
ende der geenre/die de zelve saboziseren.

Een zaake voozwaer die d'experientie dik-
wils geleerd heeft/ een eenig middel geweest
te sijn vande behoudenisse der Kercken. Want
mids dat de liefde verkoudt / ende de boos-
heid gewakkert is; Ende dat by veel Chzi-
sten Princen/ al te zeer/ God betert/ ingeno-
men vande schadelikke leeringhe Nicolai Ma-
chiavelli, de materie van staet/ zo hoog wordt
ghedreven/dat de Chzisten Religie/ schier al-
omme ghepostponeert ende opte kassetuirie
ghestelt wordt; zoo en zouden (menschelikker
wijze te spreken) de Bisschoppen / te veel
plaetsen / nimmermeer de zaeken staende
ghhouden hebben met ghebeden / vermae-
ninghen / ofte Censuren / en hadden zy niet
magtig gheweest de Pastozale staf oock met
het Princelikke zwaerd / nae 't exempel van
Judas Machabeus/te beschermen.

Ich zegghe / nae 't exempel van Judas
Machabeus. Want even gelijc int oude Te-
stamet/de opperste Priesterē langē tijd warē
zonder tijdtelikke heerschappij/ en nochtans

Judas Ma-
chabeus
was te zae-
men Prins
ende Prie-
ster.

inde laetste tijden/namentlijk onder de Ma-
 chabeen/ de zelbe in alder manieren van node
 hadden/ tot bescherming vande Religie; zoo
 gaet het min of meer inde Chyften Kerk.
 Midden de Princen/die by partage ghesucce-
 deert sijn inde Domeinen van Constantinus,
 Pipinus, Ludovicus,&c. ook te erfghenomen/
 haerlieder Goddzuchtigheid/Religie/gehoor-
 zaemheid;by avontuur haddet beter geweest/
 dat de Bisschoppen alleene het geestelik/ en-
 de de Koninghen het waerlik hadden bliben
 handelen;Maer sedert datmen meer heeft be-
 ginnen te luisteren nae Machiavellus en Bodi-
 nus, als nae Petrus en Paulus, zoo schijndt de
 Goddelikke wijsheid teghens een zoodaeni-
 ghen verloop/ zyn Kerk ook met tydtelikke
 rijkdommen ende heerschappghen/als met een
 noodwendighe bozswering voorzien te heb-
 ben. Ende naementlik/nae 't gevoelen van een-
 nige wijze Mannen / en waerder huden op-
 ten dag/ nau eene Bisschop in Duitlant / op
 de Stoel ghebleven / en hadden 30 benessens
 de Wyter/ook de Croon niet gedragen.

Nota.

§ 6.

Van 't Voet-kussen.

Wengaende het voet-kussen vande Die-
 naers Gods/ ende in zonderheid vanden op-
 persten Prelaet der Kerken/ dit en zoudemen
 niet beschimpen/hadmen ghelezen ende ober-
 wogen de waerdigheid vande gheenen daer
 af geschreven staet Isaia 52.7. & Rom. 10. 15.
 Quam speciosi pedes Evangelizantium pacem, Eu-
 angelizantium bona! Hoe aengenaem/ ofte hoe
 schoon zyn de voeten der gheentre die ons de
 paix verkundighen / ende de goeden boode-
 schap

schappen! Maer wat ist te verwonderen dat de geene die tot Vaders en Voeders hebben gehad de kussers van Candidaets / en d'omhelers van Nideberten / gheen vermaek en hebben int voet-kussen der Pausen?

Van contrarij gevoelen bebind' ik dat al-
 tijd geweest sijn de alder-oudste Christenen:
 de welke overdenckende het ongemeten wel-
 daed / t welk hen gheschiedt was van d' Apo-
 stelen / ende Apostolike Mannen / deurt ver-
 kundigen vant heilig Euangelij / ende de be-
 dieninge der Sacramenten / hen niet bedwin-
 gen en konden uit affectie van dankbaerheid /
 de handen en voeten te kussen van haer gee-
 stelike Vaders. Ziet V. Bedam, historix An-
 glicanæ lib. 3. cap. 26. ende zult bebinden dat de
 Eughelschen over duizend Jaren versch be-
 keerdt wezende tot het Christen geloof / vooz
 de Priesteren / Monikken / ende andere die-
 naers Gods / niet alleen inde Kerken / maer
 zelfs over straeten / daerze hen ontmoeten / de
 knien quamen buighen / ende de hoofden nei-
 gen / om van haerluider handen gezegent / of te
 monden gebenedijt te worden. Van geliken
 deden alle andere Pacien / ghelyk al omme te
 zien is uitte Kerkelike Historien; ende vooz
 namentlik uitten ouden Schryber Minutius
 Felix in Dialogo pro Christianis, qui inscribitur Anno Do-
 Octavius. Want van waer zoude anders haer mini 209.
 fundament ghenomen hebben die blasphemij / sub Severo
 daer mede de Christenen vanden Heidendom Imp.
 wierden ghelastert te aenbidden (om niet ar-
 gers te zeggen) de knien des Priesters; dan
 uit het gestadige ghebruik / daer mede zo da-
 geliks gewoon waeren / met ghebogen knien
 ende gebouwen handen / de Priesters Gods
 te

te voet te vallen / 't sp om haer zonden te be-
lijden / 't sp om haer-luider benedictien te
begeren!

Doch / al-hoe-wel deze eer van voet-bal-
len / van d'oudste tijden af gemeen is geweest
alle de Priesteren / ende sonderlinghe de Bis-
schoppen der Kerken / zoo isse nochtans al-
thd zeer merkelick ende uitstekende geweest
inden oppersten Bisschop / wel verstaende /
om dat hy deur Petrum zijnen eersten vooz-
zaet / uitte handen Christi ontfangen hadde de
harderliche roede / tot regieringe zoo wel van
de Schaepen als vande Lammeren Christi.
Wildep hier van / uit ontallikke / eenighe ex-
empelen. Leest Anastasium Bibliothecarium,
Platinum, ende andere Kerkelikke historij-
schrijvers / ende zult bevinden / dat niet alleen
de ghemeene man / zoo geestelik als waer-
lik aen den Pausen van Komen deze eerbie-
ding hebben bewezen / maer ook de alder-
grootste Koningen ende Keiseren zelfs. Als
namentlik Pipinus aen Stephanus de der-
de. Carolus Magnus aen Leo de derde / Lu-
dovicus Pius aen Stephanus de vijfde /
Henricus de vierde aen Paschalis de twee-
de / Fridericus den eersten aen Adzianus de
vierde. Ende daer na wederomme aen Alex-
ander de derde. Iae noch langhe vooz alle
de dezen / Justinus den ouden aen Joannes
den eersten van dien naem: De welke / zoo
wanneer hy deur bedwang vanden Arriaen-
schen Koning van Italien Theodozicus / ge-
zondt was naer Constantinopelen / nochtans
vanden vooznomden Keiser Justinus / zoo
eerbiedelik ontfangen is geweest / dat hy hem
mette gheheele Stad van Constantinopelen /
met

met Cruiffen/Daenen ende Was-lichten/twa-
lef mijlen weegs in't gemoet gegaë wezende/
hem plat ter aerden aengebieden/ende de voe-
ten gekust heeft met grote blifchap; dat hy
waerdig was geweest/ in zyn Rijk van Ori-
enten/ te zien den Vicaris Christi / ende den
Successeur Petri / 't welk niet ghebeurdt en
was nae 't martpye vanden Paus S. Cle-
mens/ als hy van Romen deur de zelve Lan-
den/ als balling nae Chersonesum gheboerdt
werde. Ende als hy nu den Paus met grote
eerwaerdigheit inde Stad/ tot indē Tempel
van S. Sophia hadde geleit/ heeft hy de Kei-
fers-kroon / die hy ten dage van zyn verkie-
zinge van Joannes Patriarch van Constan-
tinopelen hadde ontfangen/ van 't hoofd ghe-
steldt / om daer mede op een nieu vanden
Paus gekroondt te werden.

Gelike eer dede de Keiser Justinianus (die
ons de beschrebe Rechte vergadert ende ver-
betert heeft) aen den Paus Agapitus/ Wan-
neer hy totten Keiser komende om de oorlo-
ghen te stillen tusschen hem ende Theodatus
Koning vande Gotthen/hem een merkelikke
spacie bukten de Doozen van Nicæa in Bi-
thynien te ghemoet getrokken/met de Kroon
op 't hoofd ter aerden gheballen / ende des
Paus voeten ghekust heeft. Ende wederom
noch een ander-mael in des Keisers Palleis:
want nae-dien Justinianus/dē goede Paus/
gheduirende de voornomde ambassade/ tot
verscheide reisen zeer ernstelick hadde gebedē/
broederschap te willē beouffenē mettē hetter
Anthimus/ ingedronge Patriarch van Con-
stantinopelen/die de Keiser tot dien dage toe/
gehouden hadde voor oprecht-gelobig; en hē

daer toe in geender manieren hadde kunnen bewegen / zoo hadde zich d'occafie eens ghepresenteert/ dat Anthimus in des Keisers tegenwoordigheit vanden Paus af gebraegt sijnde de belidenisse zijns gheloofs/weigerig was ghebleven in Christo twee natuiren te bekennen : daer mede ontdekkende zyn bestopte ketterije. Waer over dat de Keiser zich verootmoedighende voor den Apostolischen Stoel/ter aerden geballen/ende den alderzaligsten Agapitum aenghebeden heeft. Ziet hier van / behalven Anastasium ende Platinam , Liberatum Cartaginensem , Zonoram , Theophanem, ende Nicephorum, lib.17. cap.9.

Vier besluiten.

1.

2.

3.

4.

Hier uit besluit ik vier dinghen : Eerstelick dat de eer/die dikwils de ghemeene Bisschoppen / ende Priesteren der Katholiker Kerken gegeven wordt/ niet besmaelt en behoort te worden inden oppersten Pastoor. Het tweede/ter wijl de Keiseren/ Koningen/ en de aldergrootsten van Christenryk/ zich altijd in deze eerbiedigheit zoo volbodig hebben gedraghen/ dat wy ende andere ghemeene luiden geen redenen en hebben/ ons te verhoedaerdighen/ ofte daer tegens te murmureren. Het derde / dat de Pausen niet alleen in Italien ofte binnen Romen/ maer ook in Orienten en binnen Constantinopelen zelfs/ gekendt ende gheeerdt sijn geweest voor de eerste Prelaten der Kerken; als hier boven gebleken is uitte kroninge Justini. Het vierde/dat de Pausen gheweest sijn inde possessie van deze eerbiedigheit/ langen tijd eer Phocas regierde/ende nae 't zegghe van de nieu-ghезinden met zyn privilegien/ Bonifacium den Paus/ van een

een Bisschop/ tot een Antichristum maekte.
 Het blijkt/ want Justinus ende Justinianus
 hebben seventigh ofte tachtigh jaeren voor
 Phocas inde wereld geweest. Van dit alles
 niet tegenstaende/ walgen de sijne broeders
 vantt voet-vallen ende voet-kussen der diena-
 ren Gods. Ende dat om drie gewichtige re-
 denen; eerstelik overmits den aerd vanden
 gheen en die hen ghebaerdte ende opghevoedt
 hebben; gelijk hier boven gezeidt is. **Tē twee-**
den/ om dat de opgeblaze ketterij een gezwo-
 re partij is van oodmoedigheid. Ende ten le-
 sten/ om dat gheen grātij zoude hebben eenige
 eer te bewizen aende knechten/ die zp aenden
 meester zelfs weigerig sijn te geven: Want/
 na 'kverstaē / zoo en ist onder u-luiden gheen
 manier in de Predicatiē / ofte andere Kerke-
 likke vergaderingē voor de Majesteit Gods
 hoofden of knien te buighen. Voorwaer een
 sonderling privilegij vande uit-verkoozen.
 De welke als wezende lief-tallige kinderen
 Godes/ inde teghenwoozdigheid haers Va-
 ders / liever met alle vrimoedigheid ende fa-
 miliere vriendschap hebben te converseren/
 als slaes-ghewijs hem met ontsig van bui-
 ghen / stuipen ende voet-vallen te vereeren.
 Dit laten zp aende Papiſten / die overmits
 haerluider lering vande verdiensten / ende
 goede werken/ niet anders en sijn als dienst-
 knechten/ slaven ende werk-luiden; die zich
 voor de Majesteit van haeren Heer / haeren
 God/ met alle mogellike reberentie schuldig
 sijn te dragen/ ter wijlen/ dat de lieve bedur-
 ve kinderen / vande Geneessē Reformatij in
 haers Vaders oogen niet alleen alle vrimoe-
 digheid / maer ook alle boosheid / met oog-

Drie rede-
 nen waer-
 om dat de
 Nieuwe-
 zinden zo
 walgen
 vantt voer-
 kussen der
 Pausen.

Privilegij
 der Gere-
 formeerde
 kinderen
 Godes.

luikking van gratie en privilegie durben bezijhen. Maer God bewaer my / ende alle goede menschen vooz zoodaenigen privilegie.

2.Pet.1.10. Ick hebbe veel liever na den raed Petri mijnen roup met goede werken te verzecken;

Phil.2.12. nae't exempel Pauli mijn zaligheid met zorg en vrees te bewerken/ mijn lichaem te kastijen/ mijn Heer mijn God met reberentie ende ontsigh te dienen/ vooz zijn H. naem/ en vooz alle tgeene twelck hem aengaet mijn knien te buigen/ als met eē vermetelde vyzmoedigheid vande Geneesse kinderē Gods/ mijn zelve te bedziēgen/ ende mijn ziel te verliesen.

God almachtig / nae my de Schyftuiren verzecken / en slacht de menschen niet / die wel somtijds uit een malle liefde bedurben kinderen op-voeden/ daer zy geen quaed aen zien en kunnen; maer hy haet den boosen / en des zels boosheid; ende strafte tot inde derde ende vierde gheboorte/ ten sy dat hy daer over met een waerachtig berou wederomme berzoent/ ende zijn rechtvaerdige granschap met waerdige vuchten van penitentie werde verbeterdt.

Sap.14.9.

Deute.5.9.

Luce 3.8.

§ 7.

Vande Stoel daer de Paus van Romē in ghedraghen wordt.

ABAC. Pieter ghy loopt uit het spoor. Wijs my liever aen / waer dat gheschreven staet datmen den Paus van Romē in een Stoel zettē/ ende met gheweld van mannen opte schouderen dragen moet / met twee wederbossen te weder-zijde: om van alle de wereld/ niet anders als een God gezien/ verwonderdt/ ende aengebeden te werden.

PIET. Aldus plegen uw' Vlaes kaken vā Predi-

Predicanten/bande Stoel uit te roupen/alsze
 het nieuwgierige kittel-orighe Gemeente op-
 hitfen tegens de Katholike Religie en de ker-
 keliche Overigheid. Maer dat ik u ook mette
 honden hoor huilen/ en mette lasteraers hoor
 schelden/ben ick des te meer verwondert/ zoo
 ghy te meer gelezen hebt en beter behoort te
 weten. Het dragen vanden Paus met Schrif-
 tuiren bewezen te willen hebbē/ is een onber-
 standig verzoek van eē wijs man: Gelyk het
 Gode genoug geweest is/ tot bevel vāde eer-
 biedigheit der Koningen deur Paulum Rom.
 13.7. belast te hebben int generael: Cui hono-
 rem, honorem; Cui vœtigal, vœtigal &c. geeft eer/
 die eer toekomt; en tol/ die tol toe behoort/ &c.
 zonder int particulier uit te drukken de ma-
 nier vande eer/ ofte de begroting vande Col-
 len: zoo is het Christo ook genoug gheweest
 Luca 10.16. gezeidt te hebben tot de dienaers
 zijnder kerken: Die u eerdt die eerdt my/ die
 u versmaedt die versmaedt my; ende die my
 versmaedt/ versmaedt den geenē die my heeft
 gezonden. Bevelende voorts de reste aende
 rebelijkheid/ billikheit/ en zucht-dragentheit
 der onderzaten: de welke ten tijde vande Ga-
 laten zoo groot was over Paulum / datze
 schier/ waert mogelijk gheweest/ haer ooghen Galat. 4.15
 uitgeroeit/ ende Paulo gegeven zouden heb-
 ben. Binnen Romen en is de affectie ende
 eerbiedigheit der Gelovighen niet minder
 gheweest over Petrum. Ende hoe-wel de
 benaetheid des tijds / hen niet toe en liet
 de selve uitwendelick te laten bliken / noch-
 tans de eer die zy nae datum / deur haer
 Constantinen/ Theodosen/ Justinen/ Ju-
 stinianen ende andere Roomsche Keiseren/
 aende

Donatien
Constanti-
ni, Pipini
ende ande-
re God-
vruchtige
Princen
acnde H.
Roomſche
Kerk.

aende Successeurs Petri met expresse uit-
drukking vande zelve qualiteyt / hebben be-
wezen ; gheeft niet dan al te veel bescheids
van 't geene dat zpluiden aen zijn eigen per-
soon / waert mogelijk gheweest / wel ghedaen
zouden hebben. Want zoo rasch en hadde
Constantinus zijn hoofd niet gebogen onder
het water-bad des heiligs Doopsels / of hy
bekeerde van stonden aen zijn Lateraensche
Walleis inde Tempelen van S. Salvatoor
ende S. Joan Lateraen / noch staende binnen
Romen / op den dag van huden ; die hy opten
9. November Anno Domini 324. deur hande
vanden Paus Silvester Gode dede wijen en
opdragen. Ende opten 18. der zelver maend
noch twee andere Koninglikke Tempelen /
d'eene aende voet vanden Berg Vaticanus /
en d'andere buiten de muiren aende Hostiaen-
sche weg ; ter eeren vande Heilige Apostelen
Petrus ende Paulus / doterende ende begif-
tende de zelve Tempelen met een groten rijk-
dom / zoo van heilighe Vaten ende Beelden /
als van Landen en Hoven.

Op dit spoor nae-tredende de navolgende
Christen Keisers / en hielen niet op de heilighe
Roomſche Kerk dageliks met een uitgestorte
mildheid van Landen ende Domeinen / meer
en meer te beschencken ; tot dat eindtelikken
den Godtruchtigen Koning Pipinus / ver-
wonnen hebbende den Tyran Wistulphum
Koning der Longobarden / Ravennam / ende
een groot deel vande Italiaensche Steden /
daer hy Wistulphum uit ghedreven hadde tot
een eeuwigher donatie / by zijne / zijnder zoo-
nen / ende Eelen handen onderteikent / ver-
kerdt heeft aen S. Pieter ende zijne Succes-
seurs

seurs/ int Jaer ons Heeren 755. Ghelijc het
 zelve getuigen ende beschrijven Ado Treviren-
 sis in Chronico Anni 727. Leo Hostiensis lib. 1.
 Chronici Cassinensis cap. 9. Et Gratianus in De-
 creto distinct. 63. Van deze tijden/ dat is/ van
 Splvester af/ hebben de Pausen geraedsaem
 gebonden / ter eeren vande glozh haers Hee-
 ren/ ende tot meerder ghezag vande Stoel
 Petri/ daer inne 3p waeren zittende/ te aen-
 vaerden zoodaenighen eerbiedigheide ende
 magnificentie/ als de Godbzuchtigheide vande
 de Christen Gemeente hen toedzoug/ ende de
 mildheid der Keiseren en Koninghen kon lij-
 den. Wie nu dezen haeren raed wil veroorde-
 len/ verwizen/ende besmalen/ komt hy schoon
 daer over niet te vallen in doling / hy en zal
 hem nochtans niet bezighen van vermetel-
 heide; dat hy tegens de keuren vande primiti-
 ve Kerk / zich de eerste Stoel vermeet te ver-
 wizen/ Jae tegens het vooz-schrijft Pauli/ den
 Prince zins volks/ dat is/ den opperste Prie-
 ster/ te verblouken. Te min/ alzo se dert die
 tijd onder de Pausen gheweest is een groot
 ghetal/ niet alleen van wijsen/ maer zelfs ook
 van zeer heilighe Mannen/ als gheweest sijn
 Silvester, Damasus, Leo 1. 2. 4. 9. Gregorius 1. 2. 3. 7
 Ioannes primus, & tertius, Anastasius 1. 2. Innocen-
 tius 1. & tertius. Xystus 3. Bonifacius 1. 3. 4. &
 quintus. Felix. 2. 3. 4. Agapetus 1. Pelagius 1. 2.
 Benedictus 1. & 2. Celestinus 1. & 5. Martinus 1.
 Eugenius 1. ende meer andere. De welcke/ in-
 dien men immers eenig geloof gheben magh
 aende Hystorien/ alle te zaemen by de gansche
 Christen wereld gehouden sijn geweest vooz-
 zeer gheleerde/ waerdighe/ ende heilige Man-
 nen; Jae zoodaenighen / dat God almagtig
 haer

Prima Se-
des à ne-
mine judi-
catus.

Acto. 13. 5.

Heilighe
Pausen se-
dert de uit-
wendige
eerbiedig-
heid der
Roomsche
Kerken.

haerluiden leven ende lering met mirakelen vereerd/ ende met wonderdaden heeft bevestigd/ als blijkt uitte Chroniken van de oude Schrijvers Sigebertus, Ottho Frisingensis, Lambertus Schaffnaburgensis, Petrus ab Eliaco, Anastasius Bibliothecarius, ende Platina de viris Pontificum.

A B A C. Deze Schrijvers moghen schrijven wat hen belieft: In my en kan die opinie niet komen dat heilighe mannen gheweest sijn / ofte hebben kunnen wezen / die zich met zoo groten opgeblasentheid van Stoelen ende Zetelen verheben ende verpelt hebben. Dit en is toch nergkens het ghebruik / ende daer en sijn ter wereld gheenighe Potentaten / mijns wetens / die zulks plegghen.

P I E T. Sig. Abacuk ! uw' opinie en is niet magtig de waerheid vande zaek te veranderen / noch en denckt niet dat den Paus van Romen / om uwe onherbarentheid (om niet te zeggghen / bottigheit) desisteren zal/ van zijn oude maniere van doen. De Roomsche Kerk is al te vast-houdende van haer oude over-gheleeverde Ceremonien/ dan datze die om 't nae-bassen van een deel heffers van ketters zoude komen te verlaten.

Oud ghebruik van op de schouderen gedragt te worden.

Ghy zegt dat het nergkens 't gebruik en is / noch datter gheen Potentaten ter wereld en sijn / die hen in stoelen op de schouderen laten draghen &c. Waer doet zeer wel / dat ghy daer by bougt / mijns wetens. Doozwaer dit weten moet in u wel klein sijn : want hadt ghy slechts mette eerste

eerste lippen de Roomsche Historien aengheraekt / ghy zoudt wel ghelezen hebben dat dit ghebruik niet alleen by de Keiseren en Princen / maer zelfs ook by de Senatoren / ende andere treffelike Burgheren van Rome hier voortijds ghemeen is geweest. Iae veel gemeender / als nu by ons geworden sijn de Koetsen ende Ros-baeren ; In bougen / dat Julius Caesar / ghelyk Sueronius in zyn leven ghetuigt cap. 43. ghenoodsaect is gheweest daer inne by ordonnantie te voorzien / ende de selve niet dan zekere ghequalificeerde personen toe te laten. Doch terstond daer aen / onder Augustus / ende de naevolgende Keiseren / wierden deze Draeg-stoelen wederomme veel ghemeinder als te voren : zulkis dat Domitianus het ghebruik der selver egheene andere personen verboden heeft / als de oneerelike vrouwen. Ziet den voornoemden Suetonium in Domitiano cap. 8. Deze lidteikenen bliven alshoch in veel Steden van Italien / ende by naemen binnen Napels ; daer op alle de kruisweghen ende houken vande Straeten te huis staet een groote menichte van Stoelen / eenighe open / andere ghesloten ; ten dienst van allen den gheenen / die't zich maer een Knael wil laten kosten : ofte zoo veel minder of meerder / als hy verder of verder ghedraghen begheerdt te wezen.

Hier uit besluit ick / indien het draghen in een Stoel gheschouden moet worden vooreen Goddelike eer / ende een Verkeken van Antichristus / dat alle de Senatoren van Rome hier voortijds Goddelike

Besluit.

delikke eer geusurpeert hebben/ende noch op den dag van huiden/ de eerelikke Burghers van Papels Antichzistussen sijn. Ende ick zelfs mede / over een deel jaeren daer wezen- de / ook zoo dikwils een Antichzist gheweest ben/als ick my/nae de maniere des Lands/in een Stoel hebbe laten dzagē. Ziet toch eens/ lieve Broeder Abacuk/ tot wat vzeinde en- de ongehoorde absurden/ u de onwetentheid/ onherbarentheid / ende de broederlikke sijn- nigheid is brengende!

ABAC. Wat queltme hier dese Dent / met zjn onwetentheid/ onherbarentheid / sijnig- heid? Ghy sijt zelfs een al te plompen babok/ die de dzacht vande Roomsche Senateuren/ mette Stoel vanden Roomschen Antichzist zoukt te confunderen. Maer te vergheefs. Want de oude Romeinen en wierden opre schouderen niet ghedragen/ maer bene en der hand / ende niet dan van twee mannen. Welk veel verscheelt vande opgeblase dzagt van het zevenboudige Beest.

PIET. Ick verwonderde my/ waer dat de Geneefse zedigheid zoo lang was gebleven. Maer naer ick zie / zoo en kundt u zoo niet beinsen/ of de gek moet noch al somtijds een enckel reysken uitte mou kijcken. Doch dus doende zoudt wel lichtelik uw naem komen te verliezen / ende in plaets van een sijnen/ een groter broeder mogen hieren: niet alleen overmits de onbeleefde spitigheit; die beter bougen zoude de mond van een onbeschaemt bedelaer/als van een eerlik burgher: Maer zonderling om de uitstekende bottrigheit/ die ghy hier zoo wel int een / als int ander sijt meldende. Doo;waer hadt ghy ghezwegen/ ghy

De dragt-
stoelen der
oude Ro-
meinen
wat naer-
der onder-
zocht.

ghp waert by my een Philosophooph gheweest/
maer nu en sijt ghp niet als een verwaenden
plompaert. Want wierden de oude Romei-
nen niet dan van twee mannen ghedraghen/
waer sijn dan de naemen van Lectica hexa-
phoros, ende octophoros van daen ghekomen/
die doorgaens byde hypstozischrijvers/ende de
Poëten te binden sijn? En is hexaphoros niet
te zeggen een zes-dragt / ende octophoros een
acht-dragt; nae 't ghetal/nu van zes/nu van
acht mannen / die onder de Stoelen gingen.
Ende wederom ; indien de oude Roomsche
Stoelen bene'en de hand ghedragen wierden/
hoe heeft dan Catullus kunnen zeggen

Fractum qui veteris pedem grabati

In collo sibi collocare posset?

Ende elders: Cum jam sextâ cervice feratur?
dat is/ hy worde ghedragen op zes Raken.
Ende hierom wast ook / dat Iuvenalis in een
van zijn Satyren / zoo uitvoer over zekeren
Romeinschen deugniet van zijnen tyd / de
welke niet tegenstaende zijn bedurben leven/
zich niettemin dorst laten draghen in Lectica
octophoro , op te schouderen van acht slaven.

Qui dedit ergo tribus patris aconita, vehatur

Penilibus plumis, atque illinc despiciat nos!

Dat is:

Zal dan een zoo snoden leven/

In een zachte Stoel verheven/

Heerwaerts werpen van om hoog

Op ons/ zijn versmadig oog!

Ik zoude u tot dezen propooste noch meer
andere plaetsen kunnen by brengen uit Mar-
tialis, Seneca, Dion, Propertius , ende andere/
waer nu ick/ocharmen/uw' onherbaretheid

bemerk/ zo twijfel ik grotelijks/ of ghyze ook wel zoudt kunnen naezouken/ ende noch veel meer/ of ghy de Wurtheuren zoudt kunnen verstaen. Ziet liever den Dictionarium Ambrosij Calepini, int woord/ *Lectica*, daer ghy wel zoo veel zult vinden/ als ghenoug zal wezen/ vooz u om te batten; ende vooz my / om u'w' vermetelde bottigheid te beschamen.

Dit dan aldus wezende / zoo en ist niet te verwonderen/ dat de Pausen deur de beheringhe der Keiseren/ gekomen wezende totte bygebedieninge heurder officie/ ook toegelaten en aenghenomen hebben/ zoodaenighen manier van Stoelen ende van draghen/ ghelikh byde Roomsche Senateuren ende andere honorabele personen doen ter tyd werde ghebruikt. Inzonderheid tot meerder eer van den Keiser dieze dienden/ ende vanden Prince der Apostelen dieze succedeerden. Vougter ook by vanden ouderdom/ daerze doozgaens in waeren. Paederhand/ hoe-wel de tyden verandert/ ende de menschen andere manieren aenghenomen hebben / zoo en heeft nochtans de Roomsche Kerk (die in alle andere dingen zeer vasthoudede is/ vā haer oude gebuikhe) niet behoude te wijken vā deze haere oude zede.

Om dan dit propoost te besluiten/ zal ik ben't voozgaende/ hier noch by vougen eene rede/ die by alle onpartydighe ende belesde mensche/ niet alleen de gebougelikheid/ maer selfs ook de noodwendigheid vande Dragstoel des Paus/ claerlik zal overtuigen.

ABAC. Wat sal dat wezen? by avontuut dat het oude Mannen sijn/ ende dikwils ghebrekkelikh ende impotent om te gaen/ en daerom gedragen moeten werden/ maer waerom werden

werden die dan gedragen die sterk en cloeck
zijn? ende als hy in potent doot onderdom of
te ziekte zijn/ gelijk sulx kan gebeuren/ waer-
om wordense op de schouderen ghedragen/ en
niet beneden de handt/ gelijk andere oude en-
de gichtige menschen.

PIET. Geensins/ dat en is de reden niet die
ick wil seggen.

ABAC. Wat dan?

PIET. Weet dat den Paus altyt niet ge-
dragen en werdt/ dan alleen als hy upt zijn
Paleis/ dat dicht aen de Kerk leyt/ is gaende
nae de Kerke/ om solemnele Misse ofte Wespe-
ren te hoozen/ ofte selver te doen/ en dat op de
principaelste hoochtyde oft seestdaegē vā het
Jaer. Want langs de stratē en wort hy niet
gedragen/ dan is of gaende te voet/ ofte rijt te
peert/ ofte op een Wiele/ ofte wort gedragē in
een stoffbaer vā Paerdē ofte Wiele/ ofte ook zel-
dē in een stoel/ doot zijn Paleis benede de hāt.

ABAC. Vn alle dese manieren en maecte
ick gheen swaericheidt/ maer alleen dunct
mijn te mistaen/ en onbehoorlik te wesen/ dat
hy op de schouderen in een stoel boven de
hoofden der menschen gedragen werdt.

PIET. Hier zal ick nu de reden af gheven/
dā onthout dat hy maer doot een corte wegh
ghedragen wordt/ te weten van zijn Paleis
tot in de Kerke voot het hooch Altaer.

Nu zoo soude hy deze wegh kunnen volbrin-
ghen op vierderlep maniere: te weten / ofte
voet/ ofte Paerd/ ofte in een stoel ghedragen
bene en de handt/ ofte eindtelik om hoog op
de schouderen.

ABAC. Waerom niet te Paerd?

PIET. Het Paerdē inde kerken te komē/ en
zoude

zoude by avontuur by u-luiden niet te verwonderen wezen : want wy zien altemet dat ghy-luiden van Gods-huyfen Paerdestallen gemaekt hebt/ ende noch dikwils tot logiment van Ruiters ende Soldaten de Kerken misbruickende sijt. Maer by ons Katholiken/ is het een selijcke ende droubige zaek/ dat Paerden/ Muilen/ ende andere diergelijke beesten inde Kercken zouden komen/ ende daer het gebed der ghelovigen ghestort/ ende Godes glorie verkondigt werdt / dat daer het gestap ende gebijtsch van Paerden ende Muilen gehoopt zoude werden.

Van dit selvige ghevoelen/ wildijt weten/ is oock gheweest den H. Antonius ober dertien honderd Jaeren. Hebdy de wercken Athanasij Magni / 300 zuld by hem kunnen lezen in vita S. Antonij, niet verre van 't einde/ deze naevolgende woorden:

Verhael van een beklagelik Visioen/ waerdig om met veel tranen beschreit te werden. Want als den H. Antonius eens te samen met zijn Broeders was ghezeten om te werken/ heeft hy zijn ogen schielicken nae den Hemel geheben/ ende een weinig tijds naede begonnen openbaringe/ uit droufheid van 't gheene hy hadde gezien / heeft hy beginnen te schudden ende te beven / en met gheboghen knien/ voor 't aenschijn Gods te bidden / dat Godt dooy zijn barmherticheyt die toecomende boosheyt soude willen af-weeren. Na het gebet volgden de tranen / ende alle die daer teghenwoordich waeren kregghen een groote vrees / ende baden dat hy soude willen upleggen het quaet ofte d'ellende die hy gezien hadde. Maer wat het schreyende genok wederhiel

berghiel de spzaek / en de tong werdt dooz de tranen belet / doch eindtelick met een groten ankst zeide hy: Mijn kinderen het waer betet dat met een haest-comende doot/ wy van soo grooten quaet verlost werden. Ende daer mede wederom dooz de tranen overwonnen/ tusschen het schrepen ende suchten seyde hy: een groot schennis dat nimmermeer gehoozt en is/ is ons nakende / ende dooz een groote tempeest zal het Katholijck geloof verdrucht werden/ ende de menschen de beesten ghelijck zullen het Heiligdom Christi beroven. Want ick hebbe gesien het Wuthaer Gods van menichte der Wuilen omsingelt/ die welck met veel stepger-slagen alles vernielden. Ende de stem des Heeren heeft tot my ghesproken: sy sullen mijn Wutaren versoepen.

Dus verre S. Athanasius. Die welke daer nae verhaelt hoe dat nae twee Jaeren dooz die Ariaense Ketters/dit visioen volbracht is geweest/ als sy de Kerken beroofden/ de heilige vaten prophaneerden / de heilige misterien dooz de handen der Heidenen besmet / die Maechden geviolert / het bloet der schapen Christi in den Tempel uit-gestoot/ de heilige Wutaren besprenkelt/ de Dunt nae de wil der Heidenen bekladt is geweest. Hier ziet ghy hoe schizikelik het van ouds genomen is/ dat Daerden of Wuilen in de Kerken ende om den Wutaer Gods gezien zijn geweest. Deze oude debotie der ouder / heiliger ende Katholicken Mannen wy naevolgende / hebben noch geen ghewoonten dat de Daerden ende Wuilen sonder de uptterste noot in de Kerken comen. Waerom ook de Paus zelver zulken privilegie niet en usurpeert om te Daerdt

dooz de kerke te rjden.

A B A C. Waerom gaet hy dan niet te voet? of zeker waerom en wordt hy niet in een stoel beneden der handt ghedraghen? naebe-mael/ ghelijck ghy te vozen gheseyt hebt/ de wech niet groot en is/ van zyn Paleis/ dat dicht aen de muiren der kerken staet / tot in der kerke toet?

P I E T. Wel gemoevert. Ick sal u de rede gheben; ghy moet weten liebe Broeder Aba-cuk/ dat de Catholiken in groote eere ende respect houden den Paus/ als den geenen die sy weten dat Christus Stad-houder is/ navolger van S. Pieter/ het zienbaer hoofd der H. kerken/ generael Harder van de Schaep-stal Christi; ende meer ander titels heeft / die ick te vozen uyt die Oud-vaderen vertoont hebbe. Waerom dat een pder begheerich is hem te zien / ende van hem benedictie te ontfangen. Piet kleinder achtende zyn benedictie/ als die van den oppersten Priester des oude Testaments/ daer wy in de Bybel afhebben; soo is het dat bysonder ontrent de groote Feest-dagen binnen Romen comen menich duisenden van menschen/ alle gader begeerich den Paus te zien / zyn benedictie te ontfangen; soo dat zomtijts in die korte wegh/ die den Paus van zyn Paleys tot in de kerke te passeren heeft / gevonden werden twintich/ dertich / vyftich / sae hondert duisent menschen: alle-gader soeckende ende dzinghende om den Paus te zien. Waert zaek nu dat hy beneden de handt langs ter aerden ghedraghen werde / of te voet waer gaende/ wie zoude hem zien als weinich menschen/ die alder-deurst by den wech waeren/ als hy passeerde?

seerde? Want hy en is niet altyds groot/
gelijk Saul die van de schouderen af / boven
alle de Israeliten was upt-stekende; want
tot Pausen en moctmen niet kiesende de groot-
ste / dan de heplichste ende gheleerste. Mid-
dezen souden die achterste / die eben bege-
rich sijn den Paus te zien / de voorsten ver-
dzinghen / ende 't zamen dickwils den Paus
ober-dzinghen. Om dan een yders Godt-
bychtighe begheerten te voldoen / moet hy
soo ghestelt wesen / dat hem die van veere/
soo wel als die van nae hy kunnen zien. Hier
ober om alle de verijhelen / ook van het
volck te schouwen / die malkanderen lich-
telijck zouden te pletter dzinghen; moet hy
boven de hoofden der menschen vertoont / en
ghedraghen werden: niet door Peerden / of-
te Wuielen / die in de Kerke gheen plaets
moeten hebben; maer door anderen daer toe
ghehuirde dienaren / tot voldoeninghe van
veelen. Ende dit is hier mede nu ghenoug
van dezen.

§ 8.

Vande Veder-bossen, die te weder zide
vanden Paus, gewoon sijn gedra-
gen te worden.

PIET. De deze heeft het u ook belieft te
besmaelen; maer tot kleine verboydering
van uw' voorstel. Want het gheene ghy den
Paus van Romen toeschrijft tot opghebla-
sentheid / strekt hem tot bewijs van zyn oot-
moedigheid. 'Tis immers uitre Historien / en
andere goede letteren al te wel bekendt / tot
wat

Letterlik-
keoorzaak
vande Ve-
der-bollen.

Wat gebruik dat de instrumenten die de La-
tinen Flabella, ende wp in neerduits/ Wapers/
moghen noemen/ over straet / ofte aen taeffel
gebezigt plegen te worden. Voozwaer/ ner-
gens anders toe/ als om wat winds te mae-
ken/ ende de vliegen te verjagen. Wat doet
dan de Paus van Romen / die van ouden tij-
de het gebruik van deze Flabella ofte wapers
noch bewaerd heeft/ hier mede toch anders/
als openbaerlick te belijden zijn menschelik-
ke krankheid? te weten/ als dat hy vande on-
getempertheid des lichts beschadigt / ende
vande muggen gequetst ende ghesteken kan
worden.

Conclusie.

Hier uit volgt noodsaekelik / dat de Paus
van Romen/ wat hy ook is/ immers geen An-
tichristus en kan wezen : want deze/ nae ons
de Schrijtuiren melden/ zal zich vertonen als
een God / ende verheffen boven alles wat
God ghenoemt wordt/ ende de goede Paus/
met zijn twee wapers toondt zich al-omme
vooz een mensch/ ende protesteerdt dat hy be-
neffens andere kranke menschen/ vande hette
ontsteidt/ ende vande vliegghen ghebeten kan
worden. Welk hy immers niet doen en
moet/ indien hy zich vooz een God begheerde
uit te geven/ want God is onquetsbaer ende
onbederffelik.

Ars non
habet ini-
micum,
nisi igno-
rantem.

Het oude spreek-woord zeidt/ dat de kunst
gheen meerder viand en heeft / als den weet-
niet. Ende den Apostel Judas in zijn Catho-
liken brief / beschrijvende de manieren vande
ketteren/ zeidt dat zp-luiden alle het geene hen
onbekendt is/ plegen te lasteren. Wildy dan
ook niet geteldt worden mette weet-nietten/
ofte gherekendt mette ketteren/ zoo laet vooz-
daen

daen den Paus van Romen int vreedzaemig
bezit van zijn Stoel/ ende int oude ghebruik
van zijn wapens: op dat ghy niet en komt te
schelden 't geene ghy niet en verstaet.

Behalven het gheene ick nu terstond ghe-
zeid hebbe; zoo isser noch een ander Mozael
beduidsel/ van deze Wapens ofte Deber-bos-
sen die door den Paus worden gedragen. Te
weten/ om hem gheduirende zijn hoge bedie-
ninghe/ indachtig te maken doort verwapen
vande pluimen/het gheene hem ten dage van
zijn widinge worde gheleerd door middel
van 't ontsteken vlag. Zoo wanneer men hem
zeide: Pater Sancte! Sic transit gloria mundi, dat
is/ Weilige Vader! Aldus vergaet ebelleens
de glorie vande wereld. Zulks dat de zelve
vergankelijkheid die hem doen eens getoont
worde door 't ontsteken van een hand vol
vlag; hem naeder-hand ghestadig vernieut
wordt door 't verbliegghen van een deel plu-
imen. Waer op ontwifelik het oog ghehadt
heeft/ een vande vernaemste Musiciens van
onzen tijd/ als hy maekte dat onbolpreze Ma-
drigal a sei voci; twelk wy somtijds te zaemen
gezongen hebben/ in deser bougen:

Morael
beduidsel
vā de Paus-
felikke Ve-
der- bossen.

Questa vita Mortale, chi par 'si bella,

E quasi Piuma al vento,

Che la porta, e la perde in un momento.

E si ella pur con temerari giri

Tal hor s'avanza e sale,

E librata su l'ale

Pender da se, nell' Aria anco la miri;

E Sol perche di sua natura e leve.

Ma poco dura: & in breve,

M s

Doppo

*Doppo mille rivolte, e mille strade,
Perche ella e pur di terra, a terra cade.*

Maer wildp weten wat ghy ghezonghen
hebt/zo dikwils als ghy dit Madzigael hebt
gesongen? t'zelvighe t'gheene den Paus tot
versmaedheid vande eer des werelchs in zyn
Weder-bossen heeft te contempleren; ende ick
t'anderen tiden / tot vermaek vande liefheb-
bers opde selve noten/albus hebbe verduist.

Dit sterffelikke leven

Zoo schoon dooz d'oogen/

Werdt als een Pluym verheben; (vlogen.

Maer zeer haest dooz de lichte wind ver-

als ghy haer ziet/ met veel verloze draijen

Van d'aerde opwaerts springen;

En weerom met veel ringen/

Deurt buijch weer/in d'iele lucht opwaijē:

Dat is om datse licht is van natuiren/

Maer kan niet duiren.

Want onlangs/

(gen/

Doch na veel ommeloops/ en duizend ste-

Zoo gaet haer d'Werde weder nae d'Werde
wegen.

§ 9.

Vande gekroonde Miter des Paus van
Romen.

ABAC. 'Tis nu genoug vande Weder-bos-
sen. Maer met wat glosse zuldyp ons kunnen
goed maken de drie-dubbelde Croon van u-
wen Alder-heiligsten Vader?

PIET. Mette selve Rede / daer Clemens
d'Apostelē Alexandrinus, Eusebius ende Epiphanius hāressi
Iacobus en 29. & 78. mede goed makende Laminam, ofte
Ioannes drougen en Bracteam Auream, dat is / de gulde ghedrebe
goude plaet om't hooft plaet / die 3p-luiden ghetuigen dat Iacobus
de

de Broeder des Heeren/Erste Bisschop van
 Jerusalem / om 't hoofd plag te draghen.
 Zulks ook binnen Ephesen gewoon was te
 doen den Euangelist Joannes/ ghelyk wy
 lezen kunnen inden Zeind-brief Polycratis
 Bisschop van Ephesen ad Victorem Roma-
 num Pontificem, verhaeldt van Eusebius lib.5.
 hystoriz cap. 23. Ende van Sinte Hierony-
 mus de Scriptoribus Ecclesiasticis in Polycrate,
 met deze woorden: Ioannes qui supra pectus
 Domini recubuit, & Pontifex ejus fuit, Auream
 Laminam in fronte portans, Martyr & Doctor in
 Epheso obdormivit. Dat is/ Joannes die op-
 de borst des Heeren gherust/ ende Bisschop
 geweest is/dragende een goudelaeft om zyn
 booz-hoofd/ Martelaer ende Leeraer / is
 binnen Ephesen ontslapen. Aldus Sinte
 Hieronymus.

Diergelike cieraet/ hebben ook buiten alle
 twifel de andere Apostelen/ inden Goddelik-
 ken dienst/om haer hoofden gespannen. Cens-
 deels/ om datter geen redenen en sijn/ waer-
 omme dat Jacobus ende Joannes hier inne
 uitgesteken zoude hebben: Censdeels mede/
 om dat de oorzaak die Epiphanius/ter booz-
 zeider plaetsen/ hier van geeft/ alle d'andere
 Apostelen gemeen is/ te weten: om dat Chri-
 stus IESVS, die een Priester is gheweest/ende
 eeuwelijk bliben zal / nae de ordening van
 Melchisedech; Ende met eenen ook een ko-
 ning uitten zaede van David/ de Koninklik-
 ke waerdigheid/ te zaemen met het Priester-
 dom/ aen zyn H. kerk / ende de Regierders
 van dien heeft gelaten. Midsteden zoo en is
 niet te verwonderen dat de Bisschoppen/ als
 wezende Successeurs der Apostelen/ en over-
 zulks

Psal. 109. 4.

Psal. 71. 1.

zulks Koningliken Priesteren / van 't be-
ginsel af der Kerken / in haer heilighe bedie-
ningen/kostelike Mptren hebben gebzuikt.
Dit zoude ick niet verscheiden getuigenissen
van Oud-vaderen kunnen doen bliken/maer
Ammianus Marcellinus, een Heidensch Schri-
ver/geeft ons alleen/ mijns bedunkens/ hier
van blijks genoug. Want lib.29. historiz be-
schrijvende het appointement ghemaekt tus-
schen den Victorieusen Keiser Theodosius, en-
de tusschen den verjaegden Tyran Maskizel,
berhaelt onder andere artikelen/dat Maskizel
zoude hebben te restitueren aenden Keiser/ de
krijgs-baenen / ende zekeren Priesterliken
Kroon/ die hy t'anderen tijden hadde ghenom-
men.

ABAC. Ick accepteer het bewijs van Am-
mianus Marcellinus: Maer hoe en stelt hem dan
de Paus van Romen niet eene kroon niet te
bieden? en waerom vermeet hy zich op
't hoofd te zetten een Mpter met drie Kroo-
nen d'een boven d'ander?

PIET. Dat zal ick u zeggen. Om dat hy
is de Successeur vanden Prince der Aposte-
len Simon Petrus, ende over-zulks onder alle
de Chzisten Bisschoppen de eerste ende d'op-
perste. Den welke daeromme / buiten alle
twifel/ gheen minder eer toe en komt als den
oppersten Priester van 't oude Testament /
wiens Mpter Iosephus lib. 3. Antiquitatum ca. 8.
gheruigt dat met een driebuldige Kroon om-
ringt was.

Ten tweden/ om dat hy is de Vicaris ofte
Stad-houder van Christus IESVS, de welke/
nae zjn verrizenisse van zjn hemelschen Va-
der ontfangē heeft alle magt/ ende een naem/
waer

Reden vā-
de drieul-
dige Kroon
des Paus.

Mat. 28. 18

waer bozen dat zich buigt moeten alle knien/
 zoo wel die opter aerde end' in den hemel/
 als die in der hellen sijn. Ende tot beduidfel
 van dit volkomen drie-vuldighe Koninkrijk
 Christi / zoo draegt de Stad-houder gene-
 rael/die van Christo de Pastoraal-roede over
 de gansche kudde/ ende de Sleutelen van He-
 mel ende van Werde heeft gekregen/ op 't ge-
 wijde hoofd een drie-vuldige Kroon; doch ge-
 hecht aen een Bisschoplikke Mitser / om met
 een bpzonder fatsoen / verscheiden van de
 Kroonen der Keiseren ende Koningen/ te ken-
 nen te gheben / dat zijn pzincipaelste Heer-
 schappye niet vande wereld / maer van den
 Hemel is.

Phil. 2. 20

Ioan 18. 36

Ende met het geene nu gezeydt is / laet ick
 my duncken dat meer als t'over bevestigt
 blyft de oudheid ende redelikeit vande rijk-
 dommen/cieraetten/ ende verbiedinghe/ daer
 mede de Christe-ghelobigen altijd ghewoon
 sijn geweest/ den oppersten Welael der Ker-
 ken te verheffen. Niettemin om noch meerder
 voldoens wille/ zoo vougt hier by d'exceptie/
 mette welke S. Hieronymus ghetuigt dat
 Prætextatus, een van de edelste Romeinen/ den
 Paus Damasum plag te besegenen / zoo me-
 nighnael als hy hem vermaende tot het Chri-
 sten geloof/ te weten deze : Facite me Romanæ
 urbis Episcopum, Et ero protinus Christianus, dat
 is / maecht my Bisschop vande Stad van
 Romen / ende ick zal terstond Christen wer-
 den. Doozwaer indien Prætextatus, zoo edelen/
 riken/wyd-beromden man/die Proconsul was
 geweest van geheel Orienten / daer nae Præ-
 fectus urbis, dat is/ Gouverneur van Romen/
 ende op de naeste trap stondt vande Con-
 sularie,

Verba Sana-
 ti Hiero-
 nym. Ad
 Pamma-
 chium epi.
 61. n. 14.
 Miserabi-
 lis Prætex-
 tatus, qui
 designatus
 Consul est
 mortuus,
 Homo Sa-
 crilegus, &
 Idolorum
 Cultor so-
 lebat ludẽs

Beato Pape
Damaso di-
cere: Facite
me Roma-
nae urbis E-
piscopum,
& ero pio-
tinus Chri-
stianus.

Besluit.

larie, dat is/ de alderhoogste digniteit naest de Keiser/ zoo gereedt was om aen te nemen de Christen Religie/ hadde hy naer kunnen be- komen het Bisdom van Rome; ende dat niet tegenstaende zijn grote zucht ende genegen- heid totte Heidensche Superstitie; zoo moet de rijkdom/splendeur ende uitterlikke groot- daedigheid vande Roomsche Stoel / ook in die alder-oudste tijden boven maten zeer uitstekende / jae ghenougsaem Koninglick gheweest sijn. Want anders en wasser int Bisdom niet/dat het wereldsche ende eergie- rige hart van zoo groten man daer toe zou- de hebben bewogen.

Hier uit besluit ick dit naevolgende Argu- ment: Indien Paus Damasus/die Anno Do- mini 367. inde Stoel Petri gezeten heeft met zoodaenigen groten en Koninglikke Magni- ficentie/dat zelfs de alder-grootste Romeinen daer jalours van waeren/noch eben-wel van S. Hieronymus ende andere heilige Vaderen doen ter tyd levende/ ghelouden is gheweest voor de oprechte Naefzaet Petri/ en den al- gemeinen Harder vande Schaepen Christi; zo en kan huden/ Urbanus den achtste / immers ter zaake vade selve Magnificentie/niet ver- dienen byde Beresormeerde Kerk gescholden te worden voor een Antichristus. Ich zegge ter zaake vande selve/ ofte diergelike mindere of meerdere Magnificentie. Het blijkt: want heeftze Damasus gelaten inde heilichheid en waerdigheid van een Godbzuchtig Bisschop en Dienaer Christi/ zo en kanze Urbanus niet maken tot een Vriend Christi. Behalven dat- ter niet een en is van alle de eerbiedigheden/ die ghy zeer kunstelik ende curieuselik hebt weten

weten op te zouken/de welke eenigſins te boven gaet de palen vande menſchelijke eer; zulk's ick nu opentlik van ſtuk te ſtuk hebbe doen bliken. Ende mids dezen weder-leit ſijn de uw' derde voorgeſlagen Merk-teiken Antichriſti/ben beluſt een woord te hozen van

§ 10.

Het vierde Merk-teiken Antichriſti: Zich te verheffen boven alle God.

ABAC. Hier van geeft den Roomſchen Antichriſt tweederley blyk: Eerſt mids dat hy zich verheft boven alle / 300 Geestelike als Politieke Overigheid. Ende ten tweedens mids dat hy zijn Brieven/ Bullen/ ende Bevelen het voordeel gheeft boven de gheboden Gods; diſpenſerende in alle de werten vane nieuwe ende oude Testament.

PIET. Hier op andwoorde ick: Ende eerſt teghens 't eerſte blyk/ dat deze Gloſſe vande verheffinge boven alle Geestelike ende Politieke Overigheid / niet en is vanden Text Pauli 2. Theſſal. 2. maer ghedicht is binnen Geneven / doch met een zeer grove bottigheid / ende weinig op den Titel vande ſijne Broeders. Want indien deze verheffinge Antichriſtum maekt/zo is Moïſes een Antichriſtus gheweest / ter-wijlen hy Aaron ſijnen Broeder tot een opperſte Biſſchop conſacerende/geweest is bobē alle 30 Merkelike als Burgerlike Overigheid. Maer dit en is vanden Text Pauli niet ghenoug/zeggende dat Antichriſtus zich verheffen zal / boven al dat God ghenoeimt/ ende als God ghediende word. Ende dit en hebben noch Paus noch Moïſes haer leven niet gedaen. Ergo &c.

Het

Het tweede blyk bestaet in zeer grouwelicke onbeschaemde leughenen. Iae ghy noch niemand van alle uwe Beresoymerde Doctoren/en sijt niet magtig/ zoo veel als een exempel booz te brengen/ dat eenig Paus van Rome tegens het alderminste Gebod Gods/ oit gedispenseert heeft. Wids-welken/indien ghy begeerdt/ dat u zoodaenigē onbeschaemde leughen in dezen strekke tot bewijs / zoo moet ghy ook ghehengen / dat mijn deugdelick ontkennen my gherekendt werde tot solutie. Waer eiliebe ! hoe past nu opden Paus van Rome

§ 11.

Het vijfde Merk-teiken Antichristi, Christum I E S V M te lochchenen.

A B A C. Dit Merk-teiken gheeft ons Johannes in zijn eersten zeind-brief/ aent 2. cap. verl. 22. Wie daer ontkendt dat I E S V S, Christus is: deze is Antichristus. Nu wie en ziet niet claerlick booz zijn oogen/ dat den Paus van Rome met al zijn aenhang onzen eenigē Heiland ende Middelaer Christum I E S V M ontkendt en verlochchent; ter-wylen hy niet te vrede sijnde met zijn krachtighe ende sufficiente voorspraak / hem noch zoo veel Doopspraken ende Middelaers toebougt / als hy Sancten ende Sanctinnen 't gheheele Jaer deur is vierende ende aenroupende / met grote schennisse ende oneer van zijn hoghe Majesteit.

PIET. Op-my Broeder Abacuk ! hebbent u al weer de Sancten ende Sanctinnen ghebaen ? Neen vriend / ick en come niet weer aen dien verwarmden hutsot. Op hebben daer

daer volkomentlicken af gesprokē inde booz-
gaende handelinghe / hadde u daer aen noch
iet wes gebroken/mogt doe uw' mond gheop-
pendt hebben. Ende indien den Paus van
Romen daeromme Christum verlochcent/
ende Antichristus wordt/ om dat hy 't gebed
vande Heiligen verzoukt: zo moeten ook uw'
Predicanten zoo dikwils Christum verloch-
chenen / ende Antichristussen worden/ als 3p
vande Preek-stoel/booz hen/ het gebed haer-
der toehoorders verzouken. Ich en zegge u
niet meer; maer sus/ als ick u-luiden over-
tuighen zal/ booz-lovers van Antichristus te
wezen / dan zal ick bewyzen dat dit Merk-
teiken naer u-luider ~~lyf~~ gesneden is/ ende dat
ghp-luiden recht-schoughe verlochchenaers
Christi sijt. Nu/belieft het u van

§ 12.

Het zeste Merk teiken Antichristi. Valsche
Mirakelen te doen. 2. *Thessal. 2.9.*

ABAC. Hier van beromt zich het Paus-
dom / ter wijle het alomme over de gansche
wereld / deur Cassenaers / Legende-preec-
kers / Hystori-schryvers / ende noch onlangs
deur Justum Lipsium heeft laeten verluiden de
Mirakelen die onder hen gheschieden boozde
houten blokken van Sint Jacob / Lozetten/
Montserraet/ Halle/ Scharpen-heuvel/ ende
dierghelijcken: die nochtans alle te zaemen
niet anders en sijn/ als een deel gedichte leu-
genen/ingheselde factien/ofte immers super-
stitieuse ende Goddeloze Tooverijen; de welke
God deur zijn rechtbaerdig Oordeel toelaet/
om haer te bestraffen/over de onverbzachtge-
likke hardnekkigheid/ daer mede 3p haer oot-
gen

gen sluiten teghen het heldere licht des waeren Euangeliums/ ghepredikt inde Gerefomez meerde Kerken.

P I E T. Broeder Abacuk! Dit is het puntjen (hooz ick anders wel) 't welk ghy onthouden hebt uitte Predicatie vanden voozledē Sonmendag/ als-wanneer Vader Ezechiel zich wat te lang vergetē hebbende inde schoot van Me-vrou Predicants/ by gebrek vā studie/ genoodsaekt was geweest zyn toevlucht te nemen nae zyn Locos Communes, 'k wil zeggen uit te varen teghens den Roomschen Antichrist/ ende teghens de Mirakelen van zyn houte Blokken. Maer met wat fundament ghy het zelve alhier te pas bzengt/ zal ick terstond u zelfs laten oordelen.

Drie zekere voorslagen van de Mirakelē.

1.

Zoo veel als de Mirakelen aengaet/ drie dingen sijnder zeker: 't eerste dat de Mirakelen noodzakelik sijn/ om een nieu geloof in te voeren/ ofte een extraordinaris zeinding te betuighen. Het blijkt uit het exempel van Moises Exod. 4. vers. 1. 2. 3. &c. Jae van Christus zelfs Ioan. 15. 24. En hadde ick onderhen geen werken gedaen/ die niemand anders gedaen en heeft/ 3 en zouden geen zonden hebben. Ende hierom bevestigde den Heer alomme de Predicatie van zyn Apostelen met naevolgende tekenen Marci ult. vers. 20.

2.

Het tweede; dat waerachtige Mirakelen/ dat is/ wonder-daden/ die alle geschapē magt te boven gaē/ een zeker/ ongetwifeldt bewijs sijn/ vande oprechtigheit des gheloofs/ ofte van de waerheid des Kerks/ daer inne datze geschieden. Het blijkt/ want nae-dien alzulke Mirakelen werken Gods sijnzende God/ als wezende de eerste waerheid/ gheen getuig en kan

kan wezen van valsheid/ zo moet noodwendelick waerachtig wezen / het gheene niet waerachtige Mirakelen wordt bevestigt.

Het derde: Wi-hoe-wel de Mirakelen/absolutelicken te spreke/niet van node geweest en sijn/ dan int beginsel bande Kerk/als 't Christen geloof eerst van nieuws te planten stondt;

gelijk S. Gregorius bewijst mettet exempel Homil. 29.
in Euan-
gelia. van een naerstig Hovenier / die zoo lang zijn nieuwe planten blijft besproeyen/tot dat ze nu

aen d'aerde gegroeit/en haer wortelen hebbē

geschotē: Dat nochtans al even-wel de booz-

zigtigheid Gods/de glozie der Mirakelē inde

wereld gelaten heeft/ tot bewijs van zijn re-

genwoozdigheid/ en tot een zeker Werk-tei-

ken vā zijn waere Kerk. Het blijkt uitte Mi-

rakelen bande H. Vrienden Gods Antonius,

Hilarion, Martinus, Nicolaus. Item uitte won-

derlikke gezond-makingen die ten tijde Au-

gustini geschiedt zijn binnen en buiten Hippo-

nen/aendē Reliquien bande Protomartyr S. Ste-

ven. Item uitte Mirakelen Benedicti, Ioannis,

Agapeti, Augustini Anglorum Episcopi, Osualdi

Regis, Cuthberti, Tharassij, Romualdi, Malachia,

Bernardi, Dominici, Francisci, Bernardini, Catha-

rina Senensis, Vincentij, Antonini, Xaverij &c.

Vande welke het meerendeel geleest heeft in

die euwen ende Landen / daer het Christen

geloof al-rede gepredikt ende bevestigt was/

ende nochtans zoo wel in haer leven/ als nae

haer dood/van Gode vereerd sij gheweest/

met waerachtige tekenen/ wonder-daden en

Mirakelen/die alle geschapē magt zeer verre

te bodē gingē; blikēde uitte getuigenisse Acha-

nasi, Hieronimi, Sulpitij, Augustini, Gregorij, V. Be-

dz, Damiani, Bernardi, Bonaventura, Antonini &c.

Die deze mirakelen ende alle de omstandigheiden der zelver / zeer pertinentelik beschreven hebben; ende zoodaenighe Mannen gheweest sijn / datze al te wijs ende God-zalig waeren/ om bedrogen te werden/ ende al te heilig om te bedriegen.

Drie ghe-
wisse Con-
clusien.

1.

Dit deze drie ongetwifelde Voor-slaghen/ besluit ick drie ghewisse Conclusien. Dit de eerste; dat by u-luiden Gerefomezmeerden geen oprechte Kerk en kan wezen: naedemael het Beloof t welck uw Reformatie voordraegt een nieuwt geloof is; ende de Predicanten die t lionien leren / gheen ordinaris zeindinghe en hebben; ende nochtans haer leringe en zeindinge met geen mirakelen en bewizen.

2.

Dit de tweede Voor-slag volgt: Dat de Katholike Kerk/ die ick nu inde derde voor-slag bewezen hebbe/altijd van Gode vereerd geweest te sijn mette glorie van Mirakelen/het oprechte gheloof heeft / ende de waere Christen Kerk is.

3.

Eindtelik uitte derde: Dat de Mirakelen die de voorzigtigheid Gods gesteldt heeft tot een zeker kenteiken van zyn oprechte Kerk/ geen Merk-teiken Antichristi wezen en kunnen. Wat zegdy op dit discours Woeder Abacuk? dunckt u dat ick daer inne de waerheid/ofte de reden eenigfins tegens hebbe gesproken?

ABAC. Jae ghy/in alder manieren. Want hoor eerst zoo en heeft het Pausdom geen gelijk / mirakelen te eischen vande Gerefomezmeerde Kerk/aengesien zy gheen nieu/ maer het oude gheloof is predikende / ghelyck het vande Apostelen tyden af ghepredikt is gheweest: als blykt/ uit dien zy alle de Artikelen
ende

ende hoofst-pointen van haer Refozmatie be-
vestigt met ghetuigenissen van clare Schrif-
tuiren.

P I E T. Contra: Is uw' gheloof oud/ 300 Dat herge-
nomt mp eens eenen vooz Calvinus tijden/ reformeert
die in alles 300 gheloofst heeft/ ghelijc tegen- Geloof,
woordig geleerd wt wordt inde Beresozmeer- geen oudt,
de kerken. Kundp dat niet doen/ 300 moet maer een
ghp bekennen dat uw' gheloof nieu is. Ghp nieu ghe-
bewijst de Artikelen van uw' Refozmatie loof is.
met Schrifstuiren; maer op ghelijcke manier/
ghelijc als Lutherus / Zwinglius / Menno/
David Joris / Coornhart / ende alle andere
Sectarissen haerluider notoire ketterijen met
Schrifstuiren bewijzen; 'kwil zeggghen met
Schrifstuiren/ uit-geleit niet nae 't eendzacht-
tig verstand der gheenre die van allen ouden
tijden bp de Christen-gelovigen vooz wetti-
ghe Bisschoppen / Pastoren ende Leeraeren
sijn gehouden/ ende als onpartidigeflechters
lang vooz onze gheschillen gheleest hebben/
maer naer uw' eigen goedduncken/ ende ver-
meteldt vernuft. In bougen/ dat ghp-luiden
met alzulken Schrifstuirlikken bewijs/ noch
de nieuwigheid van uw' Lering verschonen/
noch de noodzaekkelikheid der Mirakelen
ontgaen en kundt. Ende dit wel wetende de
eerste Patriarchen vande lieve Refozmatie/
hebben ook haer uitterste devoir ghedaem/
haddet willen lukken / om haer nieuwe Eu-
angelium met wonderdadē te starken. Maer
Martinus Lutherus is beschaemt gebleven tot
twee reisen toe: ende Ioannes Calvinus is evel-
lees gevarē gelijk als Tertullianus getuigt/
dat de vermetelde Mirakelen den Marcio-
nisten gelukten/ te weten/ zp deden Mirake-

De eerste
Reforma-
teurs heb-
ben ghe-
tracht haer
nieu Euan-
gelij met
mirakelen
te bevesti-
gen.
Beschaem-
de en ave-
rekse Mi-

rakelender
vernieu-
wers.

Getuige-
nisse Bolse-
ci van 't a-
verekke
Mirakel
Calvini.

len/ maer averekke verkeert/ ende op een heel
andere manier / verscheiden van de Heilige
Apostelen: maekende niet ghelyk als de deze/
van doode levenden/ maer van levende doo-
den ; ziet Hieronymum Bolsecum vitæ Calvini
cap. 13. Ende of ghy het Bouk Bolseci, by a-
bontuir niet en hadt/ zoo wil ick u noch gaer-
ne de byzindschap doen/ en u de Hystorie mette
eigen woorden Bolseci getrouwelyk verhalen:
Widus luydenze. Ick en moet hier niet verby
gaen den deur-trapten ende scharpzinigen
aefslag/ die't Calvino belieft heeft te gebruik-
ken / als hy eenen zekeren Zyulee van Ostun
vande dood meinde te verwekken / om deur
kracht van Mirakelen de naem te bekomen
van een Heilig Goddelik Propheet. De zaek
ging te werk in dezer manieren: Zyulee was
van Ostun komen woonen te Geneeven met
zijn Wifvrouw; ende also zy arm waren/ zoch-
ten zy-luiden in alder manieren te verkrigen
de goede gratie van Calvinus / om deur zyn
recommandatie eenig goed onderstand te ge-
nieten uitte Diaconie: Calvinus belooft hen
alle behulp; midt dat zy wederom zich zoudē
laten gebruiken/ tot een zekere zake/ daer inne
hem haeren dienst van node zoude sijn. Doch
met besprek vā zeer grote getrouwicheit/ en
stilzwigentheid. De conditie wordt te we-
derzijde aengenomen: dien volgende/ dē ellen-
dighen Zyulee/ zulke hy van Calvijn onder-
wezen was/ bestaet den ziekaert te makē. Hy
werdt by de Ministers vande Stoel aen de
Gemeente gherecommandeert / om hem met
Gebeden en Almoeffen te helpē: En onlangs
daer nae trekt hy aen de persoon vanden doo-
den/ en maekt dē overleden. Calvinus heime-
likken

likken bande zaek verwittigt / doch als nergens van wetende / past daer ontrent te komē wandelen / vergeselschap met een geheel deel bynden; alwaer hy ghehoort hebbende het gesaminer en gehuil bande vrou / die ook niet minder de personagie vade mistroostige weduwe en wist te spelen; vernomen watter te doen was / is binnen ghetreden / op zijn knien gevallen / met zijn gezelschap / biddende luidts keels; dat God zijn almogentheid en grootdadigheid beliefde te toonen int verwekken van dezen doode; en zulks doende te oirkondē dat hy hem verkozen hadde tot eenen bizonderen Dienaer en Besozmeerder zijnder Kerken. Ende met eenen toe-tredende / neemt de hand vanden ellendige / hē gebiedende in Godes naem zich op te rechten; eenmael / andermael / tienmael; t'elcke reis met een stem meer en meer verhebe. Maer wat den overledē en hoozt noch en spreekt / noch en roerdt zich / tot dat den gemaekte doode / dooxt rechtvaerdig oordeel Godes / die alle valsheid en gebeinstheid haet / gebonden werdt een waerachtigē doode. De vrouw' helas! bestondt hē te trekken / te schudden / te sleuren; maer te vergeefs; den onzalig was dood / en bleef dood. Wids welk het arm wijs veranderēde haer bebeinst gehuil / in eē oprecht geschrei / verweet Calvino zijn bedrog / noemde hem een moordenaer / een dood-slager / een falsaris; verhaelde ende betuigde vooz de gāsche wereld / hoe en watter gepasseert was. Dus verre Wolsecus.

ABAC. Wat ist te verwonderen / dat de Goddeloze Papisten / die om staende te houdē haer Pauwelikke supersticien / zo veel valsche Mirakelē hebbē verzierdt / ook dē Godzaligē

man Joannem Calvinum met deze scandaleuse leugen hebben durven bekladden?

Geloof-
waardig-
heid Bol-
seci.

PIET. *Me vriend!* 't gheene ghy een scandaleuse leughen noemt/ verclaert Bolsecus te wezen een bekende / ende overtuigde waerheid. Ende naedemael Bolsecus een zeer eerlick man is gheweest / eerst een vande naeste ende innigste vrienden Calvini / ende daer nae een vooznaemt Doctor Medicus binnen Lpang / die zijn Hypstorie gheschreven heeft/ ten tijde als de dinghen noch waeren in versche memorie/ende daer toe noch zijn Bouk gedebiceert heeft aenden Priinaet van Branchrijk / ende by alle vrome luden tot noch toe gheloof heeft verdiendt/ zoo valt het u al veel lichter hem van leugen te beschuldighen/ als van leugen te overtuigen.

Of de Katholike Mirakelen wel met eenighe waerschinelijkheid beschuldigt kunne worden vā valsheid, ofte van roycry?

't Gheene ghy daer by vougde vande verzierde Mirakelen der Papisten; is een vande stoutste ende onbeschaeinste aenzegginghen die ick noch kan ghedencken mijn leven ghelooft te hebben. Van dit les hebby gevestigt vande Centuriateurs ofte Chyonyk-schryvers van Maegdenburg: De welke verhaelt hebbende in haer elfeerste bouken / alomme cap. 13. niete Rutheuren/ die elk inder tijd hebben gheschreven de Mirakelen ende wonderdaeden vande elfeerste eeuwen/ gheschiedt tot bevesting nu vande Diecht / nu van 't H. Sacrament des Altaers/ nu vande Wenroupinge der Heiligen/ eer van Reliquien/ gebuik der Beelden/ gebeden vooz de Dooden / nu van andere Katholike Ceremonien/ vooz 't leste daer by vougen/ ex plenitudine potestatis, si displacet, dat is / als Rechters ende Heur-meesters van alle de oude eeuwen; dat alle

alle de zelve Mirakelen niet anders en sijn geweest als ghedichte leugenen/ ofte bedrog des Duibels/ zwarte kunsten/ ende gruwelike Overghen; dus 3p-luiden/ ende ghy met hen. En wat zoud ghy anders kunnen zeggen/ zoo lang alst u belieft afgescheiden te bliven vande Katholike kerck/ want quaemt ghy die aen te nemen vooz oprechte Mirakelen/ zoo en bleven niet alleen/ alle onze geschillen/ door 't zegel Gods t'uwen naedeel gedeceideert; maer um' gansche Beresozmeerde Kerck/ met de zeindinghe van alle uwe Ministers viel t'eenemael te gronde. Want men zoude meinen dat de Mirakelen die in alle voozgaende eeuw en de Christenkerck hebben vercierdt / nu bijzonder de Beresozmeerde Kerck behoorden te vereeren. Ende by gebreke vā dien/ zoude ider voozigtig mensch met goede rede de waerheid vande Refozmatie in bedencken stellen. Nu zoo worden deze Inconvenienten ontgaen / mids ontkennende tout au plat alle de Mirakelen vande voozgaende eeuw en; de zelve verdringhende/ zoo veel alsze sijn/ of tot verzierde leugenen/ of tot zwarte kunsten.

Maer wat rebelik mensch zal deze skoute/ onbeschaemde/ baldadighe aenzegginghe immermeer kunnen aennemen zonder geweld te doen aen 't ghewoong zijnder Conscientie? Eerst om dat de zelve strijdt teghens 't eenvachtig gheboelen vande gansche Christenwereld/ niet alleen die nu teghenwoozdig is/ maer ook die in alle de voozgaende onnossele/ Godvuchtighe ende eenboudighe eeuw en is gheweest. Want alle Volkeren hebben deze teikenen altijd vooz Goddelikke Mirakelen

Drie zekere Toetsen vande oprechtigheid der Katholike Mirakelen.

I.

2. gehouden. Ten tweeden/om dat het meerendeel der zelver van zeer geleerde en **W**an-
nen beschreven is. Nammentlik de **M**irakelen
Gregorij Thaumaturgi van Gregorius Nyssenus,
de **M**irakelen Antonij van Athanasius, de **M**i-
rakelen Martini van Severus Sulpitius, de **M**i-
rakelen Benedicti vā Gregorius Magnus, de **M**i-
rakelē Osualdi en Augustini van V. Beda, de **M**i-
rakelen Malachia van Bernardus, de **M**irakelē
Bernardi zelfs van Gotfridus, de **M**irakelen
Francisci van Bonaventura, ende zo voortg van
eenw te eenw. En wie zou kunnen gheloven/
dat iemand van deze Alder-heiligste geleerd-
ste **W**annen (ick laet dan staen alle gelijk) in
zaken vā zulken gewigte/ zouden hebbē wil-
len liegen/ beuselen/ de wereld bedriegen/tot
een zekere verdommenisse haerder zielen / en
een eeuwighe smette haerder naemen? Dooz-
waer niemand anders/ dā die zijn conscientie
bereelt/ ende dooz ketterie t'eenemael bedur-
ben heeft. 3. Ten derden/ overmids de politie
ende goede voorzigtighe **O**rdze/ die inde **K**a-
tholike **K**erk wordt gehouden/ al eermen een-
nighe gheschiedenissen dooz **M**irakelen aen-
neemt. Te weten/ nae voorgaende kennisse
van zaeken/ naerstig onderzouk van geloof-
waardige getuigen/ openbaere Certificatien
van **M**agistraten/van **D**orpen/van **S**teden/
van **S**traeten &c. De verclaringen en zegelen
vande welken immers in alle **D**ier-scharen/
Hoven en **P**arlamenten zoo hoog gheacht en
gerekendt worden/ dat opte naekte exhibitie
van dien/sonder eenig **R**ecolement/ **R**echt en
Justitie wordt gedecerneert. Met wat schijn
van waerheid/ zullen van deze ende diergeli-
ke **C**ollegien wanneerze informatie nemen/
ofte

ofte getuigenissen des waerheids gheben/ over de miraculeuse kuiren vande ellendighen hen bekendt/ gepresumeert werden te hebben willen liegen/ haer eeden bzeken/ haer zielen verdommen; die in alle andere Civile zaken/ van minder importantie alomme zulken geloof meriteren?

Deel minder kunnen de booznomde Mirakelen beducht worden van Tobergh. Eerst oermids de zelve zoodaenig sijn datze de magt des Duibels / ende alle gheschapen kracht verre te boven gaen: als sijn blinden te verlichten / krepelen uit haer moeders lichaem te rechten/ dooden te verwekken; ende dat in een oghenblik tijds / dooz 't slaen van een Cruis/ dooz 't raken van een hand / dooz 't sprekē van een kort gebed ofte diergeliken/ daer geenigerlei zwarte kunsten/ Toberghen/ ofte andere helsche krachten/ zoo menigh als ze sijn aen en kunnen. Ten tweeden / oermids de Godbzuchtigheid der geenre dieze gewoont hebben; de welke by alle de wereld zoo notoir ende kennelik is/ dat op henluiden geen suspicie met allen van Tobergh vallen en kan. Als sijn geweest/ Martinus, Nicolaus, Benedictus, Gregorius, Bernardus, ende diergeliken. Ten derden; om dat in gheenigerlei valsche Religien/ als van Turken/ Arrianen/ Weder-doopers / Libertinen / Arminianen &c. dus daenige Mirakelen gebonden en werdt. Welk immer contrarie zoude gebeurē/ indien de Duivel daer iet wes aen hadde; want zoude in alder maniere met gelike Mirakelen arbeiden/ de zielen te abuseren/ en te houden in alle de zelve valsche Religien. Welk al zoo w niet gewaer en worden/ weten zekerlik/

Drie Argumente afwonderende vande Katholike Mirakelen alle naedenken van Toverie.

1.

2.

3.

lik / dat de Katholike wonder-daden voort-
komen niet vande Duivel/ maer vanden vin-
ger Gods.

Goddelijk-
ke Mira-
kelen dik-
wils be-
schuldigt
vs Tovery.

Doch ten is van huden noch van gisteren
niet / dat de werken Gods toe-geschreven
worden de magt des Duivels. Want dus
werden de wonder-daeden Christi zelfs/ van
de Pharizeen ghelasterdt Match. 12. nament-
lik / als dat hy door Beelzebub Prince der
Duivelen/ de Duivelen uit dreef. Gelike spij-
tigheid verdroughen de Martelaers Christi
vande Heidenen/ wanneer zy de Mirakelen/
die de hand Gods/ deur hen/ ofte aen hen/ be-
liefte te toonen / overhaelden van Tovery:
Ende eintelicken de Katholiken vande Arri-
ensche/ Eunomiaensche ende Vigilantsche
Ketters/ die min noch meer heurluider Mi-
rakelen van zwarte kunsten pleghen te be-
schuldigen. Maer ghelyk alle de deze zondig-
den tegens den heiligen Geest, misbzuikende
tot een occasie van meerder verblindheid /
't gene hen deur de ghenade Gods worde ge-
geven tot kennisse van waerheid: Zo weder-
staet ghy-luiden min noch meer de gratie van
den heiligen Geest: misbuidende ende u ver-
hardende tegens de openbare middelen / die
u vande goedertierenheid Gods vergundt
worden tot bekering.

Zonde te-
gens den
H.Geest.

Rechtzin-
nig And-
woord opt
zeste
Merkeikē
Antichri-
sti.

Wozders 't gheene ick hier ghezeidt hebbe
vande Mirakelen/ en hebb' ick niet ghezeidt/
om dat uw Argument / zulks vereischte /
maer ex superabundanti, en om alle voldoens-
wille. Want om directelik te andwoorden/
is anders niet van node/ als te zeggghen: dat
de Mirakelen die inde Roomsche Kerk ghe-
schieden te Lozetten / te Scharpen-heuvel/
t Sint

t' Sint Jacob/ ofte elders/ niet gedaë en woꝝden vanden Paus van Romen/ maer van Goede/ deur boozspzaek van zyn alder-heiligste Woeder/ van den Apostel Jacobus/ ofte andere zyne uitverkoozenen. Ende dat overzulkx uw' boozgewende Merk-teiken Antichristi op den Paus van Romen niet en past; zoudt daeromme pertinentelikken moeten bewizen/ dat de Paus zelfs Mirakelen dede/ ende by naemen die twee soꝝten van Mirakelen/ die Joannes Apocal. 13. 13. van Antichristus boozzeidt heeft; te weten/ Vier vanden Hemel te doen komen; ende het Beeld des Beests te doen spzeken. Gheen van beide de dezen en hebby van Paus van Romen/ myns Wetens/ noch oit bewezen/ Ergo en is de Paus van Romen tot noch toe Antichristus niet. Zoude hy dan Antichristus wezen/ zoo moest hy zulkx woꝝden deur

§ 13.

Het zevende Merk-teiken Antichristi. Den onderzaten een zeker lidteiken ofte Character inne te drukken.

Apocal. 13. 16.

A B A C. Dit Merk-teiken is inden Paus van Romen zoo opentlik te bemerken/ datze blinder moetē wezen als de Mollen die zulkx in hem niet en kunnen bespozen.

P I E T. Ei-liebe Abacuk! wijsst my eens aen/ want hebbe i' anderen tijden/ ettelikke Jaeren binnen Romen ghewoondt/ ende den Paus meenigmael van mijn leven gezien/ ende nochtans dit Merk-teiken tot noch toe noit gewaer geworden.

A B A C.

Abac. Onzalig! En hebby hem dan noit/ daer wezende / de arme verblinde menschen/ met het Chysma de boozhoofden zien besmeeren? of met het olp-smout in't wjen bande Papen/ de handen zien zalven? ofte ook van zyn onderzaten gheestelik/ waerlik/ den eed van getrouwigheit af hoozen nemen? Ende eindtelik op zyn ghebod/ alle de wereld/ hier booz houte ende steene Beelden / daer booz een Bood-god van een Sacrament op de knien zien vallen? Of God gabe Pieter dat gelijck ghy deze dingē ontwifelik gezien hebt met de oogen des vleeschs/ ook alzo ghezien hadt met waerachtige oogen des gheloofs! Dan zoudt eerst dooz middel van deze gruwelike Afgodische Ceremonien/ claerelik uit hebben zien munten inden Roomschen Antichrist het Merk-teiken daer wy nu van sprekē.

Piet. Ick zie wel Abacuk / gh'en zoudt niet gaerne missen; en daerom werptje de kneppel onder de hoenderen. Maer indien ghy woudt schineniet te doen/ zoo most ghy eenen zekeren Character aenwizen / ende niet zoo beelt'seffens. Ghedenkt my anders wel / zoo luidt den Text Apocalipsis aldus: Hy zal alle Menschen Kleinen en Groten, Armen en Riken, Slaven en Vrijen doen hebben een Character ofte Lidteiken, in de rechter hand, ofte op het voor-hoofd: zoo dat niemand en zal moghen kopen ofte verkopen, dan die gheteikendt is met deze Character. Dunct u niet naer luid van deze woorden / dat de Character Antichristi zal moeten hebben drie conditiē: d'Erste/ dat hy ghemeen is alle menschen kleine/ Groten/ Arme/Riken/ Slaven/ Vrij-

en.

De Chara-
cter Anti-
christi
moet heb-
ben drie
conditiē.

en. d'Andere dat hy onberscheidelikken ghe-
 drukt kan worden / 't sy inde rechter-hand/
 't sy op 't vooz-hoofd vande menschen. De
 derde / dat niemand zonder deze Character
 iet mag kopen ofte verkopen. Maer deze
 conditien en passen noch opte salvinghe vant
 Chrysmā / noch opten olij van 't Priessterdom/
 noch opten eed des getrouwigheids / noch op-
 te voet-ballen voozde Beeldē &c. Als blykt/
 want het Priessterdom en wordt aen alle
 menschen niet ghegheven / het Chrysmā en is
 niet onberscheiden of aen rechter-hand of
 aen vooz-hoofd / maer aen 't vooz-hoofd al-
 leen; ende noch veel minder den eed van ghe-
 trouwigheid ofte ghehoorzaemheid: De wel-
 ke niet gedrukt en wordt / noch in hand / noch
 in vooz-hoofd / maer alsze ghedaen wordt
 mette tong ghedaen wordt: ghelyk mede het
 voet-ballen mette knien. Ende eindtelik/
 gheenig van alle deze Ceremonien wordt
 vereischt tot kopen ofte verkopen. Ergo en
 kunnenze het Character Antichristi niet we-
 zen. Laten dan uw Ministers den Cert A-
 pocalipsis beter studeren / ende haer ver-
 standt op een nieu scharpen / om andere Cha-
 racteren te binden / want deze dieze u inde
 hand ghesteken hebben / op het schryven van
 uwen Leidschen Iunius, sijn al te grof ghesne-
 den vooz sine Broeders.

Hier mede / al-hoewel ik my vastelikkē laet
 voozstaen / u meer als t'over benomen te heb-
 ben het snozken over 't blind-hokken der Pa-
 pisten; het hoog spzeken over 't onderzou-
 ken der Schysmā / ende niet te min de
 zeven aengheweze lidteikenen van den Be-
 refozmerden Antichrist / daer van ghy u
 hier

hier boven beromde. Nochtans tot meerder volboeninge/ zal ick u noch twee dingen hier op 't alder klaerften demonstrenen:

't Eerste; dat de Paus van Romen niet alleen metter daed byp en is van deze gedroomde Calumnies/ maer daer en boven/ nae de openbare ghetuigenisse der Schyssturen; niet vat-baer en is vande alderminste suspicie van zulks te wesen.

Het tweede: Dat Calvinus met zijn Gereformeerden aen allen Godbzuchtighe luyden een groot naedencken gheben / van zelfs te wezen Antichristen/ dat is/ voor-lopers Antichristi; mids datze in hen-luyden opentlik bemerken alle de lidteikenen / die ons de W. Schysstuir gegeven heeft om hen te kennen.

§ 14.

Vaste Schysstuirelike Preuven, dat de Paus van Romen niet Vat-baer en is eenige d'alderminste suspicie van Antichristus.

1. Preuve.

De eerste Preuve: Antichristus en zal niet langer regneren als eenen tyd / twee tyden/ ende eenen halven tyd / Dan. 7. 25. ofte / 300 Joannes propheteert/ twee en veertig maanden Apocal. 11. 2. & 13. 5. ofte duizend twee honderd en zestig daghen; dat is/ drie Jaeren ende een half. Maer de Roomsche Pausen hebben nu gheregiert over de 1500. Jaeren/ ofte inniers van S. Gregorius af (die zommighe sustineren den eersten Antichrist gheweest te sijn) duizend Jaeren. Ergo en kan de Paus van Romen gheen Antichristus wesen.

2. Preuve.

2. Antichristus zal Dier vande Hemel doen dalen.

dalen. Apoc. 13. 13. Dit en doet de Paus van
Romen niet. Ergo &c.

3. Antichristus zal een Jode wezen uit het
geslagt van Dan. Genes. 49. 17. nae dat Ire-
neus/ Ambrosius/ ende Augustinus den Text
uitleggen. Maer sedert den eersten Simon
Petrus/ en isser noch noit Paus van Romen
uit het Joodsche geslagt geweest. Ergo &c.

3.
Iren. lib. 5.
hæres.
Amb. lib.
de bene-
dict. Patri-
archarum
Aug. quest.
22. in lo-
suc.

4. Antichristus zal vanden Joden ontfan-
ghen worden vooz Messias Ioan. 5. 43. & 2.
Thessal. 2. 10. Gelyk Ireneus/ Cyrillus/ Pie-
ronimus/ Augustinus/ Hilarius/ ende andere
die Texten hebben verstaen. Maer de Joden
en hebben tot noch toe noit Paus van Romen
vooz Messiam ontfangen. Ergo &c.

4.

5. Antichristus en zal niet komen vooz dat
het Roomsche Keiserryk t'eenemael verwoest
ende uitgeroept zal sijn/ 2. Thessal. 2. 3. nae de
uitlegginghe Tertulliani lib. de Resurrectione
carnis cap. 24. Hieronymi quest. 21. ad Algasiam.
Chrysostomi, Theophilacti, Sedulij, Primasij & ali-
orum in Commentario loci. Maer nu en is het
Roomsche Keiserryk noch niet t'eenemael
verwoest. Want den dubbelden Arend heeft
noch eenighe van zijn veeren: ende en zoude
niet lichtelikken iemand raden daer aen te
komen plukken / overmids dat bp experien-
tie bevonden is/ nae ons de Naturalisten ge-
tuighen/ dat de Arends veren alle wolfe ofte
3de klederen die zy komen te genaken/ doen
vergaen ende vermijteren; totte Koninklik-
ke purperen toe inclus. Ergo &c.

5.

6. Inde dagen Antichristi/ zullender twee
getuigen verschijnen/ om Antichristo te we-
derstaen/ de uitverkozen te versterken/ ende
d' overblyffelen van Israël te beheren. Die
einde

6.

eindtelik van Antichristo vermoort ende by te straeten van Jerusalem verstroit zullen leggen/ tot datze nae vier-d'halven dag ver- rizen/ende ten Hemel komen te varen. Apocal. II.3.4.&c. Maer dit en is tot noch toe niet geschiet. Ergo &c.

Onder-
zouk op de
twee ghe-
tuigen te-
gens Anti-
christum.

ABAC. Beidt holla! Sig. Pieter / Ghy maakt uw Consequentien al alleen. Audi alteram partem. Om niet te zeggen van uw andere Argumenten: Op dit zeste zegge ik/ dat die ghetuigen dooz de ghenade Gods alrede verschenen sijn; ende een goed deel uitverko- renen int geloof staende gehouden hebben.

PIET. En wie sijn toch deze getuigen?

ABAC. Dooz eerst in't gemez alle de Recht- ghelovige/die van den Roomschen Antichrist nu langhe honderden van Jaeren vooz de waerheid des heplighen Euangeliums ver- volginge geleden hebben/ende alsnoch sijn lij- dende. Doch wilpze in't byzonder? Daer sijnder die hier toe nomineren Wilef/ ende Joannem Hus: Anderen / Martinum Luthernum/ende Philippum Melanthonem/ die de eerste fundamenten hebbē gewurpen van de kerkelikke Reformatie: Maer wp hou- den ons verzekerd/ dat deze twee ghetuigen gheweest sijn Ulrichus Zwinglius / ende Jo- annes Calvinus.

PIET. Sig. Abacuk! ghy doet nae't ou- de spreek-woord: wiens brood ich eet/wiens woord ich spreek. Maer op wat manier zout ghy dit teghens de weder-zeggers kunnen verdedigen? Want ich bevinde dat by na alle de Oude-vaders uit eene mond/ Enoch ende Heliam den Chesbijt vooz deze twee ghetui- gen gehouden hebben/die God almagrig tot dien

Deze twee
getuigen
zullen we-
zen Enoch
en Helias.

dien einde heeft laten verboeren/om int einde des werelchs haren dienst te ghebruiken tot wederstand van Antichristus/ ende versterkinge der uitverhoornen. Aldus leeren Terullianus lib.de Anima cap.50. Origenes in cap.17 Mathæi, tractatu 3. Hilarius can.17. in Mathæum. Ephrem Syrus tractatu de Antichristo. Chryf.hom. 58. in Math. Hieron. in cap. 17. Math. Augustin. lib.20. de Civitate Dei cap.ult. V. Beda in Samuel cap.11. Tot bewijs van haer lering alleeren 3p Malach. 4. 5. Eccel. 44.16. & Matth. 17.11.

Behalven dezen/ zoo en passen geenzins op Zwinglius ende Calvinus de conditien die Joannes in zijn opëbaringe deze twee getuigē heeft toe-geschrevē; want 3'en sijn noit omhangen geweest met zakken; 3'en hebben niet gepropheteert den tijd van 1260. dagen; 3'en hebbē den Hemel niet gesloten ofte belet van regē; 3'en hebbē de waterē in geen bloed veranderdt; 3'en sijn van Antichristus niet vermoordt; haer lichaemen en hebben binnen Jerusalem niet onbegraven gelegen drie dagen ende een half; men heeft hen ten einde des zelfs tijds niet zien verrijzen ende ten Hemel varen/ noch daer en is gheen aerdbeyving op gevolgt/ die het tiende-paert van Jerusalem met zeven duizend menschen heeft doen vergaen. Ergo en kunnen Zwinglius ende Calvinus deze twee getuigen niet wezen: Maer veel eer booz-loopers Antichristi; gelijk ick nu boozd-aen in deze nae-volghende handeling/ in te hulpe Gods claerlich vertoonen zal.

Zwing'ius
ende Calvi-
nus en
kunnen de-
ze twee
getuigen
niet wezē.

REDELICK BESCHEID,

dienende op de

VI. HANDELINGH

vande Roomsche Reis.

Genomen uitte woorden Isaia cap. 8. ende 28.

Ziet ick zal leggen inde Fundamenten van Sion
 Een grond-steen, een beprouf-steē, een houksteē,
 Die kostelick is, en op het fundament gegrondt.
 Doch een Steen des Aenstoorts, ende een
 Rootsteen der argernissen.

LEzer ! Om dat Redelick-bescheid
 Int naebolgende gedicht haren theem
 by wat lang van woorden/ende van re-
 gelen gemaekt heeft ; zoo hebbe ick het
 zelfighe / omme u door de lengte niet te
 verbeelen / in eenige Sectien ofte Ker-
 ken willen verdeelen / mette aentwijn-
 gen/ ende korte begrippen tusschen bei-
 den.

ND word' ick eerst gewaer/als ick te we-
 der-zijde
 De Pausselikke Magt dus voorsztaen en be-
 strijden

Hier hoor van deze lup/wat Isaia's won
 Verclaren door die Steen die d'alderhoog-
 ste zou

Doen legghen tot behouf van Sions diepe
 gronden.

Een

Een Steen/ sprek' hy/ bezouft/ een Houk-steen/ daer
gebonden

Op werden zou te zaem een tweederhande muir.

Een kostelike Steen; en die tot langer duir/

Dat is/ om t' einde toe des wereldds te volharden/

Op t' eerste fundament wel vast gegrondt zou werdē:

Tot boozdeel vanden geen die met een vast betrou

Den hielen aen t' geloof van Sions hoog gebou.

Maer leider! tot verlies van elken/en van allen/

Die ober deze Steen moedwillig wouden vallen.

En wat Steen is toch dit? dit dient wel ondertast.

En is het Christus niet? boozzekeer; dat gaet vast/

Zoo wel in zijn persoon (in wien t' bijzonder claer is)

Als mede in het hoofd van Petrus zijn Vicaris;

End' all' zijn volgers die van d' oudste tijden af

Noch dragen het gewigt van zijn bevolen staf.

Het blijkt: want hierom wou Heer I E S U S, zo wy wetē/

Dat Simon/ die booz heen maer Simon was geheuen/

Noch krigen zou daer by/ wel op zijn ampt bequaem/

Van een gehechte Rots een onbewogen naem:

Om Petrus metter daed en mette stem te wezen.

En hier om hiel de stoel/ die Petrus uit gelezen

Heeft tot zijn hooge school/ altijd zoo vasten stee/

Dat haer de Hellsche poozt / wat kracht of list y ook

dee/

De breechte van een stro/ noch ooit en kon verzetten

Van t' eens ontfangen woord. Och! wat all' rode wettē

Weerfondtze aende plep/ verdrougze op de bank/

Van Peroos tijden af/ drie hondert Jaeren lank;

Tot dat haer Constantijn dooz Gods genae bevizide?

Maer wat most zp daer nae wel van Arrius lyden?

Wiens Sect gewapendt met de Keiserlike hand/

Haer schelde dooz Valent/ en schende dooz Constant.

Wat opgeraapte spijt/ wat onverzonde haten

De en wel aen deze stoel de Nestors/ de Donaten/

En wes de ketterij oit broide uit haer nest!

Hoe wordenze verfoeit? hoe wordenze verpest?
 Wat schennis most z' al zie? wat lasters most z' al hoze?
 En hoe had haer de nijd der Grieken niet doen smoze/
 Ter-wijl de hoge moed van 't Room-jalours Bpsant
 Haer staf zo lang bevocht/ tē waer haer d'eige hand/
 Die op de Helsehe Doozt haer had belieft te stijven/
 Haer sporten ook gesterkt hadd' op het Griekse klijven?
 Helas! 't onzalig volk/ 'twelk tot een clare straf
 Van haer verdzaeide zucht/ nu mette Bisschops staf
 Gedrongen onder 't juk van d'Wortomanschen tozen/
 De bydom van Gods-dienst te zamen heeft verlozen;
 Tuigt nu met haer verdriet/ en roupt met haer ellēd:
 Ziet dat ghy d'hoge stoel vā Petrus niet en schendt.
 Hadd' ik my des gewacht (Leerdt/ Leerdt aen mijn ex-
 empel)

Ich waer noch in 't bezigt van Aptē en vā Tempel.
 Nu miss ik z' alle bep/ tot wrouging van mijn ziel/
 Om dat ick over 't hecht van deze Houk-steen viel.
 Dit tuigen niette-min met tastelike rede
 D'Henrici alle beid/ en Frederik de tweede:
 Met Ortho noch daer toe de vierde/ die haer zwaerd
 Op 't hard van deze Kots/ niet anders als geschaerdt
 En hebben/ zoo wanneer zy haer bezitters quelden
 Met heimeelick bedrog/ of openbaere velden.
 Dooz-zeker als men dit nae menschelike reen
 Dou onderzouken/ wie zou achten niet van een
 Van deze grote mans (ich laet staen met haer allen)
 Waer mans genoug geweest/ de Zetel te doen vallen
 Van haer verhebe stand/ had haer de Saubegaerdt
 De Hemels/ op 't geweld der Hellen niet bewaerdt.

§ EERSTE KERF.

Inde boozgaende § is vertoondt de onbetwege-
 licheid der H. Kerken/ deur middel van vierder-
 lep beprouwing/ te weten/ van Heidenen/ Kettes-
 ren/

ren/Griekse Schismaticke/en eindtelik vā quade
Christenē. Doozdaē wordt het zelbe beweze/dooz
't quaed leben zelfs vā eenige Pausen. Waer nit
dat gespeurdt wordt eē zonderlinge voozigtig-
heid Gods int hand-habē vāde Roomsche Stoel.

Item de kostelikeit van deze Kerckelike
Grootz-steen aengewezen/eerst deur de bekeringe
der Volken; ende daer nae niette-min deur de
Eendzachtigheid der Leeraeren.

Iae wilder iemand dit vyz claerder noch zien bliken/
Die stae met goede stae eens open de Chroniken/
Die van de Roomsche Kerck/en van al 't geen daer in
Gebeurdt is/sijn gedicht: Doozwaer/als ick bebin
Aen d'eenē 3p 't getal van schismen en van twisten/
Aen d'andere de schaer der geenre die deur listen/
Of zucht van geld of eer/gekomen totte staf/
Bekladden d'hoge Stoel/onteerden 't heilig Gzaf
* Vā Petrus d'eerste Paus/met ondeugd vā quaed lebē;
Zoo n kan ick laten niet den Hemel lof te geven
En roupen ober luid met een dankbaerig hart:
Heer Iesvl sijt geloof van hier tot aen 't gestart;
Die zoo getrouw van woord en heilig sijt van werken.
'Ten is niet dan uw' hand/ die 't fundament der Kerckē
Heeft van 't begin geleit/ end' alrijt zoo gestijft/
Dat ook wanneer men twist/ of om de zetel kijft/
Of als de Harders deur quaed leben ons ontstichten/
Men niette-min de toozts noch even claer ziet lichten/
Dooz 't gansche Werde-rond/ vā uw' gepreekte wet.
Lof sy uw' liebe zucht/danck heb uw' stark gebed/
Daer mede ghy 't Geloof kreeg Petri niet te seilen.
't Is zoo: hier quam van daen de overbloed der heilen
Zoo menig alsze sijn/die 't kostelike werk
Verfraijen vā Gods Huis/vercierē van Gods Kerck.
Van hier quam al de tucht/van hier all' d'exemplaren

Van byzome Confesseurs/ende sterke Martelaren;
 Die met de grootste deugd vereerden 't grootste
 Ampt.

Van hier quam 't hete vier/daer Romen mee beblant
 Heeft tot het waer geloof/de Duitschen en de Waelen/
 Wanneerze haer 't verbond des Heeren dee vertalen.

Tae daer en wordt nau Land beschenen vande zon
 Des Chzistelicke wets/'t welk Romen niet en won
 Dooz uit-gezonde last van klouke Predicanten.

Ich laet nu 't koude Noord / ich zwijg nu 't Rijk Le-
 banten;

Wie preekten eerst den Rhijn? wie leerden eerst de
 Maes?

Dooz waer 't was Willibrod/en naer hem Bonifaes.
 Gezonden deze/ van Gregorius de tweede:

En geene niettemin/van Sergius/die mede
 Erst met alzulken naem de eige stoel bezat.

Sulks ook niet lang dooz heen van daer ghezonden
 had.

Sijn tweden Augustijn/ Gregorius de eerste
 Naer England / daer Reptuin / noch met Diana
 heerschte.

Ken zeg gu vorder niet: maer weet dat naevenant

Vaer nau te binden was iet wes in eenig Land

Van Goddelikke haef/ of Chzistelikke schatten/

Of deze rijke Rots en hadd' het haer doen batten.

En waer komt toch van daen (dit dient hier niet
 geheelt)

Vaer pder ketterij zoo onderlingen scheelt;

Vat d'algemeine Kerk verspreit dooz zoo veel volken/

Bepreekt dooz zoo veel taels / bedient dooz zoo veel
 Tolken/

Nochtrans in alles wes 't geloof des Heeren raekt/

Zoo eenzaam is gezindt/zoo enkel is bespreekt/

Vat d'eene niet een haer van d'ander komt te wijken?

Dooz waer een eenig merk/daer Chzistus aē doet blike
 d'Op

d'Oprechttheid van zijn Kerk; ter-wijl de Calvinist
 Zoo lang hy is geweest/ zoo lang ook heeft getwist:
 En noch hoe lang's hoe meer/ deur nieu gevonde keure/
 Van Cammer end' Armin/ zijn lering ziet verscheure.
 Maer weetge waert hem schozt dat hy dus los ghe-
 looft?

Het is om dat hy is een Lichaem zonder hooft.

Het is om dat hy hem van d' Harder heeft gescheiden/

Die Godes zoon belast zijn Schapen heeft te weiden.

't Is om dat hy op Zee verstitend' het Compas/

Wil drijven zonder Roer/ en zeilen zonder glas.

't Is om dat hy te veld den Capitein verlaten/

En Hopmans magt gegundt heeft alle de Soldaten.

Dit/dit is d'oozsaek van zijn onbestierdt gevoel.

Gelijk te weder-zy d'Apostelike Stoel/

Die Christus heeft belast zijn broeders te versterken/

Alleen de eendragt is der Katholiker Kerken.

Hier luistertme nae 't hoofd/ hier trektmen op de sein.

Hier bechtmen op het woord/ van d' opper Capitein.

Hier zietmen nae de baek/ die Christus heeft ontfeken.

Hier houdtmen op de grond/ die niet en hangebzeken.

Hier baertmen op het Roer/ hier zeiltme op het glas.

Hier gaetmen inde wep/ hier eetmen van het gras;

Hier doedmen alles op de Harderlike roede/

Van hem die Godes zoon zijn Schapen gaf te hoeden;

En tot een fundament van 't Kerkelick gebou/

Op zijn grond heeft gegrondt; op datter niemant zou

Bezorgt sijn voor zijn werk / wanneer hy maer ghe-

bonden

Zijn timmeragie werd' op deze Steen te gronden.

En dit wou Amos zoon met zijn voorspoken reene:

Dat op het fundament/ gegrondt zou sijn de Steen.

Dat is/ dat Petrus magt op I E S V S zoeg zou steunen:

Zoo zeer (al zou noch eens Calvijn hier over kreunen)

Dat niemand tot den Heer/ en zou geraken/ die

Door Petrus niet en quam. Want dus ist dat ich zie

Coznelium bekeert/wanneer hem werdt geboden
 Van Jaffa t'zjnder leer/ den Harder te doen noden.
 Zoo dat wel eer te recht van Leo wierd gezeidt:
 Indiender eenen man zoo stout is die hem scheidt
 Van Petro/wiens geloof den Heer heeft willen stijven/
 Dat hy van Gods genae ook zal versteken bliiven.
 De Leeraer spzakh' boozwaer / meer als met dubb'le
 reent;

Want dit was toch boozzeidt aldus van deze Steens
 Dat recht gelijk z' het heil zou wezen vande zielen;
 Zoo ook t'bederf zou sijn van die daer over vielen.
 * Met onbeugd van quaed leven.

Nota. Ten is niet van node dat de Nieu-gezinden/
 zich zoo curieuselicken pijnen int opzouken der zonden
 van eenighe Roomsche Pausen. Alzoo de Katholiken
 hen-luiden de zelve volbodelicken toestaen/ zonder ach-
 terdencken nochtans dat de waerdigheit vande Stoel
 Petri/ daer deur eenigsmis verdonckert ofte vermin-
 dert werdt; maar veel eer verheben ende vermeerdert.
 Als blikende daer uit / dat de zelve deur de poozzigtig-
 heid Gods/ zoo van allen kanten teghens de poozten
 der Hellen gestijft ende ghestarckt is/ dat ze niet alleen
 de uirwenbige verbolginge de Tyannen/ sterteren en
 Schismatiken stand-bastelicken heeft verdragen; maen
 noch deur het quade leven van eenige Pausen zelfs; niet
 bewoghen heeft kunnen worden vande opzechtigheit
 des geloofs.

§ TWEEDE KERF.

Schijftuurlick Betwits/ dat Antichristus een
 zeker man zal sijn: een Jode/ uit het gheslachte
 van Dan/ ende vande Joden aengenomen booz
 Messias. Item dat hy niet komen en zal booz
 den uittersten ondergang van t' Roomsche Rijk.
 Dat

Dat Heliag ende Enoch te zynen tijde verschijnen zullen. Ende eindtelick niet langer als twee en veertig maenden zal heerschen. Welk allez zoo beel past op den Paus van Romen / als een tang op een Varken.

De zeven opgetworpe Teikenen Antichristi / die te pijnne waerd schijnen / overghebaelt ende wederleit.

Maer dit verhoede God. En zekerlick de klacht

Daer op de hoge Stoel van Petrus wordt veracht

Tot Antichristus toe / dunckt my toch al te spytig.

Gelyk de Keiser hier / voor d'eer zyns Harders vlytig /

Met textē vā Schysmair / wel duid' ik heeft verclaerd.

Weg / weg met Antichrist! 'tis nau verhalēs waerd /

Van by den geenen die moedwilliglichen twisten.

Den rechten Antichrist / het hoofd van d' Antichristen

En is maer eene man / die Paulus zomen ziet

Nen't Chersaloonsche volk / een man der zonden hiet /

Een zone des beders / en die te zynder dagen / (gen.

Deur d'aemtocht vā de mond des Heerē werdt versla

Wat past dit op dē Paus / die d'ē naer d'ander komt!

Behalven dat de Schryft ons heeft een tyd genomit

Dat Antichristus sijn pzeijs zal bliben staende:

Te weten langer niet / als twee-en-beertig maenden.

Daer Petrus hoge Stoel nu vijftien hondert Jaer

Bezeten is geweest. ten derden zegt my waer /

Of wie heeft dit gezien dat deur den Paus van Romen

Van boven uit de lucht het vier is neer gekomen /

Gelyk van Antichrist Joannes heeft voorseidt

Men heeft ook in het Huis des Heerē goed bescheid /

Dat Antichrist uit Van een Goed' sal sijn geboren /

En daerom van de Jo'en ontfangen en verkozen

In Christus plaets; al komt hy uit zyn eigen naem.

Maer hoe is op den Paus te duiden dit bequaem?

Die

Die vā de Jo'en gewzaekt/ en noit noch/ by mijn wetē/
 Een Jode op de Stoel nae Petrus heeft gezeten.

Woght hier noch by dat eerst (naer Pauli wijs ver-
 maen)

Het wijsd-beromde Rijk van Romen moet vergaen/
 Cer dat het siode hoofd des boosheids zal verschinen.
 Maer nu zo ziet men noch meer wassen als verdwijnen

De keiserlikke Croon. Besluit ghy voort de rest.

End' ick zal midd' ler tijd u zeggen noch voor 't lest
 Zoo lang Helias noch/end' Enoch niet en komen/

Dat Antichrist geen stoel kan hebben binnen Romen:

En noch veel min gehadt een zulken langen tijd.

En hier mee is Calvijn zijn Antichristus quijt.

De waerheid is te hoog/ en hoe haer komt te heffen

De spijt/3 en raekt haer niet:maer recht gelijk het heffe

Dant sanchende gediert/den Dogge niet en let;

Zoo'n heeft den Ketter ook vā 't schelden niet te bet/

Van dat hy hem vermoeydt/ bezondigt/en behindert.

D' Apostolike Stoel blijft gaef en onvermindert:

Niet anders als een Rots/die van de woeste Zee

Beslagen/niet en wijkt een duym-breed vā haer steer/

Cer-wijl de golven en de baeren op haer bzeken.

Dus breekt ook min noch meer het zeven-boudig teke

't Welck Abacuk ghedroomt heeft op de Roomsche
 staf.

Het eerste is maer wind: het tweede niet dan kaf/

En 't derde belligh schupm/ 't welck van de lucht ghe-
 smeten

Werdt gins en weer/ tot dat het ganschlick is ghe-
 leten.

Deen Abacuk/ neen man! en denkt niet dat de Paus

Hier om een weinig swarts/ daer om een hand vol
 graus

Van schupmers die al-om het heiligste bertreden/

Verlaten zal 't gebruik van d' alder oudste zeden.

§ DERDE KERF.

De gekroonde Myter/Draeg-schoel/ende eer-
biedige Voet-bal des Paus berdedigt. Stijf-
lebigheid der Nieu-gezinden int buygghen bande
knien; teghens de Exempelen bande oude Chri-
sten Keiseren ende Koningen.

Doorzigtigheid Gods int doteren bande H.
Roomsche Kerk / ende andere Katholike Stif-
ten/teghens 't verloop van tijden.

Op-werping teghens de tijdelikke magt der
Kerken/bejegend met het booz-schijft Petri/ende
mette rechte rede/als datmen God niet tenteren/
maer zich zelven helpen moet/ om van Gode ge-
holpen te werden. Welk op-sonder kracht
heeft teghens de Nieu-gezinden/nae wiens opi-
nie/alle de Mirakelen/terstond nae de Apostelen
tijden/t'enemael op-gehouden hebben.

'Tis meer als duizend Jaer/ dat hy om 't grijze hoofd
Nu draegt een gulde Plaet twee-bondelik geklooft;
En nu hy wilen ook een hoed/ die met drie Kronen
Het drie-der-hande Rijk des Heeren kan vertoonen.

Van d'eige zelve tijd/en van noch langer mee
Gebruikten hy 't gestoelt/ nae d'oude Roomsche zee/
Daer in men was gewoon te dragen op de schoeren/
Den geenen die zich nu in Roetsen laten boeren.

Wat nu d'eerbieding raekt die 't Christen volk hem
doet

Door 't buygghen bande knie/oft kussen bande voet:
Dat is zijn Ampt wel waerd / en zulks verdient den
zegen
Die hy de goe Gemeent gheeft van zijns Meesters we-
ghen/

Deurt

Deurt teken van het Cruis/ geslagen over hem.
Maer 't Zwingliaensche school (indien ick immers
ken

Te degen de gewoont van haer gepleegde zeden/
Ter wijlze ook vooz God nau buigen haere leden/
Wat wonder ist dat zijt dan weigeren te doen
Ter eeren vande knechts/ die Godes Schapen hoent/
Van 't Katolijk gezin/ die nae de werken tuigen/
Te zaemen hangen schier met kruipen en met buigen/
Beknielen niet alleen den oppersten Prelaet/
Maer ook de minste Paep/ die vooz de Autaer staet/
Of inde Diecht-stoel zit; om dies-wil dat ze meinen
Haer groot te maken met haer zelven te verkleinen:
En weten dat de Schzift hen opentlicken leert;
Die u/ die my versmaedt; die u/ die my vereerd.
Wisdien en was de Paus ook immermeer zoo slecht
niet/

Dat hy/ die hem doorgaens bā Godes knechten knecht
hiet/

Benbaerden zou de eer in eigene persoon/ (Croon/
Die hem ghedaen wierdt om zijns meesters hooghe
't Was deze daer het oog op hadden de Justinen
End' in het Fransche Rijk de Carels/ de Pippinen
End' andere met hen/ als z' haer gekroonden Hoed
Afleggende/ den Paus nu vielen eens te voet/
En nu hy wilen eens haer lieven dienst besteden
Int leiden vande Wuil/ daer op hy quam gereden.
En wie kon deze eer hem qualick nemen af/
Ten aenzien van zijn Heer/ en van de grote staf/
Die aen zijn hand gereikt/ hem des wel maekte waer-
dig.

En Ambassaedt doet wel/ end' is hy van hoobaerdig
Te hieten/ als hy nae zijns Konings adel/ tracht
Te zitten op zijn plaets/ te werden hoog geacht.
Dus doet den Harder ook. Jae met veel groter rede/
Al zoo 't gemene best van all' de Chzisten leden

Van

Van 't hooft te hangē schijnt. byzonder zo wanneer
 Men d' eerste liefde/ die het Chzisten-dom wel eer
 In d' opgeleide pligt haers wezens plag te houden/
 Nu ziet hoe langs hoe meer vervallen en berhouden.
 En dit was Gods beschik/ (ken twifel daer aen niet)
 Die alle d' eeuwen peilt/ end' elcke stond dooz-ziet/
 Dat hy zjn kerk boozzag/ alleen niet mette Roede/
 Maer op een quaden dag ook met alzulke goeden
 Van rykdom en van magt/ als oozber waeren/ om
 Te styven het gezag van zjn gebouden Dom.
 En dit was dat my flus uitnemelick behaegde
 Int Keiserlick bescheid/ als Abacuk beklaegde
 Den rykdom vande kerk. boozwaer de Marhabeen
 Versterkten met haer zwaerd niet weinig deze reen.
 By namen numen heeft by boozschzift kunnen merken/
 Dat aen den Duitschen Ryn/ veel Bisschopliche kerke
 Dooz Luthers ketterp/ nu zouden leggen plat/
 En hadden zy het zwaerd niet by de staf gehadt.
 't Is zoo: het oude Crier/ en 't Agrippynse Ceulen
 Liep nu al inden haem van Maertens malle meulens
 De ketterp hadt nu tot haer volkomen wensch
 't Herbipolynse Stift/ en 't wyjd-beromde Meng/
 Hadd' hem den wizen Raed des Hemels niet beneven
 Den Bisschoplichen Hoed/ den staelen Helm gegeven.
 't Is deze/ daer deur God/ die alle dingen doedt
 Van end' te ende sterk/ en tusschen beide zoet/
 De kercken heeft gestijft/ de Templen heeft behouwen
 Die hy dooz Bonifaes/ en Wilboord heeft doē bouwē.
 Ghy zult my zeggen: hoe? en stondt dan haer geloof
 Op Gode niet zoo vast/ dat hy haer wel van roof
 Beschermen kon/ ten waer zy niet gestaelde handen
 Het uitterlick geweld weerstonden der dianden?
 In-sonderheid nae-dien men nergens noch en leeft/
 Dat by d' Apost' len zulks beouffendt is geweest.
 Maer wel dat zy de magt der Heidenen verstreben
 Dooz pynen dieze le'en/ en wond'ten dieze deden.
 Maer

Maer liebe ! die dus spreekt weer-spreekt uw' eigen
wet.

Of zegt my eens waerom ghy Beso;meeders niet
De wonder-daden spot ? end' als de Katholiken
U pozen met goe re'en uw' zending te doen bliken
Die buiten d'oorde is/met eenig wonder werk/

Zoo slaeset inde wind; en zegt dat Godes Ierk
Niet dan in d'eerste tyd van Christus twalef Bodem
Mirak'len had van doen/en teik'nen had van node.

Maer die de Colken nu tot wonder-daden vergt/

Dat hy den Hemel quelt/en Godes genade tergt.

End' hier mee gaedy hoorst/en preekt van boven neder.

Maer waerom stiert ghy dan den Katholiken weder

Tot teikenen alhier ? en wilt dat z' haer alleen

Behelpen niet gedult/en weeren niet gebeen/

Wanneer men haer bebeurt. Deen Abacuk! nee maet sel

Ghy en krijgt de goed' Vzaen / zoo ver niet met een
praetse/

Dat hy verlaten zal om Luther of Calvijn/

Het geen hem eertijds gaf de grote Constantijn.

Hy weet toch al te wel van wien/en waer hy lhen;

En waer hy somtijds moet zijn kinderen kastijen/

Als haer verdraeide wil/ontrust zijns Heeren Quis.

De alder-eerste Paus verdraug het roode Cruis:

Maer weet ghy wel van wien ? door zoekt / het was
een Heiden.

Jae om dat hy hier in zou leeren onderscheiden/

Zo lees ick/met goed blyk/als dat hy op zijn woord

Wel man en vrou gelijk/doen steken heeft de moord.

Maer dit was een paer volks/ twelck deur den Doop
verbonden

Men Christo / van zijn Ierk was straf-baer door haer
zonden;

Om in de Christen tucht/te houwen 't Christen volk.

Onthoudt vry desen Text / sijn man ! en vzaegt uw'

Colk

Ezechiel/

Ezechiel/wanneer het hem eens komt gelegen/
 Of hy te hebben meint/iet redeliks hier tegen?
 End' ingeballen jae: dat hy van lid te lid
 Zijn Grieven stel/ nids dat Dabaen in zijn bezid
 Noch blijven zal/tot dat hy of met wonder-werken/
 (Geljk hy werdt verzocht)zjn zending komt te sterke;
 Of zeker doe te niet/wel tot gemeene spot/
 Het oude spreek-woord: helpt u zelfs / zoo helpt u
 God.

Het komt een Chzisten toe/nae Bpbel en nae rede/
 Althd zjn best te doen: en die't ook niet en bede/
 Zou handelen als of hy God tenteren wou.
 De spjys is booz de nood/de haerd-stee booz de kou/
 Het water booz den dorst/den olp booz de zweren;
 En al die't stout geweld zijns viands af wil weren/
 Moet wezen op zjn hoed/ en doen zoo veel hy kan.
 En dit gedaen zoo mag/ jae moet een red'lik man
 Het geen hem noch ghebreekt / van Gods ghenae be-
 wachten:
 Maer nae geen spjys te zien/of nae geen vier te trachte/
 Het water te weerzien/den olp te versmaen/
 En zjn verweer alleen op God te laten staen/
 Ter-wyl men hem booz-zien noch kan met eigen han-
 den/
 Tot nut van zjn behouf/ of stut van zjn vianden;
 Verdient wel datmen ljd/ het geene datmē draegt/
 End' in zjn zwaerste nood van niemant werd be-
 klaegt.

§ VIERDE KERF.

De rijkdom bande Roomsche Stoel/ nae-der
 bewezen uitte Ambitie bande Heidensche ende
 alder-edelste Romeinen/die nae de zelve snakten.
 Gelijkenisse tusschen de Nieu-ghezinden/ be-
 smalende den Paus met het herkelicke inkom-
 men;

men; Ende den Wolf / bekrjttende den Harde-
met zijn honden.

Nota. Deur 't vuil beblakte bel/wordt hier ver-
staen N. Machiavellus, Florentijn, Die met zijn
schadelicke bouken/ zijn Vader-land geweest is
tot grote schande/ ende veel Princen tot bederf.

Vande Eerbiedigheid ende Boetvaardigheid
Theodosij, op de berispinge van S. Ambrosius/
ziet Ruffinum lib. 2. c. 18. Paulinum in vita S. Ambro-
sij. Augustinum lib. 5. de Civitate. c. 25. Ende Am-
brosium zels. Epistola 28. ad Theod. & in funere
Theodosij.

Dan dit's niet dan te veel van deze zaak gesproken.

Hadd' ik een ding alleen gezeidt ich had gebroken

W' ongerijmt beklag van 't Pauselicke goed.

Leest maer de Stridonees en ghy sult worden broed
Hoe dat te zijnder tijd (let wel op dit exempel) (pel/
Wanneer naer uw' beken noch gaef was Christus T.

Een edelste Romein met naeme Pretextaet/

Zeer loffelick beromt/maer die een groten haet

Hadd' op de Christen wet end' alle Christen menschen/

Om 't Pauselicke Ampt plag zonderling te wenschen.

Maer tot geen ander end/midts dat hy ydel was/

Als om den grooten naem/end' om de rike kas/

Die met de Bisschops-stok/ te zaemen was te winnen.

En namentlick als hy zich eens had laten binnen

By Damasum den Paus/ die hem met heug vermaet

Van vaste reden zocht het Christdom aen te raen/

Dat hy voor andwoord gaf/begerich na de kist; (st.

Rupmt my de Roomsche stoel/End' ik werd huijde Chri.

Dus hy. besluit dan by/dat nae-venant de maeg

Ook wezen most den brok/ daer op hy werde graeg.

Pu zal ich met verlof ook een Conclusy maecken:

Indien het grote goed de Pausen niet doen laken

En

En kon in d'oude tijd/waerom zal Innocent/
 Of die nu zit Dybaen/om min of meerder rent/
 Nu Godes vband sijn/of Antichristus wezent
 Voorde Dziend! het gaet met u by nae gelijk wy lezen;
 Dat wilen eens de wolf verhongerdt op de prop/
 Weim beins de een bestand te maken mette kop;
 Nids datze lieten gaen den Harder/en de Honden.
 t Sijn dezen/spzak het hier/die u van zoo veel wonden/
 Als ghy tot noch toe lijdt/de oorzaak sijn geweest.
 Ik Vermag de Harder niet/Ik haet het basset beest
 Maer u die Schapen sijt/bemind ik al mijn levē. (beve
 Gh'en hebt niet meer t'ontsien/gh'en houft niet meer te
 Voor my of mijns gelijk/verzet maer vā haer plaets
 Den Harder en den Hond/ en wy-lup blijven maets.
 Wat dunkt u/ was die peis wel raetsaem t'accepteren?
 Zoo'n ist noch min noch meer geraen voor t'huys des
 Te late haer Pastoor/noch voor de deze mee/ (Heerf
 Op een bebeins de hoop van aengebode vree/
 Het Kerkelicke goed te ruimen of te wijcken.
 Want dit gaf hem den Heer om d'opgeblaze Rijcken
 Te houden in bedwang van vaderlik gezag.
 Helas! de Schepter is nu niet gelijkze plag.
 Het vuil beblakte vel/ t' verwijt der Florentinen/
 Heeft ons nu deur sijn les/te hoofschier doen verdwijn
 De zucht van Constantijn en d'eer van Theodoos.
 Al waer nu schoon Dybaen verandert in Ambroos/
 Men weet niet of hy ook wel eenen Prins zou binden/
 Die hem nu met zyn woord zou willen laten binden
 Gelijk als deze dee/wel eertijds te Milaen.
 t Is nu Raison d'estat die voor de rest moet gaen;
 Al zoumen t'Autaer Gods/daerom ook neer doe leggē.
 Van wat dat hier van is; Ich heb wel hooren zeggen
 Die par raison d'estat t'geloof is tot een quel/
 Zal par raison d'estat ook varen inde Wel.
 Wat nu de rest belangt van Antichristus teekens/
 En dunckt my voorts niet waerd te wezen een woord
 sprekens.

Te min/alzoó de tijd end' arbejd gaet te looz/
 Daer geen opset en schijnt te wezen van gehooz.
 End' of wp schoon hier op/noch langer bleven twisten/
 En ghy noch eben zeer den Paus bleeft Antichristen;
 Zoo zoud' ik/wel te recht bewogen dooz uw' spijt/
 Verwecken niet dan gal/en quisten niet dan tijd.

§ V I I F D E K E R F.

Bier verzekeringen. Te weten/

Eerst/ dat Petrus van Christo gesteldt is tot een algemeinen Harder van alle zyn Schaepen.

2. Dat Petrus de Bisschoplike Stoel van Romen tot zyn dood toe bezeten heeft / ghelyk hier boven bewezen is inde derde handeling.

3. Dat deze alghemeine Magt Petri aen de Bisschoppen van Romen/als wezende zyn wet- tige Successors gebleven is/bewezen mette re- de van Successie/ midsgaders de ghetuigenissen der Griekse Vaderen; ende namentlick de ver- claringe vande oude beschreven Rechten/ L.Red- dentes honorem C. de Summa Trinitate & fide Ca- tholica.

Geboelt ghy wat u lust. Wp my/daer sijn vier zaecken/
 Die my de Roomsche Stoel doen kennen tot een Baer-
 ken/

Daer op dat zeilen moet/al die ter haben tracht.

Het eerste is de last van d'algemeine magt

Die Petro is gegundt/om/sonder t'onderscheiden
 Van d'een of d'ander kust/zijn meesters Wee te weiden.

Het tweede is dat hy nae't zekere geboel

Der Vad'ren binnen Room/de Bisschoplike stoel
 Een langen tijd bezat/ tot dat hy daer ter stede
 Liet hangen aen een Cruys/ zyn deure-geboozde leden;
 De

De boeten nae de lucht/en 't grijsze hoofd om neer/
 Tot mindering zijns zelfs/en gloyp van zijn Heer.
 Het derde volgt hier uit: nae dien te Room gebleven
 Zijn Stoel is en zijn Staf/dat Christus die gegeven
 Heeft aen zijn Volgers/die naer hem gekomen sijn.
 End' of my dit besluit of Luther of Calvijn
 Onthennen wou/zou vragh ick hen ter goeder trouwen:
 Of Christus dan zijn woord geweigert heeft te houwen/
 Dat hy tot 's werelts End/zou bliuen by zijn kerk?
 Och! hy en seilde noit; zijn waerheid is te sterk.
 Doch hy en wou alleen niet vooz een weinig Jaeren
 Die Petrus leven zou/zijn kinderen bewaren/
 Tot styving van geloof/en bozdering van tucht.
 Wie zou dit schriben toe zijn Vaderlike zucht?
 Neen; 't geen hy Petro gaf/dat heeft hy hem gegeven
 Om in zijn Successors/naer hem te blyuen leven/
 Zoo lang hier duiren zou zijn dier gekochte erf.
 Dit brengh de reden mee van 't wettige besters:
 En sonderling in 't stuk van kerkelike staten.
 Als Marcus aen den Pyl/zijn zetel quam te laten/
 En Jacob inde Stad/daer wijlen onzen Heer
 Gekruist wierd/quam de magt van haer gheruinde
 eer/
 Weer-om van hand te hand/aen alle die Prelaten/
 Die in de zelve stoel/nae d'een of d'ander zaten.
 En dit is nae-benamt in alle kerken Gods.
 Hoe zou de Roomsche dan/ die d'onbewoge Rootz
 Geballen is te beur/alleen hier in gebreken?
 Neen; dit gaet al te vast. end' al en kon ick spreken
 Hier niet een enkel woord/zou roupt het d'eige zaek.
 End' of hier even-wel de onbeschaemde haek
 Van eenig sijn gezel/zou tegens willen woelen;
 Zoo stoffick mijn bescheid met het gemeen gevoelen
 Der Leeraers/ die van ouds geloofden dat de kerk
 Van Rome / was de grond van Gods gheboude
 Werk.

Ich gae hier nu voor-by al willens de Latinen;
 Op datze u uit zucht te tuigen niet en schijnen/
 Als wezende quansuis het Kerkelick gewigt
 Daer onder datze staen/te vorderen verplicht.
 De Grieken die nu schier van seven hondert Jaeren
 Jalours sijn bande Stad/ die zullen bet bewaren
 Het recht vā Cephas Huus. Och! met wat groter lof
 Verheft wel Ireneus 't Apostolike Hof? *
 Hooft/dus spzāk hy rondt uit: het is de Kerk vā Romē/
 Om 't opperste gezag/daer alle Kerken komen
 Dee moeten ober een/ dier sijn in 't Werdsche rond.
 Dit is de grootste toech; en/zoomen weet/gegrondt
 Van Peter en van Paul. zoo dat wy met goe reden/
 Voor 't Bisschoplik gebolg/ van dier tijd af tot heden/
 Gebleven in die Stoel/beschamen all' de geen/
 Die op haer nieuwe zin/het oud geloof vertreen.
 Dus hy: En meer daer toe/'t welk hier te lāg zou wezē
 Te stellen op 't papier. ghy meugt het zelsa gaen lezen.
 't Staet in zjn derde rol/end' aen het derde hooft.
 Maer op dat ghy te bet/'t geē hy hier leerd/geloofs
 Zo ziet ook all' de rest/gh'en houft maer in haer boukē/
 De blad'ren om te slaen/ de plaetsen op te zouken/
 Die ick tot u gerijf al-hier om t'eer gedaen
 Te hebben/mette pen u heb doen wijzen aen
 End' als ghy hebt gezien Gregoor van Naziansen/
 Cyrillum/Epiphaen/Joannem van Bpsansen.
 Bazyl/Theodozeet/den groten Athanaes/
 En die ik wel eerst genomit mogt hebben S. Ignaes/
 Zoo vougt daer by voor 't lest/ of bidt de Advocaten/
 Dat z'u in hun Comptoir/ eens gins en weer toe-laten
 Te openen het bouk 't welk Codex is genaemt.
 En maakt des Keisers wet/ u dā noch niet beschaet/
 Zoo geef ik't met u op/ als met een die bezwozen
 Het Zwingliaensche Les/ zjn rede heeft verlozen/
 En met de rede/ook de schaemte t'eenemael.
 Gaet ziet daer in 't Latijn/of in de Griekse Tael/
 Daer

(Daer 's Keisers eighen hand die wet in heeft gheschreven)

Wat naem dat hy den Paus van Rome heeft gegeven.

En was hem niet genoug gezeidt te hebben/ dat

Hy altijd zocht t'ontsien de stoel daer hy in zat/

Als sijnd' Apostolgh/maer ('tgeen hier staet te merken)

Dat zijn Cerwaerde was het hoofd van aile Kerken.

En wat was dit toech voor een Keiser/die dit schreef?

Justiniaen den Dorst. En dit eens ziende, bleef

Ich ganschelik verschrikt in d'onbeschaemde leugen

Van hem die zeggen dorst/ dat Rome het Vermeugen

Van 't Kerkelicke hoofd door Phocas alder eerst

Gekregen had; nae dien Justiniaen geheerscht

Schier tachtig Jaeren heeft eer Phocas wierd ghebozen.

Des merk ich dat Calvijn/als wel beducht hier bozen/

En nagel heeft gezogt te binden voor dit gat.

Hy kent dan dat wel eer de Roomschen Bisschop zat

In d'alder eerste Stoel/ als inden waeren Tempel:

Maer dat de zelbe is gevallen/nae 't exempel

Van Salomons gebou; t'sint dat in Antichrist

Verkerende den Paus/de waerheid heeft gesplift.

* Ireneus lib. 3. cont. hæres. c. 3. Maxima, & antiquissima, & omnibus cognita, à gloriosissimis duobus Apostolis Petro & Paulo Romæ fundata & constituta Ecclesiæ, eam quam habet ab Apostolis traditionem, & Annunciatam omnibus fidei, per successiones Episcoporum pervenientem usque ad nos, indicantes, confundimus eos qui quoquo modo, vel per sui placentiam malam, vel vanam gloriam, vel per cæcitatem & malam scientiam, præter quam oportet, colligunt. Ad hanc enim Ecclesiam, propter potentiorē principalitatem, necesse est omnem convenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt undique fideles; In qua semper ab his, qui sunt undique, conservata est ea, quæ ab Apostolis est, traditio.

Gregorius Naziansenus. In carmine de vita sua.

Cyrillus Alexandrin. Epist. 18. ad Celestinum Papam. Petit à Celestino, num velit cum Nestorio, ad tempus adhuc communicari, an vero deinceps ab omnibus vitari?

Epiphanius Hæresi 68. quæ est Meletianorum: Ursacius & Valens pœnitentiam agentes, una cum libellis profecti sunt ad Beatum Iulium Romanum Episcopum, pro ratione reddenda de suo errore ac delicto.

Ioannes Chrysost. Epist. 1. ad Innocentium Papam: Obsecro ut scribas, quod hæc tam inique facta non habeant robur; Illi autem qui inique egerant, pœnæ Ecclesiasticarum legem subiaceant.

Basilii in epist. 52. ad Athanasium. Visum est consentaneum scribere ad Episcopum Romanum, ut videat res nostras, & Iudicij sui Decretum interponat.

Theodoretus. In Epistola ad Leonem Papam: Ego Apostolicæ vestræ Sedis expecto sententiam, & supplico atque obsecro vestram Sanctitatem, ut mihi opem ferat iustum vestrum & rectum appellanti iudicium, & jubeat ad vos accurrere, & ostendere meam doctrinam vestigia Apostolica sequentem. Et in Epistola ad Renatum præbyterum Romanum. Spoliarunt me Sacerdotio ejeceruntque ex civitatibus, neque ætatem in religione exactam, neque canitiem reveriti: Quamobrem te precor, ut Sanctissimo Archiepiscopo Leoni persuadeas, ut Apostolica utatur autoritate, jubeatque ad vestrum Concilium adire. Tenet enim Sancta ista Sedes gubernacula regendarum cuncti orbis Ecclesiarum.

Athanasius. Epist. ad Felicem Papam. Ob id vos, Prædecessoresque vestros Apostolicos videlicet Præsules, in Summitatis Arce constituit, omniumque Ecclesiarum curam habere præcepit, ut nobis accurratis.

Ignatius. In Epistola ad Romanos. Ignatius Ecclesiæ Sanctificatæ quæ præsidet in Regione Romanorum.

§ SESTE KERF.

Vierde verzekering. Dat de Stoel Petri niet ballen en kan in Ketterij ofte eenighe ongelobigheid. d'Argumenten ter contrarien/ ghenomen witten bal van Israël inde daghen Helix: Ende bande gansche Synagoge/onder Caiphaz claerlick gesolbeert.

Maer hier op dien ick hem(en kom nu tot de vierde Verzekering by my) dat eben dus schoffierde

De Katholike Kerk/in Afriza/Donat

In Augustini tijd; mids dezen zoo en staet Ons anders niet te doen/om Gods Wps te vertalen/ Als t'zeggen dat het hem niet by staet op te halen

Een ketterij/ die eens by d'Ouders is verdoemt.

Hoe hoog dan iemand ook hem bande stoel beromt/ Woedt hy een oude Sect te prediken bevonden/ Zoo is zijn leering valsch/al sprek hy met tien monden.

Want anders waerder noit iet zekers in Gods Kerk.

Wp stellen dan Calvijn met Augustijn te werk/ En meinen dat de Pen die d'oude Donatisten Verwon/wel magtig is de nieuwe te verquisten.

Ver-halben wp bevizjdt van 't wistige gewoel/

Ons hondē aen het woord 't welk Petro en zijn stoel Van Christo is beloofst: als dat te geender stonde t'Gheweld van d'Welsche Doozt haer dzinghen zou te gronde.

Is nu de Kerk vergaen/zoo zegt by dat haer Godt

In zijn beloften heeft bedrogen en bespot.

Maer dit luidt al te hard in Christelike ooren.

Dat Israël verbiel/en dat wel eer verlozen

Den Joodschen Tempel ging/ en komt hier niet te pas.

Want weet vooz eerst/ dat die niet al gemeen en was/
 Gelijck als nu wel is den Tempel banden Chzisten.
 End' of schoon doen ter tijd de tien geslagten misten/
 Zoo'n doolde eben wel daerom noch Juda niet.

Jerusalem hiel ste'e/en Gods genade liet
 Daer noch int openbaer/deur Priesterlike handen/
 Op 't Heilige Dutaer het Heilig offer branden.

End' eindtelick men trok noit bundig argument
 Van 't Oude/totte stand van 't Nieuwe Testament.
 Want God beloofde noit aen Moises dat zijn muiren
 Tot 's werelds einde toe volstandig zouden duiren:
 Noch dat de Welsche Poozt daer tegens noit en zou.
 Dit weldaet was ghespaerdt vooz 't Chzistelik ghe-
 bou:

Gelijcken by Matens wel opentlick kan lezen.
 De Synagoog en kon ook altyd in haer wezen
 Niet blyven/min noch meer als Agar de Slavin
 Maer vooz een tijd en bleef in Abrahams gezin.
 Men gaf haer wat probands/helas! van tarwe krup-
 men/

En daer wat waters toe: de reste mostze ruimen/
 Daer Sara haer Meesters en Abzams echte Vrouw/
 Met Isak haeren zoon/altijdt in blyven zou.
 Want 't is al-om 't gebzulk dat Slaven niet en erven.
 Iae recht gelijcken ook de schaduw' ziet versterben
 En rupmen uitte lucht/ zoo zaen de Morgen komt;
 Zoo gingt ook mette Wet. Die des te recht genomt
 Een armoed'/ een gebrek/ een slaef werdt end' een dui-
 ster

Op 't licht geleden van de Chzistelike luister.
 Zoo dat met groot gelijck het onvolmaekte werk
 Most wijcken vooz de Stand vā eē volmaekte Kerck.
 Maer deze eens geboudt/ en met zoo rike heilen
 Doozien/ en kan noch nu noch nimmermeer niet seilen
 In 't geen 't Geloof belangt. En dit's by my zo vast
 Als Godes waerheid zelfs/ die dit dus heeft belast.

Ick

Ich bin toch al te claer de woorden ons **B**ehoeders
Wanneer ghy eens bekeerd zult sijn / zoo slarkt uw
Broeders.

Want ich voor u gebe'en hebb' / op dat uw' geloof
 Te seilen niet en kom. En wie zou vaster proef
Hoch eischen voor de **S**toel / daer in dat heeft gezeten
Die **I** s v s tot een **S**teen gemaakt heeft en geheten/
Omdat hy 't grote **W**erk van 't **B**azareens **B**ebou
Wanneer het dzeigde val/ van val bewaren zou!

* In Africa Donaet. Not. Donatus/ daer de **D**ona-
 tisten den naē van voeren/ is een **S**chismatikh **B**isschop
 geweest van **C**artago. Lerende onder anderen dat de
Kerk **G**ods niet en bestondt dan uit **R**echtbaerdigen.
Item dat de zieneliche **K**erk / door de gansche wereld
 vervallen/ ende alleen in een houkje van **A**frica gheble-
 ven was. Dat alle de **K**atholike **B**isschoppen **P**hari-
 zeen waeren/ Ende inzonderheid de **S**toel van **R**omen/
 een zetel van **P**estilentie. Dit alles getuigt ende weder-
 leit den **H**. **A**ugustinus lib. 2. contra Petilianum. cap. 51. &
 61. lib. 3. c. 40. & epist. 163. Ende alzo **J**oannes **C**alvi-
 nus nu in deze onze tijden/ de zelvige dolingen vernieut
 heeft/ zoo is nodeloos inde wederlegginge van dien on-
 zen tijd te versliten; maer binden ghedaen werk by den
H. **A**ugustino.

§ SEVENTE KERF.

Dat van alle de **P**alen des werelchs de **R**oom-
 sche **S**toel altijd beraed- slaegt / en geconsuleert
 is geweest op de geschillen des **G**eloofs; blikende
 behalven de getuigenissen der **G**riekse **V**aderen/
 hier boven geallegeert / by de verclaringhe van
S. **H**ieronimus ende andere heilighe **A**fricaen-
 sche ende **L**atijnsche **B**isschoppen.

Des bind' ik dat altijd de **V**arders bande **K**ercken/
 Als werende wel wie hen toe quam te verstercken/

Ook bande leste strand van 't uitterste Climaet/
 Naer Romen schreven als aen d'opperste Prelaet:
 Om op zijn groot onthiet verzekering te krijgen
 Van 't geen hen God bebal te spreken/of te zwigen.
 Het blijkt wel aenden bries/ die eens de Stridonees
 Dit Palestina schreef aen Damasum/ uit breef
 Die hem het Griefse woord ^{in d'oor} aen dede.
 De wijste Leeraer met zijn wijsheid niet te brede/
 Noch met het and woord der Prelaten van dat land;
 Iae van Paulinus zelfs/ wiens opgeleide hand
 Hem Priester had gewijdt wel eer t'Antiochjen:
 Dit en noch meer daer toe/ zegg' ick/ gestelt ter zien/
 Bezjaegt van over Zee/ door brieven Paus Damas-
 maes:

Of hy toelaten mogt/ den naem van Hypostaes?
 Maer weetse om wat reën t' Men speurt het uit zijn
 woorden.

Het was om dat hy van de Priesterlike oorde
 De hoogst' end eerste was: En zonderling om dat
 Hy in de zetel van d' Apostel Petrus zat/
 Men wien dat Godes zoon de opzigt had bevolen
 Der broed'zen/ alser breef zou wezen van te dolen.
 't Was om dat hy het sout: 't was om dat hy het
 licht

Des werelts was; en dat op deze steen gesticht
 Was 't Christelike Hups/ daer in het Paeslam eten
 Most/ al die niet en wou van Gode sijn vergeten:
 't Was om dat dit de Ark des waeren Noes was;
 Daer buiten dat men most verzincken inde plas
 Des zond-bloeds; en dat hy des Heerē goed bewaerde.
 Zoo datze stroiden all' die met hem niet en gaerden.
 't Was eindtelicken om (en hier mee ist genoeg)
 Dat hy de scheper-stok vā Christus Schapē dzong:
 Daer onder dat hy ook als een wou sijn gerekent.
 Doorwaer een treff'lich schzift/ en waerdig om ghete-
 kende

Te werden/tot bewijs hoe d'eerste Kerk ge-eerd
 Den geenen heeft/ die nu Geneden zoo schobbeert.
 Want recht als deze sprek/ zoo wast gemeen geboelen
 Van alle Leeraers; ja van alle Bisschop-schoelen
 Dooy't gansche Werden rond: gelijk hier deze Aijst/
 Die k van haer namen geef/u claerlik bewijst.

L I I S T

Van de Tijtelen, ende Eer-namen die den Paus van
 Rom en plegen gegeven te worden vande alge-
 mene Concilien, en Heilige Vaders.

d'Eerste/ Papa, dat is Vader. Dus noemt hem Sinte
 Ignatius Martelaer Epist. ad Mariam Zarbensem. Et
 Concil. Chalced. Act. 16.

2. Pater Patrum. Dezen Cijtel gheeft Stephanus
 Mert-bisschop van Cartago aen den Paus Damasus
 in zekeren bries die hy aen hem schreef uitten naem van
 drie Africaense Concilien/ met dit op-schrijft: Beatissimo
 Domino, & Apostolico culmine sublimato S. Patri Patrum
 Damaso Papa. Vader der Vaders.

3. Pontifex Christianorum, dat is/ Bisschop der Chri-
 stenen. Dus Eusebius in Chronico Anni 44.

4. Summus Pontifex. Dat is/ Opperste Bisschop. De-
 sen naem ghebrijkt de dooy-genomde Stephanus ter
 dooy-schrebe plaetse. Item Gregorius lib. 1. Dialog. c. 4.
 Anselmus lib. de Incarn. verbi, in Praefatione ad Urbanum,
 Bernardus in omnibus epistolis ad Romanos Pontifices. Hier-
 onymus in Praefat. Euang. ad Damasum.

5. Princeps Sacerdotum. Dat is/ Prince der Prieste-
 ren. Vide Epistolam Valentiniani Imp. ad Theodosium, quae
 habetur ante Concil. Chalced. Tomo 1. Conc. Beatissimus
 Rom. urbis Episcopus, cui principatum Sacerdotij super om-
 nes Antiquitas contulit. Et Prosp. lib. 2. de vocat. gentium
 cap. 6.

6. Vicarius Christi. Dus noemt S. Bernardus den
 Paus

Paus Eugenium lib. 2. de Considerat. Et Concil. Lugdunen-
se Gregorium decimum. Cap. ubi periculum de Elect. 6.

7. **Caput Ecclesiz.** Dat is / het **hoofd der Kerken.**
Dus wordt de **Paus Leo** ghesieten van't Concil. Chal-
ced. in Epist. ad Leonem. Et ibidem Act. x. **De Roomsche**
Kerk het **hoofd** van alle Kerken. vid. S. Gregor. lib. 11.
epist. 42. epist. 54. & in Psal. 4. poenit.

8. **Fundamentum Ecclesiz.** Dus noemt **S. Hieronymus**
den **Paus Damasus**. Epistola 57. Super hanc Petram æ-
dificatam Ecclesiam scio.

9. **Pastor Ovili Dominici.** Dat is / **Herder** van de
Schaep-hop des Heerē. Amb. epist. 81. ad Siricium Papam.

10. **Rector Domus Dei.** Dat is / **Regierder** van 't **Huis**
Gods. Idem Ambros. 1. Timoth. 3. Domus Dei est Ecclesia,
Cujus hodie Rector est Damasus.

11. **Custos Vineæ.** **Bewaerder** van de **wijngaerd.**
Conc. Chalced. in epist. ad Leonem. Insuper contra ipsum, cui
vineæ custodia a Salvatore commissa est, id est, contra tuam
Apostolicam Sanctitatem, extendit insaniam.

12. **Præsul Apostolicæ Sedis.** Dat is / **Bisschop** van de
Apostolische Stoel. Vide Augustinum epistol. 106. & epist.
162. Et Bernard. epistola 190. Ad Innocentium.

13. **Episcopus Universalis.** Dat is / **algemene Bisschop.**
Ziet het Concil. Chalced. Act. 3. ende zult daer vinden
drie verscheide **Griekse** zeind-brieven / alles beginnen-
de met dezen **Tijtel.** Sanctissimo & Beatissimo Vniversali
Archiepiscopo & Patriarchæ Magnæ Romæ Leoni. Zulkis
dat nader-hand **S. Gregorius** lib. 4. epist. 32. weigeren-
de dezen **Tijtel** / verstaen moet worden 't selve gedaen
te hebben / of in zoodaenighen zin / als of hy alleen **Bis-**
schop waere geweest over de gansche wereld / ende alle
d' andere **Bisschoppen** / niet dan zijn **Vicarissen** / of zeker
tot meerder cautele / ende uit ootmoedigheid / om des te
beter neder te houdē de verwaentheid des **Patriarchē**
van **Constantinopelen.** Mids welke hy ook achterliet
den naem vā **Heers-bisschop** / en **Patriarch** / niet anders
van

van dier tijd afschijnende als Bisschop / en knecht der
knechten Gods. vid. Ioan. Diac. in vita Gregorij lib. 2. c. 1.

5 ACHSTE KERF.

Wozdt berzocht aenwijzing van tijd / wanneer
de Roomsche Stoel gheballen ; ende wat Paus
den eersten Antichristus geweest is?

Wat zegdp sijn Bezel van deze grote Mannent
En dunct u niet dat zp met Romen t'zamen spannen/
End' uw' verwaede mond / daer mee ghp bast en bjt
Op Petrus hoge Stoel / veroordelen van spjt.
't Is zoo / en hier en gelt niet tegen / 't geen te zeggen
Gewoon sijn die den Text u op zjn Beus uit-leggen
Als dat de Roomsche Merk in 't eerste / wel is waer /
d' Apostels Stoel geweest zou sijn vijf honderd Jaer:
Maer nae-der-hand dooz stof van menschelike bondt
Verandert in het Hof van d'eige Man der zonden.

Want dit is nu weer-leit dooz d'onbewoge Rootz;
Daer tegens dat de Wel / gelijk de woorzen Gods
Me'e brengen / nimmermeer zoud' hebbē te vermeugen.
Zegt dan: of dat uw' Heers beloften niet en deugen;
Of zeker dat Calvijn zjn Jongeren bedroog.
En dit is waer: nae dien de waerheid noit en loog.
Jae d'onderbinding zelfs kan u dit overtuigen. (gen
Zegt eens wanneer de Wel dē Roomsche Paus doe bwi-
Heeft onder zjn geweld d'Apostolike staf)

Ghp zult mp zeggen: Pu van duizend Jaeren af.
'k Heemt aē. was da Gregoor / die in die tijdē heerschte
De Schaepf-kop / in het Rijk van Antichristus / d'eerste?
Zeer wel. Gods wijsheid moet hier ober sijn geloofst;
Die als ghp schelden woudt / u niet dan zulke hooft/
't Welk zoo gezegent was / toe laten wou te schelden.
Op dat hp des te bet uw' pdelheid zou melden/
Alleen aen 't Westersch niet / maer ook aen 't Gzichse
Volk.

't Welk

't Welk dezen groten Man/als een gezondste Colk
Des Goddelicken woords/ van Jaer te Jaer doet
bieren *

Met een gemeene feest: op hoop van zyn manieren
Te volgen nae/ter wyl 't zyn wijze bouken leek.
Verbat dan eens uw aem/ en zegt: Meen/ 't zek
Weest

Dat zeven hoofden dzoug/was Bonifac's geheten.
Die Bonifac's/die op de Roomsche stoel gezeten
Tien Jaeren nae Gregoor van Phocas met geweldt
Van werten/ tot het hoofd der Kerken wierdt ghe-
steldt.

Maer dit bescheid is toch te sober van vermeugen:
Want het Beschrebe Recht bestrafte deze leugen
Dooz't Codex daer terstond/ter wyl Justiniaen/
Die tachtich Jaerē schier vooz Phocas heeft gegal/
Joannem al erkendt heeft vooz het hoofd der Kerken.
En hoet en konnen in zoo korten tyd niet merken
Men leven noch aen Leer/dat Bonifac's de stoel
Verdzoug van Christus bzuid/tot Antichristus boel
Waer bleef de vaste Steen? waer waeren de Prelaten?
Jae waer was Godes oog? En die wel eer gelaten
Had zeven duyzend knien vooz Baal ongekromt/
Had die nu al 't getal der zynre zoo gestomt/
Dat daer niet een' was die tegens de gebreken (ken/
Van d'alder-snoodste man/ een enkel woord dozt spze-
Tot vooz-stand des gheloofs? Indien ghy hier op
diendt

Z'ontsagen al te seer den Antichrist. Me vziend
Dit is de blinde pot geslagen mette blinden.
Hoe hieten deze Lup? waer waerenze te vinden?
In 't holste bande Maen? of dikste bande Lucht?
Maer die dit droomden eerst/ hoe'n was hy niet be-
ducht/

Dat recht gelijk hy dozt verziere zulken Pacp/
Men haer ontkennen ook zou met gelike gracp?

Jat

Iae wel met vaster grond/ter wyl de Chyſten Kerck
 Van aenbegin zoo claer/en t'epnde toe zoo ſterk
Doet wezen/ datmē haer als op de hoogſte Bergen
 Getimmert/nimmermeer dooz nebel/of dooz tergen
 Van Roo Cpzannen/zal verliezen uit het oog.

* Van Jaer te Jaer doet bieren. Dat de Gzicken
 den Hepligen Gzregorium bieren/ blykt niet alleen ex
 Metaphraſte, die zyn leven in 't Gzicks treſſelik beſchre-
 ven heeft; maer ook uitten Gzickſen Kalendier/ die
 3p Menologion hieten op den twaelfden dagh van
 Maert.

“ Als op de hoogſte Bergen. Ziet Matth. 5. 14. Al-
 waer de Kerck Gods vergheliken wordt bp een Stad/
 die ghetimmert wezende op een Berg/ niet verburgen
 en kan bliuen. vide S. Auguſt. tract. 1. in epiſt. Ioannis & lib.
 de unitate Eccleſ. cap. 14. Hieronymum in Iſaiz 2. & Mich.
 4. &c.

§ NEGENSTE KERK.

Wat Sinte Bernardus te zynder tyd geboelt
 heeft bande Stoel ende den Paus van Romen.

Dougt hier booz 't leſten bp/tot zekerder betoog
 Het gheen ons Claraval hier ober heeft doen weeten
 Dooz 't zegel van haer Abt/ die heilig ook geheten
 Wel meer als eens is van Boer Maerten/ en Heer
 Jan.

Vraegt ghy my nae zyn naem? 't was Bernard.
 Och! een man/

Die dooz zyn waere mond/ en deugdelicke handen/
 Den zegen heeft verdient ook zelfs van zyn vanden.
 Hoordt dan/ ter-wyl ghy ſcheldt den Paus/ en zyn
 geſtoelt

Dooz Antichryſtus/ wat Bernardus hier geboelt.
 hWil

'k Wil u vermoegen niet/mijn uitberkozen Paap!
 Heeft maer het bouk/'twelk hy schreef vā Consideracp/
 Tot onderwijzing van de derde Paus Eugene.
 End' op dat ghy terstond moogt vindē 't geē ik me/
 Zoo zoukt int tweede bouk/het zevenste Capitel.
 Och! met wat diepe moed/maer met wat hoge Titel
 Spreekt hy den Paus daer aen t' ter wyl hy hem be-
 richt/

Wat Ampt dat hy bedient in't Kerkelike sticht
 Hoe'n stellē w'u/ zeidt hy/ niet claerder noch booz oogē
 De hoogheid o Eugene! daer God toe op getogen
 Heeft uw' boozgaende stand: op dat een iber merk/
 Wat plaets ghy/booz eē tjd/beslaet in Godes kerk.
 Wie sijt ghy dan? booz waer/ De hoogste der Prelaten:
 Een ersgenaem van die op d'eerste stoelen zaten
 In't Apostoliks Hof: ghy sijt/dooz Gods onthiet/
 Een Abel van geboort/een Noē van gebiedt;
 Van Vaderlike magt was Abz'ham uw' exempel;
 Melchisedechs Nuttaer regiert ghy in den Tempel.
 Van waerdigheid sijt ghy een Aaron/ En van magt
 Een Moyses; En daer toe een Samuel om de klagt
 Te oordelen des volks. Jae (merkt die hierom twist
 dus)

Een Petrus van gezag/en van gezalf een Christus
 Daer zijnder/'k weet het wel/ noch and're die van
 God

Gekregen hebben magt/om 't Hemelrijkse slot
 Te openen/en weer hy tñden toe te slupten/
 Te laten deze in/te stoten geene buiten;
 Ma dat deur deugd verbiēt/of zonde werdt verbeurt:
 Maer daer en was geen magt noch oit zoo hoog ge-
 heurt/

Als d'uwe; die daerom/nae dat ghy zit verheben/
 Ook heereliker naem te voeren is gegeven.

Daer sijnder die met u ook hoeden Christus kop/
 Maer elk een kēdt de zyn'/end' pder heeft zyn rop/
 Daer

Daer op hy wepden moet: Maer u sijn all' de knapen
Des Heeren/ waer z' ook sijn/ geweest aē tot Schapen:
Aen eenen al de rest/ aen eenen 't gansche Dee.

Iae niet alleen de kop/maer zelfs de Harders mee;
Beroupen om te sijn een Harder der Pastoren.
Maer weet ghy wie/of waer u hier toe heeft verkozen?
't heeft Gode dus beliest / 't heeft Christo dus be-
haegt/

Wanneer u overlang in Petro wierd gebraegt:
Simon Joannis zoon mindt ghy my boven d' and' ren?
Hoedt dan mijn Lamm' ren/en mijn Schapen met mal-
hand' ren.

En wat toch vooz een bee! van 'teen/of' tander Rijk?
Neen; zoo en zeyd' hy niet: maer heeft z' u all' gelijk
Bevolen/die n geen altoos heeft uit bezondert.

Des werdt u zware Roe wel met goe' reē verwondert/
Dat God die maer wat zorgs / de rest toe heeft ghe-
v' heeft geroupen/tot de volheid van de last. (past/

Dus schreef de wijze pen: En dee daer toe noch bliken/
Dat hy dooz zjn gezag ook wel mogt bonnis striken/
En stellen van de stoel/ Iae geven in de hand

Van Satan/all' de geen die 't hoog bevolen pand
Van 't Bisschoplicke werk niet wettig en bedienden.

Maer wie is nu zoo dom/die hoerende en ziende
't Gevoelen van Bernard/ in een zoo zwaeren zaek/
Niet zeggen zal: Calvijn bedwingt uw' stoute kaek/

Ter wyl ghy schelden durft den Pastor der Pastoren
Dooz 't zeven hoofdig beest/ die wy hier zien en hoozen
Dat Bernard in zjn tijd zo waerdig heeft genaemt.

Was hy een heilig man? hoe'n sijt ghy niet beschaemt
Te wiken van hem die ghy heilig waent te wezen?
Was hy een heilig man? zoo hebt ghy wel te vzezen

Iae-dien ghy den Prelaet/die hy zoo heeft gebiert/
Soo potterlik nū brukt/zoo schandelik schoffierdt.
Ghy nomt hem Antichrist/ en hy weet nau waer mede

Te prizen 't groot gezag van zjn verhebe stede.

Hy geeft hem Arons Staf/ hy reikt hem Moisis Roe/
 Van Abel d' eerste plaets/ van Abrah'ham noch daer toe
 De Vaderliche zorg; End' of hy noch dooz dezen
 Niet hoog genoug gebeurt/ of loff'lik waer geprezen/
 Geeft hy hem Petrus magt/en Christus vette zalf:
 En ghy hier tegens/ als een ongebonde kalf/
 Gebroken uit het Hok van 't donckere Geneden/
 En weet niet wat ghy hem booz blouken nae wilt ge-
 ven.

Hy is 't bebloede Beest/ het Basiliscus nest/
 De Babiloonsche Hoer/ de algemeine Pest:
 Hy is al wat de Hel/ of Satan oit kon wenschen.
 Maer die dit schelden hoozt / die twyfelt of ghy men-
 schen/

Dan of ghy monst'ren sijt vā Plutoos zwarte Poel.
 Wat heeft u oit gedaen d' Apostolike Stoel/
 Daer Petrus zat/ en nu Vrybaen op is gezeten?
 Ten is geen Schape-voer/ met zulke scharpe beten
 Den Harder aen te gaen/ die k u nu heb getoondt
 Dat van al 't Christen volk/ 't sp waert oock heeft
 gewoont/

Altijd gehouden was booz 't overhoofd der Kerken.
 Ghy zult my zeggen: wy en passen op die Clerken
 Zoo veel niet als een haer/ die stellende de Schrift
 Te rugge/ haer geloof bepalen nae de drijft
 Van 't menschelick vernuft/ of 't Pauselick behagen.
 Ons Richt-snoer is 't woord Gods. En hierom zoo en
 vtragen

Wy nae de Vaders niet/ dan booz zoo beel zy met
 Schrijftuiren houden staen de Leering van haer wet.
 Had Bernard dit gedaen hy had de Anrichristen
 Doen zitten noit zoo hoog. maer nu/ helas! zoo miste
 De goede man zoo dik van 't Christelikke spoor/
 Als hy booz Godes woord/ den menschē gaf gehoor.
 Zulks all' de Paepen doen/ van minste af te meeste.
 Met oorlof goede vrynd! sijt ghy dan puppe geesten/
 Die

Die van de mildheid Gods tot voordeel is gegundt/
 Dat daer de reste dwaelt/ghy dwalen niet en kunt?
 Maer ghy gaet op den draed der heiliger Schijfhuizen.
 Dat's waer: maer die getwijnt is nae de nieuwe kuy-
 ren/

Daer 't Zwingliaensche Rad/ het klo'en mee heeft
 verwardt.

Sprak zonder schriften van den heiligen Bernard/
 Wanneer hy metten Text/ gelijk wy boven merkten/
 Des Goddelicken woords/ de Roomsche zetel sterkte/
 En dat zoo lang voor heen/ eer dat den Leeraer wist/
 Dat ghy haer nomine zoudt de Stoel vā Antichrist.
 Zoo dat hy des te recht/ noch u noch ons een-zijdig/
 Erkent moet worden voor een rechter onpartijdig.
 Want dat hem vrees van quaed/ of hoop van eenig
 goed

Gedrongen hebben zou te dwarsen zijn gemoed/
 Te vleven mette Paus/ te strelen met zijn Wijter;
 En is tot noch toe hem ook van de luydste krijter
 Van 't Heidel-bersche School/ verweten noit ghe-
 weest.

Zijn ongebeensde mond/ end' onbedurven geest
 Zijn al te wel bekendt/ door all' des werelts houcken.
 Lae zoo; dat ghy-luy zelfs Bernardi eigen boucken/
 Die hy aen zijn Eugeen schreef met een vrye moed/
 Ons by te brengen pleegt/ als ghy 't vergalde roet
 By wijlen op den Paus van Romen uit wilt vraccken.
 Een man dan die den Paus van Romen wel doost laec-
 ken

In 't geen zijn Hof misde'e; zou die wel immermeer
 Hem hebben laten voe'n door hoop van geld/ of eer
 (t Welk hy te zaemen doch altijd zoo zeer versnade)
 Dat hy daerom vertre'en zou hebben d' oude paden/
 En tegen zijn gelwis verlaten het geloof?
 Neen/ daer en leeft gheen mensch zoo voor de rede
 doof/

Zoo lang hy reden heeft/gelyk als menschen plegen/
 Die ghy tot zulk geboel/mijns oordeels/ zout beweegē.
 Heeft hy den Paus berispt met een zoo vrien straf/
 En niet-te-min ge-eert de waerde van zyn staf;
 En kent ghy hem int een vooz heilig en vrimondig/
 Zoo'n kunt gh' int ander ook hem kennē niet vooz zondig.

Want 't was de zelve man/end' al om eben zeer
 Lief-tallig vooz zyn God/ zucht-dragendt vooz zyn
 Heer.

Midsdien ter wyl ick zie de Roomsche zetel heilig
 Vooz 't zekere betuig van een zoo groten heilig;
 Al waerder anders niet/zoo wensch ick eer te sijn
 Godvuchtig met Bernard/als scheldig met Calvijn.

⁶⁶ Die heilig ook geheten. Calvinus lib. 4. Instit. cap. 7.
 §. 22. Lutherus/en Melanthon ook op verscheide plaetsen.
 Maer Bernardus gelyk ook alle de andere Oud-
 vaders sijn Menschen geweest/ en hebben kunnen doo-
 len. Sijn dan de Gereso'meerden Goden ofte Serafin-
 nen? Heenze: maer haer Richt-snoer ist woord Godes.
 Dat is/zoo maer uit geleit naer haer eigen zin/ ende o-
 ver-zulks tegens 't woort Godes. 2. Petri 1. 20.

§ L E S T E K E R F.

Dat de gehele wel-stand vande Kerck Gods/
 hangende is vande Pausselike Authoziteit/ ge-
 lyk een Huis van zyn Fundament / ofte een lie-
 haem van zyn hoofd. De Monarchale regierin-
 ge der Kercken bewezen/met Redenen/Schziftui-
 ren/ende onderbindingen.

By-zonder in een zaek/daer aen de Katholiken/
 Zoo Keizer hier vertoont/ volkomentlick doen bliken
 Dat ganschelicken hangt de welstand van Gods
 Kerck

Wat recht als 't fundamēt/'t behoudsel is vā 't werk
 Den

Den Harder van de kop/het Hoofd van all' de Leden/
 De zoon van 't claer gestart/end' om gelijke reden
 De Vader van 't gezin/de Veld-heer van de krijg:
 Zoo gaet het min noch meer (de waerheid / als ick
 zwijg/

Getuigt het ober luyd) in 't ober-hoofd der Kerken.
 Gaet dan ter goeder uir/sijn Man! en zegt de Clerken
 Van 't uit-gezifte School/uit mijnen naem: zoo lang
 Zp 't uitverkozen volk niet brengen onder dwang
 Van een gemeen Pastoor; dat zp-luy niet beletten
 En zullen immermeer de scheuring haerder weten.
 Ze houden Clas op Clas/Synode op Synood/
 En wordter onder hen/geen ober-hoofd begroot/
 Ze gaen gewis te niet. helas! de sijne luiden
 Die op de Dreck-stoel eerst van gist'ren of van huiden
 Gehoemen sijn/ en is de stijl noch niet bekendt.
 't Is Sinte Pieters Stool/die nu zoo lang gewendt
 Is Lammeren te hoe'n/en Kerken te regeren/
 Daer van z'hen schamen niet en moeten dit te leeren.
 Blisses d' oude Griek/al wast maer een Soldaet/
 Wist ester harde wel te gebendezen raed
 Wanneer de Griekse magt belegerdt hadde Troijen:
 Ghy Heeren/spzak de man/en wildp niet verstroijen/
 Schikt dat ghy eenē Held tot oppet Hopman groet.
 1 Daer dient maer eenen Dorst/veel hoofden sijn niet
 goed.

Dus hy: En dat niet als uit re'en end' onderbinding.
 Wat heeft een Chzisten dan wel oorzaak van verbin-
 ding/

(En wil hy immers niet gedijen tot een prop)
 Daer eenen Harder hem te vougen vande Krop?
 Dit heeft God zo gebougdt. de schyftē brengen 't niede
 2 't Was eenen Engel/ die hy in de hoogste stede
 Des Hemels stelde: En als deze daer uit viel/
 3 Wierdt zjn gheruimde plaets ghegundt weer aen
 Michiel.

't Was eenen Priester/die van Gode opgetogen
Was eertijds om te sijn een Prins der Synagogen.

4. En dat met zulken magt (noteert dit immer
wel)

Dat die hardnekkig waer het Bisschoplick bebel
Te hoozen/op het woord des Rechters zoude sterven;

5. Rae-dien dan 't oud verbond / zoo Paulus menig
werben

Verclaerd heeft/een figuer was bande nieuwe wet;

Zoo heeft Heer I E S U S ook maer eenen man gezet/

6. Die als een vaste grond zijn Kerk-ghebou zou stigh-
ven;

Of als een Harder vloed zijn Schaepjes zou gaen dyp-
ven/

Tot dat hy die gebzacht/voltrokken het getal

Der uitverkoozen Gods/zou hebben in de stal.

Dit was zijn wijzen Raed: wel wetende dat anders
Zijn Rijk niet staen en kon. het blijkt wel aende stan-
ders/

Die nu of immermeer van Ketters sijn gerecht:

Men hoozt wel wat gerucht/ men ziet wel wat ghe-
vecht

By hen gestadig is. men weet noch wel de twisten

Daer in Lutherus Sect haer van 't beginsel splitste:

7. In d'eeene al te zacht/ in d'ander al te hard.

Men wien is niet bekend hoe Menno leit verwardt

8. Hier middel in den Drek/daer middel in de Bozsten.

End' als d' Armijnen noch niet lang gele'en bemorsten

Haer nieu-gelapten Rok/ met een zoo vuilen vleck;

Wat middel datmen zocht van vriendelick versprek/

Hoe zeer-mē voor dē Raed te weer-yp Remonstreerde/

Van waer-men ook beriep Doctozen/ en Geleerden/

Wat kosten datmen de'e van weed-afsch/ of van zeep/

't Gereformeerde kleet behiel zijn vuile streep.

Zoo dat der-halven een groot deel van lup met eeren
Gengod-zaekt waeren ook haer Mantels om te heerē.

En

En noch en woudt niet sijn. de Vlek quam meer in't oog

Wars deur de Mantel heen. Maer weetse waer 't hem loog!

Ich zal 't u zeggen; hoorz byp toe ghy Dieu-gezinden!
't Was om dat in uw' Land gheen vlek-smont was te binden.

Helas! gh'en naemt niet dan wat spoelings van Calvijn:

En dit en had geen kracht 't most Peter-olp sijn;
Gedzopen uitte Krootz/ daer God op dede bouwen
Zijn Tempel/ om 't gemeent in eenigheidt te houwen.
En by gebzek van dien/ zoo sijdp buiten hoop
Tekuiffchen 't buil / daer me'e Armijn uw' rok bezooop;

En daer 't hoe langz hoe meer/naer ick uw' School zie dullen/

Hier Lieben daer Marot noch meer bedzuipen zullen.
Want dencht byp / 'tis met u in d'opgang van uw' Kerk/

Piet dan gerokkent blas/van ongeschabent werk.
Men zegg' u vorders niet: dan wilt ghy bliben lopen
Met Mantelen zoo buil/met Rokken zoo bedzopen;
Ist u een lust gestaeg te leven in rumoer/
Te drijven ober stier/te varen zonder roer/
Te bouwen zonder grond/te wepen zonder Harder;
Zeer wel/ Ich zie het aen; end' ick en wil u verder
Piet moepen/nu ghy blijft zoo vast by u gevoel.
Maer ick hou my aen 't hecht van Sinte Pieters Stoel.

1. Daer dient maer eenen Dozst. Homerus 2. Iliados
ὁ μὲν ἄλλος πολυκράτης, σὺς κοῖτος ὁ δὲ ὡς βασιλεύς
Multos imperitare malum est, Rex unicus esto.

2. 't Was eenen Engel. Ilaiz 14. 12. Et Ezech. 28. 12.

3. Gegumdt weer aen Michiel. Apocal. 12. 7. Michael

chaël pugnabat, & Angeli ejus.

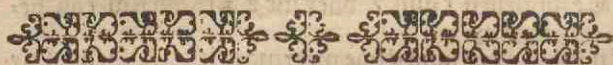
4. En dat met zulken magt. Deuter. 17. 12.

5. Zoo Paulus menig-werven. 1. Cor. 10. 11. &c.

6. Die alseen vaste grond. Matt. 16. 18. & Ioan. 21. 15

7. In d'eene al te zacht. Hier mede werdt getaxeert de eerste verdeilinghe vande Lutheranen In Rigidos & Molles, dat is/ in harde ende zachte.

8. Hier middel inden Drek. Onder deze twee Secten van den Drek-wagen, en Borste-tasters, worden begrepen alle d'andere Secten der Mennoniten/ die haer dagelijks noch meer en meer verdeilen: ende nu voord-aen alle getal te boven gekomen sijn.

VII. HANDELING,

Vande Voor-lopers Antichristi, tot bevvijis dat Calvinus met zijn Gereformeerde Ministers, aen allen Godvruchtigen groot nae-dencken geven, te vvezen Antichristen; dat is, Voor-lopers Antichristi.

Ik presupponeer hier uitten H. Augustino lib. 2. contra Adversarium Legis capite duodecimo. Dat inde Schriftuur den naem Antichristus op twee manieren ghenomen wordt. Eerst specialick voor dien zeke-
ren/ by-zonderen/ en uit-stekenden viand Christi/ die Paulus 2. Thes. 2. noemt den man des boosheids/ en den zoon des bederfs; vanden welken wy tot noch toe gesproken hebben. Ende ten tweeden generalick voor alle die geene/ die Christo en zijne waere leringhe con-

contrarp is: gelijker wijs als sijn alle ketters
ende vervolgers der oprechte Christenen. En
van deze slag van Antichristussen heeft Jo-
annem ghesproken 1. Ioan. 2. 18. als hy zeide:
Al-rede sijnder veel Antichristussen gewordē.
Ende 1. Ioan. 4. 3. Alle geest / die IESU mont-
bindt en is uit Gode niet. Ende dit is Anti-
christus/ van den welken ghy-luiden gehoozt
hebt/ dat hy komt: ende nu al-rede is hy inde
wereld. Doozwaer/ in-die na 't gevoele vande
Reformatie/ Gregorius/ ofte zyn Nae-zaet
Bonifacius/ de eerste Antichristus gheweest
is/ zoo en kon immers S. Jan geen vyf hon-
derd Jaeren te vozen van hem zeggen dat hy
al-rede inde wereld was. Hy sprak dan van
Antichristus niet indē eersten/maer indē twe-
de zin/ gelijk nu gezeidt is: dat is/ van ketters
en heretiken/ die met haer valsche leringe hen-
stellende tegens de waerheid van 't oprechte
Euangelie/ inder daed niet anders en sijn als
Weg-baenders/ ende Dooz-lopers Antichristi.

Dit aldus gepresupponeert/ zoo en kan ick
ter goeder trouwen tot noch toe anders niet
bebroede of Calvinus met zyn Gereformeerde
Ministers behooze onder dit getal: Wids dat
ick in hen-luiden bemerk alle de lidteikenen
die de H. Schrifte ons gegeven heeft om de
Dooz-lopers Antichristi aen te kennen. Ende
om kortheids wille / ober-slaende een goed
deel der zelver; Neemt hier voor het

- S 1. Eerste Lid-teiken der Voor-loopers
Antichristi: Weg te nemen het altijd-
duirende Sacrificium.

Dat Antichristus deur zyn grote en harde
vervolging weg-nemē zal het altijd-duirende
Sacrificium

Sacrificium / blijkt uitten Propheet Daniel cap. 12. 11. Daer wy aldus lezen : van den tijd of dat weg-ghenomen zal sijn het altijd-duurende Sacrificie / zullen wezen 1290. dagen. Welke woorden S. Hieronymus ende Theodoretus op de plaets Danielis / Item Ireneus li. 5. Hippolytus Oratione de Consummatione mundi, ende Primasius in cap. 11. Apocalipsis, uit-leggen als dat Antichristus int einde des werelts met geweld verbieden / ende over den ganschen Aerd-bodem beletten zal alle openbaere bedieninghe vanden Goddelijken dienst / ende by-sonder van 't Sacrificie der Missen. Ende alzo de Gereformeerden 't zelvige altijd-duurende Sacrificie / al-omme daer zy heerschen ; op 't alder-hoogsten verblouken / verbieden / beletten ; zoo meinen midf-dezen veel God-bzuchtige luiden goede rede te hebben / hen te laten duncken / dat de Gereformeerden zulks doende / weg-baenders ende vooz-lopers Antichristi sijn.

A s a c. Deze luiden / die ghy hier God-bzuchtig noemt / hadt ghy met veel bequamer naem goddeloze Afgodisten mogen noemen ; die buiten / sae tegens den Text des Goddelijke woords / een Ape-spel van een Sacrificie hebben durven op-rechten / daer inne zy met een lasterlikke gruwel van Afgoderp een stuk byoods inde plaets van den lebenden God zouden hebben t'aenbidden. Midf-welken wy ons verzekert houden dat de uitroeyng van deze Afgoderp / die ghy hier stelt vooz een lid-teiken vande vooz-lopers Antichristi vooz de oogen Gods van ghelike waerde is / als was den puer daer den Koning Ezechias wel eertijds mede vernieldt heeft

heest het metale Serpent.

Pier. Wat ist te verwonderen dat de verhoornen Gods / die hooft booz hooft verzekert sijn van haer eeuwige zaligheid / zich ook van dezen verzekert houden? wel verstaende die 't ghegheven is / en werdt het minder niet geweigert. Maer Sig. Abacuk / behoudens uw goede gratie / Ich en ben niet ghehouden deze uwe verzekering aen te nemen; alsoo ich niet en weet / of ghy ook sijt uit het getal der geene / daer Christus den zijnen af gewaerschout heeft Ioan. 16. datze hen vermoordende / zouden meinen Gode dienst te doen. De vermetelde verzekertheid / zonder blyk / en is niet magtig de waerheid der dingen te veranderen.

Wat dat het Sacrificie der Missen belangt / daer en hebben wy teghenwoozdelick geen tijd toe / om van te handelen: Alsoo wy spreken vande Booz-loopers Antichristi. Twee dinghen sijn hier ghenoug / met drie woorden aengewezen.

Het eerste. In-dien int nieuwe Testament geen geduirig Sacrificie en is / bestaende in offerande van brood en wijn / soo is den eed des Hemelschen Vaders gebroken / die Psalm. 109. vers. 4. Christo sijnen Zoon bezwooren heeft een eeuwig Priesterschap nae de oordeening van Welchisedech / 't welk wy weten uit Genes. 14. 18. dat bestaen heeft in offerande van brood en wijn.

Sacrificie
des nieuwen
Testaments

Het tweede. Ist een Afgoderij het lichaem Aenbedin-
ende bloed ons liefs Heeren Ies v Christi int ge des H.
H. Sacrament des Altaers te aanbidden / so Sacraments.
is de Primitieve Kerk / in dezen ook t'eenemael Afgodisch geweest. Het blykt want ten
tijde

S. Augusti-
nus.

tijde Augustini/ heeft men het H. Sacrament
des Altaers met Goddelikke eer aengebedē.
hoort de eige woorden Augustini Tomo. 8. in
Psal. 98. Alwaer hy uit-leggende het 5. vaers:
Aenbidt de Schabel zijne voeten, wantze heiligh
is, en daer toe hy gebracht hebbendē uit Psal.
66. 1. dat de Aerde de Schabel is vande voete
Gods/onderzoukt hy op wat manier dat ge-
oorloft is de Aerde te aenbidden zonder zon-
de: Ende andwoordende seidt hy aldus:
Twifelende/ zoo keer ick my tot Christum;
want hy iset/die ick hier ben zoukende: En-
de ick vinde/in wat bougen dat zonder Gods
loofheid de Aerde/en de Schabel vande voe-
ten Gods aengebeden mag worden. Want
hy heeft van aerde/aengenomen aerde: want
het vleesch is van d'aerde/ ende hy heeft
vleesch aengenomen van het vleesch Mariae.
Ende overmids hy in 't selve vleesch al-hier
ghewandelt/ ende 't selve vleesch ons ter za-
ligheid heeft ghegheben om te eten; ende dat
niemand dat vleesch en eet / voor dat hy 't
eerst heeft aenghebeden; zoo is nu ghevon-
den op wat manier/ dat deze Schabel vande
voeten des Heeren aenghebeden werdt: zoo
dat wy alleen niet en sondighen aenbidden-
de; maer zondighen zouden niet aenbidden-
de. Gelike woorden heeft S. Ambrosius lib. 3.
de Spiritu S. cap 12. Cyrillus mede/ noch ou-
der als de deze / Bisschop van Jerusalem
Catechesi 5. mystagogica prope finem, vermaent
de Communicanten wel ernstelik het heilich
Sacrament met aenbedinge ende met gebo-
gen knien te ontfangen. Iae Dionysius Areo-
pagita, Discipel/ zoo ghy weet/ vanden Apo-
stel Paulus/ aenroupt wel bescheidenlik het
alder-

S. Ambro-
sius.

S. Cyrillus.

S. Diony-
sius Areo-
pagita.

alder-heiligste Sacrament. Hebdy zjn bouk
 300 zoukt de Hierarchia Ecclesie cap. 3. parte. 3.
 ende zult aldus binden: O alder goddelikste
 ende heiligste Sacrament! opendt ons uit
 ghenade de beduidende teikenen die u bedek-
 ken: Gewaerdigt u/ ons openbaerlik te ver-
 schinen/ende onze geestelikke oogen/ met een
 sonderlinghe ende heldere glans uwz lichtz
 te verbullen. Aldus Dionysius. Ich zoude u
 de getuigenis van noch meer Oude-vaderen
 hier bp kunnen brenghen; maer deze behozen
 genoug te sijn om uwe blasphemien te weder-
 houden; ziende dat ghy-luiden den dienst des
 Katholiken Aarts verbloukende/ beletten-
 de/ weg-nemende; verbloukt/ belet/ weg-
 neemt t gene dē Hemelschen Vader zjn Zoo-
 ne bezwooren/ en de primitive Kerk gepleegt
 heeft; en vā Antichristus te zijnder tijde ver-
 bloukt en ganschelik weg genomen zal wor-
 den. Zulks dat ghy-luiden/ nu al-rede zulks
 bestaende/ daer mede ons geen kleine oorzaak
 en geeft van u te vermoegen/ zulks hier voo-
 ren gezeidt is.

§ 2. Het tweede Lid-teiken vande Voor-lo-
 pers Antichristi, Wegh te nemen de H.
 Schriftuer, of in t gheheel, of
 ten deele.

Antichristus/ mids dat hy inden Tempel
 als een God ghezetten zal sijn/ hem verheffen-
 de boven alle dat God ghenoeemt / ofte als
 God ghediendt is gheweest; zoo zal hy vooz
 al weg nemen de H. Schriftuur/ ende sonder-
 ling de bouken des Nieuwen Testaments/
 duidende vooztz het oude / op zoo-daenig-
 ghen nieuwen / en bp hem gheinventeere-
 de zin / als hem bequaem sal duncken / om
 Chri-

om Christus Iesum uit te boenen/ ende hem
 zelven/ eerst aen de Joden/ ende nae-der-hand
 aen 't merendeel vande andere Volken / als
 Messiam te obraderen / ende aen te drij-
 ghen.

Hier toe meinen veel Wijze en Godvruch-
 tige luiden/ dat de Gereformeerden zeer zom-
 derling het pad bestroffen. Niet alleen om dat
 sp-luiden de H. Schrifstuur in eenighe haere
 deelen/ derben mutileren/ als sijn de Bouken
 Judith/ Sapientia/ Ecclesiastici/ Macha-
 bezum/ Baruch / ende noch eenige partijen
 van Daniel; Item nae de Reformatie van
 Lutherus de Apostolike brieven Pauli ad He-
 bras, Jacobi/ de tweede ende derde Joannis/
 met zijn gehele openbaringe/ ende den zeind-
 bries Juda: Maer in sonderheid / om dat ze
 verwerpende de ober-een-stemmende uitleg-
 ginge der Oude-vaderen / ende der ganschere
 Kerken / de Schrifsturen niet anders en be-
 geren te verstaen als nae haer eigen zin. Ver-
 bende en sustinerende wel expresselik / dat de
 Christe-gelovigen/ zoo wanneer der questie is
 op eenige Artikelen des gheloofs/ hen niet en
 behouven te binden aen eenighe Auctoriteit
 der Kerken/ algemene Concilien/ uit-leggin-
 ge der Oude-vaderen; maer zelfs de Schrif-
 tuiren mogen en moeten onderzouken/ omme
 daer aen te toetsen alles wat voer goed aen-
 ghenomen / ofte voer doling verwurpen be-
 hoort te worden. Met reden daer by: Al zoo
 den Rechtvaardighen leeft ende behouden
 wordt/ niet door eens anders/ maer deur zijn
 eigen geloof. Iae wordt dit privilegie der Ge-
 reformeerden/ wel zoo wijdt gheertendeert/
 dat Calvinus lib. 1. Inst. cap. 7. § 1. 2. 4. het oer-
 deel

deel zelfs vande Schziftuirelikke bouken /
 durst stellen / niet zoomen plag aende Censu-
 re vande algemeine Chzisten Kerck / maer aen
 de getuigenisse / die den geest Gods is geuen-
 de inde ziel van pder gelovig. Ende libro de
 libero Arbitrio contr. Pignum pag. 242. Noemt
 hy't een Sacrilegie ende een heil-schendig ge-
 voelen / Dat het een Chzisten mensch niet ge-
 oorloft en zoude wezen de Schziftuir te dui-
 den / ofte iet wes te geloven op zijn eigen oor-
 deel tegens de eendrachtige Leringe der Va-
 deren / ofte de ghemeine uitspraak der Ker-
 ken.

Maer deze grond geleid sijnde / zoo en kan
 ich niet anders verstaen / of hier uit moet vol-
 gen voorsz eerst / Een totale ruine / ende een
 ganschen onderganck vande W. Schziftuir:
 Als ober-ghelevert sijnde inden appetijt van
 een pder / om de selve onder deksel vanden in-
 sprekenden geest / te draffen / te wennen / te dui-
 den / naer hem zijn zuchten ende tochten zijn
 drijvende. Zoo dat daer deur metten wetti-
 ghen zin het leven der Schziftuiren benomen
 wezende / daer niet anders ober en komt te
 blijven als een dood lichaem ende een ielen
 romp der zelver : min of meer / alst geschieden
 zoude mette beschreven Rechten / Indien men
 Accursium, Bartholum, Baldum, Dylum, Deceum,
 &c. opte kassetuirie stelde / ende den Text /
 niet na de oude Glossen der Scribenten / maer
 nae de nieuwwe vond van zijn eighen vernuft
 begheerde uit te legghen. Het gaept als een
 oven.

Volgt ten tweden / datter voorsz-aen geen
 ketterhe inde wereld meer en is / of wezen en
 kan. Het blijft: want daer en is gheen opinie

Drie zwa-
 re onheilē
 volgende
 uit het ei-
 gen zinnig
 duidsel der
 Schziftuirē

1.

2.

300 absurd/ noch gheen voozstel 300 paradox/ t welk mē niet met eenige Schzistruir-plaets/ uit-geleit nae de ghetuigenis van zijn insprekenden geest/ staende zal kunnen houden. En ter-wijl dat deze ghetuigenis des gheest/ een Chzisten mensch moet strekken tot een regel ofte een toet-steen des gheloofs; Ja hem tot sacrilegie gerekent zoude werden daer tegens te doe/ al zag hy schoon alle de Oud-baderen/ Concilien/ Kerken ter contrarien: 300 en kan hy ook/ doo/ goede consequentie/ den zelven regel volgende/ niet anders wezen als oprecht gelovig.

Ober-zulks 300 en sijn Arrius/ Macedonius/ Sabellius/ Nestorius/ Eutiches/ lerende dat den Zoon minder was als den Vader/ Den hepligen Gheest niet dan een Creatuur/ Niet dā eene persoon inder Godheid/ De menschelike natuur noit aenghenomen vanden zoone Gods tot personele eenigheid/ maer alleen tot een Instrument / Het Goddelijke wezen in Chzisto bekeert te sijn in vleesch/ &c. Zoo en sijn alle deze/ zegg' ick/ zulks lerende/ noit ketters gheweest/ ende midf-dient t'onrecht verdoenit inde oude Concilien. De Aeden is deze: Want alle de geene die den oprechten Regel des geloofs volgen/ en kunnen noch doolen/ noch ketters wezen/ Waer den rechten Regel des geloofs/ nae 't zeggen der Geresoormeerden/ is de getuigenis vanden insprekenden gheest/ den welken deze Wannent int uitleggen der Schzistuiiren/ diese t'haerder bewijs by-brachten / waeren volgende: Ergo en kondenze noch doelen/ noch ketters wezen. Van ghelijken zalmen nood-zakelik moeten zeggen / vande Pelagianen/ Semi-pela-

pelagianen/Donatisten/Socinianen/ende nu mede vande Arminianen: want alle te zamen hebbenze gevolgt in't verdedigen van haere Leringen/ de claerheid der Schziftuiren/ nae t getuig vande geest/ die in hē was sprekēde.

Volgt hier eindtelikken uit/ een zeer grote kleinigheid/ versmaedheid ende misbzuik/ om niet te zegghe laster ende blasphemie der Schziftuiren / ende vanden Auctoriteit der zelve. Want dooz dit middel moeten Gode/ ende zyn heilig woord toe-geschyben worden alle de monstren van opinien/ fantasien/ passien/ dartelheiden/ jae dulligheiden ende razernijen/ die elk bedurben mensch in't neus-wizighe bzein van zyn verdraeide harsenen komt te ontfanghen / ende onder pzetext vanden in-sprekenden gheest / de nieuw-gierighe wereld uit te baeren / als Artikelen des Ghe-loofs.

§ 3.

Derde Lid-reiken vande Voor-lopers Antichristi, Te schennen, te schaerden, ende weg te nemen de Sacramenten der heiliger Kerken.

Antichristus zal alle de Sacramenten der Kerken weg nemen/ want naedemael hy een gezworen viand Christi wezen zal/ zo zal hy ook schikken te niet te doen/ al wat Christus in-ghestelt heeft / ofte eenigzins tot zynen dienst / eer ende memorie is strekkende. In voughen dat den Heilighen Hippolytus / een vande oudste Schryvers / te recht ghezeidt heeft/ oratione de Antichristo, Dat ten tijde Antichristi / de Kerken zullen legghen als verballen Hutten / levende in grote

benautheid/ zonder Offerande/ Keuk-werck/
ende Goddelikken dienst. Item dat het dier-
bare lichaem ende bloed Christi in die dagen
niet te vinden en zal sijn / het Sacrificie op-
houden/ 't gezang der Psalmen cessen/ ende
het vooz-lezen der Schziftuiren niet ghe-
hoozdt en zal worden.

Wie isser nu van zoo kleinen kenniss / den
welke/lettende opten handel vande Geresoz-
meerden / over het misbzuik vande Sacra-
menten der Kercken/niet terstond in de zin ko-
men en zal / dat zy-luiden hier inne hen niet
anders en dzagen als ofze van Antichristus
besproken waeren tot Fozier-meesters ende
alder-naeste vooz-lopers zinder komste.

ABAC. Iae zoodaenighen volk mooght
ghy-luiden wezen/ Cerloze/ ende Goddeloze
Papisten/ Slaef-knechten vanden Roomschen
Antichrist/ Doet-wissen van het zeven-hoof-
dighe Beest / ende voedster-kinderen vande
Hoer van Babel/ die met uw' Pausselikke
superstitien / ende Afgodische Ceremonien al
te opentlik betoondt/ dat ghy God verlaten/
Christum af-gegaen / ende in zyn stede Anti-
christum met zyn Wissen/ Christmē/ Smoutē/
Smeeren ende Characteren aengenome hebt.

P I E T. Alzacht-jes/ zonder u te vermoep-
en. wy en spreke hier nu niet meer van Smou-
ten/ Smeeren ende Characteren: daer van is
boven ten vollen ghehandelt; hadt ghy daer
op noch iet wes te zeggen gehad/ zoudt het
zeibige als doen behooren ghedaen te hebben.
Recht te voozt isser questie op het weg nemen
vande Sacramenten; Ende naementlikken
(alzo wy daer inne eens sijn / dat Antichri-
stus de Sacramenten der Kercken weg ne-
men

men ende ruineren zal) wie van beide de Religien / of Katholike / of Geresoormeerde hier inne Antichristo alder-best dienstig is / om het pad te bereiden!

Zoo veel als de Katholike Religie aengaet / die en heeft in dezen gheen vooz-spraak van doen / de zaek zelfs die roupt het / en tuigt het. Noch daer en is noch niemand geweest / mijns wetens / die over het weg-nemen der Sacramenten / de Roomsche Kerk beklaegt heeft.

A B A C. Heeft-menze niet beklaegt over het weg-nemen / men heeftze met des te meer reden te beklaghen over het by-vougen der Sacramenten Christi. Ende ghelyk het ons verboden is op peine vande Goddelikke maledictie / iet af te doen van 't gheene ons beschreven is / zoo ist ons ook verboden daer iet wes by te vougen Deuteron. 4. 2. & cap. 12. 32. 't geene dat ick u ghebiede / dat doet alleen den Heere; ghy en zult noch toe / noch af doen. Jae al quam er een Engel uitten Hemel / zoo verbiedt ons Paulus hem te hoozen. Galat. 1. 8.

P I E T. De Katholike bewizen met onweder-leggelikke Argumenten / dat God ons Zijn heilig woord ten deele gheschreven / ende ten deele ongeschreven gelaten heeft: het een deur Schriftuurelikke boukken des ouden ende nieuwen Testaments; het andere deur Traditien / ober-ghelebert by de Apostelen / betuigt by de Oud-vaderen / ende getrouwelick bewaerd int algemeine gebruik der Katholiker Kerken. Tot welk woord Gods / noch toe noch af ghedaen moet worden: In zulker bougen / dat deur de vermeerdering /

ofte vermindering van dien / eenighe veranderinghe zoude komen te vallen inde substantie vanden Goddelikken dienst / ofte van de Artikelen des gheloofs. Ende dit bewizen de plaetsen Deuteronomie: Maer worden by u ter quader trouwen verdzongen alleen tot het gheschreven woozd; daerze nochtans niet en spreken dan van 't gheboden / ofte ghepredichte woozd Godes; onder het welke de Traditien mede begrepen sijn. Ende daerom en zeidt Paulus niet: Al-waert dat ons een Engel vitten Hemel anders predichte / dan wy u geschreven hebben; maer / dan wy u gepredicht hebben / dat hy verbloukt sy / &c. Doch dit komt weinig te propoost op het getal der Sacramenten: Nae-de-mael de Katholike Doctoren / die vande gheschillen des gheloofs in deze onze tijden gheschreven hebben / uitte Schizfuir zelfs claerlick doen bliken / datter sijn zeven Sacramenten der Kerken / van Christo onzen zaligmaker ingestelt / met zekere belofte van rechtvaerdig-maken de gratie. Naementlik / het Doopsel / Doomsel / H. Sacrament des Altaers / Penitentie / bitterste Olyffel / Priesterlik Wydsel / ende eindtelik het Huwelik. De welke ook alle zeven inde primitive Kerk voor zulks gheskendt ende ghebruikt sijn geweest: Ende inzonderheid vanden heiligen Augustinus / gesijck noch onlangs ons verdoont is / in zekere Tractaetsen / 't welk Hieronymus Verdufsen uit ghegheben heeft / opten naem vanden verdoolden Buirman cap. 21.

De Reformatie heeft afgeschafte vijf Sacra-

Dit dan aldus wezende / zoo wil ick u ghebracgt hebben hoe veel Sacramenten dat vande Gereformeerde Kerk aenghenomen werden?

werden? Dooywaer / wildp spzeken consoz-
 melik den Heidel-bergfen Catechismus / 300
 zuld p andwoorden twee / te weten / het
 Doopsel / ende het Nachtmael. Waer sijn dan
 d'andere vijf gebleven? De Reformatie heeft-
 ze af-ghekeurt. Ende daeromme zegge ick /
 dat ons de Reformatie een groot nae-denc-
 ken gheeft / van een dooy-loopster Antichristi
 te wezen.

ABAC. De Reformatie heeftze daerom-
 me afgheschast / om datze inde Schrif-
 turen gheen fundament en hadden; Of doet p
 eens de alderminste aenwizinghe van bouk
 ofte capittel mede-bringhende datter zeven
 Sacramenten van Christo in-gesteldt / ende
 ons bevolen sijn.

PIET. Me vziind! als ghy dus zoudt wil-
 len argumenteren / zoo moet-men't de Refor-
 matie groten danck weten / dat zp noch twee
 Sacramenten heeft willen kennen / want
 de Schrif- turen en bringt dit ghetal van Sa-
 cramenten nergens mede / noch men zal niet
 bevinden / datze het Doopsel ofte het Nacht-
 mael ergkens den naem van Sacrament
 heeft ghegheven. Hoordt Abacuk! d'Apo-
 stelen en hebben gheen Catechismus ge-
 schre- ven ghelijc als wy-luiden teghenwoordigh
 ghenoodsaecht sijn te doen / overmids de me-
 nigfuldigheid der ketterijen: Maer't is hen-
 lieden ghenoug gherweest beschreven ofte o-
 ver-gheleverdt te hebben alle de dinghen die
 hen van Christo haeren Meester bevolen
 waeren te prediken: ende in-zonderheid /
 zoo veel de Sacramenten belanght / aen-
 te wizen / alle de gheduirighe / ofte bliben-
 de Ceremonien / die met belofte van rechte-
 vaer-

Ephes. 5. 32

Tottet we-
zen van tē
Sacrament
sijn drie
dingen van
nede.

De Sacra-
mentē ver-
toont door
aenwijzin-
ghe der
Schriftuīre

baerdig-makende gratie; van onzen Zalig-
maker waeren geordineert/ zonder datze het
getal bande zelve Ceremonien uit ghedrukt/
ofte ook metten naem van Sacramenten
hebben genomt. uit-genomen alleen het Hou-
welik / t welk van Paulo expzeffelik zoo ge-
hieten/ ende nochtans bande Reformatie me-
de verwurpen is. De andere zes Ceremo-
nien/wel is waer/ en hebbenze gheen Sacra-
menten ghenomt / maer nochtans in zulker
bougen gepzedikt/ datmen die ghenoodsacht
werdt vooz Sacramenten te kennen. Want
hier toe/ gelijk u'w' Leeraers zelfs bekennen
moeten/ sijn drie dingen van noode: te weten/
een uitterlikke Ceremonie / Christus in-zet-
ting/ ende toe-zegging van gratie/ zulks nu
gezeidt is. Maer deze drie dinghen worden
bebonden in de zeven Ceremonien die wy
Sacramenten nommen. Ergo &c.

ABAC. Dat onken ick wel expzeffelik
Sig. Pieter. Doch ghy en zult my nimmer-
meer metten Text des Goddelikken woords
zulks goed kunnen maken.

PIET. Fijn Man! 't is mijn ghewoonte
niet Welsters-gewijs van 't een op 't ander te
hippelen / 'k wil zegghen van Antichristus
Vooz-lopers opte Sacramenten te spzingen.
Doch ter wyl ghy u uit-geest vooz een onder-
zouker der Schriftuiren/ zoo zal u de naechte
aen-wijzinge vanden Text by avontuur ge-
noug wezen. Mids-welken oberflaende het
Doopsel ende het Nachtmael/ die ghy-luiden
buiten den Text/ het fabeur gedaen hebt van
te kennen vooz Sacramenten/ zoo ziet op de
vesten deze naevolgende Schriftuiren. Op het
Doomsel/ Actorum 8. 17. ende cap. 19. 6. Op

de

de Penitentie / die wy in duits de Biecht
 noemen/ ziet Ioannis 20. vers. 21. 22. &c. Op't
 uitterste Olyffel/ Iacobi 5. 14. Op't Priesters-
 like Wydsel. 1. Tim. 4. 14. Item 2. Tim. 1. 6.
 Eindtelik op het Huwelik / ziet Ephes. 5. 32.
 Ende en sijt ghy niet deze korte aenwysing
 niet te vrede / zoo leest de Katholike Docto-
 ren / die van de Controversien wyd en breed
 geschreeven hebben / ende al-omme in handen
 sijn. Ick gae voor-waerts / om kortheids
 wille.

Een ding/ niet-te-min/wil ick u hier noch
 vermaendt hebben; te weten/ dat het de Ge-
 refozmeerde Kerk niet genoug geweest en is/
 de vyf verhaelde Sacramenten ganschelik
 weg te nemen; maer om haer nieuw Euan-
 gelij noch beter te doe symboliseren opte laet-
 ste tijden / zoo heeft het haer noch beliest het
 Doopsel ende het Nachtmael zoo te mis han-
 delen/ dat het eene opte leste trap staet om de
 schop te krigen; ende het andere bande waer-
 heid tot een figuur / dat is/ van het Lichaem
 Chrizi gebzacht is tot een naekte schijn/ende
 een iele schaduw.

Van't Nachtmael/en kundijt zelfs niet ont-
 kennen. Van't Doopsel ist mede waerachtig:
 Want ter wijs den Doop by de Gerefozmeer-
 den geen kracht meer en heeft/ om af te was-
 schen de zonden/maer alleen om als een naekt
 teiken te betuighen de gunst van Godes pre-
 destinatie ober den gedoopte; zoo kan een p-
 der wel bemerken de kleinigheid/ daer de Ge-
 refozmeerden het Doopsel toe hebben doen
 verhallen. Dought hier noch by een ander Ar-
 tikel/ als dat de kinderen die uit gelovige Ou-
 ders worden gebozen/ na de lering der Gere-

Beschrij-
 ving vande
 twee Gere-
 formeerde
 Sacramen-
 ten.

forzmeerden/geen Doopsel van doen en hebbē;
om dies-wil datze heilig sijn / ende onder de
Goddelikke belofte behozen die aen Abraham
gedaen is Genes. 17. Ick zal uw God wezen/
ende den God uws zaeds naer u. Wie en ziet
hier niet / dat deze twee Artikelen/ een zeer
wijde deur open doen voor Antichristus?
Want het volk ghepersuadeert sijnde dat het
Doopsel niet anders en is als een naekt tei-
ken/ende den kinderen der gelobigen niet van
node; zoo en zal Antichristus niet veel moei-
ten behouven te doen/om het Doopsel t'eene-
mael weg te nemen.

§ 4.

Vierde Lid-teiken vande Voor-lopers Anti-
christi. De deugden te vernielen, de goe-
de werken uit te bannen, ende
oorzack te geven tot al-
le boosheid.

Dit middel zal Antichristus ghebruiken/
omme den menschen/ die deur haer bedurven
natuur totte ruine baen van een zondig leven
ghenegen sijn/ van Christo te trekken/ ende
in hem te doen gelovē. Midf-dezen wordt hy
van Paulo 2. Thes. 2. ghenomt homo peccati,
dat is/ een Man der zonden: Niet alleen om
dat hy zelfs niet alderlep zonde/inde opperste
graed besmet zal wezen; Maer ook om dat
hy tot dezen / den menschen een al te wijden
poort zal ontsluiten.

Negen Ar-
tikelen des
Gerefor-
meerde ge-
loofs Anti-
christo
zeer dien-
stig.

Da zoo en kunnen wy niet anders behoe-
den/ of de Gereforzmeerden sijn hier toe Anti-
christo zonderlinghe ghedienstig / door mid-
del van 9. Artikelen haers geloofs. Waer vā
t eer

't eerste is : Dat alle onze werken / ook zelfs de alder-beste met zonde besmet sijn. Dus leerd't te Heidel-bergse Catechismus aen de 62. Vrage. Accorderende met Calvino lib. 3. instit. cap. 12. §. 4. & cap. 14. §. 9. zeggende / datter geen werk vande Heiligen gewrocht en kan worden / of ten verdient een rechtvaerdig loon van berwijt. of wil op zijn woorden in't Latijn dus spreekt hy : Nullum à Sanctis exire potest opus, quod non mereatur justam opprobrij mercedem. Hier uit volgt / datter genige deugden altoos beouffent en kunnen werden: ende overzulk's geen deugden inde wereld en sijn. Nam frustra est potentia quæ nunquam exit in actum; gelyk het morale Axioma zeidt. Dat is / te vergeefs is vermogen / 't welk noit te werk gesteldt en kan worden.

Tweede Artikel. Dat een oprecht Christen bastelik gheloben moet / dat hy van Gode ten eeuwigghen leven ghepredestineert is / ende daer van niet verballen en kan. Calvin. lib. 3. cap. 2. Ende het Dordrechtse Synod. Art. 9.

Derde Artikel. Dat het Geloof alleen ter zaligheid genoug is / ende dat de goede werken voor Gode / van geeniger verdienste en sijn. Calvin. lib. 3. instit. cap. 12. §. 4. & cap. 14. §. 9.

Vierde Artikel. Dat het onmogelik is de wet Gods te onderhouden. Calvin. lib. 2. Instit. cap. 7. §. 5. ende uit hem de Heidel-bergse Catechismus / aende 114. ende 115. Vrage.

Vijfde Artikel. Datter geen Sacrament van Penitentie en is / ende dat de Belijdenisse der zonden / niet anders en is als eens menschen in-zettinghe / een pijn-banch der Consciëntien / ende een naekte superstitie.

Dit

L

II.

III.

IV.

V.

Dit sijn de Tjtelen daer de Gerefomezmerden
het Sacrament van penitentie deur-gaens
mede bereeren.

VI.

VI. Artikel. Datter nae de vergiffenisse
van de schuld der zonde / geene verbintenisse
altoos ober en blijft van tijdtelikke straffe:
en ober-zulks dat alle onze voldoeninge ofte
boet-vaerdigheid / strekkende is tot oneere
vande voldoeninge Christi. Calvin. lib. 3. Instit.
cap. 5. 5. 6.

VII.

VII. Artikel. Datter na de dood geen zup-
beringe en valt voor de zielen.

Operacie
van deze
zeven Ar-
tikelen.

Voort 't geloof van deze zeven Artikelen/
wordt totte grond toe weg ghenomen / alle
zorg-vuldigheid ofte naerstigheid van goede
werken. Het blijkt ex terminis, ende uitte
woorden zelfs. Want ben ick zeker van mijn
gepredestineerde zaligheid / zoo en behouf ick
mij niet te pijnen / om die met goede werken
te verkrjgen. Ist Geloof ghenoug / ende de
Werken van geender waerden: zoo mag ick
volstaen met het Geloof: quia frustra fit per
plura, quod potest fieri per pauciora. Dat is: te
vergeefs geschiet deur meer / 't welk kan ge-
schieden deur minder. Is de wet Gods on-
mogelich te onderhouden. Ergo en ben ick
inde gheboden Gods niet verbonden. Want
nae den bekenden Regel der Rechten Impossi-
bilia nulla est obligatio. Dat is: van onmoge-
likke dingen en valt geen verbandt. Eindte-
lik / Iffer geen penitentie voort de schuld der
zonde / noch geen voldoeninge voort de reste-
rende boet / noch in deze / noch in d' andere we-
reld / zoo behoude ick metten Koning Da-
uid / mette Minibiten / ende andere Penitenti-
en / niet te schreyen / te zuchten / te vasten / mijn
hoofst

hoofst met asschen/ mijn rugge met haere kle-
den te bedekken/ ofte andere werken van pe-
nitentie te doen. Maer veel eer ben ick ghe-
houden alle de zelve te laten / te verloochenen
ende te verfoeyen / als wezende niet alleen
onnut en onnodig / maer zelfs ook supersti-
tious / ende strekkende tot oneer vande vol-
boeninge Christi.

ABAC. Dit en sijn niet van Roomsche Ca-
villatien, ende Paepsche Sophistenjen, om niet
te zeggen onbeschaemde leugenen / daer de
Gereformeerden schandelikken mede ober-
logen worden vande Papisten. Want wy lee-
ren wel expresselick / dat wy schuldig sijn
deugdelick te leven; ende dat God van ons
de goede werken is verzoukende; doch niet/
zoo ghy-luiden sustineert om daer mede den
hemel te verdienen/ maer alleen om ons ghe-
loof te betuigen.

PIET. Sijn Man! 't is u te prysen/liever
wat te zeggen/ al sluit het niet veel/ als t'ee-
nemaal te wijgen/ en met een beschaemt aen-
zigt uw' ongelijk te melden. Maer wie is
zoo onberstandig/ die niet merken en kan de
blauwigheid van dit andwoord? Want hoor
eerst: Indien ghy schuldig sijt deugdelick te
leven/ waer blijft dan de bypdom vande kin-
deren Gods/ die ghy-luiden Gereformeerden
uit eene mond/daer inne sijt stellende; dat de
uitverkoornen byp sijn van 't volbrengen des
wets; ende dat ober zulks alle de werken
hoor hen-luiden onderscheiden ende indiffe-
rent sijn/ dat is/ noch gheboden noch verbo-
den? Ten tweeden: hoe komt mette schuld van
een deugdelick leven ober een/ de lering van
de onmogelickheid der geboden Gods? Deze
twee

De Gere-
formeerde
en kunnen
niet zeg-
gen datze
schuldig
sijn deug-
delick te le-
ven om 4.
redenen.

1.

Vide Cal-
vinum lib.
3. Instit.
cap. 19. § 2
4. & 7.
2.

twee dingen en kunnen te zaemen niet staen/
 Want zijn wy schuldig deugdelick te leven/
 3. zo en zijn de Geboden Gods niet onmogelick/
 Of zijn de Geboden Gods onmogelick/ zo en
 zijn wy niet schuldig deugdelick te leven.
 Want t'geene onmogelick is/en kan niemand
 schuldig wezen; zo ick nu vooz heenen gezeidt
 hebbe. Ten derden/ hoe kan God van ons
 goede werken vereiffchen/ naedemael onze
 alderbeste werken met dood-zonde besmet
 4. zijn t' of is God ghedient met onze dood-zon-
 de? Ten vierden: de Gereformeerden ghelo-
 ven dat het gheloof alleen rechtvaerdigt en
 zaligt; ende dat de goede werckē hier toe niet
 met allen en helpen; hoe kan men dan begrij-
 pen/ dat zy haer geloof moeten betuigen met
 goede werken? Dat de Katholiken haer ge-
 loof met goede werken zouken te betuigen/
 dat past wel op haer lering/ mede-bzengende
 als dat boven het gheloof/ de goede werken
 mede van node zijn ter zaligheid; Maer deze
 getuigenis en kan den Gereformeerden niet
 strekken/ dan tot destructie ende vernielin-
 ghe haers gheloofs. Blijft over-zulks onbe-
 wogē de Consequentie hier voozen gemaekt:
 namentlick/ dat uitte seben aenghetweze Ar-
 tikelen des Gereformeerden Geloofs nood-
 zaekelicken volgt een formele verswijme-
 nisse/versmaedheid ende uitbanninge van al-
 le goede werken.

Dougt hier noch by/ tot verbordering van
 alle boosheid/ twee andere Artikelen des
 Gereformeerden geloofs.

VIII. Ar-
 tikel.

VIII. Artikel. Dat de mensch berooft is
 van zijn vrije wil; zulks dat in zijn vermo-
 ghen niet en is zijn wegen of goed/ of quaed
 te

te maken. Calvinus lib. 1. cap. 16. §. 8.

I X. Artikel. Dat den recht-gelobigen geenigerlep zonden/tot zonden gerekent en werden. Calvinus lib. 2. Instit. cap. 8. §. 58. & lib. 3. cap. 4. §. 28.

Deze twee Artikelen doen tot alderlep misdaed zondaenigen wijden poozt open/dat van geenige Sectarissen tot noch toe / noit wijder geopendt en is geweest. Het blijkt: Want twee dinghen sijnder / die den mensch plegen te weder-houden vande zonde: te weten het ghewoong der consciencie/ ende 't onsighe vande pijnen der Hellen: Nu zoo worden deze twee ganschelikken weg ghenomen/ dooz deze laetste Artikelen. Want hoe kan iemands consciencie wouge bā eenig quaed/ die verzekert is dooz de leeringhe zijns gheloofs / het zelbe quaed met geen vrye wil gedaen te hebben ! En wederomme/wat recht-gelobig mensch / zal ter oorzake van zonden/ de tozmenten der Hellen behouven te vrezet/ zoo lange hy zich verzekert houdt / dat God hem geenigerlep zonde/ tot zonde en rekent. Hier tegens en zie ick niet/ wat men met eenige schijn van reden zoude moghen zeggen. Blijvende daeromme volkomentlick bewezen/ dat de Geresoymeerden ons met deze 9. Artikelen haers geloofs/ geen klein nadencien en sijn gevende van te wezen Vienaers ende Dooz-lopers Antichristi. In-zonderheid/ al zoo wy/ behalven dezen/in hen-luiden noch daer en boven zoo volmachtelikken bespozen het

Operacie
van deze
twee leste
Artikelen,

§ 5.

Vijfde Lid-teiken vande Voor-loopers Antichristi: God, ende zijne Heiligen te lasteren.

Dat Antichristus God en zijn Heilighen belasteren/zich zelven verheffen/ende al wat ter in Hemel ofte in Merde is onder hem verdrukken ende versmaden zal / ghetuigen de Schriftuiren. Danielis 7. 25. leestmen aldus naer uw' eighen overzettinghe: Hy zal den hoogsten lasteren/ende de Heiligen des hoogsten verstoozen. Item Apocalipsis 13. 5. Ende het Beest is een mond ghegheven om grote dingen ende lasteringe te spreken tegen God/ende zijne woonstede.

Du zoo sijn de Gereformeerde Leeraers/hier inne zo uitstekende/ dat veel Godbzuchtighe geleerde Mannen twijffelen/ (en mijns oordeels/ niet al zonder rede) offer ook onder alle de monstrueuse opinien / vande oude doelingen wel eene gheweest is / die dezen aengaende / de zaek vanden toekomenden Antichristus/zoo treffelicken heeft gebozdert/ als nu tegenwozdelick sijn doende de Gereformeerde Scribenten. Ick verzwijge hier de anderen/ om kortsheids wille; Alleen uit den Patriarch van uwe Refor matie Joannes Calvinus hebbe ick gheobserveert deze naevolghende hooge Spreuken; die my duncken in geenderley wijs / van blasphemie geexcu seert te kunnen werden.

§ 6.

EERSTE BLASPHEMIE.

Dat God den Autheur, en d'oorzaak is van alle de zonden. Ende of ghy dit wilde ontkennen/ 300 ziet lib. 1. Instit. cap. 18. §. 3. Al-waer hy booz-geflaghen hebbende de bekozingen van Job / de tyzannye ende verblindheid van Achab / de bloed-schand van Absalon / de spij- tigheid van Semei / de Heilig-schendinge des Tempels / de Afgoderye der tien Geslagten / de onrechtige sententie Pilati / de wreedheid der Joden over Christus / ende meer andere diergelijke gruwelikke misdaden / spreekt hy eindreluk aldus : Jam satis aperte ostendi, Deum vocari omnium eorum Authorem, quæ isti Censo- res volunt otioso tantum ejus permissu contingere: dat is : Ick hebbe nu openlick genoug ver- toont / dat God een Autheur is van alle deze dinghen / die de Paepsche keur-meesters zeg- gen alleen te gheschieden / deur een ledige toe- latinge Gods: Aldus Calvinus. Maer dunkt u wel dat hy / of claerder hadde kunnen spre- ken / of gruwelikker had mogen lasteren?

Iob. 1.
lib. 3. Reg.
22.
lib. 2. Reg.
16. v. 6. &
21.
1. Reg. 2.
34.
Ierem. 50.
25.
Isaia 10. 5.
Act. 4. 28.

§ 7.

TWEDE BLASPHEMIE.

Dat deur een eeuwige onveranderlikke ordina- tie Gods, eenige menschen gepredestineert sijn tot- te bederffenis, zonder eenighe voorzigtigheid van mis-diensten. Dit leert expresselick Joannes Calvinus lib. 3. Instit. ca. 21. §. 5. met deze woor- den: Predestinatie nommen wy / een eeuwige ordinantie ofte beschikkinge Gods / de welke hy by zich zelven genomen heeft van 't geene hy

hy ober pder mensch begeert te gheschieden. Want alle menschen en worden niet op eene conditie gheschapen/maer eenigen wordt het eeuwige leven/ anderen de eeuwige verdommenis toe geschikt. De welke dan 't sy tottet een/of 't ander einde geschapen sijn/ die nommen wy gepredestineerden/of tot het leven of totte dood. Ende cap. 22. §. 11. zeidt hy wederom aldus: Gelyk wy gheen reden en weten te geven vande Genade der uitverkoozen/ dan om dat het Gode also beliest; zoo en kunnen wy ook inde verdomde anders gheen oorzaak aenwijzen/ als de wille Godes. Aldus Calvinus.

Sebastianus Castalion is om deze propositie van Calvino geweken.

Deze twee Artikelen sijn zoo hard luidende / dat daer deur niet alleen de ooren vande Godvzuchtigen en worden ghequetst / maer dat ook eenige vande innigste vzienden ende Discipelen Calvini zelfs hem hier om verlaten ende tegens hem geschreven hebben: Ende namentlick Sebastianus Castalion/ die in zijn bouk/ 't welk hy intituleert de Prædestinatione, Calvinum hier ober beklægt als dat hy den goeden God uit zijn Stoel ghestoten/ ende dat hy in zijn plaets ghestelt heeft de Duivel vander Hellen/ Auteur van alle boosheid: Dat de deze nu/ Calvini ende der Calvinisten God is: Ende dat daeromme niet te verwonderen en is / dat zy-luiden op-geblasen/ende hovaerdig sijn/grammoedig/nijdig/bloedig/quaed-willig/opzuerig/ eergierig/schelders/ hyppocriten/ ende eindtelicken vol van alle boose ende oneerelike passien; als aengenomen hebbende zoo-daenigen God/ die zoo-daenige kinderen plag te baeren. Dus verre Castalion.

§ 8.

DERDE BLASPHEMIE.

Dat de menschen door een zekere verburghē kracht ende beroeringe Gods van binnen aen ghedrongen ende genoodsaect worden totte zonden. Dus leert Calvinus lib. 1. Instit. cap. 18. §. 2. in't beginsel; ende een weinig lager/ sprekende vande Assyrianen die den Tempel Gods verwoesten/ zeidt hy: datze dooz een gewisse ordinantie Gods/ daer toe ghedrongen wierden. Int selve cap. §. 4. niet verre van't einde/ leerd hy: dat de mensch rechtaerdelick van Gode ghedrongen woꝝdt/ om te doen het geene hem niet geoorloft en is: doch zoo dat hy daerom nochtans niet onschuldig en is te verdragen de strafende de verdommenis/ die tot zoo-daenige zonde gestelt is. Want lib. 3. Instit. cap. 23. §. 9. in't beginsel, spreekt hy aldus: Excusabiles peccando haberi volunt reprobi, quia evadere nequeant peccandi necessitatem, praesertim cum ex Dei ordinatione sibi injiciatur hujusmodi necessitas. Nos vero inde negamus ritè excusari, quandoquidem Dei ordinationi, quā se exitio destinatos conqueruntur, sua constat aequitas, nobis quidem incognita, sed illa certissima, dat is: **De Verwurpenen/ wanneerze zondighen/ willen haer ontschuldighen / mids datze niet en hebben kunnen ontgaen / de noodzaekelickheid van te zondighen; hy-sonder ter-wyl hen-luiden uit het beschik Gods zoodanigen noodwendigheid op-geleit is. Maer wy ontkennen hen alzulke excuse; Nademael de beschikking Gods/ deur de welke zy hen beklaghen ter verdommenisse ghedestineert te sijn / haere billikheid heeft; dooz ons/**

S 2

wel

wel is waer / onbekendt / maer nochtans in
 haer zelven zeker: Aldus Calvinus. Maer o
 harde noodzaekelikheden van 't Beresmeers
 de Geloof ! Van Gode aen-ghebronghen te
 worden totte zonde / ende nochtans daer van
 niet geexcuseert te werden. God bewaer my /
 ende alle goede menschen / vande Majesteit
 Gods / zulks te geboelen; vanden welken my
 Iacobi 1. 13. als ick tot zonde getergt werde /
 verboden is te zeggen / dat ick van Gode ge-
 tenteerdt worde; als de welke de zonde / ende
 den zondaer is hatende Sap. 14. 9. Ende ghe-
 lijck als Fulgentius plag te zeggen / die geen
 rechtvaerdig straffer en zoude weze der zonde-
 den / daer hy een Auteurs van waere. Deus
 non est ultor, cuius est Author.

Lib. I. ad
 Monimum
 cap. 19.

§ 9.

VIERDE BLASPHEMIE.

God beveelt, port, praemt, ende verwekt de
 Duivel, om den mensch tot zonde te brenghen.
 Dit is de expresse leringe Calvini lib. 1. Instit.
 cap. 18. §. 1. God wil / zeidt hy / dat den boozen
 Koning Achab bedrogghen werde : hier toe
 presenteert de Duivel zynen dienst; en wordt
 van Gode ghezonden met zeker bevel / om te
 wezen een leugenachtigen gheest / inde mond
 van alle de Propheten. Ter zelve plaetse §. 2.
 seidt hy aldus: Ick beken dat God dickwils
 inde berwoypene is werkende deur den dienst
 van Satan / maer zoo nochtans dat Satan
 door het aendringhen Gods / zyn werk doet /
 ende volbringt zoo veel als hem gegeven is.
 Ende een weinig lager: Satan wordt gezeidt
 te verblinden de harten der onghelovighen /
 maer 't is van Gode dat voort-komende is
 de

de kracht des dolings. Eindtelick lib. 3. Instit. cap. 4. §. 5. heeft hy deze woorden: Den onreinen Geest wordt genomt den Geest Godes/ om dat hy tot Godes magt ende wil bereidt staet; wezende meer een Instrument Gods/ als een Auteur van 't geene hy doet. Aldus Calvinus. Maer/ waer hoorbemen oit groter laster? Is de Duivel maer een Instrument van zijn boosheid / zoo moet de selve Gode als Auteur en principale oorzaak toegeschreven worden; min of meer gelijk den dood-slag niet het zwaerd daer mede die geschiedt is/maer den Moordenaar/dieze gedaë heeft/wordt geweten. Item beveelt God de Duivel te bedriegen; zo vzaeg ick of de Duivel in zulken geval zondigt/ofte niet? Indien ja: Ergo gebiedt God te zondigen; 't welk is teghens den expresse Text Eccles. 15. 21. Deus nemini mandavit impiè agere, dat is/ God heeft niemand geboden te zondigen. Indien niet: zoo mag de Duivel Calvinum wel voor een goed Advocaet houden/ende een rijk salaris voor hem bereiden.

§ 10.

VIJFDE BLASPHEMIE.

Niet tegenstaende dat God de menschen predelineert totte eeuwige verdommenis, door de Duivel van buiten doet bekoren, ende door hem zelve van binnen aendringt totte zonde; zoo gelaet hy zich even wel hen te willen helpen, daer hy nochtans geen ding minder en begeert. Leest Joannem Calvinum lib. 3. Instit. cap. 24. §. 13. Ecce vocem ad eos dirigit, sed ut magis obsurdescant; lumen accendit, sed ut reddantur caeciores;

doctrinam profert, sed quā magis obstupeſcant; remedium adhibet, ſed ne ſanentur, dat iſ: God roupt de menſchen/ maer om meer te verdo-
vẽ; hy ontfteekt haer het licht/maer om meer te verblinden: hy doet hen leeren/ maer om meer te verharden: hy preſenteert hen remedie/maer op dat ze niet en genezẽ. Werwaerts zal den ellendigen menſch hem keeren/ in-dien deze Leering waerachtig iſ? Ofte als een be-
naude ziel/ Chriſtum in zijn Euangelie hoozt roupen: komt all' tot my die belast en beladẽ ſijt/ en ick zal u verquikken; hoe zalze hem geloof kunnen geven/ indienze deze Calvijnſche blaſphemie ingeboeſemt heeft? Weel eer zalze zeggen: Heer! ghy roupt my/maer 't iſ om te verdooven; ghy verlicht my/maer 't iſ om te verblinden; ghy doet mijn leeren/maer 't iſ om te verhardẽ; ghy toont my remedie/maer 't iſ om daer aen de moord te ſtekkẽ. En daerom en hebb' ick geen rede om u te hoozen/ofte tot u te komen. Ziet toch eens hoe zonderlinge dat de eere Chriſti gebozderd wordt vande Gereformeerde kerk!

§ 11.

SESTE BLASPHEMIE.

Chriſtus en iſ voor alle menſchen niet geſturven, maer alleen voor een handt vol gepredellineerden, die deur een ſpeciael rechtvaerdig-makende ghe-
loof, zich verſekert houden vande zaligheid, ende niet vervallen en kunnen. Ziet Calvinum lib. 3. Inſtit. cap. 22. §. 10. Si omnes vellet ſalvos, custo-
dem illis præficeret filium, dat iſ: In-dien God alle menſchen wou zalig hebben / hy zoude hen luiden wel gegeven hebben zijn Zoon tot een Bewaerder. Deze Lering/ſtrijt expreſſe-
liken

licken teghens de *W. Schziftuur* 2. Cor. 5. 15. Christus is vooz alle menschen ghesturven. 1. Tim. 2. 6. Christus heeft hem zelven tot een Rancoen gegeven vooz alle menschen. 1. Ioan. 2. 2. Christus is eē verzoening vooz onze zonden; doch niet alleen vooz onze zonden/ maer ook vooz de gansche wereld. En behalvē desen/zo spreekte grootelicks te kozt de barmhartigheid des Heeren. Want gelijker-wijs/ als iemand die met een tonne schats/ by exempel/ getrokken waer in Turken/ tot verlossing van gevangenen/ wel te recht beschuldigt zoude werdē als onbarmhartig/ in-dien hy mette zelve somme kunnende verlossen honderd gevangenen/ niet dan vyftig en hadde willen bezynden: zo en kunnen ook de Gereformeerden met deze haere Leeringe geenzins verdedigen de barmhartigheid Christi; die deur den ongemetē prijs van zyn dierbaer Bloed / in zyn magt hebbende de verlossing vande gehele wereld/ t zelve alleen verstrekt zoude hebben vooz een kleyn hoopken van sijne broeders.

§ 11.

SEVENSTE BLASPHEMIE.

Christus hangende aen 't Cruis heeft g hetwifelt van zyn zaligheid; heeft een schrikkelike vrees gehad voor zyn eeuwige verdommenis; heeft in zyn ziel ghevoelt de pijnen der verdomden, Iac heeft uit-ghebersten in een grote stemme van wanhoop, roupende: Mijn God, mijn God, waerom hebby mijn verlaten! Dus leerd Calvinus Instit. lib. 2. cap. 16. & in cap. 27. Matth. In bougen dat ons de lichaemelicke dood Christi/ weinig geholpen zoude hebbē/en hadde hy met eenē niet bezuirdt

bezuirdt in de ziel de wraek van de Goddes-
liche gramfchap/ gelijk hy upt-drukkelicken
fpreekt int gheallegeerde 16. cap. §. 10. Heet-
hendt wel / Broeder Abacuk / ghy zult hier
binden vier-der-hande lafter in deze eene Le-
ring. Alles met zoodaenigen wee-dom van
alle Godbzuchtige oozen; dat een trefselick
Schryver van onzen tyd / niet zonder reden
en fchijnt te vermoeyen / dat Calvinus tot
ftraf van deze zonde/ in zijn uitterfte gewan-
hoopt/ en den dag zijnder studien verblouckt
heeft; gelijk als getuigt Hieronymus Bolsecus,
vita Calvini cap. 22. Voorwaer ick hadde wel
ghehoopt dat de Vaders van 't Doordrechtse
Synode hier inne Calvinum gereformiert
zouden hebben/ gelijk zy-luiden wel in ande-
re pointen hebben ghedaen: Maer ter wijlze
veel eer deze zijne lering hebben bevesticht/
cap. 2. art. 4. zoo en kan ick mijn niet ghenoug
verwonderen inde grote vermetelheid van
deze fijne Gemeente/ die Chriftum doen twij-
felen van zijn zaligheid / daerze hen zelven
verzekeren van haer eeuwige Predestinatie.

§ 13.

ACHSTE BLASPHEMIE.

Het Hoog-waerdige Sacrament des Autaers te
nommen een Brood-godt, den groten Baal, den
God Maozim &c. Dit dunckt alle Godbzee-
zende menschen zoo-daenighen blasphemie/
datze gheen groter uitte mond Antichriste
zelfs en kunnen verwachten. Want willen
de Gereformeerden om eenighe telle quelle
Argumentes blijven geloven/ als datter int
Abondmael des Heeren niet anders en is als
een

een figuer ofte teichē van 't Lichaem Christi:
 zeer wel/ proficiat ! ten minsten behoorden zp
 hen te bedwingen/ in zulker manieren uit te
 baren tegens het H. Sacrament/ zulks het
 geleerd ende geloost wordt vande Katholi-
 ken: Ter-wijl zp-luiden daer inne vooz hen
 hebben / behalven den claeren Text van
 't woord Gods / de eendzachtige ende stand-
 bastighe Leering van alle de Oud-baderen;
 ende de expresse weder-roupinghe Berengarij,
 Die het gevoelen der Gerefomezden alder-
 eerst geleerd ende gestrooit heeft. Welke drie
 Argumenten in-dien zp-luiden niet magtig
 ghenoug en meinen te wezen om haer-lupder
 verstand te captiveren onder de gehoozsaem-
 heid des geloofs/ zoo behoordenze nochtans/
 in alle onbedurven oordeel de magt te heb-
 ben / om de Katholike sententie ten minsten
 redelick / waerschijnelick / ende probabyl te
 maken: ende over-zulks de tongen vanden
 geenē die anders ghevoelen/ te weder-hou-
 den van laster. 't Welk niet doende de Ge-
 refomezden/ doen niet alleen tegens alle ze-
 digheid;maer geven daer en boven/door zoo
 daenigen manier van hoog spreken/ aen alle
 bescheideliche menschen een groot nae-denc-
 ken/te wezen Dooz-lopers van Antichristus.

§ 14.

NEGENSE BLASPHEMIE.

David Paræus. Wjlen Professeur vande
 Gerefomezde Theologie binnen Heidel-
 berg/schrijvende opten Zeind-brief Pauli tot-
 ten Romeinen cap. I. dubio. 18. leerd dat niet
 alleen de Heidenen/ wanneerze Son/ Maen/

Starren/Offen/of Serpenten aanbidden/Af-
godisten sijn; Maer zelfs ook alle de Christe-
nen/die het Beeld van 't Crucifix inde Kerk
stellen / om Christum te representeren/ en het
angeletterde Volk van 't lijden ons Heeren te
onderwijzen. Ja Theodorus Beza in Colloquio
Mompelgartensi, heeft zich niet vermijdt open-
baerlick te zeggen: Fateor me ex animo Cruci-
fixi imaginem detestari, dat is: Ick bekenne ron-
delick/ dat ick het Beeld vanden ghecruisten
Christus/ uitter herten verblouk.

Zegt my eens Broeder Abacuk! Dunct
u wel dat de vanden des Cruys Christi/ die
Paulus beschreide ad Philip. 3. 18. wel zo hoog
hadden gelopen! Doozwaer gelijk de geene
die int Rijk van Groot Brittangien de Stoel
des Konings dozt verbloucken / ter-wijl
datze vande andere ghetrouwe onder-zaten
werde ge-eerdt ende beknielt/ weinig danks
zoude behalen by-den Koning: zoo en zoude
ick ook niet gaerne mede deilen inde verdien-
sten van David Parvus/ ofte Theodorus Be-
za/ dus onhebbelick schoffierende het wapen
vanden Koning der Koninge Christus IESVS.
Met deze twee Leeraers houden't alle de
Gereformeerden; Dae-dien zy niet alleen op
het Crucifix haer tongen hebbē gescharpt tot
verfoeping/ maer zelfs ook haer bplē tot ver-
nieling. Maer met wat dag-geld dat hen-
luiden dezen arbeid van Gode betaeldt zal
worden/daer laet ick hen booz zorgen.

§ 15.

THIENSTE BLASPHEMIE.

Dat de Heilighen met Christo regnerende,
Mom-

Mom-aensigden sijn, Beulen, Beesten, en Monsters.
 Dus tracteert Calvinus de beste vrienden
 Gods. lib. 3. Instit. cap. 20. §. 27. spreekt hy al-
 dus: Hier uit zoo hebben wy af te nemen dat
 de Papisten de voozspreek Christi niet en ach-
 ten/ ten sy dat daer by kom de intercessie van
 een Georgius/ Hippolytus/ ende dierghelycke
 Mom-aensigden. Ende in't bouck/ de Ra-
 tionereformandæ Ecclesiæ. Omitto Dominicum
 & similes Carnifices, Omitto Medardum, Lubi-
 num & similes Bestias, dat is: Ick slae over
 Dominicum ende dierghelyke Beulen / ick
 laet gaen Medardum / Lubinum / ende
 dierghelyke beesten. Dit alles ende meer an-
 dere dierghelyke Spreuken / die vooz-gaens
 in Calvino ghebonden / ende inde Calvini-
 sche Kerken / Schuiten en Wagenen dagelijc
 worden ghehoort / en meine ick niet dat van
 een onpartijdigh Christen / vooz anders als
 vooz blasphemie aenghenomen kan werden.
 Op een geheele andere manier plag den Hei-
 ligen Augustinus de uitverkoozenen Gods
 te tracteren: Sermone 26. de Sanctis tom. 10.
 spreekt hy aldus: Quisquis honorat Martyres,
 honorat & Christum, & qui spernit Sanctos, spernit
 & Christum, dat is: Die de Martelaers eert/
 eert ook Christum; Ende die de Heiligen ver-
 smaedt/versmaedt ook Christum. En zeker-
 lik/ in-dien ten tijde Helizæ / God almagtig
 twee-en-beertig kleine kinderē liet verscheu-
 ren van twee Beerē/om datze zyn Propheet/
 noch opter aerde levende/ Cael-kop, Cael-kop!
 nae hadden geroupen; Hoe wilt dan af-lopen
 mette moed-willighe laster van een deel vol-
 wasse menschen / die de Heilighen Gods met
 Christo regnerende/ vooz Mom-aensigden/
 Beulen

4. Regum
 cap. 2. 23.

Beulen en Beesten durben schelden?

§ 16.

ELFSTE BLASPHEMIE.

Dat alle de Heilighen / die nu van ober de
thien ofte twaelf hondert Jaeren inde Ka-
tholike Kerke gestoort hebben / niet anders
gewees en sijn als superstieue / Goddelose
Afgodisten / ende voorsanders van Antichri-
stus; Jae dat alle de Gud-vaders inde ma-
terij van de Wyse-wil / Rechtvaerdig-mae-
kinghe / Concupiscentie / Boetvaerdigheid /
Gebeden voor de overleden / Verdienste van
goede werken / Overleveringen der Kerken /
Fasten van veertig daegen / ende meer ande-
re hooft-stukken des Geloofs / t'eenemael
gedut ende gedoot hebben. De plaetsen Cal-
vini daer hy zulks in belijdt sijn notoir; ende
worden door-gaens geciteert by de Catho-
like Schryvers. Hier mit moet nood-saecke-
lick volgen dat Christus tegens zyn uit-ghe-
dykte belofte zyn Kerk verlaten heeft / ende
dat de Doopsten der Hellen de zelve verbrun-
gen en verwonnen hebben. Want daer alle
de Harders ende Pastoren doelden / daer en
hebben ook de Schapen inde behoorelycke
wepde niet kunnen blijven: Alsoo daer ghe-
schreven staet: Ich zal den Harder slaen / ende
de kudde der Schapen zullen verstroit wor-
den. Zacharia 13.7. Deze ober-grote injurie
van lichtvaerdigheid / toe-geschreven de
woorden Christi / die de eerste waerheid is /
laet ick de Gereformeerden verdedighen.
Zulks ick ook doe de nae-bolgende

§ 17.

TWARLFSTE BLASPHEMIE.

Dat de Katholike Kerk niet anders en is als de Hoer van Babilonien; ende de opperste Pastoor die Christus hier opter Werde gesteldt heeft tot zyn Stad-houder / ende een al-ghemeine Harder zynder Schapen / den baeren Antichristus is. Dit is een bande grootste contumelien die ter wereld bedachte ofte gesproken kunnen worden: Die ick wel te recht een Blasphemie nomme: Want gelijker-wijs de spijtigheid die aen een Zuיד gedaen wordt / den Zuידegom komt te raeken / ofte ook die aen des Konings Vicaris gheschiedt / haer strekt totten Koning zelfs; zoo komt min of meer deze onbeschaemde laster opte persone Christi te redunderen / die een Zuידegom is zynder Kerken / ende een Meester over zyn gecommitteerden Harder. En zekerlick / Indien een Christen mensch misdaedig wordt het Hellsche vier / die van zyn eben naesten een sot ofte een dwaes komt te maeken / wat zal hy dan wel waerdig wezen March. 5. die den al-ghemeinen Vader der Christenen / den oppersten Pastoor der Kerken / den Successeur Petri / ende eindtelick den Vicaris Christi / vooz een Antichrist durft schelden? Men leeft dat Coze / Dathan / ende Abiron Numer. 16 met haer Centen ende gansen aenhang van d'aerde verflickt / ende levendig ter Hellen gezonken sijn / om den opzoer dieze verwerkt hadden tegens Mosen ende Aaron; wat strafen zullen dan niet verdienen bande rechtbaerdigheid Gods / die zulken mond openen / ende

ende by alle Volken zulken scheuring/af-bal/
rebellp/ ende apostasie zouken te maeken van
de W. Catholike / Apostelike Stoel/ ende den
gezalften des Heeren/ die daer-inne/ deur on-
gebzoke wettige successie is gezeten?

Ziet Abacuk! hier hebby een dozijn selicke
ende gruwelicke Blasphemien / die in uw'
Gereformeerde Lering gheacht/ ende 't volk
hooz-ghehouden worden als Artikelen des
Geloofs. Ich zonder u noch meer van gelike
stof kunnen aen-wyisen onder uw' Gemeente;
maer dit effen ghetal/ dunckt my ghenoug te
wezen/ om by alle onpartijdige ende beschei-
delicke Chzistenen daer mede staende te hou-
den de rechtbaerdighe suspicie der geenre die
de Gereformeerde Predicanten / deze ende
diergelike Paradoxen lasteren ende blasphe-
mien lerende/ duchten te wezen Dooz-lopers &
Antichzisti.

REDELICK BESCHEID,

dienende op de

VII. H A N D E L I N G H

vande Roomsche Reis.

A Bacuk! Ghy sijt in 't lijntje:
Of verschoont my dit doufsijntje
Van verdraeide Spreuken/die
Ich hier in uw' Lering zie.
Hondy my dit effen praten/
Sijt ghy onder d' Advocaten

d' Eerste

d' Eerste die 'k oit wist of las/
 Dat van quade zaken was.
 God bewaer my vande Stoelen
 Die van Gode zulks geboelen!
 Dat hy die de boosheid haet/
 Oorzaek is van 't zondig quaed.
 Dit heeft ons het Wals Geneven
 Al te claerlick toch beschreven:
 End' hoe-wel zy 't nu onthent/
 't Swart staet in het wit geprent.
 Pieter heeft hier aen-gewezen
 Waer dit schennis is te lezen
 Inde boucken van Calvijn/
 Zoo in Deerduits/ als Latijn.
 En met een/dat alle menschen/
 Hoeze iukken/hoeze wenschen/
 Sijn geschikt deur Gods bestel/
 Tot den Hemel/of de Hel.
 Tot de Hel van d' oudste stonde/
 Eer den Schepper noch de zonde
 Van zijn schepsel had bevroedt.
 O geduld van 't hoogste goed!
 Hoe lang ziedp dooz de vinger
 Zulken ongehoorden slinger
 Van blasphemie daer uyt wensch/
 Is het heil van alle mensch.
 't Is zoo: God heeft all' zijn knapen
 Tot haer zaligheid geschapen;
 En 't is tegens zijn gena'e/
 Datter een verlozen gae.
 Zwijgt Calvijn! 'ken mag't niet hoozen:
 God en doet ons niet bekozen;
 God en dzingt de zielen niet/
 Tot het geen dat hy verbiedt.
 Hoe kan God de zonde straffen/
 Die de zonde doedt verschaffen/

Pfal. 44. 8.
 Sap. 14. 9.
 Eē doufijn
 verdraide
 spreken.
 I.

II.

1. Tim. 2. 4
 Genes. 1. 26
 & 27. Sap.
 cap. 1. 13. &
 cap. 2. 23.
 Ezech. 18.
 23. & 32.

III.

Iacob 1. 13
 IV.

S. Fulgen-
 tius Deus

Die nequit esse

aktor, cuius
est Author.

V.

Matt. 11.
28.
Lib. 3. in-
stic. cap. 24
9. 13.

Sebast. Ca-
stalion lib.
de Prædest.

Die de Duivel praemt en pozt/
Als de Mensch bevochten wordt?
Hoe kan God de waerheid wezen/
Die niet tegenstaende dezen/
Beinst te willen 't hoogste goed
Van hen die hy bevochten doet?
Van hen die hy licht ontsteken/
Van hen die hy aen doet spreken
(Nae 't Geresoymeerd geloof)
Om te maken blind en doof?
Kont zondaren tot genade:
Kont all' die daer sijt beladen/
Koupt/nae Jan Calvijn/den Heer
Maer 't is om te quetsen meer.
't Is om hem te doen verharden/
't Is om meer belast te werden/
't Is om dat Calvinus God
Met de arme zielen spot.
't Is om dat de Geresoymeerden
Wilen Gods natuur bekeerden
Inden inboest wreed en sel
Vande Duivel vande Wel
Dus schreef over zestig Jaeren
Nae zijn bouken noch verclaren
Bastiaen Castalion
Als hy scheidt van Poijon.
't Is geen wonder dat Geneven
Leidt/sprak hy/300 snoden leven
Zoo veel bloeds stort/300 schoffiert/
Die booz God den Dupvel vierdt.
Deze heeft de plaets gekregen
Du vand' alder-grootsten zegen:
Deze is nu met geweld
Op de hoogste Stoel gesteldt.
Grand Mercy de sijne Klercken
Vande nieu-geboude Kercken.

Dank

Dank de Knunnick van Nojſon/
 Die hem zoo verheffen kon.
 Dank te recht. Maer wat vereering
 Komt wel toe de lieve Lering/
 Die tot d'alder-hoogſte ſte'e
 d'Alder-diepfte ryzzen de'el
 Zeker/wel de rykſte heilen.
 Maer 'ken wil daer niet in deilen:
 'k Hou my aen de rechte Croon
 Vanden alder-oudſten Chzoon.
 'k Hou my aen hem die 'k bevinde
 Dat de wereld zoo beminde/
 Dat hy met zyn roode bloed
 's Werelds zonden heeſt vergoedt. 1. Ioan. 2, 2
 's Werelds zonde/wil ich zeggen/
 Niet (zoo ghy 't pleegt uit te leggen)
 Vande ſyne Lyp alleen/ VI,
 Maer des werelds int gemeen.
 Zoo dat daer niet eene zonde/
 Noch zondaer/en werdt gebonden
 Vooz wiens ſchuld/of vooz wiens ſtraf/
 Chziſtus geen Ranſoen en gaf.
 't Is toch vooz den Chziſten oozen
 Al te laſtig om te hoozen:
 Dat Heer I E S V S als hy kon
 Niet de gansche Aerd en won.
 Dat hy uitte diere koſten/
 Daer hy Adams zaed me'e loſte/
 Als hy 't krigen kon geheel
 Blyven liet het meerendeel.
 Weg Calvijn met zulken Lelp
 Van een zuiver Euangelp!
 Weg met zulken Chziſtus/die
 Ick by u zoo ſparig zie!
 Chziſtus/ dien onz' eerſte Ouders
 d'Eernaem gaben des Behouders/

Ⓐ

Gerefor-
 meerde
 Chziſtus.
 Katholike
 Heez' Chziſtus,

VII.

Leez' ick dat zijn bloed vergoot
 Voor de al-gemeine nood.
 Dat hy niemand uit en scheide;
 't Was of Jode/ 't was of Heide.
 Dat hy bloede voor de zond
 Van het gansche Aerden-rond.
 Niemen 't bloed dan des Behoevers
 Tot een hoopje sijne Zoeders
 Klein en smal/bepalen ziet;
 Preken d'oude Christum niet.
 En noch min die hem verdommen/
 Als de Dood hem aen zou kommen:
 Jae de prijs van onze koop
 Stellen in zijns heils wanhoop.
 Van dit was uyt pure gracy
 Van de uitverkozen Macy:
 Dit le'e Christus op dat dees
 Vyp zou sijn van alle vrees.
 Vyp zou roben/vyp zou beuiten/
 Vyp zou bommen/vyp zou sleuiten/
 Vyp in d'alder-groffte seil
 Blijven zoude van haer heil.
 Dit's de re'en/dat deze luiden
 Noch tot op den dag van huden/
 't Sp in Moordt/'t sp in wellust/
 Altijdt sijn van hart gerust.
 Jae hoe zy hen meer verlopen/
 Hoe z'in Gode vaster hoopen.
 Christus twifel is de grond
 Vande vypdom haerder zond.
 Du weet aen dan Uitgelezen!
 Waerom Hel/of Vier te vzezen?
 Overspeeldt/doedt dieverp/
 Christus wanhoop maekt u vyp.
 Maer de liebe hand des Heeren
 Wil die vridom van my weeren/

Wil mijn zinnen/wil mijn vleesch/
Houwen in gestaeghe vrees.

Prov. 28.

14.
Eccl, 27.4.

Dit's 't geloof/en dit brengh mede
Godes woord/en rechte rede/
Dit eischt van ons Christus Disch/
Die zoo liefen waerdig is.

Disch/daer op hy heeft gegeven
't Lichaem zijn/tot 's wereldds leven/
En zijn dierbaer bloed/dooz 't welk
Hy ons vrpde/tot een kelk.

Dit is ons aldus verkondigt
Van begin af. hoe en zondigt
Hoe en schelt dan Christum niet
Die zijn vleesch een Af-god hiet

En dat tegen zoo veel Schaeren
Van Oud-vaders/ sae van claere
Texten/als in dezen sijn

Bundig tegens Jan Calvijn.
Doch de Man heeft wel bewezen
Dat zijn keel een Graf most wezen;
Die in plaets van lofen dank/
Dit-gaf een zoo vuilen stank.

Psal. 5. 11.

Maer 't was oozber vooz de lieden/
Dat dit schennis zou geschieden:
Op dat ook 't gemeene Volk

Kennen mogt den eersten Tolk
Vande lieve Reformatie/
Dooz een Schelder vande gracie/
Dooz een Spotter/vooz een Dent
Die het hoogste Heilig schendt.

Sijt daerom niet eens verwondert/
Als zijn Jonger ook zoo dondert/
Als zijn Mae-zaet zoo oncuys

IX.

Dit-daert tegens 't Heilig Crups.
Want die 't meerder durft schoffieren/
Zal het minder ook niet bieren.

En zoo 't spreek-woord ons berecht:
 Zoo de Meester/zoo de knecht.
 Wat lag Beza aen de Beelden
 Beza zocht al zoeter weelden/
 Beza bondt al liever troost
 In een wel-gehouden kroost.
 Adalbertje 't jonge Gupkje/
 Met zijn ongefronste hupdtje;
 Candidaetjes witte schoot/
 Bozjes rond/en lipjes rood !
 Hier was Beza op vervallen;
 Hier plag Beza mee te mallen;
 Hier lag Beza in verwardt.
 't Crucifix was hem te hard.
 Hier op bloukten/hier op schelde/
 Hier op tuigde/hier op melde
 Op na 't leven/watten aerd
 Ons Geneven heeft gebaerd.
 End' al zoo op deze paden/
 Onze Ouders niet en traden;
 Maer door een verscheide baen/
 Nae den Hemel sijn gegaen:
 Sijnze by deez' nieuwe Geesten/
 Niet dan Beulen/niet dan Beesten/
 Fielen/Gupjen/Schauwen/Smook/
 Mommers/Maskers/Schimmen/Spook.
 Wat al lasters uitte waessem
 Van een Rezoormeerden aessem !
 Wat al ondenugs/wat al spijts
 In een oogenblikken tijds !
 Maer 't en blijft niet ongewroken/
 Van hem die eens heeft gesproken
 Die u hoorde/of u versmaedt
 Zulks aen my ook doet of laet.
 Jae in-dien den Heer verteer
 Liet de jonckheid/van twee beeren/

X.

Luc. 10. 16

4. Reg. 2.
23.

Om

VANDE VOORLOPERS ANTIC. 293

Om dat z' achter zijn Propheet/
 Niet dan kaelkop, kaelkop! kreet:
 Hoe wil hy dan wel tracteren/
 Die zijn Heil' gen zoo ont-eeren;
 Die zijn Vzinden stellen tot
 Schennis/ van zoo snoden spot?
 Spot byz Geusen! onder schemel
 Van Heligy/ metten Hemel;
 Tot dat ghy van spotten zat
 Comt int Dal van Josaphat.
 Daer ghy zult te laet gevoelen
 Vande t'waelef Rechter Stoelen/
 Die ghy met zoo skouten kaeck
 Schende/ de gerechte wjaeck.
 Wjaeck/ die u zal overkommen
 Ook/ om dat ghy dooft verdommen
 Al het duizend-jaerig werk/
 Van de gansche Chzisten Kerk.
 Want van dier tyd/ afgoddiste/
 Vasten/ aschten/ dwaelde/ miste
 Chzistus Tempel blind en doof/
 In het z'waerste van 't Beloof.
 In Nutaren/ in Gebeden/
 Offeren booz Overleden/
 Biechten/ Boeten booz en nae/
 D'zije wil/ & cetera
 Dit was alles supersticy/
 Tegen God/en zijn Justicy;
 Tegens 't geen ons is geboo'n:
 Dit was dienst van valsche Goo'n.
 Hier in hadden d' Hellsche Dochten
 Chzistus Tempel over-bochten:
 Hier in had de Hellsche Poozt
 d' Onbewoge Rots versmooydt.
 Wel-verstaende 't al-vermogen
 Chzisti/ most ons eerst bedrogen

Mat. 19. 28

Psal. 149. 7

XI.

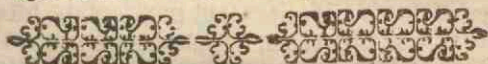
Hebben/ eer Johan Calvijn
 Een Reformatuur kon sijn.
 Hp alleen/ end' all' de resten
 Van Prelaten/ niet dan Besten/
 Niet dan Dieben/ die deur 't dak
 Klimmen met een blauwe sak.

XII.

Maer booz all' / hp die te Romen/
 Petrus Setel heeft bekomen
 Booz geweld en argelist/
 Anders niet dan Antichrist.
 Antichrist met zeven Croonen/
 Die de Hoer van Babilonen/
 Als hp op zijn zetel zit/
 Booz den waeren God aenbidt.
 Byp Maetroosse/ byp Cousijntje!
 Dit was 't leste van 't dousijntje;
 Dit gebzak noch aen de maet
 Van uw' onvergeven quaed.
 Gaet zoo boozt/ ghy zult wel raken/
 Daer Abyr en Core blaken/
 En daer Dathan inde gloed
 Nu zoo lange Jaeren boet
 d'Opspraak aen den knecht des Heeren.
 Och! laet u dit Booz-schrift leeren
 Wachten/oneer aen te doen
 Hen/ die Christus Schaepen hoe'n.
 Macht u wel de hooge Oorde
 Petri/ met uw' laster woorden
 Meer te schelden: Sijt bedacht
 't Hoofd te neigen booz de Magt
 Vande al-gemeine Roede.
 Laet den groten Harder hoeden
 Die Heer I E S V S in zijn stee
 Stelde/ zijn bevolen Dee.
 Tot dat hp zijn Meesters Schapen/
 Adams kind ren/ Christus knapen/

Num. 16.
 31.

Ook wildp/in de wep
 Vanden riken Hemel lep.
 Daer en tusschen kundp raemen/
 Of die van Geneben quamen
 Spreken ons dit lief dousijn/
 Antichristus maegschap sijn.
 Want 'ken mein nau dat de deze
 Als hy komt/zal stouter wezen;
 Als hy komt/zal spreken meer
 Lasters tegens onzen Heer.
 Immers dit dousijn van spreucken
 Komend' uit Calvinus keucken/
 Ruim zal strekken/nae men ghist/
 't Dooz-gerecht van Antichrist.
 Maekt u dan hier mede bzolick!
 Maer ghy sijt een grote Molick/
 Grote Plompert/grote Mop/
 Hebdt smaek in zulken sop.

VIII. HANDELING,

Vanden Af-laet.

PIETER.

Hier mede dan volkomentlik/
 schrijft en reden-matelik/na ick
 immers meine/ verdedigt heb-
 bende de drie eerste motiven vā
 mijn Roomsche Kreis/ zo en rest
 my nu anders niet te verand-
 woorden als het leste/ namentlik de winning
 vanden solemnelen Af-laet/ die nae ouder ge-
 woonten in dit aenstaende Jaer van vijf-en-
 twintig/ uitrekerkelicke Thresoren ont storē/
 en bp dē opperstē Dispensier/vā Christus we-
 gen/ aendē Gelobigen uit gedeelt zal wordē.

ABAC. Sig. Pieter/ In-dien ghy meendt/
het geene ghy zegt / zoo hebbe ick u tot noch
toe onbekent verſeten. 't Is waer/ Ick heb-
be door dezen wel gheweten/ dat ghy't / in't
ſtuk van gheloof/ hielt mette Roomsche Ka-
tholiken/ maer hebbe my niet-te-min altijd
laten duncken/ mids uwe discretie/ ende her-
varentheid/ dat ghy wel wiſt te onderschei-
den tuſſchen ſtraeten en ſtegen; Ick wil zeg-
ghen/ tuſſchen de principaelſte hooft-ſtukken
des Geloofs/ende een deel naecte/pdele Cere-
monien / die de goede Roomsche Kerk by
wijlen gewoon is te gebzuiken/of tot conten-
tament van 't gemeene volk / of tot verbete-
ring van haeren Offer. 't Welk alzoo we-
zende/ plegen de luiden van kennis/ in't eene
wat te lichten/ ende in't ander wat te zwae-
ren; nae datter queſtie is / of van Artikelen
des Geloofs / of alleen van indifferente zae-
ken/ die de Geleerden Adiaphora nommen/ en-
de ick terſondt niet onbequaemelick naeckte
Ceremonien hebbe geſieten.

Abacuk
maekt on-
derſcheidt
tuſſchen
Hooft-
ſtukken
des Ghe-
loofs, ende
naecte Ce-
rimonien.

PIET. 't Gaet wel / Monsieur Abacuk!
Maer nae ick bemerke / zoo hebby quae ghe-
buppen/om dat ghy u zelven priſt. Doch wil-
dy van my ook gheprezen werden/ zoo zeght
ons eens wat ghy hier verſtaet door naeckte
ofte pdele Ceremonien; op dat wy alzoo in u
ook moghen recommanderen de bequaemig-
heid van dezen naem.

ABAC. Door eerſt/ deur de Hooft-ſtukken
des Geloofs verſtae ick de twaelf Artikelen
die begrepen ſijn in't Symbolum Apostolorum:
zoo genomt/om dat de 12. Apostelen/ daer in-
ne/ als in eē kort begrip verbactet hebbē alle
de punten/ die een Chriſten menſch van node/
ende

Of de
twaelf Ar-
tikelen al-
leen Hooft-
ſtukke des
Geloofs

ende ook genoug sijn te gheloben om zalig te
 werden: Alle de reste / 't welk hier buiten/
 't sp inde Scholen geleerdt / 't sp inde Kerken
 gebzuikt / gepleegt / ende geobserbeert werdt /
 houde ick vooz adiaphora, ende vooz naekte
 Ceremonien / die ter zaligheid niet van node
 en sijn / ende daeromme dat de Chzisten men-
 schen gheen rumoer en behooren te maeken /
 noch de broederlike vrede en behouven te
 scheuren.

PIET. Me vyzind! met deze eene voozslag
 doedp een vier dubbelde mis-greep: vooz
 eerst / weder spreekt ghy de openbaere waer-
 heid des H. Euangeliums. Ten tweden / ver-
 wylt ghy het stand-bastig ghebzuik bande
 primitiue kerk. Ten derden / zondigt ghy te-
 ghens de Lering van uw' eigen Reformatie.
 Ende eindtelick ontwoztelt ghy hier mede
 ganschelick het gehele wezen van 't Chzisten
 geloof.

zijn, ende
 alle de re-
 ste naekte
 Ceremoni-
 en?

Vier mis-
 grepen van
 dit Aba-
 cukze on-
 derscheid.

Het eerste blykt. Matt. 28. 19. Gaende zoo
 leert alle volken / hen Dopende inden naem
 des Vaders / ende des Zoons / ende des H.
 Geests: hen lerende te onderhouden alle 't ge-
 ne ick u-lupden geboden hebbe. Hier gebiedt
 Chzistus te onder-houden / niet alleen het
 Symbolum, ('twelk doen noch niet ghemaekt
 en was) maer alle 't geene hy gheboden had-
 de; ende namentlick het Doopsel: 't welk
 nochtans in 't Symbolum niet begrepen en is /
 ende ober-zulkx / nae deze uwe propositie /
 niet anders als vooz een naekte Ceremonie
 gehouden moet werden. Ende waerom zal-
 men niet zoo wel gehouden wezen te ghela-
 ven ende aen te nemen het geschreben woord
 Godes / 't welk ons vooz-ghedzagen is inde

Eerste mis-
 greep.

Het Doop-
 sel is in 't
 Symbolum
 niet begre-
 pen.

Eph. 4. 14

1. Tim. 1. 7

Twede
Misgreep.

W. Schrifstuur/ als het ongeschreeven/ daer van ons maer een ghedeelte aengewezen wordt in't Symbolum? Doozwaer/ my verwonderdt/ hoe de authoziteit van 't ongeschreebē woord Gods/ 't welk de Beresozmeerde Kerk voor en nae teenemael plag te verstoten/ nu in uw geboelen zoo schielikken wordt geresen. Van de ketterp/ die den menschen weer-haens ge wijs/ doet dzapen met alle winden van lerin ge/bzengt deze ontstand-vastigheid mede: zo datze 't selve nu hardneekelikken drijven/ nu weer al te bottelick ontkennen; niet verstaende zoo Paulus zeidt/ noch watze spreken/noch watze bevestigen.

Het tweede blijkt niet-te-min uitte Conciliē die de Kerk Gods van d'oudste tijden af gehouden heeft tegens de Arrianē/ Macedonianen/ Nestozianen/ Eutychianen/ Monotheliten/ Donatisten/ Pelagianen/ Novatianen/ en dierghelijke ketterz. De deze beleiden van woord te woord het Symbolum des Geloofs: maer doolden alleen ter zijden af; d'eene inde Consubstantialiteit vandē Zoone Gods metten Vader/ d'ander inde Erf-zonde; de derde in't ontfangē vande vervallen zondaers/ &c. En nochtans weten wy wel/ met wat grote zorgen/ costen/ moeiten/ perikelen hen de W. Vaders/ vā alle de Oorden des werelds verzaemt hebben/ om de waerheid te onderzouken/ de zelve gevonden hebbende te sterkē/ de dolingē te berwijzē/ de hard-nekkige dwarsdrijvers uit het getal der gelovigē te verbanen; En eindtelik liever alle scharpigheiden van bancken/ pleyen/ en dooden te verdzagē/ als eenige vāde verwezē ketterijen/ in't minsten te dulden/ ofte te onderschrijven. Maer dit zoude

zoude alles te vergheefs/ en met groot ongelijk geschiedt sijn/ indien de Arrianen/ Pelagianen/ Novatianen &c. mette belijdinge des Symbolums hadden mogen volstaen.

Het derde blijkt uittet Synode van Doz: Derde Misgriecht / 't welk de Geresozmeerde Kerk be-
roupen heeft/ niet op het Symbolum/ ofte eenighe Artikelen des zelfs; maer op de vijf punten/ die het Symbolum op 't zevende lid niet en raeken.

Eindtelik / wordt dooz deze uwe proposi-
tie ganschelick ontwortelt het wezen van 't
Christen Geloof. Wildy weten waerom? om
dat ghy de discretie van pder mensch stellende
tot een Regel zijns Geloofs; nae de welke hy
in 't eene mag lichten/ in 't andere moet zwae-
ren; 't eene moet aen-nemen tot een Hoofst-
stuk/ 't andere mag rekenen booz een naekte
Ceremonie; zoo komt ghy met eenen het Ge-
loof te veranderen in een menschelikke opi-
nie; die altyd/ ghelyk den naem mee brenghet/
bermengt is met een achter-dencken van do-
ling. Tot welken einde/ ghy weten moet/ dat
tot het Christen Geloof/ niet genoug en is iet
wes zekerlick te batten/ ofte toe te staen met-
tet verstand/ by exempel het mysterie vande
W. Drievuldigheid/ vande Incarnacie/ ofte
vande Passie Christi; Maer het moet daer en
boven gebat ende toegestaen worden om een
zekere fundamentele ofte sozmele rede / daer
het Geloof op geboudt/ ende van alle andere
begrippen onderscheiden wordt. Dit is de
Revelatie ofte openbaringhe Gods: Daer
van Christus spzakt Matt. 16. 17. zalig sijt ghy
Simon Bar-Jona: want vleesch noch bloed
en heeft u dit gheopenbaert / maer mijn Va-
der/

Vierde
Misgriep.

Het Aba-
cukse on-
der scheid
veranderdt
het God-
delicke Ge-
loof in een
menschel-
licke opi-
nie.

De open-
baringhe
Gods is
het grond-
vest, ofte
formele re-
den des
Geloofs.

der/ die in de Hemelen is. Item Matt. 11. 27. Niemand en ken de Zoon als de Vader/noch niemand en ken den Vader als de Zoon/en de gheene die't den Zoone believen zal te openbaeren. Dan alzoop den Vader niet gheszien/noch den Zoone niet ghesproken en hebben; zoo moet deze openbaeringhe ons voorsz ghebzagen worden deur den gheenen daer af geschreven staet. Matt. 28. Gaende/ zoo predicht het Evangelie alle Volken; dat is deur de Apostelen / ende naer hen deur Apostolike Mannen ende Prelaten der Kerken / die een Firmament ende een Colonne des waerheids is / deur de hand des Heeren zoo gheskerkt / datze ten einde toe onbeweegt zal bliuen staen tegens de Poozten der Hellen. In bougen dat de openbaeringe Gods / als wezende de eerste waerheid / ons aenghedient dooz de V. Al-gemeine Kerck / de fundamentele ofte formele rede is des Geloofs.

Wils-dezen; Indien iemand ghebzaegt sijnde of God almachtig die eenbuldig is van wezen / ook Diebuldig is van persoonen? Item of den Zoone Gods mensch geworden is / gestorven is / berresen is? &c. Antwoordt: jae. Zoo en zal nochtans zoo-daenigen verclaringhe ofte toe-stemminge niet ghenoug wezen ten ghelobe / zoo lang als hy voorders ghebzaegt sijnde nae't motijf van zijn verclaringe / voorsz geen rede en komt te geven / de openbaering vande eerste waerheid/hem voorsz ghebzagen vande waere Kerck. Dit kan pder een wel verstaen zulkis te wezen / die maer verstaen kan dat het Geloof steunen moet op een zeker/onbewooghen/onbedrieghelik/ ende altijd vast staende fundament: zulkis wop werten

Deze opē-
baringe
Gods is
eertijds ge-
schiet deur
de Aposte-
len, en nu
deur de
Prelate der
Kerken.
1. Tim. 3.
15.
Matt. 16.
18.

Het Geloof
moet steu-
nen op een
onbeweeg-
gelik fun-
dament.

ten dat anders niet wezen en kan als de Katholike Kerk/ die Christus gestijft heeft op de Doozen der Hellen; Ende vooz wiens overhoofst hy gebeden heeft/ dat zijn geloof niet en zoude gebreken.

Hier uit moet nootsaekelick volghen / dat Eerste ga-
eenen/ die anders geen rede en geeft van 't ge- volg.
ne hy geloofst als zijn eigen geboelen / zijn eigen goeदनुनcken / ofte 'tgeene alle-belleens is/ de Schizistuir gedupdt nae zijn eigen-zinnig vernuft/ ofte de inspraek van zijn eighen geest/ geen Goddelick ofte Christelick geloof en heeft/maer anders niet als een menschelike/wanckelbaere/ende losse opinie.

Volgt ten tweden. Dat het geen discretie/ Twede ga-
maer wel een ghesozmeerde ketterp zoude volg.
wezen/in-dien eenig particulier persoon inde Artikelen des geloofs/ die ons vande al-ghe-meine Kerk vooz gehouden worden / zich quaeme te vermeten/in zulker bougen te lichten ofte te zwaerē; Dat hy het eene aen-nam vooz een hooft-stuk des geloofs/ ende het ander niet dan vooz een adiaphorum, dat is/ iet indifferent/ onberscheidens/ ofte een naekte Ceremonie; diemen zonder onderscheid zoude mogen gheloven of ontkennen / aenbaerden ofte verwerpen. Voozwaer die zich aldus quaeme te dzagen/en zoude niet alleen op zijn hals halen het misdaed van ketterp in dat zene point/ 't welk hy quam te verwerpen; maer zoude noch daer-en-boven het Christen geloof verliezen / in alle de Artikelen die hy noch bleef behouwen. Ende dat/overmids hy verstoten hebbende in een Artikel de fundamentele rede des geloofs/ in alle de reste geen andere rede en kan geven/als zijn eigen goeदनुनck

duncken/ ofte de inspraek van zijn eigen geest;
 De welke/ zo nu terstondt vertoont is/ over-
 mids haere ongestadigheit/ geen fundament
 en kan wezen des Christen-geloofs.

Dit alles wordt noch naerder bevestight
 by den Apostel Jacobus cap. 2. 10. Want ge-
 lijk al-daer/ die niet dan een ghebod overtre-
 den en heeft / gezeidt wordt misdadig te we-
 zen van alle de geboden; te weten/ om dat hy
 in't eene zondigende/ de wet-stelder in alle de
 reste schijnt te versmaden: zoo gaet het min of
 meer mette Artikelen des Geloofs. Want
 een Artikel onthennende / versmaedt hy de
 eerste waerheid / die het zelvighe gheopen-
 baerd heeft / ende de kerkelikke Authori-
 teit die 't booz-ghebodaghen heeft. Ander vou-
 gen dat daer mede teenemael weg ghenomen
 sijnde het fundament des Christelikken Ge-
 loofs/ in zoo-danigen mensch niet anders blij-
 ven en kan/ als een menschelikke opinie/ steu-
 nende op een eigen-zinnige discretie. Maer
 God beware my booz zoo-daenigen funda-
 ment des Geloofs! Mid-welken/ indien ghy
 tot noch toe alzulken opinie van mijn gehadt
 hebt; bidde u byndelick / de zelve te willen
 veranderen. Mae-de-mael alzulke discretie
 als W. L. my toe schijnt te schryven/ in mate-
 rie van geloof/ niet anders wezen en kan als
 een bederfende een totale ruine van alle Ge-
 loof. Neen/ Abacuk/ deze discretie is onder
 de Katholiken ongehoordt; maer is eigen de
 liberteit vande Gereformeerde Kerk / daer
 zich een ygelick berommende van 't verstand
 der Schizmiere/ vande alder-zwaerste poin-
 ten des Geloofs alzulken oordeel mag stri-
 ken / als hy waent conform te wezen de in-
 spraek

Discretie
 vande Ge-
 reformeer-
 den.

ſpraak des H. Geests/ die in hem is woonen-
de/ ende over zulks 300 veel Kerken te ſich-
ten alſſer hoofden ſijn.

Maer over-mids wy-luiden in den geenen
die zich van dezen in-ſprekenden Geest alder-
meest berommen/als ſijn Lutheranen/Gere-
ſozmeerden/Mennonité &c. dagelijc veel twee-
dzachten zien van monſtrueuſe opinien / 300
is ons deze inſpiratie grotelijc ſuſpect; ende
hebben veel liever ons klein verſtand geban-
gen te leiden onder de gehoozzaemheid vande
Katholike Kerk/ als volgende de vermetelt-
heid van ons eigen vernuft/te dzaen met al-
le winden van Leringen.

Ende dit doende meinen wy in dezen te
achter-volgen 't advijs Crasmi van Rotter-
dam. De welke te zeggen plag; W300 hem de
H. Kerk beweegt hadde het Euangelie te ge-
loben/ dat hy deur d'eige Meesterſſe ook ge-
leerd hadde het Euangelie te bedupden: Of
begeerdy zijn woorden in't Latijn: Ecclesia
mihi perſuaſit Euangelio credere; Et eadem magi-
ſtra didici Euangelij verba interpretari. Woorwaer
een oprechte ſpreuk van een Chriſten gemoed;
ende die Crasmus geleerd heeft van den H.
Augustinus. De welke in lib. contra Epist. Fun-
damenti cap. 5. aldus ſpreekt: Ego verò Euange-
lio non crederem, niſi me Eccleſiæ Catholici com-
moveret authoritas, dat is: Ick en zoude het
Euangelie niet gheloben / ten waere dat het
ghezag der Katholiker Kerken my daer toe
beweegde.

Wette deze houde ick het ook Sig. Aba-
cuk / Ende zoude my laten voorſtaen/ dat
ick een Hæreticus, dat is/ een Verkieſer / ofte
in plac Duits / een Ketter zoude werden/
In

Advijſ E-
raſmi van
Rotterdā.

li. 19. epiſt.
ad Conr.
Pellicanū.

S. Auguſt.

Indien ick uit meer Artikelen/ die my de Katholike Kerk voorszield als van Gode door de Apostelen gheopenbaert/ ende overzulkx als Artikelen des geloofs; het eene quam te ontfangen/ende het andere te verwerpen; het eene als een hooft-stuk te omhelsen/ ende 't andere als een adiaphorum te versmaden. Doet dan wel / ende laet baren zoodaenige discretie / die haer discretien van een opzecht geloofbig / tot een eigen-zinnig Ketter zoude discreteren.

A B A C. Is u dan 't gemoed zoo bekrompen/ende de conscientie zoo eng/ dat ghy zondert gewyong van kettery/ niet eene ordinantie vande Roomsche Kerk / zoudt durven over 't hooft zien? Wy-zonder in materie van Af-laten / die wy weten niet anders te sijn/ als specieuse titelen de pane lucrando, ende nieuwe bonden van gheestelike koopmanschap om den Offer te rijken.

P I E T. We vrynd! Ghy roert hier twee dingen aen: de Kerkelike ordinantie int gemeen; ende de Af-laten int particulier. Van 't eerste hebbe ick nu gezeidt/ ende is nobeloos te repeteren. Doch niet een woord: Dat alle die ordinantien / die de K. Katholike Kerk verclaerd / 't sy deur beduidsel der Schryfturen/ 't sy deur overleveringhe der handen ontfanghen te hebben vande Apostelen/ ende over-zulkx sub anathemate ofte onder ban/ allen Christen-gelovighen voorszoudt; dat alle de zelve/ zegge ick/noodsaekelick als Artikelen des gheloofs erkent ende aengenomen moeten worden. Ist niet om uit-drukkelick te gheloben ('twelk boven eenighe weinighe hooft-stukken den ghemeenen man niet van node

Vat Kerkelike ordinantie aen genomen werden voor Artikelen des geloofs?

nade en is) te minsten om geenige der zelver/
hard-nekkelich te weder-spreken. Dit blijkt
behalven de Argumenten hier boven ghe-
maekt uit Matt. 18. 17. Die de kerk niet hoo-
ren en wil / laet die u wezen als een Heiden
ende een Publicaen.

Van het tweede / te weten vande Af-laten/
zullen wy-luiden boozdaen spreken. Maer
om met orde te handelen / zoude ick uit D. A. V. V. dat den
wel wenschen te hooren wat het is / 't welk Gerefor-
u inde Katholike Af-laten is misghaghende? meerden in
Ick bidde u / en vermijdt my niet / maer de Katholi-
bjaekt alles uit / wes u dezen aen-gaende om ke Af-laten
't hart leit en walgt / zonder iet te verswij- mishaege
ghen : Ick hebbe / mids mijne booz-genome
Roomsche Reis / deze materie wel zoo curi-
eufelich onder-kropen / dat ick my wel durf
vermeten u met Schyscuiren / ende redenen
te zullen ghenougen. Of wil dy immers opi-
niatrerem / zoo zal deze onze onder-handelin-
ge wezen / omme mijn zelven / ende met my al-
le menschen die God / waerheid / ende selig-
gie beminnen / te meer in 't Beloof te ver-
starken.

§ 1.

Summa Summarum vande Gereformeerde
Argumenten tegens den Katholiken
Aflaet.

A B A C. 't Geene my / ende met my alle op-
rechte Godzalige pveraers vande ghezonde
Leer doet walghen vande Roomsche Af-la-
ten / sijn deze nae-volgende Redenen :

Ten eersten ; Dat de naem van Aflaet in
de Schyscuire 30 van 't oude als van 't nieu-
we

we Testament onbekent en ongehoordt is.

2. Ten 2. Dat het ghebruik der Af-laten/ zulkz die teghenwoordig inde Roomsche Kerk ghepleegt worden/ nieuw ende huiden/ daegsch is.

3. Ten 3. Dat de Af-laten van veel Heilige/ gheleerde/ ende Godzalighe Mannen/ van haer eerste beginselen af/ altyd op 't alderhoogste verfoeit/ ende weder-^{op}roken sijn gheweest.

4. Ten 4. Dat de Af-laten niet anders en sijn/ als een geestelike koopmanschap/ tot geen en anderen einde vanden Roomschen Antichrist verziert; dan om zyn blauwe sack te vullen/en zyn offer te verbeteren.

5. Ten 5. Dat de Af-laten strekken tot zeer grote ende atroce injurie van 't bloed Christi.

6. Ten 6. Dat de verzoenelike genade Godes/het Evangelio benomen/ ende inde loode ofte blikke zeghelen vande Af-laets Bullen besloten wordt.

7. Ten 7. Dat Christus volkomentlichen vooz ons voldaan hebbende/ vooz de Af-laten niet met allen gelaten en heeft.

8. Ten 8. Dat de Kerckelike discipline door de Af-laten teenemael bedurven wordt.

9. Ten 9. Dat de Af-laten niet haer Carenen/ honderden/ ende duizende van Jaeren/ alle getallen te boven gaen/ ende over-zulkz bespottelich/ende ridiculeus sijn.

10. Ten 10. Dat de Af-laten die den overleden ghegheben worden/ te boven gaen alle Kerckelike Jurisdicte. Of zeker indien het in 't vermogen vanden Paus is/ de zielen uit het Begebier te verlossen/ dat hy

Ten

Ten II. Een al te wreeden Tyran is/ zoo weinig daer uit helpende/ ende de reste latende inden brand.

Eindelick dat de autentijkste Af-laten ge-
Grondt sijn op een deel verzierde fabelen.

P I E T. Ick zie wel/ ghy hebt het effen gepast op een dosijntje: by avontuur daeromme zoo curieu'selick/ om daer mede te vergoeden de twaelf Gereso'meerde Blasphemien/ die ick u hier boven aenghewezen hebbe. Wan- ick u hier boven aenghewezen hebbe. Wan- ick u hier boven aenghewezen hebbe. Wan- dient u beliest/ laet ons eens de stof van uw' dosijn-werk / stuk vooz stuk examineren. Ende ick verzeker my/ wildp immerg bescheidenelicken handelen / dat ghyze vooz t aenschijn des waerheids niet anders als spinne-webbe zult zien ontbeteren. Maer om ordentelick te procederen / ende om te verstaen wat de Af-laten sijn/ ofte wat daer deur werdt verkregghen/ nae de Lering van de Katholike Kerck; zoo dienen wy eerst ende al-vozen te maken zekere Presuppoosten ofte Vooz-werpen. Eensdeels om de Katholike waerheid opentlicker te bevestighen; eensdeels mede om uw' op-gheworpe Argumenten duidelicker te salveren. Op dat wy niet en komen te twisten van pdele naemen / dat is / van dinghen die wy niet en verstaen.

§ 2.

EERSTE VOOR-WERP.

Deur het woord/ Af-laet / en verstaen wy anders niet/ als een milde en gratieuse guntschelding vande tijdtelike boete/ die wy Gode noch dickwils schuldig blijven / nae dat

hy ons deur de Penitentie de zonden ver-
gheven heeft. Om dit beter te verstaen/
neemt dit

§ 3.

TWEDE VOOR-WERP.

Wy hebben uitte V. Schrifstuur / dat God
almagtig / nae verscheidenheid der zondae-
ren / de zonden ook verscheidelick vergheeft.
Eenige absoluteck ende in't geheel / zoo wel
van schuld / als van boete: Andere met reserve
van eenige tijdelicke straf. Tot bewijs van
dezen / volgt het

§ 4.

DERDE VOOR-WERP.

In het
Doopsel
wordt zoo
wel de
straf als de
schuld
vergeven.

De zondaers die deur het Sacrament des
Doopsels / zich voor de eerste mael met Gode
versoenen / verkrijghen een absolute vergiffen-
nis van zonden / zonder eenig ober-blijffel
van tijdelicke boete. Het blijkt / want in't
Doopsel wordt men besproeit metten hy-soop
daer David afpropheteerde Psal. 50. dat ons
wasschen / reinigen / ende boven de sneeu wit
zoude maken. Item deur het Doopsel wort
men herbozen / ende ghesteldt inde staet van
nieu gebozen kinderkens. Ioan. 3. 5. 1. Pet. 2. 2
Item in het Doopsel wort men op zyn alder-
bolmaekste vergheleken de dood ende de be-
graeffenisse Christi; zo dat wy daer deur den
ouden mensch volkomentelicken sterbē. Item
het Doopsel is het laboir des leveng / deur
het welke Christus zyn kerk zoo heiligt ende
reinigt / dat in haer niet eene vlekke ofte bou-
we /

we / ofte iet verdommeliks ober en blyft.
 Ad Ephes. 5. 26. Ad Rom. 8. 1. Eindtelich dit
 verclaren ons de Concilien der Kerken / ende
 het gemeen consent der Doctozen : In bou-
 gen datter niet een exempel aen-gewesen en
 kan worden van eenige penitentieale werken/
 diemen den Doopelingen tot boete van haer
 doorgaende zonden op-geleit zoude hebben.

§ 5.

VIERDE VOOR-WERP.

Die nae hun Doopsel in zonde gheballen
 sijnde / deur waerachtig berou / weder op
 staen / verkrighen vergiffenisse van zonden;
 maer meest altyd met reserve van eenige tyd-
 telicke straf / daer mede 3p haer misdaden
 schuldig bliuen Gode te verzoenen. Dit heeft
 aldus gedefinieert het algemeine Concilium
 van Trenten/ Sess. 6. cap. 14. Et Sess. 14. c. 12.

Het blykt; Eerst uitte exempelen vande H.
 Schryfsuur : want 2. Reg. 12. wordt David
 nae de vergiffenis van zijn bedreuen over-
 spel ende dood-slag/ gestraft mette dood van
 zijn kindt. Item 2. Reg. 24. De zelve koning
 ghezondigt hebbende dooz het tellen van't
 volk/ doet penitentie/ ende verkrigt ghenade;
 doch zoo dat hy nae de vergheven schuld/
 noch tot boete des zels verkiezen moet/ pest/
 honger/ of oorlog.

Bewijs uit
 Texten vā
 Schryftui-
 ren.

ABAC. Maer dit en gheschiede niet tot
 wraek ofte straf van't doorgaende / maer
 alleen tot waerschouwing van't toeko-
 mende.

PIET. Tis waer/ dit is de solutie van Cal-
 vijn lib. 3. Instit. cap. 4. §. 31. & 35. Waer tegens
 den

den openbaren Text der Schryftuiren; mede
 brengende wel uit-drukkelich/als dat David
 die boete op-geleit werde/ overmits hy deur
 zijn zonde den naem Gods hadde doen laste-
 ren. In bougen dat den H. Gregorius lib. 9.
 moralium cap. 27. hier van sprekende/ met goe-
 de rede geleerd heeft: Dat den Heer de zonde
 niet en vergeeft/ zonder eenige wraek. Domi-
 nus delictum sine ultione non deserit. Blijvende
 dan dit eerste bewijs in zijn ghesheel / blykt
 niet-te-min dit Boos-werp

Ten tweden/ uit dien dat de H. Schryftuit
 schier al-omme inde bekeringhe der Zondaer-
 ren is vereiffchende vassen/ traenen/ aschen/
 haere kleden/ ende dierghelike penitentieale
 werken. Ioel 2. 12. Bekeert u tot my uit gan-
 scher harten met vassen/ weenen/ ende zuch-
 ten. Iob cap ult. Doedt penitentie in asch ende
 woncken. Psal. 6. 7. arbeitd David in zijn zuch-
 ten / ende wascht alle nachten zijn bedde met
 tranen. Psal. 101. Eet hy asch als brood/ ende
 mengt sijn drank met gheschrey. Iaiæ 38. 15.
 Herdencht Ezechias Gode alle zijne verloope
 Jaeren in bitterheid zijnder zielen. Deze en
 andere diergelike sijn al-omme te lezen inde
 H. Schryftuit: Het welk al t'samen te ver-
 geefs zoude geschieden/ in-diender na de ver-
 geben zonde geen boete meer en reesterde.

A B A C. Reesteertter boet nae de vergeben
 zonde/ waerom staetter dan geschreue Ezech.
 18. 22. ende cap. 33. 12. 16. Zoo wanneer de
 Zondaer zich bekeert zal hebben van zijn
 boosheid / dat hem zijne boosheid niet meer
 schaeden en zal; maer dat God alle zijne zon-
 den zal vergeten?

P 117. Dit lezen wy met goede rede; want
 300

In wat zin
 dat God de
 vergeven
 zonde niet
 meer ghe-
 dachtig
 en is.

300 zaen zich een mensch volkomentlick tot Gode bekeert / vergheeft hem God zyn misdaden/300 veel als belangt de schuld ende de eeuwighen straf der Hellen / die deur de zelve was verdient ; ende dezen aengaende / en is God de zonden niet meer gedachtig. Maer overmids wy claerlick bespozen uitte bygebrachte Schryfturen / dat God nae de vergiffenisse der zonden noch efter overzeindt/ dooden/ pesten/ honger/ zwaerden &c. ende elders traenen/ asschen/haere klederen/ ende bitterheiden der zielen is eischende ; 300 sijn wy ghenood-saekt te gheloven / dat God de zonden vergevende / de verdienste vande eeuwige straf/ verandert in een tijdteliche ; Die de bekeerde Zondaer/ al is hy schoon nu weerom geworden een vrynd Gods / noch eben-wel ghehouden blijft te voldoen/ tot verbetering vande eere Gods / die hy deur zyn zonden zwaerlick hadde vertozent.

Ende deze Katholike Lering is gegrondt/ niet alleen op het uit gedrukte woord Gods/ zulk nu verdoont is : maer zelfs ook op het bescheid vande rechte rede. Want nae-dien de rechtvaerdigheit in Gode 300 wel oneindig is als zyn barmhertigheit / ende dat de zelve al-om inde heilighe Schryftuur te zaemen worden gheprezen ; 300 ist immers meer als rede/ in-dien God uit barmhertigheit de zonden vergheeft/ dat hy ook eenigins/ 300 veel als moghelick is / zyn rechtvaerdigheit voldoen begeert te hebben.

ABAC. De deze heeft onzen Heiland Christus IESVS voer ons aen zyn Hemelschen Vader meer als t'over voldoen.

PIT. Onzen Zaligmaker heeft uit genade zyn

Bewijs uitte rechte reden.

VVaerinne de Heere Christus de rechte vaerdig-

heid Gods
voor ons
voldaen
heeft.

zijn **H. Vader** volbaen voor alle het gheene/
daer vooren wy niet voldoen en konden/ als
was de vergiffenisse vande schuld / ende de
guitschelding vande eeuwighen straf: In de-
zen/ als wezende beide oneindig / ende over-
zulk's verre boven 't vermogen van alle ghe-
schapen magt/ most ons noodsaekelick (zou-
den wy ter zaligheid geraken) geapliceert
worden de voldaeninge Christi. Maer nu nae
de verzoening gheworden zijnde vanden
Gods/ ende deur de gratie Christi bequaem
om eenige goede werken te kunnen doen/ zoo
was ook meer als rede / dat wy de eere
Gods/ die wy door onze zonden hadden ghe-
offenseert / wederomme met onzen arbeid
zouden vergoeden.

ABAC. En wat is dit toch voor een tijds-
telicke straf? hoe-daenig / hoe zwaer/ of hoe
lang-durig? En waer moetze voldoen wor-
den/ in deze of in d'andere wereld?

De straf vs
d'andere
wereld is
de zonden
eigen.

PIET. De straf van d'andere wereld is de
straf/ die de zonde eigen is: want die tijd/ ende
die plaets heeft Godt gheoordonneert om de
zonde te veroordeelen ende te straffen. **Wils-**
dezen seidt hy Psal. 74. 3. Cum accepero tempus,
ego iustitias iudicabo, dat is: **Als** ick tijd geno-
men zal hebben / zal ick rechtvaerdigheden
oordeelen. Nu dezen tijd / en is den tijd van
dit tegenwoordig leven niet; want gelijk de
Wijzman zeidt Ecclesiast. 9. 1. zoo en weet een
mensch hier niet/ of hy haet of liefde waerdig
is; nae-dien alles tot inden toekomenden
tijd onzeker ghehouden werdt; ende dat al-
hier alderlei geval gelijkelicken over komt/
zoo wel den rechtvaerdigen/ als den zondaer-
en/ den goeden als den quaeden / den reinen
als

als den onzuiveren/ den Gods-dienstigen als
den Goddelozen/ &c. Maer het is den tijd
bande toekomende eeuw: 'k wil zeggen den
dag des Oortheils; die daer ober inde H.
Schryftuur genoot werd den dag des Hee-
ren. In alle schijn/ of alle deze dagen die wy
al-hier leven/ onze dagen waeren/ binnen de
welke wy onze zaligheid mogten bewerken.
Ende dat vanden dag des oordeels af/ den
tijd des Heeren beghinnen zoude. Doch als
ick zegge/ den dag des oordeels/ verstaet ick
niet alleen den uitersten dag des al-gemeinen
oortheils ober levende ende dooden/maer ook
des particulieren oordeels van pder mensch
int byzonder: De welke wezen zal den dag
van ons over-lijden/ naer-volghens de ghe-
tuigenisse vanden Wijse-man Ecclesiastici 11.
28. 't is voor Gode licht/ eenen pgelicken nae
zijn wandel/ op den dag van zijn over-lijden/
te vergelden.

Ende hoe-wel het gheene ick hier kom te
zegghen waerachtigh is / nae de ordinarij
voor-zigtigheid Gods; Nochtans zoo sijn-
der eenighe uit-stekende misdaeden / die de
Goddelikke rechtvaerdigheid / ook gewoon
is te straffen in deze tegen-woordige wereld;
gelijk als sijn weder-spanningheid der kinde-
ren/ vergieting van onnosel bloed/ ende dier-
geliken. 't Sy hoe van deze tijdtelike straf
genomen werdt/ of van 't toekomende leven/
of van dit tegenwoordige; Dient voor and-
woord op n'r vzaege: Dat ons de manier
ende maet van deze straf onbekendt is/ ober-
mits het Gode niet belieft en heeft ons iet
wes zekers daer van te openbaeren. Maer
even-wel/ nae-dien de Kerk Gods bande al-

De maet
vande tijd-
telicke
straf is ons
onbekent.

Vide Con-
cil. Ancy-
ranum can.
8. Conc.
Nicen. I.
can. II.
Conc. Eli-
bert. can. 5.

der-oudsten tijden af / den bekeerden zondae-
ren nae de verzoeninge / gewoon is geweest /
op te leggē / Penitentie van zevē / elf / twaelf /
en dertien Jaeren / en dat dickwils niet dan
voor eene dood-zonde / van over-spel / dood-
slag / verzaking des Beloofs uit vzeze ver-
tormenten &c. Zoo kunnen hier uit wel licht-
telicken ghissen / wat gevoelen hier van ghes-
hadt heeft de K. Kerk. te weten dat God / die
int vergheven vande schuld / verheben hadde
zijn barmhertigheid ; in't af-eischen van
de boete / oock wilde vertoonen zijn recht-
vaerdigheid.

Lering vā-
den Cardi-
nael Caje-
tanus.

Midf-dezen heeft my altijd behaegt de Le-
ring vanden Cardinael Cajetanus tractatu de
Contritione quæst. 4. Te weten dat de tijde-
likke straf / die te verdragen staet nae de ver-
giffenis vande schuld / niet anders en is / als
de eige zelbe straf des gheboelens / die de zond-
daer geleden zoude hebben in 't Welche vier-
weg-ghenomen alleen de eeuwigheid. Wel
verstaende / de pijn der Welken begrijpt drie
dinghen ; de straf des schaedes / de straf des
gheboelens / ende d'eeuwigheid van alle bei-
de. d' Eerste is voor den af-keer van God.
De tweede voor den ongheschickten toe-keer
totte Creatuiren. De derde voor de viand-
schap vanden eeuwigen ende oneindigen Ro-
ning. Van d'eerste ende derde wordt de Zon-
daer verlost / zoo zaen hy door een oprechte
beking hem wederom stelt inde vriend-
schap Gods. De tweede / naementlick de
pene des geboels / wordt hem alleen gereser-
veert ; doch niet dan voor een zekeren tijd / die
Gode bekendt is / te verdragen.

Pena
damni.
Pena Sen-
sus.
Eternitas.

En al-hoe-wel de rechtvaerdigheid Gods
met

met groot gelijk zoude mogen af-eiffchen de
volduldigheid vā deze eige zelbe straf des ge-
boelens in't ander leven; Nochtan gheloofst
de Katholike Kerk als hier nae volgt.

§ 6.

V I I F D E V O O R - W E R P .

De tijdtelike straf des toe-komenden le-
bens mag verzoent werden met ghebeden/
aelmoessen/vasten/haere kleden/aiffchen/ende
hier-gelike goede werken dezès levens; 't sp
of die vrp-willinglich vanden bekeerden zom-
daer aenghenomen worden / 't sp ofze by den
Priester int Sacrament van Penitentie/hem
op-geleit sijn.

Nota. Ick spreek hier vande tijdtelike
straf des toe-komendē levens: Want de straf-
fen van dit leven/gelijkze somtijds met ander-
te goede werken weder-houden kunnen wer-
den / als blijkt aen die van Nimve/ Ionx ult.
Daniel 4. 24. Ieremie 18. 7. &c. 300 sijnze ook by
wijlen eenemael onverzoenelick: Gelijk als
te zien is aen David 2. Reg. 12. ende aen
Moses Deuter. 3. die gheen van beide haer
op-geleide penen/d'een van't af-sterven zijns
zoons; d'ander van niet te mogen komen in't
Land van Beloften/met geenigerlep werken
van Penitentie/aiffchen/vasten/ende ootmoe-
dige supplicatien en hebben kunnen verbid-
den. Dit aldus voor-heenen genoteert; worde
dit Voor-werp bewezen / eerst inde vrp-wil-
lige werken van Penitentie.

Met Schriftuurlike exempelen. Iob cap.
ult. bekent gezondicht te hebben tegens God
voor onwijze woordē/die by hadde gesprokē.

Bewijs van
de peniten-
tiale werkē
vriwillig-
lik aenge-
nomen.

Hier

Hier ober bestraft ende verwijst hy zich zelve om penitentie te doen in asche / ende in donken. Item David/ als nu zijn overspel al ghestraft was mette dood zijns kinds; ende het tellen zijns volks/ mette pestilentie / zoo blijft hy noch efter alle nachten wasschen zijn bedde met tranen Psal. 6. 7. Het haere kleeft dragen vooz zijn purper / Psal. 68. 12. De asch eeten vooz zijn bloed / ende met zijn tranen vermenghen zijn dank Psal. 101. 10. Waer hadd' hem God deze werken bevolen? Hereng. Ergo waerenze vry-willig/ ende noch tans Gode aengenaem; dieze daerom in zijn Schrifstuur heeft laten beschrijven/ op dat wy naer zijn exempel / vande verzoende zonden niet zonder vrees en zonden wezen; maer met gelijke werken van penitentie / de tijdteliche straf/ die de rechtvaerdigheid Gods ons geserueert heeft / zonden schicken te vergoeden.

Zeel. 5. 9.

Dezer halben zijn de bouken der Oudvaderen/ ende in sonderheid Tertulliani lib. de poenitentia, S. Cypriani Sermone de lapsis. S. Ambrosij ad Virginem corruptam, ende meer anderen/ vol van vermaeninghen / om met vrywillige werken van penitentie / vooz de zonden te boeten. Voozt vooz de resten de voozden S. Augustini (apud V. Bedam in Comment. cap. 11. prioris ad Corinth.) uitleggende 't gene Paulus zeidt: Si nos ipsos judicaremus, non utique judicaremur. Pro illis, inquit, peccatis, quae legis Decalogus continet, & de quibus Apostolus ait: Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt: In poenitentia majorem in se quisque se veritatem debet exercere, ut à seipso judicatus, non judicetur à Domino; sicut idem Apostolus ait: Si

Si enim nos iudicemus, a Domino non iudicemur. dat is: Dooz die zonden / die inde thien Geboden begrepen sijn / ende vande welken den Apostel tuigt; Dat all' de geen die zulks doen / het Rijke Gods niet bezitten en zullen; moetmen ober zich zelven meerder (scharpigh)heid van penitentie beouffenen; op datmen van hem zelven veroordeelt sijnde / van Gode (gelijk den zelven Apostel zeidt) niet veroordeelt en werde.

So veel nu aengaet de penitentiale werke / die ons vanden Priester Gods in de Biecht woorden bevolen: Dat dit in dezer boughen mag ende moet gheschieden / ende van Gode gheaccepteert wordt / blijkt uit het standvastig ende ghestadig gebruik der Kerken / die van beghinself aen de ghedoopten zondaeren noit zonder op-geleide penitentie toe gelaten heeft tot verzoening / ofte verder ghebruick der H. Sacramenten. Iae het al-ghemeine Concilie van Trenten sess. 14. can. 15. leerd wel te recht / dat Christus zijn Dienaren zulks heeft belast; ter-wyl hy Matth. 16. ende Mac. 18. hen-luidē niet alleen gezeidt en heeft: Al wat ghy ontbonden zult hebben op der aerden &c. maer ook; Al wat ghy ghebonden zult hebben opter Aerden / zal gebonden wesen inden Hemel. Mer deze woorden hen gebende de sleutelen der Hemelen / niet alleen om de zondaeren te ontbinden vande schuld haerder misdaden deur de absolutie / maer ook om te verbinden tot zekere pijnelike werken / deur op-legging van penitentie.

Dit heeft mede aldus verstaen den H. Leo / d'eerste van dien naem: Want Epist. 91. ad Theodorum, spreekt hy aldus: Mediator Dei &

Bewijs vande penitentiale werke by den Priester bevolē.

S. Leo.

homi-

hominum hanc Præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, & ut confitentibus actionem pœnitentiæ darent, & eisdem salubri satisfactione purgatos, ad communionem Sacramentorum, per januam reconciliationis admitterent, dat is: **De midde- laer tusschen God ende de menschen/ heeft de Regierders der Kerken over-ghелеvert deze magt; datze den geenen die haere schuld be- liden/ de Penitentie zouden bedienen/ ende den zelven deur een zalige boldoeninge gezuivert sijnde/ totte ghemeenschap der Sacramenten zouden toe-laten deur de Poozt van verzoeninge.**

S. Grego-
rius.

Min noch meer schrijft ook S. Gregorius Magnus lib. 3. in 1. Regum, uit-legghende het 7. Capittel. Afflictio pœnitentiæ ad delenda peccata idonea est, cum Sacerdotis fuerit iudicio imperata; cum ab eo confitentium actibus discussis, pro modo criminis, onus eis decernitur afflictionis, dat is: De pijnelickheid vande Penitentie is bequaem totte af-wissinghe der zonden/ zoo wanneer de zelvige geboden is deur het oordeel des Priesters: Ter-wyl hy met kennis van zaecken onder-zocht hebbende de wercken der Penitenten/ hen-luiden nae den eisch des misdæds/ komt te belasten met boete.

Dougt hier by de Decisien vande alderoudste Concilien/ by de welken de Penitenten door-gaens een zeker getal van Jaeren/ maenden ofte daegen belast ende ghepresteert wordt tot boldoening van haer op-geleide boeten.

ABAC. Wat de oude Concilien zeggghen/ laet ich onder-zouken den gheenen/ die het woord Godes verlatende/ hun gheloof swaren op in-zettingen van menschen. Men gaende

gaende van my / ick houde my aen de claere
belofte des heiligen Euangeliums Matt. 11.
28. komt all' tot my / die daer arbeidt / ende
beladen sijt / ende ick zal u verquikken. Item
aen de claere Texten Ezechielis 18. ende 33.
hier vozen verhaelt; mede-bzengende dat ten
zelven dage / als zich een zondaer bekeerd /
God al-magtig de menigfuldigheid zijnder
zonden niet ghedencken en zal. Hebben nu
eenige Gude-vaderen / ofte Concilien hen ver-
meten de Goddelicke ghenade (die ons ten
zelvigen dage van onze bekeringe bereidt is
te ontfanghen) op te schoorten / ende te be-
swalken met drie-jaerighe / zeven-jaerighe /
mindere ofte meerdere Penitentie / dat laet
ick hen-luiden verbedigen. Ick houde my /
zegge ick weder aen de W. Schzifcruit / die my
alleen bevolen is te onder-zouken. Scrutami-
ni Scripturas: Ioan 5.39.

P I E T. Ghy houdt u aen de Schzifcruit; dat
is / aen uw' eighen dartel / op-gheblazen ende
neus-wijfig vernuft / daer mede het u beliest
de Schzifcruit / niet als van ouds / maer in een
nieuw zin te beduiden. Zulks dat uw' and-
woord / hoe-wel van buiten aen beleefder /
nochtans inder daed het zelbe is 't gheene u-
wen eersten Reformateur uit-bulderde te-
gens den Koning vā Engeland / wanneer hy
tot bewijs van 't W. Sacrificie der Missen
hy ghebacht hadde de eendrachtige Lering
der Gude-vaderen. Dicta Patrum (riep hy)
Inducit Rex pro missario Sacrificio , & rider me-
am stulticiam , quod solus velim sapere prae omni-
bus. Hoc est quod dixi Thomisticos asinos habere
nihil quod producant, nisi multitudinem hominum,
& u-

Martinus
Luth. con-
tra Regem
Angliae.

& usum antiquum. Sed nihil curo, si mille Augusti-
 ri, aut mille Cypriani contra me stent, dat is:
 Den Koning behelpt zich met het getuig der
 God-vaderen / ende belaght myn zottig-
 heid/ dat ick alleen wijs wil sijn boven de res-
 te. Van dit is 't geene ick gezeidt hebbe/ dat
 de Thomistische Ezelen niet anders en weten
 by te brengen als een menigte van menschen/
 en 't oude gebzuik. Maer al stondender dup-
 sent Augustijnen en duisent Cyprianen tegens
 myn zo en vraeg icker niet nae/ zoo en passer
 icker niet op. Ende elders: Neemt het Eu-
 angelium / ende weet dat noch Paus / noch
 Concilien / noch eenig mensch bevolen is te
 besluiten/watmen geloven moet. Ende daer-
 omme moet ick zeggen: Paus! Ghy hebt het
 besloten in uw Concilium; maer nu komt
 my toe te oordeelen/ of ick het aennemē kan
 ofte niet. Dus sprak den eersten Reformateur
 der Kerken: daer mede de gansche wereld te
 kennen gebende/van wat moeder zijn Refor-
 matie ghebaerdt was/ ende aen wat boesem
 datze hadt gezogen. Want voorwaer ghelij-
 ker wijs het Geloof de ootmoedigheid heeft
 tot haer moeder/ ende de gehoorzaamheid tot
 haer boedster; zoo wordt ter contrarien de
 Kettery vande hovaerdigheid gebozen/ ende
 gezocht vande hard-nekkigheidt. Nu wat
 meerder op-geblasentheid/hard-nekkigheid/
 neus-wijsigheid/ vermetelheidt magger ge-
 bonden worden onder de Son / dan dat een
 particulier persoon sijn eigen opinie/ beduid-
 sel / ofte uit-legging durft stellen voor de Le-
 ring van alle Doctoren/ Bisschoppen/ Pres-
 laten ende Concilien / niet alleen dier nu sijn
 inde ghehele Christen wereld/ maer zelfs ook
 dier

Articulo
 115. ex 500
 Articulis.

dier ghetweest sijn over 300 veel honderden
van Jaeren? Doozwaer / wetende dat God
den hovaerdighen weder-staet/ende den oot-
moedighen begracht / 300 en kan van geenig
redelik mensch aen genomen worden/ dat een
Resozmatie her-gekomen uit eene 300 mon-
strueusen vermeteltheit/ van Gode gheinspi-
reert zoude wezen: maer veel eer vanden gee-
nen die by Iob 41.25. genomt wort eē koning
over alle kinderen des hoemoeds.

ABAC. Sig. Pieter! Waer toe deze Ex-
clamatiën? Of misdoe ick by avontuur / dat
ick my verclaer te willen houden aen't
woord Godes / liever als aen de Lering der
menschē!

PIET. We Dvind/ dit en is de questie niet:
Maer wel wie het woord Godes beter uit-
leit; of ghy/ ende de Meesters die ghy volgt/
Lutherus/ Calvinus/ Besa &c. of de Katho-
like Kerk mette Oude-vaderen ende Conci-
lien? Verstaet het mette gelijkenisse vāt twee
pleiters/ die zich alle beide behelpen met ee-
nen Text van beschreven Rechten; doch d'ee-
ne nae zijn eigen zin/ d'ander nae de gemeine
uit-legginghe der Doctoren / die hy tot dien
einde is allegerende. Ick vzaeg u; of 300-
daenigen eigen-zinnigen Pleiter wel gelijk
zoude hebben zijn partij te verwijten/ dat hy
ter zijden stellende den Text/ zijn fundament
zocht te maken op Bartholus / Baldus &c.
Doozwaer/wildy te recht vonnissen/ghy zult
moeten zegghe/ neen; maer dat 300-daeni-
gen persoon behoort te thypumpheren / die
zijn voorszēl doedt bliken mette over-een-
stemminge vande gemeene Doctoren. want
zonder dat/en waerder noit eind te verwachtē

Questie
tusschen dē
Katholikē
ende Gere-
formeerde.
Gelikenis.

ten vā Processen; ter-wijl het licht zoude we-
zen vooz 't menschelike vernuft de beschreue
wetten daghelicks op een nieuwen nieuwen
zin te interpreteren. Dus gaet het eben in de-
zen: Wy pleitten hier op de vergiffnisse der
zonden/die van Gode/naer het Doopsel/ ver-
kregen wordt deur de penitentie: Te weten/
of nae de vergheven schuld/de Penitent noch
ester verplicht blijft met eenighe tijdtelike
boete: Wy zeggen / Jae. Ghy ontkent het.
Daer worden te weder zijde Schyftuiren ge-
allegeert/ doch met zulken onderscheid / dat
ghy daer inne niet anders en vertoont als
uw' eighen vernuft ende ongheregelde passie
van nieuwgiericheidt: ende dat wy onze alle-
gatie bevestigen mette uit-legginge der Oud-
vaderen/ keuren van d'eerste Concilien/ ende
d'ordinaris gewoonte vande primitivelkerk.
Wie van beiden dunckt u behoort het Proces
te winnen? Oordeelt maer nae 't getuig van
uw' eigen conscientie/ ende ick verzekeer my
dat ghy u schaemen zult zo quaeden zaek lan-
ger te vervolgen.

A B A C. Hebt ghy-luiden t'uwen vooz-deel
de Concilien/ende 't oude ghebruick der Ker-
ken; wy hebben wederom vooz ons de prac-
tijk ende gewoonte Christi zelfs: want men
leest niet/ dat Christus de zonden vergheben-
de/iemand met eenighe Penitentie bezwaerd
heeft.

P I E T. Ick hebbe u vooz eerst/al-rede doen
blijken niet Schyftuirelike exempelen dat
God almachtig zulkis met David/ Moyses/
ende anderen gepleegt heeft. Wat den Heere
Christus belangt/ dit Argument wordt ghe-
nomen ab Autoritate negata, 't welk ghy uitte
eerste

eerste regelen van uw' Logica, wel weet/ dat niet bundig en is om iet te besluiten, behalven dat niet en volgt: Christus en heeft hen geen Penitentie op-gheleit; ergo en warenze in geen Penitentie gehouden. Zegge ten derden dat den Heer hen niet geen vorder Penitentie belast en heeft/ of om dat hy eenighen zoo grooten berou van haer zonden heeft in-ghegeven/ dat daer mede ook alle de boete ghequeten is geweest; gelijk aen Magdalena/ ende den goeden Schaecker claer genoug te zien is: of om dat sommighe patienten vooz haer zonden lang te voozen veel pijnen ende smarten geleden hadde: of eindtelick om dat den Heer over hen-luiden wilde toonen zyn magt van excellentie/ die hy hem zelven gereserveert/ ende zyn ordinarijs dienaers niet gecommuniceert en heeft.

§ 7.

SESTE VOOR-WERP.

Vooz middel vande Penitentiale werken/ gheloofden de Regierders der K. Kerken/ dat de kleynigheide die Gode aen-ghebaen was deur de zonde/ vergoedt; ende de tijdtelicke straf/ daer vooz ghereserveert/ ghequeten werde.

ABAC. Hola Pieter! Dit ontkenne ich wel expresseelick. Want alle de uitterliche Penitentie der Oud-vaderen en streckte tot geen anderen einde / als tot een ierhelicke polistie; te weten / om daer mede te toonen een oprecht leed-wezen van't voozgaende quade leven-/ ende om een goed exempel te gheben aen de Ghemeente. Zonder dat

Daer mening oit geweest is dat de rechtvaardigheid Gods/ daer deur eenigfins vergoedt ofte voldoen werde: naedemael de Schrif-
tuiren al te claer ghetuigen/ dat God de zonden niet dan uit ghenade/ uit goed-willighe gratie/ ende om zijn eigens zelfs wille vergeeft. *Isaia 43.* Ick ben't/ Ick ben't die uw boosheiden uit-wissche om mijnent wil; Enken zal uw zonden niet meer ghedencken. Ende *Isaia 52.3.* om niet sijt ghy vercocht/ om niet zuldyp wederom verlost werden.

In wat zin
de zonden
om niet
vergeven,
ende noch-
tans door
vasten en
aelmoessen
verzoent
worden.

PIET. Dit sijn de Argumenten daer *Joan Calvijn* deze Katholike Lering mede bebochten heeft. lib. 3. *Instit. cap. 4. §. 25.* Waer te vergeefs: Want de zelbe God die gezeidt heeft: Ick ben't die uw boosheiden uit-wissche om mijnent wil; Item om niet sijt ghy vercocht/ om niet zuldyp weer verlost worden: heeft oock gesproken *Proverb. 16.* dooz barmhertigheid ende waerheid wordt de boosheid verzoent. Item *Dan. 4.* Verzoent uw zonden dooz Aelmissen. Item *Ioel 2. 12.* Bekeert u tot my uit gansch herten; in vasten/ schrepen/ ende huilen. Item *Luca 3. 8.* Doet waerdighe bruchten van penitentie. Ende *Luca cap. 7.* Waer worden veel zonden vergeven/ om datze veel lief gehadt heeft &c. Het is dan alle beide waer; te weten dat de zonden om niet ofte uit gratie vergheven worden; ende dat dooz penitentialen werken/ vasten/ aelmissen &c. de zonden werden verzoent. Wel-verstaende/ om niet en uit gratie worden de zonden vergeven/ om dies-wille dat Christus zonder eenige onze verdienste/ sae nae ontalliche onze misdiensten vooz ons gestorven is. Item omt dat hy ons vooz niet/ ende uit pure ghenade instort

in-stoet Gheloof/ leed-wezen en penitentie.
Item om dat hy ons vooz niet ontfangt tot
zjn vziendfchap ende eerfte gratie: Item om
dat hy ons om niet quijt fcheldt de fchuld der
zonden / ende de eeuwighē straf der Hellen.
Ende eindrellick om dat hy ons om niet ende
uit genade die gratie geeft/ dooz de welke wy
nae de vergeven fchuld/ voldoen mogen vooz
de ober-gebleven boete.

Ende dat dit de openbaere Lering geweest
is der Oud-vaderen / blijkt cl aerder als den
dag uit haer eigen woorden. Tertullianus lib.
de Pœnitentia Offendisti, fed reconciliaripotēs,
habes cui fatisfacias & quidem volentem. ende
weinig lager: Quam porro ineptum, pœniten-
tiam non implere, & veniam delictorum fuf-
tinere? Hoc est precium non exhibere, & ad mercedem
manum emittere: hoc enim precio Dominus ve-
niam addicere instituit, hac penitentia com-
penfatione, redimendam proponit impunitatem, dat is:
Hebby ghezondigt/ ghy kunt u weer verzoen-
nen. Den Heer is willig ende volbodig om
uw' voldoeninge t'aen-baerden. Waer hoe
verwaent ist / de penitentie niet te volbrin-
gen/ende efter vergiffenis der zonden te ver-
wachten? dat is/ gheen prijs te bieden/ ende
zjn hand uit te reiken tot het loon: Want dit
is de prijs / daer vooz dat den Heer de quijt-
fcheldinghe belooft heeft / ende dooz peniten-
tie vergolden sijnde / de zonde onghēstrast
zal laten.

Bewijs
uite Oud-
vaderen.
Tertull.

Ambrosius ad Virginem lapsam cap. 8. Grandi s. Ambro-
plage altā & proluxa opus est medicina: grande fuis.
scelus, grandem necessariam habet fatisfactionem,
dat is: Een grote wonde/ heeft een diepe ende
lange medecijn van doen; zoo mede tot een

groot mis daed/ staet een grote boldoeninge.
 De zelve Ambrosius lib. de Helia & jejuno cap.
 20. Habemus plura subsidia, quibus peccata no-
 stra redimamus. Pecuniam habes? Redime pecca-
 tum tuum. Non venalis est Dominus, sed tu ipse
 venalis es. Peccatis tuis venundatus es, redime
 te operibus tuis, redime te pecunia tuâ, dat is:
Wp hebben veel middelen / om onze zonden
te rançoenen. Hebby geld? Rançoent uw
zonde. Den Heer/ wel is waer/ en is niet te
koop / maer ghy sijt zelfs te koop. Ghy sijt
berkocht deur uw zonden / verlost uw deur
uw werken/bevrijdt u deur uw geld.

S. Hiero-
 nymus.

S. Hieronymus in cap. i. Ioelis. Qui peccator
 est, & quem remordet propria conscientia, cilicio
 accingatur, & plangat vel propria delicta, vel po-
 puli; Et ingrediatur Ecclesiam, de quâ propter
 peccata fuerat egressus: Et cubet & dormiat in
 sacco, ut præteritas delitias, per quas offenderat
 Deum, vitæ austeritate compenset, dat is: **Die**
een zondaer is/ en geknaegt wordt van 't ge-
woug zijnder conscientie/ die trekke een haer
ren kleed aen / ende begheve zich om te be-
schreijen de zijne ofte des volks zonden: ko-
me inden Tempel daer hy overmids zijne
misdaeden uit-gegaen was: legge ende slape
in een sak; op dat hy alsoo zijn vooz-gaende
weelden/ daer hy God mee heeft vertoorent/
met scharpigheid van leven wederom ver-
gelde. Aldus Hieronymus.

Vide S.
 Hieron. in
 Epitaphio
 Paulæ.

Ende dit les van haer Meester onthouden
hebbende de V. Paula/ plag te zeggen: Tur-
 panda est facies quam contra Dei præceptum pur-
 purisso, & cerulsâ, & stibio sæpè depinxi: Affi-
 gendum corpus, quod multis vacavit delitijs: Lon-
 gus risus perpeti compensandus est fletu; Mollia-
 linteæ

anteamina, & serica pretiosissima, asperitate cilicij commutanda, dat is: Het aenzigt / 't welk ick wel eer met pinceellen/ blancketsel/ ende roffetsel teghen Gods Gebod hebbe beschil- dert / moet nu wederom met traenen ver- built worden: 't lichaem moet nu bezuiren/ 't gheene het van te voozen heeft bezoet: Het menigbuldighe ghelach/ moet ick nu ver- ghelden met een ghestadig gheschrey. En- de de zachte lij-waetten mette kostelike slu- weelen/ veranderen in de scharpigheid van haere klederen.

In deze selve zin ende mette eige moeite/ zoude ick u al-hier kunnen by-brenghen de getuigenissen Irenei, Hilarij, Basilij, Nazianzeni, Paciani, Leonis, Paulini ende meer anderen; Maer om hertheids wille/zal ick u vooz alle de reste noch doen hoorzen de Lering van den H. Augustinus, de welke nae de stipulatie Cal- vini by alle zijne Scholieren/op 't stuk vande oude Kerckelike gewoonte/ ghehouden moet worden vooz een getuig boven alle exceptie.

S. Augu-
stinus.

Zoukt dan inde Werken Augustini / niet dan deze twee nae-volgende passagien: Ende als ghy de selve gebonden ende ghelezen zult hebben/zo oorddeelt zelfs/of ghy daer terstond wel gelijk hadt/om op mijn zeste Vooz-werp zoo schitterlick te exclameren: Hola Pieter/ dat ontkenne ick wel expresselick?

d' Eerste plaets van Sinte Augustijn is in libr. 50. homiliarum homilia 50. cap. 15. daer by aldus spreekt: Non sufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere, nisi etiam de his quæ facta sunt, satisfiat Deo, dat is: Ten is niet ghenoug zijn quade zeden in betere te veranderen / ende voozd-aen van de zonde

den te wijcken; ten sp datmen ook Gode van
zijn booz-gaende werken komt te voldoen.

D'Andere passagie zuld'p binden tomo 8. In
enarratione Psalm. 50. op te woorden: Reinigt
mij van mijn zonde. Ende luidt aldus: Implo-
ra misericordiam, sed attende justitiam. Misericor-
dia est, ut ignoscat peccato; Iustitia est, ut puniat
peccatum. Quid ergo? Queris misericordiam? pec-
catum impunitum remanebit? Respondeat David,
Respondeant Lapsi, Respondeant cum David, ut
misericordiam mereantur sicut David, Et dicant:
Non Domine! non erit impunitum peccatum me-
um, Non impunitum erit, Sed ideo nolo ut tu pu-
nias, quia ego peccatum meum punio, dat is: Ver-
zoukt barmhertigheid / maer let ook op de
rechtbaerdigheid. 't is barmhertigheid de
zonden te vergeven; maer 't is rechtbaerdig-
heid de zonden te straffen. Wat dan? Staet
ghy nae barmhertigheid? En zal de zonde
onghestraft blijven? Laet David andwoor-
den; laet de Zondaeren andwoorden: Ja
laetze andwoorden met David / op datze
barmhertigheid verdienen ghelijck als Da-
vid/en laetze zeggen: Geenzing o Heer! Mijn
zonde en zal niet ongestraft blijven/ Neenze/
3'en zal niet ongestraft blijven: Maer daerom
en wille ick niet dat ghyze straf/ om dat ick
zelfs mijn zonde strasse. Dus verre Augu-
stinus.

Sijdp nu niet verkoutwen / Sig. Abacuk/
zoo kundp wel ruicken/hoe veel dat de Peni-
tentie die in't gebuik was ten tijden Augu-
stini / verschelende is vande Penitentie der
Gereformeerden. Want

Hier uit besluit ick twee dingen. 't Eerste
dat de Penitentie in vier bougen verstaen en-
de

De gebzuikt is geweest inde pzimitive Kerk/
datze niet alleen te vrede en was / met het
toekomende leven te vernieuwen / maer ook
bereischte het boozgaende quade leven te be-
klagen ende te straffen. Zulks dat de Gere-
sozmeerden wel ontrouwelicken / of immers
wel onverstanelicken ghehandelt hebben
mettet over-zetten vande H. Schziftrui: ter-
wijl zp al-omme het woord Penitentia in't
Latijn in Resipiscentia , ende in Duits in be-
terschap ende bekeringhe hebben verandert.
Wel-verstaende de nieuwe Epicuræi, lief-heb-
bers van alle rupnte / zoetigheid ende zach-
tigheid / zochten niet alleen weg te nemen in-
der daed alle droufheid / leed-wezen / hardig-
heid / scharpigheid &c. Maer zelfs ook alle die
woorden / die tet wes zulks mogten beduiden /
ofte ons inde memozie bzingen.

Het tweede / Dat de penitentielle werken /
als vasten / waekken / bidden / schzeijen / asschē /
haere kleden &c. by de eerste Chzistenen niet
alleen ghepleegt en wierden tot kerkeliche
politie / ofte booz-schzift ende waer-schou-
wing vande Gemeente ; maer pzincipalick
omme daer mede te holboen de Goddelicke
Justitie / ende te vergelden de injurie die deur
de zonde Gode gebaen was. Ende hier mede
bewesen sijnde dit 6. Booz-werp / volgt het

§ 8.

SEVENSTE VOOR-WERF.

Op dat de menschelicke krancheid / niet en
kome te beswijcken / overmids de langdur-
righeid vande penitentielle werken / die onze
zonden hebben verdient / ende de kerkelicke

discipline vereischt; ofte ook om andere wet-
telicke redenen; 300 wordt ons bp-wijlen/uit
de schat der **H.** Kerken/deze tijdtelicke straf/
't sp in 't geheel/ 't sp in 't deel quijt gheschol-
den/nae den eisch en gelegentheid der zaeken.

Ich hebbe hier voozen/ int 4. Vooz-werp/
uite Concilien Ancyrano, Niceno, Elibertino,
Item uitte Oud-vaderen Tertulliano, Cypria-
no, Ambrosio &c. vertoont de discipline der
primitive Kerken in 't op-leggen vande Pe-
nitentie/namentlick vooz eene bekende dood-
sonde/drie/zeven/tien/twaelef/ ende twintig
Jaeren; sae somtijds ook het gansche leven/
naer advenant de zwaer-wigtigheid der
zonden. Beduyende dezen tijd/ waeren de
Penitenten gehouden eenige dagen ter week/
namentlick des maen-daegs/ woons-daegs/
ende byp-daegs te vasten/ bp wijlen ook hae-
re klederen te draghen/zich t'onthouden van
bzolicke mael-tijden/ van bad-stoven/ van
Paerd-rijden/en dier-gelike recreatie/en in
zonderheid vande Communie des **H.** Sacra-
ments. Alles blikende uitten oude Tertullia-
nus lib. de poenitentia, ex Concilio Triburiensi
Canone 54. Item ex Cap. Hoc ipsum 33. q. 2. Et
cap. Accusasti 8. X De Accusationibus. Ende
dus daenigen lang-duirigen penitentie/mein-
den de vooz-nomde Concilien ende Oude-va-
deren van node te sijn/ tot voldoeninge vande
rechtvaerdigheid Gods/ vooz de tijdtelicke
straf die daer over-gebleven was nae de ver-
geven schuld; gelijk nu ter stond in 't leest vooz-
gaende Vooz-werp bewesen is.

Och also deze opgeleide boete vande Pe-
nitenten dickwils verscheidelick werde vol-
daë; te wetē/ bp den eenē blytelick/ bp den an-
deren

beren traegelick/ by den derde met hoop van
 bozdering/ by anderē wederom met vrees vā
 kleinmoedigheid; zoo heeft de goedertieren-
 heid Gods zyn W. Kerck last ende magt ghe-
 laten/ omme van zynen 't wegen/ naer ghele-
 gentheid van zaeken / hier inne te booz-zien;
 en zyn rechtvaerdigheid op een andere voet
 te contenteren: en dat by manier van Af-laet/
 gelijck ick nu boozd-aen u zal doen bliken.

Ende eerstelick mettet exempel Pauli. 2. Eerste be-
 Corinth. 2. vers. 10. Dien ghy-luiden wat ver- wijs vandē
 Geest/ dien vergebe ick ook. Want ist dat ick Af-laet uit
 ook iet vergeben hebbe/ dien ick vergevē heb/ de H.
 hebbe ick vergevē om uwen 't wil/ inde per- Schriftuis.
 soone Chrizti; op dat wy niet bedroghen en
 werden vande Duivel. Hier wordt ghespro-
 ken vanden Bloed-schender van Cozinthē/
 die Paulus 1. Corinth. 5. vers. 3. & 4. uitte nae-
 me Chrizti/ inden van gedaen/ ende de Duivel
 ober-gelevert hadde. Ende also by hier deurt
 tot waerachtig herou was ghekomen / ende
 met grote droefheid des harten zyn op-ghe-
 leide Penitentie was doende; zoo hadden die
 van Cozinthē door Titum/ den Apostel doen
 aenzouken/ ter-wyl nu een goed deel/ vande
 Penitentie boldaen was/ de resterende boete
 hem te willen vergeben. Dit verzouk accoz-
 deert hen-luiden al-hier den Apostel; ende
 dat zoo by spreekt inde persoone Chrizti. Ziet
 hier Sig. Abacuk / een claer Schryftuurelick
 Booz-schryft vanden Kerkelicken Af-laet:
 daer inne aen te wijzen sijn de drie dinghen/
 die vande Katholike Theologanten in de Af-
 laeten worden vereischte weten authoziteit
 ofte magt/ inden geber; Godvruchtigheid in
 de oorzack; en staet van gratie inden ontfan-
 ger.

ger. Deze sijn hier alle drie te vinden: Want de geber al-hier is den Apostel; ende dat/ zoo hy zelfs spreekt/inde persone Christi. De oorzake is het ghemeen profijt vande Kerk der Corinthen/om te besegenen de lagen des duibels/ overmids de al te grote hardigheide des Apostels/ ende onmatighe droefheid des bekeerde zondaers. Eindtelick de staet van gratie des Penitens blijkt uiten rou die hy maekte over zijn bedreben zonde. Dit alles brenghet den Text mede / ende is de ghemeene uitlegginge der H. Doctoren. Ziet naementlick Theodoretum, & D. Thomam in Commentario loci.

Opwer-
ping teges
den aenge-
wezē Text
der Schrif-
turen.

A B A C. Dezen Text en brenghet niet mede/ dat Paulus den Bloed-schender eenigen tijd ofte slag van penitentie werken op-geleit/ ende nae-der-hand quijt ghescholden zoude hebben. Ofzeker/heeft hy hem niet wes quijt ghescholden / dat en is anders niet gheweest/ als eenighe boete die hy schuldig was aen de discipline der Kerken; ende niet aende rechtvaerdigheide Gods. Ergo past dezen Text zeer weinig op de Indulgentien.

And-
woord.

P I E T. Dezen Text brenghet zoo veel mede/ dat Paulus dezen zondaer eē openbaere boete op-geleit heeft; ter-wijl hy hem gheboden heeft te sluyten uit het gezelschap der gelovigen/ende doen vermanen tot penitentie. Nu zoo was meer als kennelick/ hoe ende in wat manieren hen draghen moesten de gheenen die penitentie deden. Want inde oude Concilien en wordt ook anders niet ghezeidt / dan zoo veel / of zoo veel Jaeren zullenze penitentie doen/die zulken of zulken zonde ghedaen hebben. Het vordert/te weten wat de Penitenten doen

hoen ofte laten mosten/en wordt niet gezeidt/
als wezende eenen igelicken notoir ende ken-
nelick.

Dat borders deze boete een schuld was
vande rechtvaerdigheid Gods/ blykt uit de
qualiteit/ die Paulus in deze quijtschelding
bezig/zeggende; inde persooone Christi. Daer
mede te kennen ghebende/ dat Christus vol-
daen most wezen/ ende ober-zulks 't gheene
hy vergaf/ van Christus wegen/ ende uit zyn
naem vergaf.

ABAC. Den Text en houdt niet/ inde per-
soone Christi/maer in't aenschyn Christi/ dat
is/oprechtelick ende onbebeins delick.

PIET. Wten Text is de Geneefsche Text/
dat is/den nieuwen Text. Ende utwe Glosse
daer op gedient/is de Glosse van Besa. Ich
houde nyp aenden ouden Text/ ende aende
Translatie van S. Hieronymus/ die het
Grieksche woord *ἐκ τοῦ ὀνόματος* immers zo
wel verstaen heeft als Beza. Na Theophila-
tus een gebozen Griek/ paraphraserende op
deze woorden/ vertaeltze aldus *ὡς ἀπὸ τοῦ ὀνόματος*
τοῦ κυρίου, dat is als een Vice-persoon ofte
een Vicaris Christi. Ende dat deze zin ofte o-
verzetting oprecht is/blykt 1. Cor. 5. 4. want
ghelikerwijs Paulus aldaer dezen zelven
sondaer verbant inden naem en magt Chri-
sti/zo hy daer spreekt; zo en kan hy hem ook
al-hier niet anders ontslagen hebben/ als in-
den naem ende magt Christi. Nae-de-mael
alle ding op ghelike manier ontbonden moet
werden/ gelijk het te boozen gebonden is ge-
weest. Van dit is de getrouwigheid/ daer de
Geneefsche den Text mede vertalen.

Het tweede bewijs wordt ghenomen uitte Tyvede
getui- bevijis uit-

te Oud-va-
deren.

getuigenissen Tertulliani lib. ad Martyres cap. 1.
Ende Cypriani lib. 3. epist. 15. & Sermone de lapsis circa finem. Medebzengende de vergiffenis
vande straf die de Bisschoppen verleenden
op het verzoek en vooz-spraak vanden Martelaren. Te weten/ de Penitenten die zeven/
tien / ofte twaelf Jaeren moesten boeten/ een
deel vā haer op-geleide Penitentie volbzacht
hebbende/ addresseerden hen aen de Martelaren/ dat is/ aen den gheenen die al-rede een
reis ofte twee vooz't Chriстен Geloof de pijn-
banck verdragen hebbende/ alle daegs de sen-
tentie des doods verwachtende waeren; ver-
zoukende dat zp-luiden vooz hen believē zou-
den te intercederen by de Prelaten der Ker-
ken; ten einde hen het restant van haer Peni-
tentie quijt ghescholden/ ende zp-luiden totte
vrede/ dat is totte absolutie/ ende H. Commu-
nie toe-gelaten mogten werden.

Op-werp.

A B A C. Dit scheelt noch al te veel vande
Roomsche Af-laeten: Want de Bisschoppen
en maekten geen mentie vande schat der Ker-
ken/ noch en zeiden niet/ dat zp de Penitenten
vooz haer resterende boet appliceerden ofte
toe-vougden de vol-doeninge Chriști en zyn-
der Heiligen. Maer deden zulks alleen om de
Belijders te vereeren/ en tot haer eindtelick
martyrie te herwekken.

And-
woord.

P I E T. Dat de Bisschoppen geen uit-druk-
kelicke mentie en maekten vande schat der
Voldoeninghe Chriști &c. en gheeft noch en
neemt in dezen: Want zoo en dedenze mede
niet als de Sacramenten des Doopsels/ en
der Penitentien bediendē: Inde welke noch-
tans/ buiten alle twiſfel geappliceert worden
de verdienſten Chriști. 'Tis genoeg dat wy
weten/

Weten/ dat in alle quijtscheldinge van zondē/
schulden ofte boeten (t sy of die gheschiedt in/
ofte buiten t Sacrament) de rechtvaerdig-
heid Gods voldaan moet sijn. Wat de resten
aengaet/ de Prelaten en dedē deze gratie niet
alleen om de Martelaren te vereeren ofte te
verwekken; maer ook om te beouffenē het Ar-
tikel des Geloofs/ vāde gemeenschap der heil-
ligen; mede-deilende den eenen de verdiensten
en voldoeningen vanden anderē/ tot af-lossin-
ge vande quijt-gescholde Penitentie. En die
brenghen uit-drukkelicken mede de woorden
Cypriani Sermone de Lapsis hier boven ver-
haelt: Pœnitenti, operanti, roganti potest clemen-
ter ignosci, potest in acceptum referri quidquid pro
talibus & petierint Martyres, & fecerint Sacerdo-
tes, dat is: Den demoedigē/ vlijtigē/ smekendē
Penitēt kā genadelik vergebē/ en tot ontfang
gerekent wordē/ al wat voór hē de Martela-
ren verzocht/ en de Priesterē hebben vergunt.

Voór t derde bewijs dienen de alder-oud-
ste Generale en Provinciale Concilien/ Nica-
num 1. can. 11. Concil. Ancyranum can 5. & Lao-
dicenum canone 2. Bp de welke gekeurt wordt
als dat den vlijtighen Penitenten bp de Bis-
schoppē eenige indulgentie verleent zal mogē
worden: maer dat de onachtsaemen gehoudē
zullen blijvē/ haer bestemden tijd uit te hardē.

Maē deze tijden/ zoo is/ ten vierden/ notoir
ende in confesso/ oock bp de Geresozmeerde
Scribenten zels; dat Gregorius primus, nu
gheleden duisent Jaeren/ op de Stach-dā-
ghen van Romē Af-laten ghegheven heeft.
Item dat Leo tertius over acht honderdt
Jaeren; ende Sergius secundus Anno Domini
844. t zelve mede ghepleegt hebben. Tot
een

Derde be-
wijs uitte
Generale
ende Pro-
vinciale
Concilien.

Vierde be-
wijs uit hee
oude ende
gestadige
gebruik
der Kerkē.

een zeker teicken / dat deze ghewoonte inde
 Kerk Gods zeer oudt ende immemorizael is:
 Dae-de-mael de vooz-ghenomde Pausen o-
 pentlick verclaeren/datze haer Af-laten ver-
 lenende/ nae-volghen het oudt ghebruick der
 Kerken. Ende daer-en-boven niet te geloven
 en is/ dat zoo-daenighe treffelicke/ geleerde/
 ende W. Mannen iet zulks ghedaen zouden
 hebben/ en hadden zyt van hunne Vooz-za-
 ten niet ontfangen. Wids-welken/al-hoe-wel
 in vooz-leden tyden het gebuick der Af-laten/
 overmids den meerderen pver der gelovigē/
 ende fcharpere discipline der Kerken / spari-
 ger is geweest; zoo blijkt nochtans datter al-
 tyd eenighe gheweest sijn; Ende ober-zulx
 vooz een Apostolische Lering gehouden moet
 werden: Dat de Chzisten Kerk magt heeft
 dusdaenige Af-laten te verlenen. Conforme-
 lick den Regel van S. Augustijn. lib 4. de bap-
 tismo contra Donatistas cap. 24. Te weten; Dat
 alle 't geene de ghemeine Kerk is onderhou-
 dende/ende altyd onderhouden heeft/noch by
 egeene Concilien bevonden werdt ingesteldt
 te wezen/ niet anders gheloofst en moet wer-
 den / als vande Apostolike authoziteit ober-
 gelebert te sijn.

Het ghe-
 bruik der
 Af-laten
 hier voor-
 tijds spari-
 ger als nu.

Regel van
 S. Augu-
 stijn.

Bundig
 Argument
 voor d'Af-
 laten.

Hier uit zoo formeer ick dit nae-volgende
 Argument: Alle die Ceremonien ende usanti-
 en/ die altyd gebuikt sijn geweest inde alge-
 meine Chzisten Kerk / ende niet bevonden en
 worden ingestelt te sijn by eenige Kerkelike
 Prelaten/ ofte Concilien/ moeten ghehouden
 worden vooz Apostolike Traditien. Maer
 zoo-daenig sijn de Af-laten. Ergo sijn de Af-
 laten Apostolike Traditien. De eerste propo-
 sitie/ is de Regel van S. Augustijn/ende daer-
 en-boven

en-boven gefundeert in alle rede. De conclusie moet noodsaeckelick volgen; want het argument staet in formā syllogistica primæ figuræ. Zouder dan iet op te zeggen vallen/dat zoude moeten wezen op de tweede Propositione; ende men zoude moeten aenwysen/wie/waer/ende wanneer de Af-laten eerst begonnen hadde. Maer voorzwaer die zulk bestondt / zoude evelleens baren / gelijk als Martinus Kemnitius in zijn Examen van 't Concilie van Trenten 4. parte pagina 333. Al-waer hy/ als met verbonden ogen nae de blinde-pot staende/ heeft durben schrijven / dat de Af-laten eerst inde wereld ghekomen sijn/ ontrent het Jaer ons Heeren duisendt twee honderd. Maer zyn onbeschaemde leugen en is niet alleen geachterhaelt geweest/deur de Indulgentien vā Gregorius de eerste / Leo de derde / Sergius de tweede/ Pashalis ende Urbanus beide mede de tweede/ende Sergius de derde. Vande welke de jongste namentlick Pashalis hy nae honderd Jaer gezeten heeft voor den aenge-
wezen tijd; de anderen twee/ drie/ vier/ vyf/ ende zes honderd Jaeren. Om niet te zeggen bande Concilien / ende Oude-vaderen hier boven geallegeert/ die de primitive kerk/ jaed' Apostolike tijden zelfs aentreffen: Niet alleen hier deur/ zegge ik/ is d'onbeschaemtheit Kemnitij weder-houden/ maer zelfs ook deur
sijn eigen pen: Want int zelbe examen pag. 375 schrijft hy dat de Waldenses, (die mede ghe-naemt werden Armen van Lions) de eerste geweest sijn die de Af-laten hebben bevochten. Welk indien 't waer is / zoo en kan niet waerachtig wezen/dat de Af-laten eerst inde wereld ghekomen sijn ontrent het Jaer

Men kan niet bewi-zen wie, waer, ofte wanneer d'Af-laten eerst begonnen.

Leugen Martini Kemnitij over ghehaelt.

De vValdenses alijs Armen vā Lyons hebben d'Af-laten eerst bevochten.

Canonisa-
tie vande
Gerefor-
meerden.

1200. Want deze Waldenses sijn lange Jaeren te boozen inde wereld geweest. Ergo de Af-laten mede/ende Kemnitius moet liegen. Ofte de Waldenses hebben d'Af-laten bevochten eerze noch inde wereld waeren. Van dit en kan niet wezen: Ten waer dat-men vande Armen van Lions Propheten wilde maeken/ die de toe-komende Indulgentien deur den geest van propheeten booz-ziende/ bestreden zonden hebben. Maer dit is de Canonisatie vande Gereformeerden / de welke om eeni-gerley successie / ende af-komst van Kerk te vertoonen / ghenood-zaekt sijn van Wiclef, Hus, Hieronymus van Praegen, Waldensius, Berengarius, Iovinianus, Vigilantius, ende van meer andere notoire/ verweze ketters / heilighe Propheten/Patriarchen/ende Reformateurs te maeken.

Vijfde be-
wijs door
overtuig-
de Mira-
kelen.

Eindtelick wordt 't allen over-bloed dit Booz-werp bewezen met Goddelicke over-tuigde Mirakelen van S. Bernardus, Franciscus, Brigitta ende anderen. Maer om dat ghy met te Heiligen Gods gewoon sijt te spotten/zoo zal ick u hier alleen zegghe van S. Bernardus / ende de reste bewaeren tot mijn and' woord op uw' laetste Argument.

't Is kennelijk uitte Hystorien van Otto Frisingensis, ende andere Schrijvers van dien tijd/hoe dat inden Jare ons Heeren M.C.XLV. onder den Paus Eugenius de derde/regnerende inden Roomschen Rijck de Keiseren Conradus ende Emmanuel; de Godvruchtige Koning vā Brankrijk Ludovicus VII. gehoord hebben de de dzoude ellende/die de Stad van Edessa/niet verre van Jerusalem over-gekomē was/ booz' t innemen vande onghelovighe Sara-
sijnen

lijnen/ een begeerte ghecregen heeft/ om met een Koninglike Leger/ tot verlossinghe der Christen volken ende Kerken/ over te schepen nae't N. Land. Op welke zijne begeerte hy hebbende beraed- slaegt mette Princen ende Heeren van zijnen Raede; zoo was met ghemeen advijs goed ghevonden te doen roupen Bernardum den Abt van Claraval in Bozgoignen; wezende een Man eerwaerdig van leven/ Religieus van Oorde/ uitstekende van geleertheid/ en daer toe noch vermaerdte van tekenen ende Mirakelen: Omme uit zijnen monde/ als uit een Goddelick Orakel te hooren ende aen te nemen/ wat den Koning in dezen zoude hebben te doen ofte te laten?

't Zelve gedaen zijnde/ Alzoo Bernardus op een zaek van zoo grooten gewigt/ weigerig was zijn uitspraak te gheven/ maer gheeraden hadde daer op te verzouken het goedduncken vanden Apostoliken Stoel; zoo was ter dien einde af-ghevaardigt een solemnele Ambassade aenden Paus Eugenius. De welke over-weghende d'exempelen zijnder Voorzaten; en in-zonderheid hoe dat Urbanus de tweede/ door een gelijke occasie/ wederom totte eenigheid des Geloofs ghebracht hadde de twee Patriarchale Kerken van Antiochien en Jerusalem; ten lieven danck toegestaen heeft het Godbzuchtig verzoek vanden Christelicksten Koning. Over-zeindende tot dien einde twee Brevia Apostolica; 'teene aenden heilighen Bernardum / daer mede op hem / als eenen die by alle Volken van Frankrijk ende Duitsland ghehouden was voor een Propheet ende Apostel / last gaf/ omme de aen-staende Cruis-vaerd te pre-

dicken / ende de harten der Gelobighen daer toe te verwecken. Tandere aenden voozgemelten Koning/ Princen ende Inwoonderen van Frankryck. Welck noch met dag en datum te legen is by Otto Frisingensis lib. primo vitæ Frederici Imp. cap. 35. Maer in-zonderheid dienen t'onzen propooste / ende sijt gedenk-waerdig de twee middelen daer inne begrepen; die Eugenius gebzuikt heeft/ omme den Princen ende t'gelobige Volk de spoozte gheben tot deze heilige Krijg. Waer van t'eenen tijdtelick was; te weten een vaste Saubegarde van de Huif-brouwen/ Kinderen/ ende Goederen der Cruis-broederen/ zoo langhe 30-luiden om deze Lofte-wille van Huif zouden wezen. Tandere geestelick: namentlick een vollen Af-laet van zonden/ voozallen den gheenen / die met waer berou des harten ghebiecht hebbende / de Cruis-baerd volbracht/ of inde zelve gebleven zouden sijn.

Hoe hem voozts hier inne den H. Bernardus gequeten; ende wat grote menichte van Princen/ Edelen ende Burgeren/ zoo op zyn predicatie / als op het Koninglicke voozschrift van Conradus ende Ludovicus, het Cruis ontfangen hebben/ ende ten H. Lande getrocken sijn/ ghetuigt niet alleen Otto Frisingensis ter vooznomder plaetse/ maer ook de H. Bernardus zelfs in verscheide Zeind-brieven. Ziet hem onder anderen epist. 322. Daer inne ghy binden zult het formulier / ofte het kort begrip vanden theem / daer mede de Man Gods den Af-laet van deze Cruis-baerd den Francoisen ende Hoogduitschen ghepredicht heeft. Beatam ergo dixerim Generationem, quam apprehendit tam uber Indulgentiæ tempus, quam

Kort begrip van-

inve-

invenit superfluum Annus iste placabilis Domino, den gepre-
 & verè Iubileus. Diffunditur hæc benedictio in u- dikten Af-
 niversum mundum, & ad signum vitæ certatim laet Ber-
 convolant universi. Habes nunc fortis miles ha- nardi.
 bes vir bellicose ubi dimices absque periculo; ubi
 & vincere gloria, & mori lucrum. Si prudens Mer-
 cator es, si conquisitor hujus sæculi, magnas quasdam
 tibi Nundinas indico; Vide ne pereant. Suscipe
 Crucis signum, & omnium pariter de quibus corde
 contrito confessionem feceris, Indulgentiam obtri-
 nebis, dat is: Zalig nomme ich dat gheslagt
 van menschen/ die te beur valt een 30 brucht-
 baeren tijd van quijtschelding; ende in leven-
 de lijbe gebonden werden van een 30 waeren
 Jubilee / ende van zulken Jaer van verzoee-
 ninge voor den Heer. Dezen zeggen werds
 uitgesprokt over de ghehele werelt / ende op
 het teiken des leuens bloeyen te zaemen alle
 de volken. Ghy hebt nu o klonks Soldaten
 ende broome Mannen! waer ghy strijden
 moogt zonder perikel / daer u't verlotinnen
 zal strekken tot glorie / en het sterven zal ge-
 dijden tot winst. Ist dat ghy-luide nu booz-
 zigtige koopluiden sijt / en begeerig tot pro-
 sijn / so verkondig ich u-luiden een zeer grote
 Markt. Ziet immers voor u datze u niet
 vruchteloos en bergae. Ontfangt het teiken
 des Cruisses: Ende ghy zult verkrijgen Af-
 laet van alle uw' zonden / daer van ghy-lui-
 den met berouw des harten uw' Wiecht zult
 hebben gesproken.

Ziet hier Boeder Abacuk! den vollen Af-
 laet vanden Paus Eugenius vergundt / van
 Bernardus gepredickt / van de Bisschoppen
 ende Kerckelike Prelaten beghert / van Vre-
 scen / koningen / Princen / ende int kozt van

de geheele Christen wereld met groot verlaten ge-aen-baerdt.

ABAC. Wat wilp nu zeggen mettet verhael van deze Wistorp?

PIET. Wat ikker mee zeggghen wil? Ick wilder mede bewijzen / datmen den gekken geen halfwerk en moet laten zien. Hadt ghy mp met patientie uit ghehoort / ick hadde daer noch by gebougt de Teikenen / Mirakelen / ende Wonder-daden / daer God almachtig de vergunning van Eugenius / ende de pzedicatie van Bernardus mede bevestigt heeft. Nu meugt ghyze zelfs gaen lezen by Otto Frisingensis lib. 1. cap. 39. Ende by den Auteur die 't leven Bernardi tegenwoozdig gezien / en getrouwelick beschreuen heeft. lib. 3. cap. 4. Hier van zulp / dezen aen-gaende / al dus lezen: Evidenter enim verbum hoc predicavit Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Sed quantis, & quam multiplicibus signis? Quanta vel numerare, nedum narrare difficile foret. Nam & eodem tempore scribi cœperant, sed ipsa demum Scriptorem numerositas scribendorum, & materiâ superavit Autorem. Nimirum, cum aliquando una die viginti, seu etiam plures, ab incommodis varijs sanarentur; nec facile ab hujusmodi dies ulla vacaret. Denique plures eo tempore Christus per servi sui tactum & orationem, ex ipsis etiam matrum uteris cæcos videre, claudos ambulare, aridos convalescere, surdos fecit audire & mutos loqui; Mirabilis restituente gratiâ, quod minus prestitum fuerat à naturâ, dat is: Als kennelick dat Bernardus dit woord ghepzedickt heeft mette hulpe Gods / hem by-staende / ende zijn woord bevestighende deur nae-volgende teikenen. Maer hoe veel ende

Onzallicke Mirakelen tot bevesting vanden gepredikten Af-lae Bernardi.

ende hoe-daenige Teikenen tocht? zoo-daenighe ende zoo menig-vuldige voorwaer / dat niet alleen het vertellen / maer zelfs ook het tellen zeer noepelik zoude vallen. Want alsze ter zelver tijd/begonnen waeren te schryben/ zoo is de Schryver/ overmids de over-grote menig-vuldigheid/ghenoodsaekt geweest/de selve te late stekē. Ter-wijle datter dickwils twintig/en daer over genezen wierde op eenē dag/ van verscheide gebreken: en nauweliks eenen dag zonder dus-daenige teikenē en quā te verlopē. Eindtelik de menigte was groot der geene die Christus te dezer stonde doort aenraken ende voor-bidden zijns Dienaers geholpē heeft; gebende 't gezigt aende blind-geboorenen/ de gang aende krepelen/ de rad- digheid aēde gichtige/ 't gehoor aēde dove/de spraek aende stomme. Wonderliker repare- rede deur genade alst gegebē was vā nature.

Ende als niet-te-min deur de verhengenis- se/ende de verburgen oordeelen Gods/dit heil- lig oorlog mislukte was; ende de vrynd des Heeren / daer over by veelen besmaelt ende besproken werde; zoo ist ghebeurdt/dat een zekere blinde zoon/van zijn Vader werde ge- bracht voor den Dienaer Gods. De welke nae lange weigeringhe / eindtelik verwon- nen deur des mans menigvuldighe gebeden/ legghende de hand op het hoofd des kinds/ badt den Heer; door de verlichting van dien Nota. blinde te willen toonen / als dat het woord vande ghepreekte Cruis-vaerd / uit hem ghekomen; ende deur by-stand van zijn heiligen Gheest verkondicht was ghe- weest. Wat meer? Ter-wijl datmen verbeidt de uit-komste des ghebeds/ begint de blind-
de

de te roupen: Vader/wat zal ick doen? want ick zie. Welck hoozende ende ziende de geene die daer zo geestelick als waerlick in groten ghetale rond-omme stonden / sijn zonderlinge vertroost ghebleven / en hebben Gode zijn lof ende zijn dank gegeven. Dus verre de Schryver van 't leven Bernardi lib. 3. cap. 4.

Jaer Bernardus zelfs/en heeft dit ook niet ongeraecht gelaten/ maer met bedekte woorden zedelick te kennen gegeven. Want lib. 2. de Consideratione ad Eugenium; Int beginsel verdedigt hebbende het verdriet vande behaelde nederlag met twee Schryftuurelike exempelē/ 't eene van Moyses/ 't andere vande elf geslagten Israels ongelukkigelij oozlo-gende op het woord Godes / tegens Benjamin; verbolgt hy daer nae in dezer bougen

Sed dicunt forsitan isti: unde scimus quod à Domino sermo egressus sit? Quæ signa tu facis ut credamus tibi? Non est quod ad ista ipse respondeam: parcendum verecundia meæ. Responde tu pro me & pro teipso, secundum ea quæ audisti & vidisti, aut certe secundum quod tibi inspiraverit Deus, dat is Waer by avontuur zullenze zeggghen: Waer aen weten wy / dat dit woord vanden Heer ghekomen is? Wat tekenen doet ghy/ dat wy u moeten gheloben? Ten bougt my niet/ daer op zelfs te andwoorden: Men behoordt mijn zedigheid te spaeren. Andwoordt ghy liever booz my/ ende booz u zelven / o Eugeni! na 't gheene ghy ghehoordt ende ghezien hebt/ofte/ immers na 't geene Gode gelieven zal u in te geben. Aldus Bernardus.

Bekuitend: Uit het geene nu gezeidt is Argumenteer ick aldus: Wen de waerheid van die dinghen die God met wonder-daeden bevestigt heeft/

en kan niet ghetwifelt worden. Maer God heeft den vollen Af-laet Eugenij / deur Bernardum gepredikt / met wonder-daden bevestigt. Ergo en kan aende Waerheid des zelfs niet getwifelt worden. De eerste voorstelling is in haer zelven kennelick / want God die de eerste waerheid is / en kan geen getuig wezen van valsheid: Ende anders en zoude de Heere Christus die Marci ult. 17. tot bewijs van zijn gepreekte Euangelie de Mirakelen gegeven heeft / zijn Apostelen niet krachtig genoeg beweert hebben: De tweede voorstelling blijkt uitte authentieke Historij-schryvers van dien tijd / aen wiens geloof nooit getwifelt en is geweest: jae uit het eigen schryben van Bernardus / die van alle de Reformateurs zelfs / gehouden wordt voor een heilig Man ende een Godbzuchtig Schryver. Deze twee voorstellinghen bewezen sijnde / moet de Conclusie noodsaekelick volghen. want het Argument heeft zijn behoorelijke form. de Katholike Lering haer overtuigende waerheid / ende de nieuwigheid haer behoorelijke schande. Nu voort tot het

§ 9.

ACHSTE VOOR-WERF.

Inde H. Kerk wordt bewaerd een ongemeete Schat vande veldoenselike werke Christi; Ende daer beneffens van alle de uitverkozen vrienden Gods / die op deze wereld meer pynelikheds hebben geleben / als haer eigen zonden wel hadden verdient.

Nota. 1. Deur deze Schat ofte Tresoor en Twee beverstae ick anders niet / als de geheughenisse merken tot
 ¶ 5 Gods; beduidel

van die
8. Voor-
werp.

Twede be-
merk.

In allegoe-
de werken
is tweder-
ley prijs,
d'eene van
verdienste,
d'ander van
voldoe-
ning.
Het blijkt
in d'Ael-
mis.
Item in't
Vasten.

Gods; voor wiens oogden de voldoeneliche werken Christi/ ende zynder Heiligen altyd levende ende blijvende sijn.

Not. 2. Om te weten wat ick zeggen wil met voldoeneliche werken: zoo dient hier ge-
heugt dat in alle goede werken een tweder-
hande prijs is / te weten d'eene van verdien-
ste / d'ander van voldoening. Het blijkt:
want d'Helmis / by exempel/ is verdienstig
van 't Rijk der Hemelen. Matt. 25. 34. Ont-
fangt het Rijk 't welk u-luiden bereidt is
vanden begin des wereldds: want ick honger-
de/ ende ghy hebt my ghespijst. Ende de zel-
ve Helmis is oock voldoening voor de zonde.
Tob. 4. 11. De Helmis bevrijdt van alle zon-
de / ende verlost vande dood. Ende Daniel 4.
24. verzoent uw' zonden deur Helmissen.
Zelve ghetuigt oock de H. Schryftuur van't
vasten: Want Ionx ult. vasten de Ninibiten
ende verzoenen de straf die hen ghedreigt
was vande rechtvaerdigheid Gods. Ende
daer-en-boven spreekt Christus Matt. 6. 18.
Wanneer ghy vast / zalt uw' hooft ende
wascht uw' aenzigt / op dat uw' vasten niet
ghezien en worde vande menschen / maer
van uwen Vader die int verburghen is/ ende
uw' Vader die't int verburghen ziet / zalt
uw' vergelden. Desgelijks zoude ick u van
't ghebed ende andere goede werken oock
kunnen toonen / maer deze twee exempelen
sijn genoug.

Drie din-
gen te be-
wizen tot
bevesting
van dat 8.
Voor-
werp.

Dit aldus ghenoteert sijnde/ zoo staen my
tge/ tot bevesting vā dit Voor-werp/ op 't al-
der-hoystste drie dingen te bewijzen. Eerstelick
dat de voldoeneliche werken Christi ongeme-
ten sijn. Ten tweden/ dat de zelve bewaerd
worden

worden in de H. Kerck / tot voor-deel bande
Belovigen. Ende eindtelick dat daer by ook
ghevougt sijn de voldoenelikke werken der
Heiligen / die hen-luiden hier in dit leven sijn
over-geschoten.

Het eerste / weet ick wel / en zuld by my niet
onthennen. Want nae-de-mael Christus ghe-
weest is de tweede persoon vande H. Drieul-
digheid / ende over-zulkis oneindig ende on-
ghemeten / zoo sijn oock alle zijne daeden ende
passien mede gheweest van een onghemeten
waerde.

Hier uit zoo blijkt oock het tweede. Want
sijn de voldoenelikke werken Christi / ghelyk
nu bewezen is / gheweest oneindig ende on-
ghemeten van waerde / die nochtans niet te
staede gekomen en sijn / noch komen en zullen
van alleen een eindig ende gemeten getal van
zielen / zo moet daer uit volgen / dat het over-
schot of te looz gegaen is / of bewaerd moet
worden: Niet het eerste / want is de dood van Psal. 115.
de Heiligen dierbaer inde ooghen Gods / hoe
veel te meer de dood van den Heilig der Hei-
ligen: Ergo het tweede.

A A C. Zou men hier op niet mogen zeg- Of herlij-
gen: Dat God den Vader Christo zijne Zoon den Christi
voor de verdienste van zijn gelede Cruis een niet ghe-
genoug-zaeme ende op-gehoopte prijs heeft hadt en
ghegeven; Ende datter over-zulkis niet met heeft zijn
allen onvergouden ghebleven en is / omme juiste ver-
in't Cresoor der Kercken gheleidt ende be- gelding?
waerdte te werden / want dit schijnt den
Apostel te kennen te willen gheven totten
Philippensen in't tweede, als hy zeidt: Den Heer Philip. 2.9.
heeft zich zelven vernedert / ghehoorzaem
sijnde totter dood / sae de dood des Cruyses.
Daer

Daeromme heeft hem ook God hooghlick verhooght/ ende heeft hem eenen naem gegeven/de welke boven alle namen is &c.

And-
woord.

PIET. Heen Abacuk/dit en kan niet gezeyt worden; inzonderheid/ voor zo veel het lijden Christi voldoenig is geweest.

ABAC. Wat wil dy hier mede zeggen? Of wat is het lijden Christi/voor zo veel het vol-
doenig was?

PIET. Hadt ghy mijn tweede Nota wel ver-
staen/ende gebattet het onderscheid van ver-
diening/ende voldoening; zo zoude deze vzaeg
nodeloos geweest hebben. Ich wil dan zeg-
gen: dat de Passien Christi / als zijn Gesses-
ling/Kroning/ Cruissing &c. voor zo veel als
het waeren werken van ootmoedigheid/ ge-
hoorzaamheid/verduldigheid/ liefde/ende van
andere deugden/verdienstig geweest sijn: en-
de over-zulkis eenige vergeldinghe ghenoten
hebben; naementlick de gloziense verrizenis
zijns lichaems / ende de verheffinghe zijns
naems/ gelijk Paulus tuigt: Maer zoo veel
als de zelve Passien straffelick ende pijnelick
waeren/ zoo en hebbenze inde persoonen Chri-
sti egeene vergelding altoos ontfangen/ aen-
gezien hy noit eenighe eighen zonde ghehadt
heeft/daer vooren hy ghehouden was te boe-
ten. In voughe dat alle de pijnelikheden
Christi/ voor zo veel alsze voldoenig waeren/
hem nodeloos gheweest/ ende t'onzen profijte
bewaerdte ende ghebleven sijn in het Cresoor
der Kerken.

Ich zegghe t'onzen profijte: Want heeft
God de wereld zoo lief gehad, dat hy zijn ee-
nigen zoon aen ons heeft ghegeven Ioan 3. 16.
zoo heeft hy ook met hem / ende in hem ons
alles

alles gegebē/ 't welk eenigſins t'onzen booz-
 deel heeft mogen ſtrekken. En hier om wordt 1. Cor. 1.
verſ. 30. &
alibi.
 Chriſtus van Paulo ghe-eerdt met zoo veel-
 der-hande titelen/ als hy hem zeidt voor ons
 geworden te ſijn/onze Wijsheid/ Rechtvaer-
 digheid/ Heiligmaking/ Verloſſing/ Verzoee-
 ning/ &c.

Dat de Voldoenelikke werken der Heiligen
 ook bewaerd worden int Treſoor
 der Kerken.

Dit is het derde/ 't geene my in dit achtſte
 Boorzwerp te bewiſen ſtaet. Ende het blijkt
 uit dit naevolghend Argument: Daer ſijn
 veel Heiligen gheweest/ die om Godes naem
 ende om de gerechtigheds wille / al-hier op
 de wereld / meer pynelikheds hebben ghele-
 den / als haer zonden oit hadden verdient.
 Maer deze pynelikheden en kunnen niet ge-
 zeidt worden verlozen ofte vergeten te ſijn
 voor den Heer. Ergo blijvenze bewaerd in
 de Schatten der Kerke. De eerste Propoſitie
 is hier alleen van node bewezen te worden:
 want aen-gaende de tweede/ In-dien hy den
 Heer niet eenen beker houd waters onghel-
 loont en blijft / Matt. 10. verſ. 42. Indien alle Luc. 12. 6.
 de hooft-haeren vande vanden Godes geteld
 ſijn; ende alle de gebeenten van zyn Heiligen
 tot eenen toe bewaerd worden Psalm. 115.
 Gae in-diender niet een musken 't welk om
 drie mynten verkocht wordt in vergetelheid
 is voor den Heer / hoe veel te min zullen dan
 hy hem verſwijmt ofte vergeten worden/ de
 ſtraffelikheden ofte pynelikheden / die hy
 zyn vanden om zynen 't wil/ zonder ofte bo-
 ven

ven haere verdiensten sijn geleden?

Dat veel
Heiligen
meer pijn-
likheids
geleden
hebben als
haer zonde
hadden
verdient.
De heilige
Maegden
Moeder
Christi.

Blijkt van d'eerste ppositie uitte persoon
vande alder-heiligste Moeder ende Maged
Maria: De deze heeft met Christo/ ende om
Christus wil / haer gansche leven lang veel
gheleden/ namentlick armoede/ ballingschap/
op-spraak/ spitigheid/ ende in-zonderheid ten
tijde vande Passie Christi / het swaerd van
Dimeon / t welk haer ziel passeerde. Ende
nochtans nae de gemeene Leering der Oud-
vaderen en isze noit besmet gheweest mette
alderminste zonde/ waer vozen zy zulks zou-
de mogen hebben gheleden: In boughen dat
Augustinus lib. de Natura & gratia cap. 36. wel
expresfeliccken bevoozwaerd/ sprekende van
de zonde/ dat hy MARIAM de moeder Gods/
ganschelicken uit-bezondert begheert te heb-
ben / Als de welke boven allen anderen zoo
veel grachs ghegeven was / datze van allen
kanten de zonde most verwinne. Ende dat
om de waerdigheid vande geenen/ dieze ver-
dient heeft t'ontfanghen ende te baren. Ziet
mede Ambrosium Sermone ultimo in Psalm. 118.
Bernardum epist. 174. ende meer anderen.
Teene dan de alder-heiligste maged ghele-
den heeft / ende zelfs tot voldoeninghe niet
van doen ghehad/ dat is voor u/ ende voor
my/ ende ons gelijks zondige menschen/ wegh
gheleit ende bewaerd.

S. Jan Bap-
tist.

Eselve hebben wy oock naer advenant te
zegghen vanden Voor-loper Christi Ioannes
Baptista, die in zijns Moeders lichaem geheil-
ligt tot zijn onthalsinge toe/ zulken scharpen
ende pijnelicken leven geleit heeft.

De H. Apo-
stelen.

Item vande heilighe Apostelen/ wiens le-
ven niet anders schier geweest en is/ als hon-
ger/

ger/dozst/naectheid/ balling-schap/ Kerker/
arbeid/ pijn/ ende eindtelich dooz 't leste een
scharpe ende schandelicke dood. Ende noch-
tans alles met 30 Heiligen ende Godzaligen
conversatie/dat een van hen-luiden wel dozst
zegghen 1. Cor 4. Ick en kenne mijn zelven
nergens inne schuldigh. Ende 2. Cor. 1. Dit
is onzen roum/ 't ghetuig van onze Conscien-
tie; Als dat wy inde eenvoudigheid onzer
harten/ ende inde opzechtigheid Gods ghe-
wandelt hebben dooz deze wereld.

Dougt hier by een ontallicke menigte van De H. Martelaren ende van heilighe Confessozen/ telaren en
vande welke de eenen / om de liefde Gods Confesso-
onghehoorde tormenten verdragghen; en ren.
de d'anderen om de deugds wille / een zeer
scharp leven gheleidt hebbende / buien al-
le twijfel een groote schadt van voldoene-
licke werken int Tresoor der Kerken heb-
ben ghelaten.

ABAC. Deze Lering en is niet schzift-ma-
tig / maer gegrondt op Legend-bouken van
Heiligen / mits-gaders op een deel vermetel-
de beuselen van Paepen ende Munnicken: na Of alle
de welke ghy-luiden liever hebt te luisteren/ Heiligen
als naer het gheene den almachtighen Vader zonde ge-
ons verzekert heeft deur sijn heilig Woord. daen, ende
Onder-zoukt de Schziftuiren / ende zult be- haer Peni-
binden / datter gheen mensch opter aerden tentiale
en leeft zonder zonde / ende ober-zulkis zon- vverken
der verbintenisse van boete Ecclesiast. 7. 21. voor hen
Daer en is geen mensch opter aerde die goed zelve van
doet/en niet en zondigt. Item Iacobi 3. 2. Wy node ghe-
struikelen alle gader in veelen. En 1. Ioan 1. 8. hadt heb-
ist dat wy zegghen/ dat wy gheen zonden en bent
hebben zoo bedriegen wy ons zelven/ ende de
waer

waerheidt en is in ons niet.

And-
woord.

PIET. Ick andwoorde u/ ten eersten dat ter geen regel zo generael en is/ of ze sijdt wel een exceptie/ want ghelijc buiten alle twijfel hier van uit-bezondert moet werdt den zoon des menschen/ van den welken Petrus seit: hy en heeft geen zonde ghedaen/ noch daer en is geen bedrog in zijn mond gevondē 1. Pet. 2. zoo is ook deur des zelfs gratie daer van vrp geweest sijn alderheiligste moeder / die daer omme vanden Engel gegroet wordt vol van gratie/ ende ghezegent boven alle vrouwen: zoo dat van niemand beter als van haer verstaen kan worden 't geene wy lezen Cantic. 4. Ghy sijt ganschelick schoon mijn vrinde/ ende niet eene smette en isser in u. Deze uitstekende ghenade / sijn alder-naest gheweest Ioannes Baptista ende Ieremias de Propheet/ die alle beide in haer moeders lichaem geheiligt sijn Luca 1. 15. & Ieremia 1. 5. Item den onnosfelen Iob, de welke cap. 27. 6. van hem zelven ghetuigt/ dat hem zijn conscientie noit en berispte van zijn gehele leven.

2. And-
vvoord.

Ten tweden / met deze ende dierghelike Schriftuiren/ als ghy hier by gebzacht hebt/ houdt de Katholike Kerk teghens u-luiden staende haere distinctie tusschen dootdelicke/ ende dagelike zonden. Want naedemael Iacobus/ Ioannes / ende d' Apostelen hen-luiden bekendt hebben zondig te wezen / die wy nochtans weten dat vrinde Gods ende Heiliche menschen gheweest sijn; zoo moet daer immers nood-zaekelik uit volgen/ datter een slag van zonden is/ de welke te zaemen staen kē mette heilicheid/ en de Goddelicke vrinde schap: ofte/ 't welk op een uit komt / datter
304

zonden sijn/ in de welke de Rechtvaerdighen
vallende / noch efter rechtvaerdig blijven:
Dae 't getuig van de Wijze-man Prov.24.16.
Zeven-werfdes daegs zal den Rechtvaerdi-
gen vallen/ende weder op-staen.

Ten derden/zo en volgt hier nochtans niet 3. And-
uit / 't geene ghy daer uit poogt te besluiten; woord.
te weten dat de Heilighen / als mede zondig
geweesst sijnde/ haet Penitentiale werken of-
te pijnelicke passien/ wel zelfs tot haer eigen
voldoeninge van node hebben gehadt; zonder
de selve vooz ons te laten ober-schieten. Dit/
zegge ick/en volgt niet: Want dus-daenighe
dagelike zonden/ gelijkze de ziel niet en schei-
den vande vriendschap Gods/ zoo sijnze ook/
gebuirende de staet van gratien/ lichtelick te
verzoenen. Ende daerom wast dat dē H. Job
(die ten hoogsten God almagtig niet dan met Job cap.
42.3.
dagelike zonden en hadde vertoozent) dooz
in-spraak vanden H. Gheest/ vrinuoedelicken
zeide cap.6.2. Of Godt gabe dat mijn zonden
daer mede ick de gramschap verdient hebbe/
ende de ellende die ick lide ghewogen werde
in eē schaels; mē zoude zien/dat de deze / waer-
der waere/ als het zand vande Zee. Hier uit
zoo besluit ick niet goede rede; Al ist dat de
vrienden Gods bp-wijlen komen te vallen in
dus-daenige zonden/ dat zp-luiden nochtans
obermids de scharpe Penitentie die zp wil-
liglicken doen/ofte ook de zwaere ellende die
seljd-zaemelick verdragen/ons wel na kun-
nen laten een goede provisie van voldoe-
liche werken.

A B A C. Hoe past deze solucie op 't gheene Opwer-
ping, de
dat David zeidt Psal.143.2. Heer en gaet niet H. hebben
in 't gericht met dijnen knecht / want vooz u en gevreesst.

Voor't
Oordeel
Gods.

And-
woord,
Ergo en
behoren
de Gere-
formeerde
hen zoo
vermetelik
niet te ver-
zekeren
van haer
zaligheid.

u en zal geen levend mensch gerechtvaardigt worden. Ende 1. Pet. 4. 18. Indien den rechtvaardigen nauwelijks behouden en sal worden; waer zullen de Goddelozen ende de Zondaeren dan verschijnen?

PIET. Wy geeft wonder/ dat deze en diergelijke Cexten niet magtigh en sijn om u-luiden te doen desisteren van uwe onverdragelijke vermetelheid / daer mede ghy u verzeekert hout vande eeuwige zaligheid: ter-wyl ghy hier hoozt en ziet dat de Heilige zo van't nieuwe/ als van't oude Testament/ voozt Oordeel Gods ghebreest hebben. Midswelken/ indien ghy deze Schrifstuur-plaetsen by-ghebracht haddet / omme daer uit te besluiten / als dat wy schuldig sijn/ nae de vermaninge Pauli Philip. 2. 12. Met beven ende vrezzen onze zaligheid te bewerken/ zo zoude wettelick ende Christelick besloten hebben. Maer wat is nu uw' meening?

ABAC. Ghy vzaegt nae de bekende weg. zeker / wie zal noch blijven zeggen dat den Heiligen eenige boldoenelicke werken overschieten/ die/ nae rigeur van Justitie/ schier zelfs perikel lopen van verstoten te werden?

PIET. Zoo veel als aen-gaet de woorden van David: Voozt u en zal geen levend mensch gerechtvaardigt worde; sijn waerachtig buiten twiſfel; maer moeten verstaen worden/ of met S. Augustijn/ vande rechtvaardigheid/ die een mensch uit hem zelven zich vermeten zoude te hebben/ ende niet uit Gode. Ofte met S. Hieronymus/ Hilarius/ Bernardus/ van de waere rechtvaardigheid/ maer vergeleken by de rechtvaardigheid Gods; voozt de welke de rechtvaardigheid ook vande alder-heiligste Menschen ende Engelen zoude komen te ver-

August. in
Commenn-
tario.
Psal. 143.

verdwijnen/niet anders als de Starren door
't licht der Sonnen. In bougen dat David
hier niet anders en wil zeggen/dan 't gheene
Job cap. 4.17. & cap. 9.2. door hem ghezeidt
hadde. Ich weet zekerlick dat het zoo is; en
dat geenig mensch by Gode vergeleken/ ge-
rechtvaerdigt en zal worden. Van niet geen
van beide deze rechtvaerdigheiden en hebben
de vrienden Gods noch hier haer heilichheid/
noch daer haer zaligheid bekomen; maer wel
niet een rechtvaerdigheid/die eerst van Gode
door pure en door komende genade ingestoot/
by hen-luiden met Gods mede-helpende gra-
tie/door 't onderhouden vande geboden/ Jae
't achter-volgen vande Evangelische Raden/
zoo was vermeerderd/ datze niet alleen geen
perikel hebben gelopē van verstoten te wordē
in't Oordeel Gods/maer veel eer op te belofte Luc, 21.28
Christi haer hoofden op-gebeurt hebben van
blijchap/dat haer verlossing was naekende.
Hozende uit de mond des Rechters die liefse-
liche welcke om/die wy lezen Matt. 25.21. Wel-
aē goede en getrouwe knecht! om dat ghy o-
ver weinig getrou sijt geweest/zal ich u over
veele stellen; gaet in die blijchap uws Heren.
Ist nu te verwonderen/dat hy die over veelē
gesteldt wordt/ ook aen veelen/ ten deele niet
door-bidden/ten deele door mede-deiling van
boldoemelikke werken vorderlik kan wezen?
Op de woorden Petri en behouf ich u niet
te and'woorden/ uwe eighe Geneessiche anno-
tatie heeft my deze moeite af-genomen/mede-
brengende dat Petrus verstaen moet worden
van dezen tegenwoordigen leven/ inden wel-
ke de rechtvaerdige oock dickwils ghestraft
ende gecastijdt wordt. Op de deugdelichheid
2 2 van

van deze Glossie is my hier ongelegen vordert te disputeren; 't is my genoug u aengewezen te hebben / dat ghy nae de Tering van uw eigen Kerk/ u mette woorzen Petri/ tegens my niet en kunt behelpen.

Andere opwerping.

A B A C. Kan ick my mette woorzen Petri niet behelpen/ zoo zal ick het dan doen mette woorzen Christi zelfs. De welke Matt. 25. mette ghelikenisse van de vyf wijse/ ende vyf dwaese Maegden ons wel uitdrukkelick geleerd heeft / als dat in 't toekomende leven/ elk een ghenoug te doen zal hebben met zijn zelven/ zonder eenige mede-deiling/ van werken ofte verdiensten. Zoo dat hy daerom de wijze Maegden alsze gebeden waeren vande dwaesen om olp/ heeft doen andwoorzen: Op dat misschien noch ons noch u en gebreke/ zoo gaet liever totten Verkopers / ende koopt vooz u zelven.

Andwoord.

P I E T. De Evangelische parabel is zeer leerlick; ende in-sonderheid om den Gerefoz meerden te doen gedencken/ dattet niet ghenoug en is in d'een hand te hebben de lamp des Geloofs / ten sy dat ook d'andere voozien sy/ met provisie van olp/ dat is van liefde ende deugdelicke werken. Welke liefde naedemael van niemand anders in-ghestort en kan worden inde harten der menschen als vā God alleen / dooz de ober-zeinding vanden H. Geest; zo wierden de dwaesen wel te recht vande wijzen nae de verkopers / dat is nae Gode gezonden; die alleen dezen kostelicken olp te hoop heeft. Zulks dat deze Schryftuur t'eenemael buiten propoost is/ als handelende van den olp van gratie; daer wy spzeken van de mede-deiling der volderelicke werken/ ten

Ad Rom.
ca. 5. 5.

ten proffyte vanden geene/ die nu al-rede met Gode verzoent sijn. Het eene en kan niet geschieden/ ghelijck uw Argument wel besluit. Het ander is nu al-rede bewezen / ende zal boord-aen noch naerder bliken.

A B A C. Hebben de H. Gods hier in dit le- 3. Opwer-
ping.
ven iet goeds gedaen/ of iet zwaers ghedult/
daer booren sijnze vanden Heer meer als t'over
vergouden: naementlick met die goede/
op-gehoopte/over-lopende maet/die hen-lui-
den inde schoot ghestoort wordt / zoo Lucas
spreekt cap. 6. 38. Hebbenze dan t'over ont-
fangen/ zoo en kunnenze geen over-schot nae
laten voor het Herkelick Chreosor.

PIET. Tot solutie van dit Argument / en And.
vyoord.
behoufick niet nieuws te zeggghen / dan alleen-
lick te verbatten 't gheen ick hier booren be-
wezen hebbe vande tweeder-hande waerde /
dier te binden is inde goede werken/ te weten
verdiening / ende voldoening. Voor d'eene
hebben de Heiligen meer als t'over haer loon
ontfangen/ gelijk de woorden Luce overtui-
gen. D'Andere/ zoude in veel Heiligen bruch-
telooß bliven / en werdenze niet bestee tot
voldoeninge van ander-luy boete. Nae-de-
mael dat zy-luiden zelfs of geene / of mindere
van node hebben gehad.

A B A C. Deze Lering beneemt Chzisto het 4. Opver-
ping.
Ampt van onzen eenigen Middelaer/ ende de
eer van alleen geweest te sijn onzen verlosser;
ter-wijl datze boven de verdiensten Chzisti/
haer Herkelicke Schappzay oock stoffeert
mette voldoeningen der Heiligen. Ende dit
is dat allen recht-gezinden/ om voor te staen
de eer van hunnen waeren ende eenigen Hei-
land/met goede rede dus doet uit-baren re-
gens

gens de lasterlicke superstitie vanden Roomschen Af-laet.

And-
woord.

P I E T. Ick bidde u Sig. Abacuk/ wilt de-
zen Gereformeerden pver noch een weinig
binnen houden / tot dat ick mijn nae-vol-
ghende Dooz-werp gheproponeert ende op't
kortste bewezen hebbende / daer nae inde
solucie van uwe op-geworpen Argumenten/
u ook dezen Geneessen doozen uitte voet zal
komen te trekken. Zegge dan voor't

§ 10.

LESTE VOOR-WERP.

Ditrijke Cressoz openen de Prelaten der
kerken van Christus wegghen/ door middel
vanden Af-laet; om daer mede te baet te ko-
men de swaetheit vande goed-willighe Pe-
nitenten.

Twee lid-
maten van
dit leste
Voorwerp.

In dit Dooz-werp sijn begrepen twee lid-
maten: Eerstelick dat deze kerkelicke Schat
bewaerd't word't tot onderstand vanden gee-
nen die schuldig sijn eenige tijdtelicke boete.
Ende ten tweden/ dat de uit-deiling van dien
ghedaen word't/ by manier van Af-laet/ deur
de Prelaten der kerken.

Bevvijs vā
t eerste
lidmaet.

Tot bewijs van't eerste is ghenoug dat
wy nu bertoont hebben/ dus-daenighen Cres-
soz bewaerd't te werden inde kerk Gods.
Want te vergeefs zouze wezen / ten waere
datze in tijden ende wijlen besteedt mocht
worden tot onderstand vanden behoufti-
ghen.

Vat dat
begrepen
is inde ge-
meenschap

Behalven dezen/ zo geloben wy onder an-
dere Artikelen ons heiligs Geloofs/ datter
is een gemeenschap der Heiligen. Dit Arti-
kel

kel brengh mede dat de gansche Chriſten der Heili-
kerk een zeker gheestelick ende levendig lic- gen.
haem is; ende alle de ghelovigen onder mal-
kanderen lid-maeten sijn. Ziet Roman. 12. 4.
ende 1. Corint. 12. 12. Hier uit volgt/ gelijk de
lid-maten malkanderen hoeden/ voeden/ be-
zorgen/ bewaren/ genezen/ behelpen; Dat ins-
gelijks de gelovigen ook malkanderen schul-
dig sijn te bedienen; by-sonder als den eenen
over-schiet 't geene den anderen nood-sake-
lik/ of immers zeer profitig is. Aldus getuigt
Paulus 2. Cor. cap. 11. 29. dat hy in hem zel-
ven gevoelde die zuchten ende krankheiden/
die de anderen quaemen te bejegenen. Quis
infirmatur & ego non infirmor? Quis scandalizatur,
& ego non uror? Ende elders gebiedt hy/ zich Rom. 12.
te verblijden metten blijden/ te schreijen met- 15.
ten bedrouwen/ ende in 't gemeen 't selve met
malkanderen te gevoelen.

Jae 2. Cor. 12. 15. toont hy noch al naer-
der t'onzen propooste/ deze zijne affectie: Ick
wil my zeer gaerne besteden / jae over ende
weder over besteden voor u-luiden. Item
2. Timoth. cap. 2. 10. Ick verdraeg alles om
der uit-verkozenen wille. Eindtelick Col. 1.
24. Ick verheuge my in 't gene ick voor u-lui-
den verdrage/ ende vervulle 't gene noch ghe-
breekt aen 't lijden Christi / in mijn vleesch/
voor zijn lichaem/ 't welk de kerk is.

ABAC. Voorwaer bequaeme Certen om
daer mede uwen Af-laet te bevestigen. Pau-
lus en wou anders niet zegghen/ dan dat hy
veele perikelen beging/ veel arbeids deden/
veel vervolgings verdroug in 't verkundigen
van 't G. Evangelium / om de zaligheid te
vervoerdere vanden uit-verkozenen.

Uit-leg-
ging des
Apostels.
Ad Coll. 1.
24.

Paulus
kon de ge-
lovigen
vervorde-
ren op drie
manieren,

PIET. Den Apostel spreekt int generaels/ ende gheeft te kennen de volbodigheit die in hem was/ omme in al-der manieren ende t'allen kanten de gelovigen vorderlick te wezen. Nu nae-de-mael hy hen-luiden verborderen kon op drie manieren: eerst deur zijn Leringe die hy hen preekte int middel van duisend perikelen; ten tweeden deur zijn exempel daer hy de krancken mee starkte/ ende verwekte tot te Croon vande eeuwige zaligheid: En eindtelick deur de mede-deiling van zijn voldoenelicke werken / die ick hier boven vertoont hebbe/ dat hem rijkelicken overschoten: zoo en komt het ons niet toe zijn generale woorden te verdzynghen tot d'eene af d'andere speerij van verbordering; maer veel liever die te laten in die breedte / die de woorden mede brengen/ ende de uit-gestozte liefde des Apostels vereischt. Hy vervulde dan deur zijn lijden/ het geene datter ghebrak aende Passien Christi; dat is het gheene dat Christus noch in zijn lid-maten / ofte uit-verkozenen zoude komen te lijden: Het geestelicke lichaem der Kerken of onder-wijzende deur predicatien/ of bevestigende deur exempelen/ of zuiverende deur volboeningen. Ende dit is genoug tot bewijs van t'eerste lid.

Bewijs
van t'twe-
delidmaet.

Twee ban-
den ofte

Het tweede blijkt uitte woorden Christi Matt. 16. Al wat ghy ontbonden zult hebben opter aerde/ zal ontbonden wezen inden Hemel. Ziet hier wordt Simoni Petro van Christo magt ghegeven/ ghelijc de woorden mede brengen/ om te ontbinden alle die banden/ die den menschen eenigfins beletten kunnen den in-ganch des Hemels. Nu zoo sijnder (zo veel als t'onzen propooste dient) tweederlei

lei bus-danige banden / d'eene van schuld der zonden; d'andere van over-ghebleve boete. beletselen des zaligheids. Over alle beide deze banden wordt Simoni Petro al-hier beloofst/ende Ioan. 21. 16. beha- digt een al-gemeine/ opperste ende souberai- ne magt. Mits-welken/ gelijk dan Petrus als een Over-hoofst der Kerken/ de bedroufde Sondaeren / uit Chzistus naem ontbinden mag van alle haere schulden der zonden; te weten deur middel der Sacramentē van den D. Doop/ ofte van Penitentie/ hen uit-rei- kende de verdiensten Chzisti: zoo kan hy hen- luiden uit kracht van dezen/ oock ontslaen/ vande over-ghebleve boete/ buiten de bedie- ninghe der Sacramenten / hen-luiden toe- bougende de voldoeninghen Chzisti ende zij- ner Heiligen.

A B A C. Waerom het eene niet dan inde be- dieninghe der Sacramenten / ende 't andere daer buiten?

P I E T. Om dat pder ding onthonden moet worden nae den eisch zijnder natuiren. De dood-sonden/ ghelijck elders bewesen wordt/ en kunnen niet vergheben worden zonder in- storting van gratie: Ende alzo dit niet ghe- schieden en kan/ nae de ordinarijs in-zettinge Gods/ dan deur 't'ghebruik der Sacramen- ten; zoo volgt nood-saechelick / dat de deze totte onthindinge der schulden van node sijn. Het t'welk zoo niet en is inde tijdtelike boete over-blijvende nae de vergeven schuld.

Neemt nu / tot beslupt van dezen / uit het Definitie, gheene tot noch toe gheseyt is/ een volkomen ofte vve- definitie/ ofte wesentlike beschrijvinghe der zentlicke beschrivin- Af-laten/ te weten in dezer bougen: de Af-lae- ge des Af- ten sijn anders niet / als een liberaele quijt- laets. schel-

schelbing vande tijdtelicke boete/ ghegheben
 uitte Kerckelicke Schat / ten aensien vande
 vol-doeningen Chzisti/ ende zijnder Heligen;
 Ende dat deur dienst vande Prelaten der
 Kerken / uit redelicke oorzaeck/ ten pzooffte
 vanden geenen/ die nu deur vergiffenisse van
 de schuldt der zonden / ghesteldt sijn in staet
 van gratie.

Alle de ghedeelten van deze definicie/ me-
 ne ick nu al-rede vol-komentlick uit gheleit
 ende bewesen te hebben; weinig uit bp-zon-
 derdt/ 't welck woord-aen inde beand-woor-
 dinghe uwer Argumenten bequaemelicker
 geschieden zal.

A B A C. Ghy hebtze uit-geleit en bewezē/
 maer op gelijke manier/als ghy uw' Bevaer-
 den/ Doods-beenderē/ Afgoderp van Santen
 en Santinnen/ en alle de reste van uw' Paus-
 selicke superstition uit-geleit en bewezē hebt.
 Namentlick niet met het woord Godes;
 daer alleen het wettig bewijs/ in zaeken des
 Beloofs/ van daen komen moet: maer met ee-
 deel Sophisterijen/ fabuleuse Legendes/ ver-
 zierde Mirakelen/ ordonnancien van Pausen/
 en eindtelik een deel op-geraepre Leeringen
 van menschē/ die bedziēgen en bedrogen kun-
 nen werden. Dit sijn de gesplete Bomen/ die
 ghy-lupden/ ellendig volk! verlatende de H.
 Schziftuit/ de eenighe Fontein des levenden
 waters/ met groote oneer vande almogendē/
 en nae-deel uwer zielen/ ongeluckelik hebben
 gegraven. Maer te vergeefs: Want daer is
 noch raed noch wijsheid tegens dē Heer. En
 hoe zeer dat de logen op-gepronct wert/ noch
 komt de waerheid al ten lesten de ober-hand
 te behoudē. Ick houde my aen 't eenige richt-
 snoet

suor des Goddelicken woords. En nae-de-
mael ghy-luiden hier mede uw' Bevaerden/
Mutaren/ Miffen/ Smerē/ Smouten/ Beeldē/
Blocken/ Biechten/ Boetē/ Cruiffen/ Cassen/
Af-laten/ ende diergelike tuig van Roomsche
Ceremonien/ niet verbedighen en kunt : zoo
worden de zelbe met goede redenen by alle
recht-zinnige Christenen/ niet anders ghere-
kendt als voor menschen insettinghen/ Paep-
sche inventien/ Pausselicke superstition/ ende
heilig-schendige Afgoderijen.

REDELICK BESCHEID,

dienende op de

VIII. HANDELINGH

vande Roomsche Reis.

T Is genoug men kan wel merken
Aen uw' woorden/aen uw' werken/
Zoeder Abacuk ! dat ghy
Niet en drijft dan ketterp.
Ketterp/ end' ook niet anders.
Ketterp sijn uw' mede-standers;
Ketterp/ daer ghy onder leert;
Ketterp/ daer ghy me'e verkeert.
Pieter Keiser heeft met rede
U de doling over-streden/
U bewezen dat ghy sijt
Van Geloof/ en waerheid quijt:
Dat u d'hoomoed heeft bedrogen/
Dat de waerheid u in logen/
En 't Geloof u niet-te-min
Is verkeert in eigen zin.

Dat

Uitleg-
ging van't
vvoord,
kettery.

Dat Gods-dienst u is verplettert;
En met een woord dat ghy kettert.
Wat zulk schennis nommen wop
In goed Heerduits/ ketterp.
Dit's den naem/ die al zijn leven
Dusken volkjen is gegeven/
Die hen scheiden uit het perck
Van de Al-gemeine Kerck.
Dunct u 't woord te hard te luyden/
Kundt ghy 't schennis bet beduiden/
Zeer wel; vindt een ander naem/
Op al-zulken seit bequaem.
Nomt het kiezing/nomt het keuring/
Nomt het schifring/nomt het scheuring:
Als gh'ons maer en doet verstaen
D'Aswijk van de oude baen.
Ketterp is 't nieu te kiezen/
Ende 't oude te verliezen.
Ketterp van d'Herebaen
Tot een eigen pad te gaen.
Dit doet ghy/ o finen Broeder!
Wel tot hart-sweer van uw' Moeder/
Wel tot d'oufheid van Gods Kerck.
Leest/Ghy hebt hier 't claere Merk.
Merk/dat niet en kan bedriegen
Van den geen die willen liegen/
En der woorden oud geluid
Dwingen tot een nieu beduid.
't Is dan zoo/en 't zal zoo bliven/
Abacuk! ten baet geen kiven/
Dat ghy kettert/zoo wanneer
Gh'af-wijkt bande oude Leer.
Doedt ghy dit niet/ zegt ei-lieven!
Als ghy tegens all' de bzieven
Van d'Oud-vaders/die daer oit
Schreven/ u te zaemen hoit!

Claer be-
vvijs dat
deGerefor-
meerdē vā-
de gemeine
Christen

Als gh' u weerom mette Gasten
 Dought van d'oud' Iconoclasten/
 En weer metten Samarijt
 's Menschen vryen wil bestrydt?
 Als ghy weer de sterke wallen
 Met Donatus doecht verballen
 Van de onbewogen Koots/
 Vanden waeren Tempel Gods!
 Als ghy weer de Past-geboden/
 En den Offer vooz de Dooden
 Met Verius ontkendt/
 Kerken/end' Altaren schendt?
 Als ghy weer de ronde Kruienen/
 Kap en keubel opte Tuinen
 Hangen leerd/ nae 't ruime recht
 Van 't Ioviniasche Echt?
 Als ghy d'ongeschrebe zeden
 Van Gods kerk/ weer durst vertreden/
 Niet dan op het stout gehoor
 Vanden slimmen Dioscoo!
 Als ghy weerom de Gebeenten/
 Hosteliker als Gesteenten/
 Vande vrynden Gods verbyandt/
 Metten snoden Vigilant?
 Als ghy weer met stoute kaecken/
 Op het spooz van d'Werts-diaecken
 Van Angiers/ de waerheid schendt
 Van 't Hoog-waerdig Sacrament?
 Als ghy deez' en diergelike
 Lessen leerd/ en doedp bliken
 Al de wereld niet dat ghy/
 Leeraers sijt van ketterp?
 Jae ghy toch. Wie kan 't ontkennen?
 En wanneer men u hoorst schennen
 't Hoog gezag van Petrus Stoel/
 Met het al-gemeen geboel

Leer vry-
 kē, en d'ou-
 de Kette-
 rijen vve-
 derom ver-
 nieuven.

Berenga-
 rius.

Dan

Eerste be-
vechters
vanden
Af-laet.

Vande Ketters/die'r oit waren;

En nu weerom zoo uit-baren

Op den Chzisten Af-laet ziet/

Hoe en kettert ghy dan niet?

d' Af-laet is (nae dat de Leerders

Zelver van uw' Refor-meerders

Hebben aen-gewezen ons)

Eerst bebochten tot Lions.

En dat van een slag van luiden/

Diemen opten dag van luiden

(Om wat re'en en weet ick niet)

Noch Lionsche Armen hier.

Deze zagmen openbaren

Twee-mael vijf-en-dertig Jaeren

End' elfhonderdt/ naer ick lees/

Deur een zekeren Waldees.

VValdehus

Vaerze noch (ghy moogt het vraghen)

Den Waldeenschen naem van vraghen.

En vooz deez' en wasser geen

Die oit Af-laet heeft bestreen.

Noch daer nae sijn/ t' uwer vromen/

Wiclef/ en Jan Hus gekomen;

En weer recht vooz onzen tijd/

Luther/ Cielman/ en Kemnigt.

Dit is 't boet-spooz/ dit sijn d' Onders/

Die Calvijn end' all' d' Aenhouders

Van zijn Lering volgen; Dit

Is 't begin van uw' besit.

Maer zeer weinig t' uwer baten.

Consuleert vyz d' Avocaten:

Of ghy 't recht wel houwen meugt/

Als uw' aenbang niet en deugdt?

Aenje toch ter goeder trouwen:

Want het wordt altijd gehouwen

Bewijs van
doling.

Dooz een doling/ als men Wan/

Dag/ en plaets bewijzen kan

Daer/

Daer/wanneer/en deur wiens Lering
 Het gebracht is tot verkering
 Van 't voorwaende/ 't welk de Kerk
 Altijd heeft gestelt te werk.
 Dit hebb' ick nu straks in dezen/
 Alles u hier aen gewezen.
 Volgt daer uit dan voor gewis/
 Dat uw' Lering doling is.
 Volgt daer uit te weder-zijden/
 Aen-de-mael ghy plaets/ noch tijden/
 Man noch Daerd/ aen-wijzen kundt
 Die den Af-laet eerst gegundt/
 Die 't Pardon eerst heeft gegeven/
 Of de Bul eerst heeft geschreven;
 Dat den Af-laet is oprecht/
 En aen d'oudste Kerk gehecht.
 Jae 't voorwaer met goede rede:
 Want dat byngen claerlick mede
 De Schizfuijren en 't bescheid
 Die u Pieter heeft gezeidt.
 Doedt dan wel/en laet het smaelen/
 Laet het Geussen/laet het dwalen:
 En werdt op zoo claeren blijk
 Van den Keiser/Katholijck.
 't Is voorwaer u ook gelegen:
 Want uit veel verscheide wegen/
 Ist een kundig man geraen/
 Deur de zekerste te gaen.
 Wegen nomm' ick hier Geloben/
 Daermen deur wil gaen naer hoben.
 End' hoe-wel daer niet dan een
 Ander daed en valt te treen/
 Zonder efter met getallen
 Luiden/die zoo durben mallen/
 Datze buiten d'oude baen
 Nieuwe wegen wijzen aen.

Datter
 voor ydes
 Zalig.
 zuchtig
 menich ge-
 raden is
 Katholijck
 te vverden.

Drie Re-
formatours

Elk nae dat hy in zyn harssen
Weet te drijven/ weet te dwarsen
Godes woord/tot zulken zin/
Als hem dient tot zyn gewin.
Zulke sijn/men mag t wel weten/
Die zich Gefeormeerders heten;
Luther/Menno/Jan Calvijn/
En die nu haer Volgers sijn.

De Refor-
mateurs
sijn zeer
verscheidē
in haer
Lering.
Beroupen
hē alle drie
op de

Schriftuur.
Maer elk
duidtze na
zijn eigen
zin.
Vier bun-
dige rede-
nen aenra-
dende 'tKa-
rholijk
Geloof.

I.
Iere. 6. 16.

II.

Matt 7. 13.

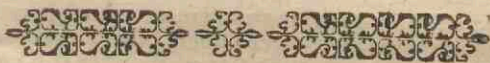
III.

Deze wijzen/deze leiden
Alle drie/doch zoo verscheiden/
Dat als d'een nae 't westen wijkt/
d'Ander nae 't noord-oosten stricht.
Niet-te-min al met Schriftuiren
Daer z' haer parten/ daer z' haer kuiren
Me e bewerren: Elk zyn best
Kommende met Scriptum est.
Scriptum est, Maer nae 't bedniden
Van deez' uit-verkozen luiden:
Scriptum est, Maer nae de gloos
Die haer eigen zin verkoos.
Eben-wel/ze vinden menschen/
Die hen/nae verscheide wenschen
Of van wellust/of van schat/
Volgen op het nieuwe pad.
Maer voor-waer/wel onberaden:
Pae-dien ons de oude paden
Te bevragen is geboon/
Deur Helcias wijze Zoon
Pae-dien dat de nieuwe wegen/
Zeker wel ter keuren tegen
't Geen ons Christus heeft vermaent/
Sijn te zacht en ruim gebaent.
Pae-dien dat de meeste wijzen
Vande wereld/d'oude prijzen;
Jae verclaren anders geen
Weg te sijn/als deez' alleen.

Pae

Nae-dien ook uw' beste Colken
 Zeggen dat de Roomſche Volken
 Buiten de Geneefſche baen/
 Ook behouden kunnen gaen;
 Alsze maer opzecht en leven.
 Wildt dan zelfs hier 't vonnis geven
 Of het Katholike ſpeur
 Niet en heeft de beſte keur!
 Zeker jae: want op de ſtemmen/
 Zoo van die ons hier toe klemmen/
 Als van d'ander all' gelijk/
 Leidt ons dit nae 't Hemelrijk.
 't Is dan oirber buiten twifel/
 Tot de winſt van zulken ſifel/
 Datmen deur 't gemeenſte pad
 Kieſt te gaen naer Godes Stad.

Fac hoc eſt viues.
 Ita eſt.

IX. HANDELING,

Inhoudende de Solutie vande Gerefor-
 meerde Argumenten, teggens de
 Katholike Af-laten.

Het eerſte Argument/ nae mijn
 beſt onthoudt / was / dat den
 naem Af-laet inde W. Schrif-
 turen onbekent en ongehoort is.
 A B A C. Dat is waer: Ende
 daerom moeten wy ons daer
 van wachten / nae de vermaning des Apo-
 ſtels

stels. 1. Timot. 6. 20. Depositum custodi, devitans
prophanas vocum novitates. Bewaerd wt wel/ o
Timothee! uw' bevolē paut/ schouwende alle
onheilge nieuwigheiden van woordē. Nade-
mael dan het woord Af-laet niet gebonden en
wert inde H. Schziftuir/ zo sijn wy schuldig/
nae het ghebod Pauli het zelve te schouwen.

Vat nieu-
wigheiden
van woor-
dē ons ver-
boden zijn
tegebruikē

PIET. Alle-velleens argumenteerden eers-
tijds de Arrianen uwe Dooz-vaderen tegens
de Katholiken/ omme hen-luiden te ontwel-
digen het woord Homoussion, 't welk de Va-
ders van Nice zeer wijzelichen van nieuw
bedacht/ ende als een schoot-vyp schildt / te-
gens haere ketterij gesteldt hadden. Woordt
Broeder Abacuk! den Apostel/en verbiēt ons
niet alle nieuwe woordē/maer alleen de geene
die onheilich sijn/ dat is/ die teghens de waer-
heid/ tegens de Schziftuir/ ofte tegens het Ge-
loof sijn strjdende. Midf-dezen zoo en sijn de
woorden/ Trinitas, Hypostasis, Consubstantialis,
liberū Arbitrium, Purgatorium, Indulgentie, Trans-
substantiatio, ende meer andere diergeliken/ die
de H. Vaderen/ ende Concilien inder tijd van
niewws ghevonden hebben/ omme de Artike-
len des Geloofs/ op 't kortste ende claerste uit
te drucken/ hier onder niet te rekenen; Men-
gesien de dinghen/ die dooz de zelve woorden
beduidt worden/ niet nieu ofte onheilich; maer
oud / Schziftuirlick ende Goddelick sijn.
Ziet hier op zeer tresselick den H. Augusti-
num tractatu 97. in Ioannem. Adversus impiera-
tem Arrianorum, novum nomen Patres Homo-
oussion condiderunt: sed non rem novam tali no-
mine signaverunt; hoc enim vocatur Homoussion,
quod dicitur ego & pater unum sumus, dat is:
De Vaders hebben teghens de Godde-loof-
heid

heid der Arriaenen / het nieuwe woordt Homouſion verſommen ; doch en hebben daerom niet dat nieuwe woordt / gheen nieuwe zaeck beteikendt. Want dat zelve is homouſion te zeggen / t geene men leeft / ick ende den Vader ſijn een. Aldus Auguſtinus.

Dit zelve zegge ick mede van 't woord Indulgentia, ofte Af-laet. Want ghenomen dat deze naemen al ſchoon niet bekend en waeren geweest / voor de tijden Gregorij Magni / zoo en zouden wy-luiden nochtans daerom niet gehouden wezen de zelve / als nieuwe woorden / te verwerpen ; Wengeſien ick nu hier hebben hebbe doe blijcken dat de zaecke die deur de zelve woorden zeer hoort en claerlick werdt beduydt / gebonden wordt inde Schrif-tuur.

Behalven dezen (hebby immers de Schrif-tuurelike boucken zoo door-snuffelt ghelijck ghy u vermeet) zoo verwondert my dat ghy het Latijnsche woord Indulgentia, ofte het Duytsche Af-laet niet ghelezen en hebt by den Propheet Iſaias cap. 61. 1. Den gheeft des Heeren is over my / der-halven my den Heer geſalft heeft : Hy heeft my ghezonden te verkundigen den zachtmoedigen / te geneſen den ghekneuf den van harten / te boodſchappen den gebangenen Af-laet / ende den beſlotenen opening / ende te prediken een Jaer van verſoeninge voor den Heer. Aldus luidt onzen Duytschen Text : hebby den Latijnschen / ghy zult daer inne vinden prædicare captivis indulgentiam.

ABAC. De Propheet voor-ſeydt hier de ghenade die de wereld zoude hebben over te komen deur de menſch-wordinge onzes eenighen Welands Chriſti IESU : zonder dat

De name Indulgentia, en Af-laet, wordé gevondé in de Schrif-tuur.

by oit het minste tittel ghedzooimt heeft vande Daepsche Af-laten.

Privilegië
van't Iu-
bilee ofte
Gulde Iaer
der Ioden.

PIET. Ick en zegge oock niet dat Isaiaſ hier spreekt vande Indulgentien in zodaenigen zin / als wy nu tegen-woordich handelen; daer van hebbe ick u nu sus andere per-
tinentie Certen by ghebzacht / die ghy my nimmermeer beand-woorden en zult: maer hebbe u alleen mette woorden Isaiaſ willen broed maecten / dat ghy u niet zoo eng en be-
houst te houden / om te aen-vaerden een woord t welck de Propheet zelsz sich niet vernijdt en heeft te ghebuicken. Ten twe-
den / vergelykent de Propheet Isaiaſ hier de gratie vande toe-komste Chryſti / by het Iaer van Jubilee / ofte van versoeninghe / t welk dooz Gods bevel / by den Israëlitien ghebierdt worde van vyftich Iaeren te vyf-
tich Iaeren; met zoo-daenigen uit-stekende privilegien / dat niet alleen alle Hebzeusche Slaven ende Slabinnen by gelaten en wier-
den / maer daer-en-boven alle lasten / leenings / bezwaeringen / schulden quyt gheschol-
den / ende alle verkochte erven / gronden / ende onroerende goederen weder-omme vooz niet heren mosten / totten eersten bezitter. Leest Levit. 25. ende 27. Item het leste Capittel van't bouk Numerorum. Daer ghy oock vin-
den zult / dat dit gansche vyftigste Iaer see-
stelicken ober-gebzacht werde / zonder eeni-
gen slooffelicken arbeid van Land-bouw-
inge / plouginge / saijnghe / maijnghe ofte dier-ghe-
lycke: Ter-wyl den Heer's Iaers te vo-
ren / de byuchten zoo hadde verdubbelt / dat het niet van node en was / het nae-volgende Iaer eene hand aen werk te steken / maer met
lof /

lof/ danck-segginge / ende heilige ledigheidt
 ober te bzingen.

ABAC. Hoe nae heeft de Roomsche Kerck
 hier van genomen haer Gulde Jaer/ ofte haer
 Jaer van Jubilee; omme de Volken weder-
 omme te bzingen onder het onber-draggelic-
 ke suck vande wet Moisis / ende hen-luiden
 alzo/ tegens het gebodt des Apostels te lee-
 ren Judaïseren?

PIET. In geender manieren: Maer beel-
 eer/ omme daer mede te vertoonen / dat de
 Heere Christus/ die niet gekomen en is/ om de
 wet te ontbinden / deur de gratie zijns nieu-
 wen Testaments/ de wet Moisis vol-trocken
 ende verbult heeft: Gebijddende het mensche-
 lick geslacht vande slavernij des Oupvels/
 quijt-scheldende het hand-schzift vande eeu-
 wige verdommenis / ende restituerende het
 verlozen bezit vande Hemelsche glozie. Dit
 heeft ons alle te saemen Christus verdient en
 verkregen deur zijn mensch-wording / leven
 ende dood; ende wordt ons toe-gebougt deur
 de kracht van zijn in-gestelde Sacramenten
 ende Ceremonijen/ zoo wanneer wy de zelbe
 met een oprecht gheloof ontfangen/ ende met
 een goed leven betrachten.

ABAC. Het oorlof: Is dan het Jaer van
 Jubilee by de Papisten mede een Sacrament/
 deur het welk zy deelachtig werden de ver-
 dienften Christi?

PIET. Het Jaer van Jubilee / verbaet
 twee dingen: Het eene de gratie vanden Af-
 laet in't ghemeen; streckende tot quijt-schel-
 ding vande verdiende boete nae de vergeven
 schuld; ende hier van hebben wy tot noch
 toe/ meer als 't over-gesproken. Het andere

Het Jaer
 van Jubilee
 begrijpt
 twee dingē

is de omstandigheid des tijds/ te weten/ dat de Prelaten der Kerken/ van Gode ghesteldt als Dispensiers van zijn verburgentheiden/ gaven en gratien; willende om zekere rechtbaerdighe redenen ontsluiten hun bevolen Thresoor / tot quijtscheidinghe als boven/ daer toe verkiezen zoo-daenigen bequaemen tijdt/ als haer-luider discretie/ tot verborzering vande Goddelicke eer / ende de zaligheid der zielen/ bequaem ende oorzbaerlick bevindt te wezen: Naementlick van vijf-en-twintig te vijf-en-twintig Jaeren. Ende zo veel als dezen zekeren bestemden tijd aengaet/ zoo werdt den Af-laet gerekendt voor een Ceremonie der Kerken. Alle-belleens gelijk de vasten van 40. daghen / by exempel/ twee dinghen besluit; te weten een ouffening van Penitentie/ ende over-mids den zekeren tijd des Jaers ende der daghen / dat deze Penitentie bevolen is / een Apostolike Ceremonie.

A B A C. Waer staet geschreven dat de Prelaten der Kerken van vijf-en-twintig te vijf-en-twintig Jaeren den Af-laet van 't Jubilee zullen hebben te verkundigen?

P I E T. Waer staet geschreven dat de Gerofzmeerde Ministers/ van drie maenden te drie maenden haer Nacht-mael zullen houden / ofte haer Bid-daghen zullen af-lezen? Wanneer ghy my hier van eenige Texten by ghebracht zult hebben / zal ick u oock dienen op 't geene ghy my vraegt. Neē Abacuk/ van deze ende dier-gelike dingen/en heeft de Heer niet uit-drukkeliks ghekeurt/maer het selvighe ghelaten inde dispositie vande geenen/ die

Act. 20.28 den H. Geest ghestelt heeft Bisschoppen om

te regieren de Kerke Gods: Ende in-zonder-
heid vanden geenen/ die hy ghestelt hebbende
als een Opper-harder van zijn gheheele kop/
de op-sigt van alle zijne Lammeren en Scha-
pen bevolen / ende de Sleutelen van 't Ryck
der Hemelen gegeven heeft.

Ioã 21. 15.

Mat. 15. 19

Dien-volgende zoo bevinde ick uitte Ker-
kelicke Hystozien/ dat Clemens sextus het Ju-
bilee/ 't welk eerst van Bonifacio octavo, van
hondert Jaeren te hondert Jaeren gheorbi-
neert was/ met zeer goede redenen/ende zon-
derling ghenoughen vande gheheele Chyristen
wereld/ op vyftig Jaeren gereduceert heeft.
Van alzoovooz de kortheid ende onzeker-
heid des menschelicken levens / hoe lang
hoe meer verballende/ de zelve tyd noch niet
dan al te lang en scheen te wezen / zoo sijn
eindtelick by ordinantie van Urbanus sextus,
de vyftig Jaeren op de vyf-en-twintig ghe-
komen; gelijk als-noch ten huidigen dage on-
derhouden wordt.

Oirbaer-
licke ver-
anderingen
van 't Gul-
de Jaer.

Die dit nu besmalen ofte veroordeelen
wil / die meldt vooz eerst zijn op-gheblasen
bermeteltheit / in't veroorzelen niet alleen
van een anders knecht/ maer van het Over-
hoofd der Kerken: Ende en is daer-en-bo-
ven niet ghedachtig 't gheene daer gheschre-
ven staet / dat Chyristus den ghetrouwen
Dispensier / dat is / den oberste der Ker-
ken bevolen heeft zijn Hups-ghezin in tij-
den ende wylen uit te deilen al-zulken
maet ende provisie van geestelick voedsel /
als des zelfs vooz-zichtigheid/ zoude vinden
te behooren.

Rom. 14. 4

Luc. 12. 42.

Midf-dezen/30 en staet hier een Godbyuch:

Na 4

tig

tig onder-zaet niet anders toe/als met dank-
baerheid/ ende gehoorzaamheid te ontfangen
de uit-gedeelde gratie. Wel wetende dat d'A-
postelike Stoel/over-mids de belofte Christi/
in materie van Geloof niet failleren en kan;
Ende dat den Dispensier toe-komt zijne ad-
ministratie voor zijn Meester te verdedigen.

§ 1.

TWEDE ARGUMENT

Tegens de Af-laten.

Dat het ghebruik der Af-laten / zulks die
rechte-voort inde Roomsche Kerk ghepleegt
worden/nieu ende huden-daegsch is.

PIET. Dit wordt wel uit-drukkelicken
onthendt/ ende het tegen-deel blijkt hier bo-
ven uit ons VII. Voor-werp. Al-waer ick o-
pentlick bewezen hebbe / als dat de Katho-
like Kerk/ dispenserende tegenwoordelick de
gratie van haere Af-laten / niet anders uit
en deilt/van het geene Paulus aenden Bloed-
schender van Corinthen; Tertullianus ende
Cyprianus aende ghevallenen van Cartago;
de Generale Concilien Nicenum primum can. 11
Ancyranum can. 5. & Laodicenseum can. 2. aen de
blijtighe Penitenten vande primitive Kerk;
Item Gregorius primus, Leo tertius, Sergius se-
cundus, ende de nae-volgende Bisschoppen
van Rome/ aende Christe-ghelovighen van
haeren tijd; Ende eindtelik Sinte Bernar-
dus/ uiten naem van den Paus Eugenius de
derde ghepredict ende uit-gedeelt heeft aende
Keiseren/ Koninghen/ Prinzen/ Baronnen/
Riddersen/ Soldaten ende Burgeren/ die hy
inden Jaere M.C.XLV. beweegde totte Cruis-
baerd vanden H. Lande.

2. Corinth.
2. 10.

D E R

§ 2.

DERDE ARGUMENT.

Dat de Af-laten van veel H. Gelcerde ende God-zalighe Mannen, van haer eerste beginselen af, altijd op 't alder-hoogsten verfoeit, ende weder-sproken sijn gheweest.

Ik andwoorde u eerstelik / dat de oude Eerste and-
woord. weder-spraak niet genoug en is tot verwerpinghe van een Leering. Het blijkt / want Arius Archidiacon van Alexandrien heeft over dertien honderdt Jaeren weder-sproken de H. Drieuldigheid; namentlick de consubstantialiteit vanden Zoone Gods met sijn Vader. Nestorius Patriarch van Constantinopelen Anno Domini 428. de mensche-wordinge Christi; ontkennende de eenigheid van sijn persoon. Eutyches ter contrarrien niet langhe daer nae / weder-spraak de tweeuldigheid der natuiren Christi. Ende daer te hozen / te weten inden Jaere 360. Macedonius de Godheid vanden H. Geest; ende andere anderen Artikelen des Christen gheloofs; die nochtans mette selve haere oude weder-spraak niet anders en hebben gewonnen / dan datze vande Kerke Gods verbannen / ende t'allen tijden vooz oude Ketters ghehouden sijn geweest / ende als-noch ten huidigen-dage by alle Christenen ghehouden werden. Iae hadde de oude weder-spraak ghenoug gheweest / het Christen Beloof / waere al van beginsel af inde wiege versmoort. Also het selvighe al ten tijde Pauli vooz een Secte ghescholt

scholden/ ende al-omme weder-sproken wer-
de. Actor. 28.22.

Twede
andwoord

Ten tweden/ zoo vrage ick u/wat dit toch
voor Heilige/ Geleerde/en God-zalige Man-
nen sijn/ die ghy zegt dat van't beginsel af de
Roomsche Af-laten weder-sproken hebben?
Ick hebbe D. L. hier boven het gebruik van
de Catholike Af-laten aen-ghewezen in alle
de voor-naemste eeuwen des Christen Ghe-
loofs/ ende het zelve ghebracht totte tijden
vande primitive kerk / jae vande Apostelen
toe; wie sijnt dan gheweest die in deze eerste
tijden de Af-laten verfoeit/ de Concilien be-
rispt/ Bernardo/ Gregorio/ Cypriano/ ende
Paulo weder-sproken hebben? Voorwaer/
ghy en zult er in niet eenen weten te nom-
men/ buiten ofte boven die ghenen die ick u
zelfs uit Martino Kemmitio hier vozen heb-
be by-gebracht.

VVeder-
sprekers
vanden Af-
laet.

Want de alder-eerste die de Indulgentien
bevochten hebbē/sijn geweest de Waldenses/
alias Pauperes de Lugduno, dat is / de Armen
van Lyons/inden Jaere ons Heeren elfhond-
dert en zeventig/oste daer ontrent. Dit ghe-
tuigen S. Antoninus in 4. parte summae tit. 11. ca. 7
§. 2. ende Ioannes de Turre Cremata lib. 4. Sum-
mae parte 2 cap. 35.

Anno.
1377.
Anno.
1408.

Op 't spoor van de deze sijn ghevolgt Ioan-
nes Wiclef, Ioannes Hus, ende eintelick de Pa-
triarch van alle de Sectarissen onzer tijden
Wroer Maerten Luther / die uitte Af-laten
Leonis decimi, int Jaer ons Heeren 1517.
d'eerste oorzaak ghenomen heeft van zijn on-
gelukkighe Apostasie. Ende dit sijn alle de
ze oude/ gheleerde/ God-zalige weder-spre-
kers vanden Af-laet/ daer mede uro' Argu-
ment

ment braveert. Maer aen deze ende dier-gelike meer andere exempelen/ kunnen toetsen de berommelichheid/ende hoog-sprekentheid der Dieu-gezinden. Alsinen u zo hoorde snozken van zo veel oude/ geleerde/heilige Mannen/ wie en zoude van u niet verwacht hebben de allegatien van Cypillus/ Athanasius/ Clemens/ Chrysostomus/ Hieronymus/ ofte dier-gelike Vaders uitte Griekse ofte Latijnsche Kerk: Maer inde plaets van dien by te brengen een gespuis van Walbeessers/ een Wicel/ een Hus/ een Luther/ die van haer eerste oorsprong vooz heresiarchen/ dat is/ vooz inventeurs ende dichters van nieuwe dolinghen/ bekendt; ende by Generale Concilien naer Kerkelike ghewoonte/ als van ouds/ wettelikken vergaderdt/ verdomt ende verwezen sijn; wat is dit anders/als te vernieuwen de memorie van 't oude spreekwoord: parturiunt montes, nascetur ridiculus mus?

Daert wel Broeder Abacuk! met uw' oude/geleerde/heilige. Men-gaende my/ al waere ich herstecken vande exempelen der heiliger Pausen Gregorij primi, Leonis tertij, &c. Men hadde ich tot bewijs vande Af-laten geen Concilien Nicenum, Ancyranum, Laodiceum, noch oock geen getuigenissen van Tertullianus ofte Cyprianus; zoo zoude evenwel by my de heiligheid van eenen Bernardus, die de Af-laten uitten naem vanden Paus Eugenius, (zoo boven verhaelt is) gepredickt/ ende met wonder-daden bevestigt heeft/ van meerder ghewigt wezen/ als de verwaentheid van deze uwe beromde Heiligen. Een goede Vriend! men geloofst geen Heiligen
of

ofzen doen Mirakelen. Laet ick eerst de naemen van Wiclef/Hus/Luther/ende d'Armen van Lions met rode letteren zien staen inden Almenak / eer ghy of met haer heilichheid komt te byaberen / ofte met haer authoziteit my komt te benauwen. Bernardus ter contrariën wordt van de Reformatours/jae van Luther / Melanthon / ende Calvinus zelfs/ meer als op eene plaets/ een heilich Man/ en een Godbzuchtig Schryver genont : Maer nae-diender niemand Gode en kan behagen/ veel minder Heilig ofte Godbzuchtig wezen/ zonder Beloof ; zoo moet nood-zakelick volghen/ of dat de Af-laten die Bernardus ghezpredikt heeft/over een komen wettet Beloof: of dat Bernardus heilig gheweest is zonder geloof. Dit leste is onmogelick. Hebr. ix. 6. Ergo't eerste nood-zakelick. Ende daerom zoo heeft ook God almachtig / die de eerste waerheid is/ zijn zegel aen-gehangen/ bevestigende zijn predicatie met kracht van Mirakelen/als boozen vertoont is.

§ 3.

VIERDE ARGUMENT.

Dat de Af-laten niet en sijn als een gheestelikke Koopmanschap, tot geenen anderen einde vanden Roomschen Antichrist verziert, dan om zijn blauwe sak te vullen, en zijn Offer te verbeteren,

Hier behoorde ghy noch by-ghébougt te hebben; om de Af-laets pennigen over-dadelick met Rossianen / Hoeren / en Snoeren te verslempen. Want in zulker bougen spreken
de

de/ zoumen u mogen kennen vooz een wettig kind vanden Vader Joannes Calvinus; de welke handelende vanden Af-laet / met deze spijtigheiden heeft durven uit-baren tegens de Overigheiden der K. Kerken. lib. 3. Inst. cap. 5. sect. 1. Maer met wat onbeschaemtheid van leugen/ kan blijken uit zo meenige Bulle van Af-laet / alsser immermeer byde Stoel Petri uit-ghegeven sijn gheweest/ ende noch voozd-aen uit-gegeven worden. Inde welke geen andere vooz-waerden/ tot verdieninge vanden Af-laet en worden ghestipuleert/ als Biechten/communiceren/ bidden/ vasten/ende Ael-missen: gelijk ghy zelfs daer na vertaelende/zult mogen lezen.

ABAC. Zoudt ghy dan wel willen ofte kunnen ontkennen/ dat de Papien / Munnicken ende Kassenieren/ dickwils de een-voudigheid vande luiden mis bzuikt / onder pretext van Af-laten ontbloomt/ ende de Ael-missen onnuttelicken verteert hebben: dit is toch de gansche wereld al te kennelick.

PIET. Noch zyn al veel kennelicker de keuren/statuiten ende ordonnantien/ daer de Bzelanden der Kerken zoo-daenige schennissen mede hebben gestraft. Zoo dat het u wel gerekendt mag werden tot een mee-dogeliche bottigheid/ ende Calvino tot een onverghebelicke boosheid / de misbzuikken van een deel Wagebonden ofte Kassenieren/ zo ghyze noemt / toe te schryven de Bisschoppen ende Regierders der Kerken / die de zelve altijd op 't alderhoogste verfoeit / ende verdomt hebben.

Anno D.

1215.

Anno D.

1245.

Ziet de Decreten Innocentij tertij in Concilio Lateranensi, Item Innocentij quarti in Concilio

Anno D.
1310.

cilio Lugdunensi, ende Clementis quinti in Concilio Viennensi. Ofen hebby geen gelegenheid vande romos Conciliorum te openen ofte te lezen/ 300 en zalt my niet verveelen D. L. hier by te brengen eenighe regelen (schrifts/ van't geene de vooz-ghenomde Paus Clemens in't al-ghemeine Concilium van Viennen dezen aen-gaende heeft ghekeurt. Dus luyden de woorzen:

Decretum
Clementis
5.

Abusionibus, quas nonnulli eleëmofynarum Quæstores, in suis proponunt prædicationibus, ut simplices decipiant & aurum subtili, vel fallaci potius ingenio extorqueant ab eisdem, cum in animarum cedat periculum, & scandalum plurimorum, viam, prout nobis possibile, præcludere cupientes, juxta statuta Concilij Generalis, duximus prohibendum distincte, &c. Et infra Ad hæc cum aliqui ex hujusmodi Quæstoribus, sicut ad nostram audientiam est perlatum, non sine multa temeritatis audacia, & deceptione multiplici animarum, Indulgentias populo, motu suo proprio, de facto concedant, super votis dispensant, à perjurijs, homicidijs & peccatis alijs sibi confitentes absolvant; male ablata incerta data sibi aliqua pecuniæ quantitate remittant, tertiam aut quartam partem de penitentijs injunctis relaxent; animas tres vel plures parentum vel amicorum illorum, qui eleëmofynas eis conferant, de purgatorio (ut asserunt mendaciter) extrahant, & ad gaudia paradyfi perducant; benefactoribus locorum, quorum Quæstores existunt, remissionem plenariam peccatorum indulgeant; & aliqui ex ipsis eos à pœna & culpa, ut eorum verbis utamur, absolvant: Nos abusus hujusmodi, per quos censura vilescit Ecclesiastica, & clavium Ecclesiæ autoritas ducitur in contemptum, omnimodè abolere volentes, ea per

per quoscumque Quaestores fieri, vel attentari de cætero districtius inhibemus.

Examineert deze woorden Clementis eens te recht Broeder Abacuk / ghy verstaet ook Latijn / ende coꝛrigeert daer mede uw' bottigheid / ende Calvini boosheid; die zulks wel wetende / noch ester zoo onbeschaemdelick de Prelaten der Kerken heeft durben calumnieren: hen-luiden toeschrijven de abuysen / die zy altydt scharpelicken ghestraf hebben / ende als-noch op 't alderhoogsten sijn straffende.

§ 4.

V I I F D E A R G V M E N T.

Dat de Af-laten strecken tot zeer groote en atroce injurie van 't bloed Christi.

PIET. Segt my Mons. Abacuk! waer op fundeert ghy deze aenghe-zeide atroce injurie.

ABAC. Op een groot ghetal van Goddelicke ende openbare Schysmaturen. Actorum 10. 43. 1. Ioannis cap. 1. 7. 2. Cor. 5. 21. 1. Cor. 1. 13. Actor. 20. 28. Heb. 10. 14. Apocal. 7. 14. & cap. 22. 14. Alles wel expꝛesselick medezegghende dat het bloedt Christi alleen ons versoent / vande zonde ghesuiuert / ende zyn gheheiligde volmaekt heeft. Nu zoo wordt deze eer van ons alleen verzoent / gezuuert / ende volmaekt te hebben / het bloed Christi dooz de Af-laten benomen / ter-wylen het Cresoo vande Roomsche Af-laten / behalven het bloed Christi / mede ghestoffeert moet werden met het bloed der Martelaren / ende de voldoenelicke wercken der Heilighen.

Min of meer als of het Bloed Christi nu uitgeput ofte verdoogt wezende / van node hadde geholpen ende ghesuppleert te werden door 't bloed van een deel dooden.

PIET. Hadden de Leeraers / vande welken ghy deze Schryftui-plaetsen onthouden hebt / de zelve wat beter ghestudeert / ick en meine niet datze immermeer de menschelike verlossinge / het bloed Christi ontrokken / ende de wanhope ofte verdommenisse Christi toe-geschreven zonden hebben; met een zeer gruwelike ende onghehoorde blasphemie / vande welke wy inde voor-gaende handelinghe gesproken hebbē. Want dit over-tuigen grondelick alle deze Texten van Schryftuieren / die ghy ons hier zoo distinctelick / van vaers te capittel / hebt geciteert.

Op het stuk vande Af-laten / teghens de welke ghy de zelve voort-bzengt / sijne u immers zoo dienstig / als het vyfde rat aen een waghē. Want alle deze passagien spreken vande verzoeninge / rechtvaerdigmakinghe / ofte vergiffenisse der zonden / die wy culpam nommen; Inde welke / nae de Katholike Lering / de verdiensten der Heiligen geen plaets altoos en hebben; maer alleen bekome werdt door de bedieninghe der Sacramenten van Doopsel ofte Penitentie / die haer kracht hebben / ende haer werk werken uitte verdiensten van 't vergoten bloed Christi. Nu de Af-laten / ghelyk nu dikwils ghezeidt is / en hebben geen magt om eenige schuld der sonden te vergeven / noch dootelick / noch baghelix dat is noch klein noch groot; maer alleen de tijdtelike boete / die na de vergeven schuld noch wel ghehouden kan worden inde recht-
baers

baerdige verzoende zielen/ gelijkze ghebonde werde inden Koning David. 2. Reg. 12. Ende tot quijt-scheldinge van deze tijdtelike boete/ zeggghen wy Katholiken/ dat ons te stade kunnen komen de vol-doenelike wercken vande Heiligen Gods.

ABAC. Het by-vougsel van deze voldoenelike werken der Heiligen/ is in allen ghevalle nodeloos; nae-de-mael de verdiensten Christi/ als wezende ongemeten/ tot dien einde dubbelt over ghenoug sijn. Et frustra fit per plura, quod fieri potest per pauciora.

PIET. De verdiensten Christi sijn in zulker bougen onghemeten/ dat alle de Catholike Doctoren/ metten Paus Innocentius de zeste/ in constitutione, quæ incipit unigenitus, niet en twifelen te leren dat de alder-minste druppel bloeds Christi/ bastant zoude geweest hebben totte verzoeninghe vande gansche werelddt. Zulke dat aen-gaende de suffisantie alleen/ inder waerheid nodeloos zoude wesen daer iet wes anders by te willen bougen; ende dit bewijst alleen u'w' ghemaekte Argument. Waer dit en is de oorzaak niet/ waerom dat wy int Chresoor der Kerckelike Af-laten/ by 't bloed Christi bougen de pijnelike werken der Heiligen.

ABAC. Wat is dan de juiste reden? want ben daer nae belust.

PIET. Deze hebbe ick u al-rede hier vooren in mijn achtste Dooz-werp/ met een by-zondere 9 aengewezen: Te weten/ om dat de goede werken der Heilighen / vooz zoo veel alsze voldoenig sijn gheweest/ meer als hunne eigene zonden vereischte/ niet te vergeefs/ of te onber-golden en zonden blijven. Ten twe-

Om wat redenē dat de verdiensten der Heiligen, inden Af-laet ghe-vougtwerden by de verdiensten Christi?

den/om achter-volgens zijne belofte Ioan. 12. 26. in dezer manieren te vereeren den geenē/ die hem hier / ter dood toe ghetrouwelicken hebben gedient. Ende eindtelick om des te meer uit te doen steken de kracht vande verdiensten Christi/als wezenbe magtig/niet alleen dooz haer zelven de schulden ende de eeuwige straffen te verzoenen/ maer ook de goede werken der Heiligen voldoening te maken vande tijdtelike boeten.

ABAC. Deze reden / al schijntze wat te wezen / en kan ick niet wel aen nemen/ om datze schijnt te verkleinen de verdiensten Christi.

PIET. End' ick zegge/ter contrarien datze verheft de verdiensten Christi/ ghelijck by exempel het vier verheft wordt / als men't kracht toe schijft van ons te kunnen verwarmen niet alleen dooz hem zelven/ maer oock dooz middel van water/ 't welk eerst over het vier ghehanghen/ ende daer van zijn hette gekregen heeft.

Ende om dezer redenen wille / heeft de voorzichtigheid Gods beliest te ordonneren/ dat een Godvuchtig mensch oock deur eigen werken de Kroon des eeuwigen levens zoude hebben te verdienen/ naer luidt de Verin- ge des Apostels 2. Timoth. 2. 5. & cap. 4. 8. Die- mand en zal gecroont werden van die wettes- licken ghestreden heeft / niet om dat de verdiensten Christi niet genoeg en waren/ maer om dat zulks vooz ons proffytiger/ ende vooz Christo heerliker was.

De selve vooz-zigtigheid Gods bespeuren wy oock inde natuur. Want al-hoe-wel d'al- mogendheid Gods wel onvermiddelick dooz haer

Haer zelven / even rasch ende even lichtelick / zoude kunnen voort-bzenghen 't gheene haer beliest / te weten inde Lucht / licht ende warmte; opter Werde / metalen / steenen / vzychten / dieren; inde wateren / ebben / bloeden / paerlen / coralen / &c. Nochtans zoo beliest het zyn Goddelicke wijsheid / daer toe te gebzuiken den dienst van natuirelicke instrumenten / dat is van geschapen Creatuiren / die wy causas secundas noemen / als sijn Zon / Maen / Starren &c. die te zamen met hem als causa prima, voort-bzenghen het gheene hy voortgebracht begeert te werden. Ende dit is genoug totte Solutie van 't vijfde Argument. Volgt nu het

§ 5.

SESTE ARGUMENT.

Dat de versoenelikke genade Godes het Evangelio benomen, en in loode ofte blikke Zegelen van Af-lacts Bullen beslotē wort.

PIET. Om dit spitige Argument beleefdes Eerste and-
woord ad
hominem, lick / maer distinctelick te beandwoorzen / zoo zegge ick vooz eerst : Dat ghy professie doende vande Gereformeerde Religie / ende dusdanigen ongerijmden Argument formerende tegens den Katholiken Af-laet / opentlicken doet bliken / gheen kennisse met allen te hebben van uw' eighen Lering. Wildijt zien ? uw' eighen Lering bzenght mede / dat de verzoenelikke ghenade Godes ons gheappliceert ende toe-ghébongt werdt ; zoo wanneer ons door de predicatie des heiligen Euangheliums verkundicht werdt / dat onse zonden deur de verdiensten Christi

bergheben sijn / ende wy-luiden 't selve met een vast Geloof aen-nemen ende accepteren. Nu nae dien deze verkundig niet alleen geschieden en kan by monde / maer ook by gheschryfte / jae dickwils beter / bundigher / ende beweeghelicker by geschryfte als by monde; ende dat in zulken ghebal / dat gheschryft een instrument zoude wezen vande Goddelicke verzoening ; zoo laet ick uw' alder-synste Mede-broeders zelfs oordeelen / of ghy oock vast gaet met dit Argument. Want blyvende in terminis van uw' eigen Theologie / zal ick zeggen dattet niet absurder en is de verzoenelike genade Gods te hechten aē Af-laets brieven / als aen Dreeck-stoelen. Ick zegge / aen Af-laets brieven / niet voor zoo veel de selve met loodt ofte wassche ghezegelt sijn / maer voor zoo veel als ze met inkt beschreven / deur Certen van Schryftuiren ende spreken van heilige Vaderen ons voor-houden de gramscap ende de genade Gods; ende over-zulks beweghen tot leed-wezen / penitentie / ende vergiffenisse der zonden.

Nota. Deze solutie / is een solutie diemen plag te nommen ad hominem; ende daerom nie en hebbe ick niet te vergeefs gezeidt (blyvende in terminis van uw' eighen Theologie / dat is / vande Geneesse doling) want na de waerre Theologie / dat is / nae de Katholike Lering / zoo en geloven wy niet dat de bediening des versoenings niet anders en is / als de Predicatie des Euangeliums ; ofte dat de magt vande zonden te vergeven ende te weder-houden / gelegen zoude sijn int verkundigen van 't woord Gods / gelijk de nieu-gezinden doomen; Maer inde bedieninge der heiliger

ligher Sacramenten/ ende zonderlinghe inde Penitentieale Absolutie; ghelijck het zelve bp alle Katholike Controvertisten/ die dezen aengaende/ tegens de nieuwigheiden van onzen tijd geschreeven hebben/ volkomentlick overtuigt ende bewezen werdt; ende al-hier onghelegghen komt op 't langste te verhalen. Zegge der-halven

Ten tweden: Dat wy de verzoenelikke genade Godes geensins en besluiten inde Af-laets bullen/maer gelijk nu terstondt gezeidt is/ inde bedieninge der H. Sacramenten/ nae de ordinariſſe in-zettinge Christi. Want nae-de-mael wy opentlicken leeren / dat deur de Af-laten geen schuld van zonden/ die wy cul-pam nommen/ vergheven en wort/ maer alleen de boete vande tijdtelike over-blijvende straffe/ zoo is buiten alle propoost ons met deze impertinente objectie te besegenen.

Twede
andwoord

§ 6.

SEVENSTE ARGUMENT.

Dat Christus volkomentlick voor ons voldaden hebbende, voor de Af-laten niet met alle gelaten en heeft.

Abacuc
Argumenteert.

Abacuc. Aldus argumenteer ick: Christus heeft volkomentlick voor ons voldaden: Ergo en hebben wy geen Af-laten van doen. Wat hebby hier teghens? of wat zuld wy hier kunnen ontkennen/ of de eerste voor-slag/ of de consequentie die daer uit volgt? Voorwaer geen van beiden: Want de eerste voor-slag/ is de clare Schriftuur 1. Ioan. 2. 2. Christus IESVS is de verzoeninghe voor onze zonden/

doch van d'onze niet alleen/maer vooz de zonden des geheele wereldds. Item Ephes. 1.7. In Christus hebben wy verlossinghe dooz zijn bloed/ namelijk de vergeving der misdaden/ nae den rijkdom zijnder genade. Item Ma. 53. God heeft op hem geleit ouzer alder boosheid. Eindelick de Heere Christus zelfs Matt. 20.28. De zoon des menschen is inde wereld gekomen/ niet om ghedient te worden/maer om te dienen / ende zijn ziele te gheven tot rançoeninge vooz veelen.

Hier uit moet nood-wendelick volgen onze gemaekte consequentie. Want nae-de-mael onzen eenigen Heiland Christus IESVS, ons vooz zijn bloed/ verlost/ verzoent/ ende gherançoent heeft/ zoo en isser geen vordere voldoeninge van node; want een schuld die eens ghequeten is/ een slaef die eens deur rancoen verlost is/ en behouven niet meer ghequeten ofte gheranconneert te werden. Houde daeromme de Lering vanden Roomschen Af-laet/ niet alleen vooz een openbare doling/ strijdende teghens de waerheid des Goddelicken woords; maer zelfs oock vooz een grouwelicke blasphemie / strekkende tot groote injurie ende oneer des bloeds Christi. In alle schijn / offhet bloed Christi niet bastand ghenoug en waere/ om vooz de zonde te voldoen / en werdent niet ghestijft ofte gheholpen dooz onze voldoeninge. Deze dan weg genomen sijnde / zoo komen de versierde Af-laten/ ghegrondet op onze voldoening / van zelfs te verdwinen.

P I E T. Hebby noit gelezen by den heiligen Augustinus/ Qui fecit te sine te, non te salvabit sine te? dat is: Die u gheschapen heeft zonder

der uw' toe-doen / zal u niet zalig-maken
 zonder uw' toe-doen? De Schryftuiren by
 D. L. terstond gheciteert sijn waerachtig /
 ende zonderling beguaem om twee Artike-
 len des Gereformeerden Geloofs van doling
 te ober-tuighen / ghelijck ick oock ten deele
 hier boven aenghewezen hebbe. Te weten/
 dat Christus niet vooz alle menschen / maer
 alleen vooz de uit-verkoozenen ghestur-
 ven is.

Vierde
 Schryftui-
 ren by A-
 bacuk ge-
 citeert
 twee Gere-
 formeerde
 dolingen
 weder-leit.
 1.

Ende ten tweden / dat hy ons verlost heeft
 niet zoo zeer dooz 't vergieten van zyn dier-
 baere bloed / als dooz de twifel / ankst / ende
 vrees van zyn eeuwigh verdommenisse. Het
 tegen-deel van dezen blijkt oentlick / by de-
 ze by-gebrachte Schryftuiren.

2.

Maer daer uit te willen besluiten / dat-
 ter gheen voldoenelicke werken / ende noch
 veel minder Af-laten van node en sijn / en
 kan ick niet vatten met wat manier van dia-
 lectica dat goed ghemaekt kan worden. Of
 zeker / in-dien deze uwe consequentie goed
 is / zoo zuld by oock daer mede ghehouden
 sijn te besluiten / dat ons gheen Sacramen-
 ten / gheen Penitentie / gheen Doopsel / jae
 geen Gheloof zelfs van node en sijn ; 't welk
 meer is als ghy zelfs begeert.

Hoordt dan Broeder Abacuk ! wy we-
 ten wel / ende gheloven vastelick / dat Chri-
 stus onzen Heer vooz onze zonden volkoment-
 lick / ende met een overbloedige verlossinghe
 voldaan / gratie en glorie verdient ende ver-
 kregghen heeft: Maer ghelijck wy des niet
 teghen-staende ghenood-zaecht sijn dooz
 middel van Gheloof ende Sacramenten

Pertinent
 andwoord
 op Aba-
 cuks Argu-
 ment.

1 Cor. 9.

1. Tim. 4.

de gratie / ende niet-te-min door lopen ende
stryden metten Apostel de glozie te bekomen:
Zoo zegghe wy insgelijks / dat wy niet te-
gen-staende de over-bloedighe verlossinghe
Christi/gehouden sijn Gode te vol-doen voor
de tijdteliche strafvande vergeven zonden.

Opwer-
ping.

A B A C. Hoe kan dit 't zaemen staen / dat
Christus voor ons volkomentlick vol-daen
heeft / ende wy-luiden noch ester ghehouden
blijven Gode te valdoen voor de tijdtelic-
ke straf?

Solutie.

P I E T. Hoe kan wederomme te zaemē staē;
dat Christus voor ons volkomentlick voldoen
heeft / ende wy-luiden noch ester ghehouden
sijn/de Sacramenten te ontfangen/ gedoopt
te worden/ te gheloven/ te lopen/ te stryden?
Wilt wy weten waer 't vast is / Monf. Abacuk?
'Tis om dat de prijsvande vol-doeninghe
Christi/ die in haer zelven volkomen ende on-
gemeten is/ ons door zekere middelen ofte in-
strumenten gheappliqueert / ende toe-gevougt
moet werden.

Vraagdy wy / wat dit voor middelen sijn?
By de nieuwe Christenen/ isset speciale rech-
vaerdig-makende Geloof; dat is/ de verwaē-
de vermeteltheid/ daer mede zich een mensch
met vastigheid van Geloof verzeckerdt houdt
te wezen een kind Gods/ ende een erfgenaem
des Hemels. By de oude Christenen/ plegghen
deze middelen na verscheide staeten der men-
schen/ oock verscheiden aen-gewezen te wer-
den. Nammentlick voor de onghelovighen/ die
eerst bekeeren / 't Geloof ende het Doopsel:
voor de gelovigen naer het Doopsel ghezon-
digt hebbende/ het Sacrament van Peniten-
sie/ mede-bzengende leed-wezen/ belydenisse/
ende

ende voldoeninghe; Item bidden/ waeken/ vasten/aelle-missen/ende vier-gelike deugdelicke werken/ dooz de welke ons de verdiensten Christi tot vermeerdering van gratie/ ende winning van glorie toe-gehevougt ende geapplianceert werden.

ABAC. Dit en zegghen Isaïas/ Joannes/ Paulus noch Christus niet inde Schryftuiren die ick u terstond by gebracht hebbe.

PIET. Zeggenzet daer niet / 3p seggent elders. We bynd! de V. Schryftuir en is niet ghewoon alle ding t'seffens op eene plaets te seggen/maer heeft de mysterijen des geloofs ons ghedispenseert nae t wel-behagen vanden gheenen/ die alles verdeilt zoo t hem be-liest. De bouken vande Prophten ende Apostelen / ghelijck mede de schryften vande Oud-baderen/ sijn vol ghetuigenissen tot bewijs vande voldoeninghe/ die de rechtvaerdigheïd Gods van ons vereischt nae de vergeven schuld der zonden; gelijk ghy als-noch gedencken moogt uit het geene wy hier voren int vijfde ende seste Dooz-werp ghehandelt hebben.

Hier uit besluit ick twee dingen contrarie uw gesustineerde: Het eerste is; Dat bewezen sijnde de nood-saekelicheit vande voldoeninge/ lichtelick ende als van zelfs gestabiliert wordet de Lering vanden Af-laet.

Het ander/ dat de voldoeninge Christi niet meer en werdt verhozt ofte gelastert dooz de voldoenelicke werken/ ende den Af-laet; als dooz t Gheloof ende t ghebruik der Sacramenten / de welke ons deelachtig makende voldoeninge Christi.

Twee dingen beslo-
ten.

1.

2.

§ 7.

ACNSTE ARGUMENT.

Dat de Kerkelicke discipline door de Af-laten ganschelik bedurven wordt.

PIET. Dit wordt ontkendt Mons. Abacuk/ ende staet over-zulks u toe/ te bewizen.

ABAC. Het bewijs is claer: want ter-wyl de Papisten leeren/ dat de menschen zoo hier/ als in 't ander leven vol-doen kunnen vooz haer zonden/ sae dooz middel van Af-laet/ haer op-gheleide vol-doeninghen met geld kunnen vergoeden/ zoo komenze het gewigt der zonden te verlichten/ de oorzelen Gods te verkleinen/ een vermetelde gherustigheid in den mensch te veroorzaken/ veel goede werken te beletten/ ende over-zulks wegh te nemen de occasien ofte middelen van de waere Penitentie.

PIET. Wel hoe? Is dan Saul oock onder de Propheten? Doozwaer myn dunckt dat ick Pilatus de Passie hooz preken/ als ick een Geresoymeerden Broeder zich mette vrees bande oordeelen Gods/ zwaer-wigtigheid van zonden/ naerstigheid van goede werken zie bekommeren. Aenghezien alle deze ende dierghelike consideratien/ totte grond toe wegh ghenomen worden/ dooz de fundamentele beginselen van haer geresoymeerde Religie/ gelijk selt straks zeggen zal.

Zoo veel de Katholiken aen-gaet; indienze leerden dat de menschen Gode vol-doen konnen vooz de schuld ende eenwighe straf der zonden/ zo mogt-men hen berwyten datze de zwaer-wigtigheid der zonden verlichten.

Dat de
zwaer-
vvigtig-
heid der
zonden
door de
Af-laten
niet ver-
kleindt en
vvordt.

ten. Nu dit en doenze niet; maer ter contrariën houden de Katholike Theologanten de nood-zaekelicheit vande mensch-wor dinghe Christi/ anders nergheens mee staende / dan mette zwaer-wichtigheid der zonden; als wezende zoo-daenig / datter buiten God/ gheen schepsel ter wereld ghevonden en kon werden / 't welck uit rigeur van Justicie/ Gode hadde kunnen voldoen voor de zonde; dat over-zulks van node was / dat God mensch zoude werden / om met verdiensten van onghemete waerde te verbeteren de oneindelike leelicheit der zonden. Dit is de eendzachtighe Lering van alle Katholike Doctoren. De welke oock dagheliks by de Pastoren ende Predicanten 't gelovige volk zeer ernstelicken voor-gehouden ende ingheboesemt wordt/ om meer haets/ schziks/ ende af-grijps te krigen vande zonde.

Watze nu hier beneffens leeren/ als dat een Godvruchtig mensch nae de vergeven schuld/ mette gratie Gods / vol-doen kan voor de tijdtelike refterende boete der zonde / is zulks/ dat daer door niet alleen de zonde niet en werdt geextenuert/ maer veel eer in haer alder-juiste weeg-schael over-woghen: zien- de dat de rechtvaerdigheid Gods / niet te ghen-staende de verghiffenisse vande schuld/ noch efter van zijn verzoende vanden / is af-eischende eenighe tijdtelike straf voor de voor-leden zonden / te betalen of hier/ of in 't ander leven.

De Kerkelikke discipline / en wordt door de gratie van den Af-laet niet bedurven / maer in tijden en wijlen / om wettelike redenen een weinig ghematicht / nae't voor-

De Kerke-
licke disci-
pline en
wordt niet
bedurven,
maer ge-
matigt.

boozschrift Pauli hier boven verhaelt; ende nae de discretie der geenre/ die den Heer over zijn Huis-gefin gesteldt heeft.

De goede
werken
door den
Af-laet
vervordert.

De naerstigheid der goeder werken wordt dooz de Indulgentien zonderlinghe verbozert. En sijdp curieus om zulks bescheidenlick te weten/ zoo zalmen u noch weten te bestellen de bouken die bande gedenck-waerdighe zaken der twee booz-gaende Gulde Jaeren 1575. onder Gregorius decimus tertius, en 1600. onder Clemens octavus gheschreven sijn; daer inne ghy niet zonder grote verwondering lezen zult de ongelooffelike toe-loop der volken/ de exemplare bekeringen van uit-stekende Zondaeren/ de millioenen van rijkdommen ghestrooit in 't voedsel van arme Pellegrims mē/ &c. Uit een Hospitaal van Trinità de Ponte Xisto, binnen Romen/ kundp gissen bande reste. Hier wierden in 't Jaer 1600. genoug saem booz-gaens het gansche Gulde Jaer/ dagelijx gespijst ober de zeven duizend Pellegrims. Daer toe de Paus Clemens alleen van dag te dag was stierende een Helmis vā duizend Ducaten. Ende dit alleen in 't boozzeide Hospitaal bande Trinità. Wat dan in S. Spirito ober den Tiber/ in S. Giacomo bande Spaensche/ a S. Luigi, bande Fransche/ a S. Maria del Anima, bande Hoog ende Nederduitse/ ende elders in Gast-huizen van andere Natiē? In summa alle kerken / zoo buiten als binnen Romen/ het ghehele Jaer deur/ dagelicks tot berstens toe vervult met bidders/ de Biecht-stoelen met Penitenten / de Tafelen des Heeren met Communicanten/ de straten met Processien. Ende alle de reste in zoodaenigen ghestaltenisse/ dat de zelbe Jaeren met

met goede rede genomt mogen worden Jubilei/ dat is gulde/heilige/bzucht-baere/ende verzoenelikke Jaeren. Meer ende niet min verwachten ende verhopē wy dit aenstaende Gulde Jaer van 1625. onder de heilichheid van Urbanus octavus, die teghenwoozdig als een Successieur Petri/ met grote zoorgvuldichheid hoedende is de Schapen Chzisti.

Ende dat niet alleen binnen de muiren vā Roemen/maer s Jaers daer aen over de ghehele Chzisten wereld / over alle de Koninkrijcken/Provincien/Steden/ende zielē/ die in de Pastorale roede Petri/respecteren den Vicaris Chzisti. Hier zal naer advenant mede gezien worden een grote verandering / vernieuwing ende verbetering van t aenschijn der Aerde / dooz middel vande Penitentiē/ Gebeden/ Wel-missen/ Bierchten/ ende Communien/ die als booz-waerden tot winning vanden Af-laet/uit kracht vande Pausseliche brieven al-omme zullen geschieden.

Dit dan aldus wezende/ zoo en kan ick my niet ghenoug verwonderen / met wat schijn van waerheid ghy de Af-laten kunt beschuldighen / datze beletten zouden de goede werken ; ofte ook veroor-zaken een vermetelde gherustigheid inde harten der ghelovighen. Maer also nu van t eene genoug gezeidt is/ zo wensche ick van t ander ook een woord te hoozen: te weten/ wat dit booz eē vermetelde Gerustigheid is/en waerinne de zelve bestaet?

A B A C. Vraegdy waer inne ? Dat ghy dooz t besouken van een kerk/ dooz t prebelen van vijf of zes Pater noster / ende namentlik dooz t offeren van een schelling aen geld/min ofte meer/ u durft verzekeren bekomen

Of de Af-late in ons veroorzaken een vermetelde gerustigheid?

men te hebben volkomen Af-laet van uw' zonden/ ende waerdig te sijn het bezit vande eeuwighe zaligheid.

PIET. Ons en wordt gheen verzekering van zaligheid geleerd in de Katholike Kerk; **Philip. 2. 12** maer veel eer na de vermaning des Apostels onze zaligheid met brees ende beving te bewerken. Gheheel contrarie de stijl vande Gereformeerde Kerk/ die haer rechtvaerdigmakinge nergens anders in en steldt/ dan dat yder een zich verzekeren moet/ met zekerheid des gheloofs/ dat hem de zonden vergeven sijn/ ende een erf-genaem is vande eeuwighe zaligheid. Iae uw' Scribenten ende Predicanten plegen dooz-gaens uit te varen tegen de Katholike Leeraers / datze de heuren al-tijd sijn houdende in een ghestadige onzekerheid ende twifel des zaligheids.

Zulks dat ghy my hier schijnt vergeten te hebben een Gereformeerdt te wezen/ ende uit het ghetuig uwer zielen / uw' eighen Sect te bebechten ; ons toe-schrijvende tot een vermetelheid/ het geene de Gereformeerde Kerk is houdende vooz het eerste grond-vest van haere Godvruchtigheid.

Vier lering-
gen vande
Katholike
Kerk.

1.

Woordt van Abacuk. De Katholike Kerk vooz eerst/en verzekert al-hier geenig mensch/ 300 lang hy hier is levende/ noch van zijn tegen-woozdighe rechtvaerdigheid/ noch van zijn toe-komende zaligheid ; wel wetende datter gheschreven staet Eccel. 9. 1. Dat niemand hier en weet / of hy liefde ofte haet waerdig is/ overmids alles onzeker ghehouden wordt totten toe-komenden tijd. En hy den Apostel Paulus 1. Corinth. 9. 27. Ick ca-
stijde mijn lichaen/ en brenghet onder voog-
dijel

dijne/op dat ick by avontuiren anderen gepre-
dikt hebbende/niet zelfs verstoten en werde.

Ten tweedē/in plaets vande Veresozmeerde
verzekerheid/geeft ons de Katholike Kerk eē 1. Tim. 3.
13.
goede hoop en en vast betrouwē in 't Geloof/
't welk daer is in Christus IESU, dat is/dat wy 2.
in Christus gelovende; en wel levende/bekomē
zullen hier zijn goede gratie/ en namaels zijn
eeuwige glozie. En dat deur 't gebruik vā die
middelen/ die Christus in zijn W. Evangelie
in-gesteldt/ en deur zijn Apostelen/ ons heeft
doen verkundighen: namentlich Gheloof/
Doopsel/ Penitentie/goede werken/ &c.

Ten verden/ dat de Af-laten zonder de de- 3.
ze gheen kracht en hebben/ jae niet met allen
en profiteren / dan den gheenen die deur een
waerachtig berou der zonden verzoent/ ende
van Gode in genade genomen sijn.

Ten vierden/ dat deur de Af-laten ons an- 4.
ders niet vergundt en wordt/ als quijtschel-
ding vande tydtelike boete/ ober blijvende
nae de vergeven schuld/ ghelijck nu dickwils
gezeidt is. Ende dat noch niet anders/ als
op dziederley conditie/ te weten/ in-dien den
vergunner zoo-daenig is dat hy magt heeft
om zulks te gheben / Item in-dien den ont-
fanger ghestelt is in staet van gratien/eynd-
telik in-dien de oorzack redelik/dat is/gema-
tigt en geproportioneert is metten Af-laet.

Drie voor-
waarden
vereischt in
allen Af-
laet.

A B A C. En wat vergundtze dan toch wel?

Quijs-
schelding
des Af-
laets.

P I E T. Het selve 't gheene datze in-houdt/
ofte mede-brengt: Mae-volghens het ghe-
mene axioma, 't welk in dezen gebruikt plag
se worden: Indulgentia tantum valent, quantum
sonant.

A B A C. Ghy wilt zeggen. Indulgentia plena-
ria,

ria, plenissima, ende in-zonderheid het Gulde Jaer van Jubileus / in-houdende een absolute quijt-scheldinghe van alle zonden / vergeeft gans en gaer alle de boeten / zoo wel vande op-geleide Penitentie des levens / als vande Jaeren Vegebiens des anderen werelbs. En dit alles vooz een dag vastens / ende een penning-waerd Offers. Voozwaer een grote quijt-schelding vooz zoo gheringhen prijs.

Gereformeerden
Af-laet is
al veel milder
als de
Katholike.

PIET. De Gereformeerden en moeten zich hier inne niet verwonderen; nae-de-mael zulvouden dagheliks al veel milder ende volder Af-laet aen de heuren verkundighen. Wildp weten hoe/ende op wat manieren? Ich zal t u zeggen: Wy Katholiken om onzen Af-laet te bekomen / moeten eerst ende al-voren arbeide/om mettet behulp vande gratie Gods / in ons te verweken een leed-wezen onzer zonden. Ten tweden / sijn wy ghehouden te verdragen de beschaemtheid van onze zonden te Biechten. Ten derden / te restitueren alle het geene wy vooz onrechtvaardigheit van roof/dieverb/wouker / ofte diergelike iemanden hebben verhozt. Ten vierden / te voldoen de particuliere Penitentie / die den Biechtvader inde bedieninge vande Sacramentele absolutie ons op-geleit heeft. Ende eindteliken noch behalven dezen / in alles naer te komen de punten / artikelen ende vooz-waerden / die torte winninghe vanden Af-laet / by den Prelaet der Kerken sijn besproken. Naementeliken / die ofte die Kerken te besouken / zoo-daenige ghebeden / ende tot zulken zekeren einde te spreken / Wel-missen te gheben / te Communiceren &c. Ende dit gedaen sijnde /

zoo hoopen ende betrouwen wy bande goed-
heid Gods ghenoten te hebben / 't geene ons
deur de bedieninghe van zijn Dispensier uit
gereikt ende bedeilt is. te weten/ quijt-schel-
dinghe bande tijdtelike straf/ die wy nae de
vergeven schuld noch ten achteren ghebleven
sijn aen de rechtvaerdigheid Gods.

Hier teghens/ is den Geresoymeerden Af-
laet zoo mild/ zoo ampel/ ende plenair/ datze
zonder vooz-gaende berou ofte leed-wezen
der zonden/ zonder beschaeimtheit van belij-
ding/ zonder restitutie van onrechtvaerdighe
goeden/ zonder boet van op-geleide Peniten-
tie/ zonder kruipen/ knielen/ vasten/ schreyen/
zonder eenen deuit ael-mis/ eindtelick zonder
eenighen arbeid van goede werken; aen den
alder bebloedsten Moordenaer/ aenden alder-
vuilsten ober-speelder/ aen den alder-groot-
sten dief/ niet dan op een ghedachtje van ghe-
loof/ verzekert zoo-daenighen absoluten ende
volkomen quijt-schelding van schuld en boe-
te zijnder zonden/ dat hy aen de zelve gehou-
den is/ oock niet eens te twijfelen/ niet meer
dan hy twijfelen mag datter een God is in
den Hemel. Waer hoorde-men oit van zul-
ken vollen Af-laet? Van dit Gulde Jaer
was ghespaerdt vooz de kinderen Gods/ die
op-staen zouden inde laetste tijden; Gode zoo
lief/ ende Christo zoo aen-ghenaem/ dat hen-
luiden gheene zonden tot zonden en zouden
werden gherekent/ ende vooz den welken de
Zalig-maker zoo vol-komentlicken hadde
vol-daen/ dat hen niet eens van nobe en zou-
de wezen (als in vooz-leden tijden 1. Pet. 2.21)
zijn voet-stappen nae te volgen. Dit sijn/wel
verstaende/ de uit-verkoozenen/ de gezegen-
den/

den/ de jongste kinderen / de Benjamins
tot dien venu bande welke de nauwe weg des
lebens zoo ruim ghebaent / ende de enge deur
des zaligheids/ tot een zoo wijden/ verheven/
ende vergulden Doort van Jubilee verhoogt
ende verbzeedt is / datze met koussen / met
schoenen / met laersen/ met spoozen/ met pak-
ken/ met zakke/sae met roben en buiten zelfs/
daer deur passeren mogen/ende d'aldergroot-
ste schenmissen/ met een actje van Geloof goed
kunnen maken.

**Twee be-
denckin-
gē, weder-
houdende
vande Ge-
reformeer-
de Religie.
Mat. 7. 14.**

Doortwaer een groot privilegie van deze
uit-gheleze Natie; mette welke veel lief-heb-
bers des werelchs / om 't ghenot vande vry-
dom des vleeschs aen-gespannen sijn / en noch
veel meer kranke zwakke menschen aen-ge-
spannen zonden hebben / en waerēze niet
weder-houden geweest/ van twee considera-
tien: d'eene dat deze ruine baen / niet en
schijnt te wezen de weg ten eeuwigen leven/
die vanden Heer ons voort-ghehouden werdt
als een eng pad / ende een nauwe deur.
D'Andere dat deze Gereformeerden Af-laet
overmids het ghebrek vande drie conditien/
die wy terstondt zeiden / dat in alle Indul-
gentien van node sijn / by ighelick voort-
zigtig mensch / een groot nae-dencken ver-
oorzaekt.

**Den Gere-
formeerde
Af-laet on-
derzocht.**

Want om niet te zeggen vande Staet van
gratie/ daer inne ghestelt moeten wesen / die
de Af-laten willen verdienen / zoo is notoir
ende oog-sienelick/ dat de twee andere in de-
zen ghebreken / te weten *Authoritas* in conce-
dente, & *Rationabilis* in causa, dat is: de magt
inden vergunner / ende de redelichheid in de
oorzaeke des Af-laets. Deze twee zegghe
ich

ick sailgeren inden Geresoymeerden Af-laet.
Want aen-gaende d'eerste / zoo weetmen
al te wel wie den Autheur gheweest is van
de Reformatie/ te weten Joannes Calvinus Calvinus
Canonick van Noyon in Picardijen. Cano- heeft ge-
nicken autem, en sijn noit inde Kerk Gods magt ge-
ghequalificeert gheweest om Af-laten te ver- hadt om
leenen; noch iemand zal immermeer kunnen Af-laet te
by brenghen eenig exempel ter contrarien: verleenen
Maer sijn deze gratien altyd ghereserveert noch als
ende ghedispenseert gheweest by de Bis- Canonik
schoppen ofte Prelaten der Kerken/ende nae vā Noions.
mentlick by den oppersten Harder vande
Schaepf-kop Christi.

Ghy zult my zegghe / dat de ordinaris Noch als
authoriteit die hem / dezen aen-gaende/ ont- extraordi-
brak als Canonick van Noyons / hem dooz- naris Pro-
een extra-ordinaris privilegie Godes/ gege- phet.
ven is als Pastoor van Geneven/ dat is/ als
een Propheet / ende een Patriarch vande re-
formatie der Kerken. Maer van deze extra-
ordinaris Commissie hebben de Katholiken
nu van over langhe eenig bewijs ghezocht/
dooz bescheid van Mirakelen / daer de voor-
zigtigheid Godes alle wettighe veranderin-
gen van Religie / mede plag te bevestighen;
ende men is tot noch toe van des te doen in
gebreke gebleven.

De tweede/ te weten de redelickheid vande De Gere-
doorzaek des Af-laets/ failleert hier niet-te- formeerde
min. Want nae-de-mael de rechtvaerdig- Af-laet on-
heid Godes/ dooz-gaens inde H. Schryftuur/ redelik,
tot verghiffenisse der zonden / van ons ver-
eischt een bekeringhe mit ganschere harten/ Ofes 1.12.
in vasten/ in weenen/ in schreijen/ in aschen/ in
Cc 2 in

Pfal. 101.
10.
Ionaz 3.
7. &c.

in hare klederē/ &c. Dat mede de Heer IESVS
lijdende/ ons een exempel ghelaten heeft/ om
zijn voet-stappen nae te volghen 1. Pet. 2. 21.
Zoo en schijnt de Patriarch vande Geneef-
sche Reformatie geen last ghehad te hebben/
omme teghens de ordinaris vooz-zigtigheid
Gods/ ende 't getuig van alle Schizfuitrelie-
ke exempelen/ vooz zoo geringen zaek/ als is
een gedachtje van een speciael geloof/ zulken
excessiven Af-laet te promulgeren / die met
allen geen proportie en heeft met het op-ghe-
leide werk.

Besluit.

Zegge midf-bezen vooz and'woozd / dat
uw' gemaehte Argument bundig is/ tegens
de Geneefsche indulgentien; ober-mids dooz
de zelbe allekerhelicke discipline totte grond
toe neder-geworpen/ ende ganschelick bedur-
ven werdt. Maer teghens den Katholiken
Af-laet/ ober-mids de Schizfuitren/ redenen/
ende openbare experientien al-hier ter con-
trariē gededuceert/ niet anders besluiten en
kan/ als dat ghy een ignorant sijt/ niet alleen
vande waerheid/ maer zelfs oock vande fun-
damentele beginselen uwer Religie.

§ 8.

NEGENSE ARGUMENT.

Dat de Af-laten, met haer Carenen, hon-
derden ende duizenden van laren, alle ge-
tallen van leven ofte menschelicke eeu-
wen te boven gaen: ende over-zulks be-
spottelick ende ridiculeus sijn.

PIET. Twee dinghen verbaet ende be-
smaelt uw' Argument; te weten de Carenen,
ende

ende de honderden ofte duizenden van Ja-
ren. Op alle beide zal ick u dienen.

Mengaende het eerste; wil ick u ghebraegt hebben; of ghy oock wel weet wat dat Care-
nen te zeggen sijn? Andwoord
opte Ca-
rena.

A B A C. Een ick en trouwen. Maer dit
strekt tot grote beschaeimtheid van uw
Roomische Af-laten / dat ghy noch inde H.
Schziftuir/noch inde bouken vande oude La-
tynsche Schzifvers/ geen vocabelen bindende
omme de zelve uit te drukken / genood-zaekt
sijt u te behelpen met zoo-daenighe barbari-
sche naemen / dat de gheleerden zelfs niet en
weten waerze van daen sijn gekomen.

P I E T. We vziind! Ju-dien de Kerk Gods
deze beschaeimtheid hadde ontsien/3 en hadde
noit de vocabelen van Homooousion, consubstan-
tialis, ende Trinitas, tegens de Arrianen. Noch
ook den tijtel van Theotokos ofte Deipara te-
gens Nestorium durven ghebruiken. Van
hier van hebbe ick u voor dezen uitten H. Au-
gustino bzeder ghediscoureert / 't welck ick
om kortheids wille al-hier nae laten zal te
repeteren.

In 't kort/ de Kerk Gods en heeft haer nooit
geschaemt gehad in tijden en wijlen te bezi-
gen eenighe nieuwe woorden/ om daer mede
op het alder-kortste ende claerste uit te druk-
ken oude dingen/ die haer fundament hadden
inde H. Schziftuir ofte in over-leveringe der
Apostelen. Ende van deze slag/ onder ande-
ren/ is het woord Carena. Welck niet anders
en was als een Daste van veertig dagen/ die
by de oude Canones ofte Kerkelicke regelen/
den Penitenten op-ghelait werde in 't begin-
sel van haer drie-zeven/ tien/ twaelf/ twintig/

Vuilegging
vā't woord
Carena.

Dan. 10. 2.

mindere ofte meerder-jarighe Penitentie.
 Ende also dezen tijd van veertig dagen zeer
 scherpelick werde ober-ghebzacht/ te weten
 op zijn Daniels met abstinentie van vleesch/
 van wijn/ende dier-gelike smackelicke spijse/
 niet anders ghebzuikende als brood en wa-
 ter/met dervinghe van alle de reste/300 wer-
 de van die dervinghe ofte van dat derben/
 't welk de Latijnen Careo hieten/ deze vasten
 van 40. daghen Carena genomt. Wildp hier
 van bzeder bescheid/ 300 ziet het Concilium
 Triburiense canone 54. ghehouden in Duits-
 land/ Anno Domini 895. Item Burchardum
 int Jaer ons Heeren 1010. Bisschop van
 Worms / een Man van seer grote heilig-
 heid ende diepe gheleerdheid lib. 19. Decre-
 torum. Hier zuldp vinden wat Carena te
 zeggghen is / hoeze onder-houden plag te
 worden / ende van wat lasten/ dat ontslagen
 werden de gheenen/ die Af-laet krijghen van
 haer op-gheleide Carenen. Doedt dan wel;
 end' en besmaelt niet meer de dingen die ghy
 niet en verstaet: Want dit berispt den Apo-
 stel Judas ten alder-hoogsten in zijn Katho-
 liken Zeind-brief vers. 10. Inde eerste ket-
 ters van zynen tijd/ die ins-gelyks dorsten la-
 skeren 't geene zy niet en verstonden.

Andwoord
 opte dui-
 zenden vā
 leeren.

Wat nu het tweede belangt / te weten de
 Af-laten van ettelikke duizend Jaeren. Daer
 op 300 zegghe ick u vooz eerst / alzo daer
 geen authentijcke Af-laets Bullen gebonden
 en werden/ van 300-daenighe duizenden van
 Jaeren/ dat de zelve niet anders/ als van een
 deel gierige Bouk-drukkers / ofte bedziege-
 liche Cassenaers gheinventeert ende ver-
 stert sijn. Aldus andwoorden rondelicken uit
 Ioan-

Ioannes Gerson over twee honderd Jaeren
 Cancelier van Parijs/ ende Dominicus à Soto
 in 4. dist. 21. quaest. 2. art. 1.

Och in-dien iemand dit andwoord te
 hard/ ende booz de Bouke-drukkers bande
 oude Hortulus Animæ te bezwaerlick zoude
 duncken; zegghe ick ten tweden/ dat nae de
 oude Canones vande primitive Kerk hier bo-
 ven verhaelt / vooz eene dood-zonde ghestelt
 plag te worden een Penitentie van drie/ vijf/
 zeven/ tien/ twintig/ ende langher Jaeren/
 jaee vooz zommighe alder-zwaerste stucken/
 van 't geheele leven. Dit alzoo sijnde/ 300 en
 zoude niemand vzeemt behooren te duncken/
 al werdender schoon ghevonden Indulgen-
 tien van ettelicken duizend Jaeren; Pae-de-
 mael datter veel menschen ghevonden wer-
 den/ die de boosheid als water dvincken/ 300
 Job zeidt cap. 15. dat is / die met daghelick-
 sche hoererijen/ overspelen/ bronckenschaps-
 pen/ woukerijen / menedigheiden &c. haer
 zielen niet meer en ontsien te beswaeren/ als
 een doxtig mensch zoude doen een kroes wa-
 ters te dvincken. Laetter dan een mensch we-
 zen ('t geene dageliks gebeurt) die een groot
 deel zijns levens in 300-daenigen roukeloos-
 heid over gebzacht heeft; zalmen wel kunnen
 tellen de Jaeren van penitentie/ die al-zulken
 Zondaer hem bekerende/ nae de Kerckelike
 wetten op-geleit moeten werden? Doozwaer
 ze zouden menigmael niet alleen over de thien
 of twintig / maer zelfs verre over de vijftig/
 zestig / jaee honderd duizend Jaeren komen
 te lopen.

A B A C. Maer 30 lang en zal de wereld niet
 staen / of zal 300-daenighen ziel in 't Dege-
 C t 4 vier

bier noch blyben legghen nae den dag van't uitterste oordeel?

PIET. Wons. Abacuk! die een curieus onberouhet is vande oordeelen Gods / zal overballeen worden van zijn heerlikheid. Prov. 25.27. Het is voor de rechtvaardigheid Gods al te licht / te verbullen met scharpigheid van pijn/het gheene / zoo-daenigen ziel zal komen te gebreken aende kortsheid des tijds.

§ 9.

TIENSTE ARGUMENT.

Dat de Af-laten die den Overledenen gegeven worden, te boven gaen alle Kerkelike jurisdictie.

PIET. Zijn man ! uw' Argument en heeft geen vat op de Pausselijke Af-laets brieven / de welke / zoo wanneerze eenige Indulgentien aen den Overleden komen te vergunnen / althij gewoon sijn te protesteren / dat de zelbe verleent worden / per modum suffragij, dat is: niet uit magt van sleutelen / ofte van Kerke-
 De Af-laten wordē aenden Overledenen gegeven per modum suffragij.

like iurisdiccie (die by avontuur haer alleen is strekkende over de levende / ende niet over de dooden nu ghestelt wezende in de handen / ende onder 't oordeel Gods) maer by manier van voor-spraak / ofte gepresenteerde voldoeninghe; diemen vertrouwt / dat van Gode ten dancke aen-genomen zal worden / zo om zijn eighen goedertierenheid / als mede om de waerdighe verdiensten Christi / ende zijnder Heiligen.

ABAC. Ick en verstae de stijl niet van uw' Roomsche Bullen; ende niet te meer de clause per modum suffragij, die ghy zegt daer inne ghe-

gebruikt te werden. Maer houde my aen de een-voudigheit des Goddelikken woords/ 't welk ons doet ghetuighen dooz Paulus 2. Corint. 5. 10. Dat wy al te zaemen hebben te verschynen vooz de Vier-schaer Christi; op dat een ighelick behaele het gheene hy in zyn eigen lichaem gewrocht heeft/ 't sy goet/ 't sy quaet. Hier uit volgt nood-zackelich/ dat de zielen die van hier ghescheiden sijn / niet met allen proffiteren en kunnen vande werken der levenden / 't sy of de zelve gedaen worden by manier van vooz-spraak/ suffragij/ voldoeninge/ Benaerd/ Ziel-misse/ Af-laet/ ofte ander satsoen van Pausselicke superstitie! De reden is claer/ want in-dien de Over-ledenen iet wes van dezen mogten proffiteren / zoo zouden zy vooz de Richter-stoel Christi / iet komen te ghenieten boven 't geene zy in haer eighen lichaem ghewrocht zouden hebben. Welk uit-druckelich is tegens de Aeringe des Apostels.

Piet. Mons. Abacuk. Ghy loopt uit het spoor/ ende zoekt my te trekken vanden Af-laet tottet bidden vooz de dooden. Maer dit is een gheschil op zyn zelven; ende behoort de ober-zulks inde dispute van den Af-laet ghesimuleert te werden; alzo 't ongelegen is alle ding seffens te verhandelen.

Ich presupponeer dan hier met het al-gemeen gebruik ende Aeringe vande Katholike Kerk het bidden vooz de dooden. Doch/ op dat ghy niet en meint/ dat ick zulks dooz gratie van u verzouk/ zoo neemt met drie woorden het fundament van dit Presuppoost.

Het bidden
voor de
doden op't
kortste ba-
wezen.

Op bidden dan vooz de dooden: Eerst om dat Judas Machabeus over twee duizend

I.

Jaeren vooz de Dooden ghebeden heeft.
2. Machab. 12. Maer de bouken vande Macha-
been sijn Apocryf! Cis waer by den Joden/
die ook het ghehele nieuwe Testament vooz
Apocryf houden/ maer niet by de Christenen.
Voozt Augustinum lib. 18. de civit. Dei. Libros
Machab. non Iudei, sed ecclesia pro canonicis habet.

Ten tweden/wp bidden vooz de doodē/om
datter nae de getuigenisse Christi Matt. 12. 32.
zekere zondē sijn/ die in d'ādere wereld ver-
gehen wordē. Wat plaets vande andere wereld
is toch dit? Voozwaer ten kan dē Hemel niet
wezen/ want daer en komt geē zondē in Apoc.
21. 27. Noch ook de Hel/ wāt daer uit en is geē
verlossing. Ergo eē derde plaets &c. Met deze
Text heeft S. Bernardus de gebeden vooz de
dooden staende gehouden tegens de ketters.

Ten derden/wp bidden vooz de dooden/om
dies-wille dat Paulus ghetuigt 1. Cor. 3. 15.
datter eē zekere slag van zielē zalig zal wor-
den als vooz 't vier. Welken Text uit-leggen-
de S. Augustijn lib. 50. homil. 16. zeidt aldus:
Qui temporalibus poenis digna gesserunt, per ignem
quendam purgatorium transibunt, de quo Aposto-
lus inquit, saluus erit, sic tamen quasi per ignem, dat
is: Die iet wes gedaē hebbē 't welk waerdig
is tijdrelieke straf/ zullen passeren vooz een ze-
ker zuiver-vier; daer van den Apostel zeidt: hy
zal zalig wezen/ doch zoo als vooz 't vier.

Ten vierdē/om dat de Apostel getuigt/ dat
mē zich te zijnē tijde Doopte/ dat is/ schzeide/
weende/ vastte/ en diergelike penitētiële wer-
kē dede vooz de doodē. Want daer uit bewijst
hy de verrijzenisse der dooden 1. Cor. 15. 29.

Ten vijfden/om dat de gansche prymitive
kerk met alle de Oud-vaders/ 30 Griekse als
Latijnse

Latijnsse vooz de dooden gebeden; en dē geenen die contrarie geboeldē/ vooz ketters verwezen hebben. 'Ceene blijkt uitte eigene bejijdinge Joannis Calvini zelsē libr. 3. Instit. cap. 5. §. 10. Over duizend drie honderd Jarē/ zeidt hy/ ist in't gebzuik geweest vooz de dooden te bidden/ maer alle de oude Leeraers/ ick ken't/ hebben hier inne gedooldt. Wy acceteren tot vooz-deel vande Katholike waerheid/ de bekentenisse Calvini/ maer omme den ganschen ouderdom vande p̄mitibēkerk in een zoo ghewigtigen zaek/ van dōling te verdommen/ en kenne wy hē niet goed genoug.

Du't andere is claer nitten H. Augustino/ die Tomo 6. lib. de haresibus ad Quodvult Deum haresi. 53. Enen zekeren Acrium daer-omme/ onder de ketters gheteldt heeft / om dat hy lochchende de Gebeden / ende d' Offeranden vooz den Over-leden.

Eindtelik/ wy bidden vooz de dooden; omme te beouffenen de ghemeenschap der Heiligen; Want nae-de-mael de zielen vande overledenen/ die inde genade Gods van hier ghescheiden sijn / vooz den band des Geloofs en liefde noch zo gehecht blyvē aen den levendē/ dat zp te zaemen uit maken eene kerk (ghelyk S. Augustijn bewijst lib. 20. de civitate Dei cap. 9.) zoo kunnen zp ook van malkander geholpen worden; niet minder als de lidmaten van een lichaem.

Hier op dan funderende mijn ghemaekte Presuppoost; zoo mag ick met goede redenen aldus besluiten : In-dien de ghelovige zielen dan geholpen kunnen wordē vooz gebedē/vasten/ael-missen/offeranden &c. van particuliere menschen opter aerde levendē/ zo en kan mē
geen

geen bastante reden aen-wijsen/ waerom dat den oppersten *W*zelaet der Kerken / de zelve niet te baet en zal moghen komen mette volvoeningen *C*hristi ende *z*ijnder *H*eiligen / die hy hen-lieden appliceert dooz middel van *W*zlaet; niet ghelijck als den levenden hy forme van absolute / ofte *K*erkeliche jurisdictie/ maer per modum suffragij, ghelijck nu uit-gheleidt is.

De plaets
des Apo-
stels
2. Cor. 5.
uit-geleit.

*S*onder dat hier eenigfins teghens doet de passage des *A*postels 2. Cor. 5. hy u gheallegeert. Want als de *O*ver-leden op deze manier geholpen worden vande levenden/ zoo en komenze niet te ghenieten vooz de rechterstoel *C*hristi/ boven ofte buiten 't geene zy gewoont hebben in haer leven: *W*ids datze ten lesten toe volhardende in geloof/ hoop/ ende liefde/ haer in-dier bougen hebben gedragen / datze nae haer dood niet onwaerdig en sijn met *G*hebeden ende *W*z-laten vanden levenden geholpen te werden. *G*elijck ter contrarien / die ten uittersten toe in doodteliche zonden ghebleven sijn / haer zulks verstaen worden ghedragen te hebben/ dat hen nae de dood noch *G*hebeden / noch *I*ndulgentien en mogen baten. Dit is de expresse *L*eringe vanden *H.* *A*ugustinus in *E*nchiridio cap. 109. aldus sprekender:

*N*eque negandum est defunctorum animas pietate suorum viventium relevari, cum pro illis Sacrificium Mediatoris offertur, vel Eleemosynæ in Ecclesia fiunt. Sed eis hæc prosunt, qui cum viverent, ut hæc sibi prodesse possent, meruerunt. Est enim quidam vivendi modus, nec tam bonus; ut non requirat ista, nec tam malus, ut ei non profint ista post mortem. Ende een weinig lager. Non igitur

igitur ista, quæ pro defunctis commendandis frequentat Ecclesia, illi Apostolica sunt adversa sententia, Quà dictum est: omnes astabimus ante tribunal Christi, ut referat unusquisque secundum ea, quæ per corpus gessit sive bonum sive malum; quia etiam hoc meritum sibi quisque, cum in corpore viveret comparavit, ut ei possent ista prodesse. Non enim omnibus profunt. Et quare non omnibus profunt, nisi propter differentiam vitæ quam quisque gessit in corpore? dat is:

Men kan niet ontkennen/of de zielen van de Over-ledenen worden verlicht door de Godvuchtigheid van haer levende vrienden. Zoo wanneer voor hen-luiden het Sacrificie des Middelaers geoffert/ ofte Wel-missen gedaen worden inder Kerken. Daer hen-lieden komen deze middelen te stude/ de welke alsze noch leefden/ verdient hebben/ door de zelve geholpen te moghen werden. Want daer is een slag van leven/noch zoo goed niet/dattet zulken behulp niet van node en heeft; noch ook zoo quaed niet/dat het zulken behulp onwaerdig is. Van dit behulp en is niet tegens de Leringe des Apostels/ zeggende dat wy alle te zaemen staen zullen voor de Vier-schaer Christi/ op dat pder behale 't geene hy in zijn leven ghedaen heeft/ 't sy goed/ 't sy quaed: Want deze verdienste heeft pder mensch ook int dit leven bekomen/ dat hem deze dinghen proffiteren zouden mogen. Want z'en komen alle menschen niet te stude. En waerom en komen ze allen menschen niet te stude? Door waer om 't verscheiden leven/ 't welk pder in zijn lichaem geleit heeft. Dus verre Augustinus. Die met deze woorden u ghereformeeert Argument solbeert / niet als of hy 't over
twaelf

twaelf hondert Jaeren geschreven/ maer als
of hy staens-boets u ad barbam gheandwoor-
dde hadde.

§ 10.

ELFSTE ARGUMENT.

Indien het is in't vermogen vanden Paus, de
zielen uitter Vegevier te verlossen : zoo is
hy al te wreden Tyran, zo weinig daer uit
helpende, ende de reste daer in latende.

PIET. Hier op andwoorde ick; dat de Paus
gheen Heer/ noch gheen Meester en is bande
mysterijen Gods / ofte bande Schatten der
Kerken/ maer niet dan een Dienaer ende een
1. Cor. 4. 2. Dispensier. Nu zoo wordte vereischt in een
Dispensier/dat hy ghetrou ende discreet ghe-
bonden werdt in zyn bedieninge. Midf-dien/
gelijck het in 't vermoghen niet en is van een
Rent-meester ofte Thesozier/uit te deilen de
goeden / ofte quijt te schelden de schulden
zijns Meesters / zonder ordinantie/ ofte im-
mers zonder wettelike redene: Zoo en ist
oock in't vermogen handen Prelaet der Ker-
ken niet / de boeten ende tijdtelike straffen/
die een verzoendt Zondaer/ 't sp lebend/ 't sp
dood/ Gode noch schuldich gebleven is/ dooz
middel van Af-laet quijt te schelden/ten sp dat
hy daer toe zoo-baenighe redenen meint te
hebben/ dat hy de zelve gheloben mag Gode
behageliker te zullen sijn / als hem wezen
zoude de datelike voldoeninge bande schuld
zelfs.

Ende hierom ist/dat Clemens de zeste in ex-
travaganti unigenitus de poenit. & remiss. Als hy
ver-

verclaert hadde dat de Paus van Romen dispenseren mag dē geestelicken Schat der Sterken/daer by ghebougt heeft/ behoudelick dat hy daer toe beweegt werde deur rechtvaerdige oorzaken. Iae alle de Af-laets-brieven/ die van d' Apostolike Stoel immermeer worden verleent/ plegen altijd uit-drukkelick inne te houden/ de redenen waer-omme de selve worden gegeven. Wel wetende dat den heilighen Bisschop ende Martelaer Christi Cyprianus al over de veertien honderd Jaeren bande onredeliche/ ende indiscrete Af-laten geoordeelt heeft/ Sermone de lapsis, datze schadelick waeren booz de Gevers/ ende onpijsijtelick booz de Ontfanghers. Irrita pax, perniciofa dantibus, & nihil accipientibus profutura.

Ende dit is ghemeen alle de Af-laten / zoo wel booz de levenden / als booz de dooden. Want zoo wy sus zeiden / zoo sijnder drie conditien van node / totte waerde van een Af-laet/ te weten *Authoritas in concedente, Status gratiae in accipiente, & Rationabilitas in causa*, dat is magt inden Gever / staet van gratie inden Ontfanger / ende redelikhē inde oorzack des Af-laets. In-dien dan den Paus hier inne hem quaeme te vergripen / ende zijns Meesters in-schulden in-discretelicken quijt te schelden/ zoo zoude de rechtvaerdighē Gods in zulken geval/ zijn gegeven Indulgentie / niet alleen weigeren te accepteren/ maer daer en boven hem zelfs/ booz zijn onredeliche gift/wel zwaerelicken straffen.

A B A C. Indien de zaak aldus nelegen is/ zo Op-werp-
zullē de arme Pauptjes nimmermeer verze-
kert wezen/maer dijkwilg bedrogen nit komē
met

met haer Af-laten / dieze 300 devotelicken
vrougen spae lopen verdienen; want altijd
zalmen moghen twyfelen of den Paus oock
wettelicken redenen ghehadt heeft om zulke
ofte zulke Af-laten te vergunnen.

And-
woord.

P I E T. Dooz andwoord dient eerstelik / dat
den Christenen / die by den Apostel Rom. 14. 4.
verboden is / eens anders slaef-knecht te ooz-
deelen / al veel minder toe-komt het Ober-
hoofd der Kerken te censureren. Wy houden
ons dan met goede redenen hier inne gerust /
ons verzeikerende dat den oppersten Harder
onzer zielen / zoo om de waerdigheid van zijn
ampt / als mede om de rekening die hem daer
over vooz zijn Meester te doen staet / de zaek
volkomentlick over-woghen / ende zijn con-
scientie gequeten heeft.

Ten tweden: Genomen al schoon / dat by
een enckele reis / dooz gebrek van wettige re-
denen / den Af-laet geen effect en quam te soz-
teren / zoo en zoude nochtans 't zelvighe niet
absurd behouden te schijnen / noch men zoude
geen gelijk hebben daer-omme te zeggen / dat
het gelovige volk dooz den Af-laet bedrogen
werde: Gens-deels over-mids 't selve oock
sontijds geschieden kan / of dooz gebrek van
auctoriteit inden gheber / ofte van staet van
gratien inden ontfangher. Gens-deels mede
over-mids de Christenen / gelijkze gheloven
dat inde sterk Gods magt is / om Af-laten te
vergunnen / zoo wetenze ook wel / dat de zel-
ve in eenige bezondere gevallen failleren kun-
nen: Ende daer-omme dragenze hen met zul-
ken vooz-zigtigheid in 't winnen van de Af-
laten / datze ook met eenē arbeiden om voozt
te brengen waerdige vuchten van Peniten-
tie /

tie / dooz de welke datze Gode zelfs voldoen
mogen dooz haer zonden.

§ II.

TWAELFSTE ARGUMENT.

Dat de autentijckste Af-laten gegrondt sijn
op een deel verzierde fabelen.

PIET. Wat sijn toch deze authentijckste Af-
laten? ende op wat verzierde fabelen sijnze
gegrondt?

ABAC. Daer sijnder ontallikken. Maer
om kortheids wille neemter twee. D'eene/
den vollen Af-laet/die Sinte Franciscus van
Chzisto verkregghen zoude hebben / dooz zijn
kerk van Sancta Maria de Angelis binnen Af-
sien/bevestigt vanden Paus Honorius op het
beuselachtighe zegel van zijn verzierde Stig-
mata. Wel verstaende zulken pot/zulken de-
sel; zulken bries/zulken zegel. Doozwaer een
beusel / die den Godzaligen Martinus Kemni-
tius met goede redenen al over lange Jaeren/
gescholden heeft dooz de alder-onbeschaemste
fabel des werelbs. Ziet hier eens op watten
basten fundament dat ghegrondt sijn de al-
der-vermaerdste Af-laten vande Roomsche
kerk.

d'Ander is den Af-laet van S. Jan Late-
raen / die Paus Gregorius inde wijdinghe
des zelfs Tempels ghegheven heeft / van zoo
veel dagen / alser druppelen waters vanden
hemel zouden vallen/wanneer het drie dagen
ende drie nachten / zonder op-houden quame
te regenen. Dezen Af-laet ghetuigt den dooz-
ghenomen Doctor M. Kemnitius ghelesen te
hebben / in een zeker oud Hoog-duits bouk/
D d binnen

binnen Pozimberg ghedrukt bande Statien van Romen. Ende uit dit lieve paer/heeft-men te oorzelen bande resten.

P I E T. Monsieur Abacuk / Nae dat g'het hoog op-gheheben hadt / laet g'het laeg vallen. Ick zie wel / D. L. is mede van 't maegschap van dien vermaerden stoffer / die het half duisendt handen liet komen / tot een zwarten en tot een witten. Ende dat noch even-wel weinig tot uwen vooz-deel. Want vooz eerst den God-zaligen Martinus Kemnitius, met wiens ghetuigenisse / ghyp u in dezen behelpt / is een Lutheraen geweest / de welke u ende uwv ghelijks Gerefomezdeerden gheen anderen naem en plag te geben / als in 't Latijn Sacramentarios, ende in 't Duits Sacrament-schenders.

Ten tweden; zoo veel den Af-laet van S. Franciscus belangt / Voozwaer den Godzaligen Kemnitius hadt groot gelijk / de zelvige / zooze by hem verhaelt was / een onbeschaemde fabel te nommen: want hy wist harde wel / dat hy de waere gheschiedenisse met het byhangsel van een al te groven en onbeschaemde leugen ghestoffeert hadde: Namentlicken / als dat S. Franciscus den Paus Honorius wijs machte / dat zijn Stigmata het bewijs ende zegel waeren / vanden Af-laet / die de Heere I E S U S hem vooz zijn Kerk hadde gegeven. Dit heeft de Godzalige Kemnitius, wel tegen alle Godzaligheid / uit zijn poot gezogen / en valschelicken verziert. Nae-de-mael den H. Franciscus / wanneer hem vooz Goddelicke Revelatie / deze Indulgentie werde gegundt / noch geen Stigmata ontfangen en hadde: En in alle geballe te ootmoedig was om daer van zijn

zijn rom te dragen. Zoo dat de Godzaligheid Kennitij in dezen gheen geloof en meriteert. Inzonderheid tegens de getuigenissen S. Bernardini tomo primo, Serm. 9. Et S. Antonini tertia parte summæ Hystoriæ, titulo 24. cap. 14. 9. 3. Mannen die dooz alle de Chriſten wereld vernaemt zijn dooz haer schriften van gheleertheid / ende deur Mirakelen van heilicheid. De welke ter eeren verhaelt hebbende de gratie die Francisco gedaen was in't vergunnen van dezen Af-laet / vorders van zijn Stigmata met allen gheen mentie en hebben gemaakt.

Vanden Af-laet van S. Jan Lateraen / en weten de Konneinen niet te spreken; en in-dien daer van eenighe Bullen te lezen sijn / en kunnen de selve nergens anders als binnen Pörimberg gheexpedieert ende in-ghesteldt wezen. hy naemen alzoze in't Hoogduits sijn / ende niemand en weet te zeggen wat dit dooz een Gregorius geweest is / ende wanneer hy dezen Tempel zoude hebben gewijdt.

Van gelijke slag is den Af-laet die verdient wert met dyncken op de gratie. 'Tis Lutherus die onder zijn kanne-gesellē uit zijn dzonke hoofd dezen Af-laet eerst verziert heeft / om de Af-laten (daer hy zijn dolinghen eerst van begon) des te bespotteliker ende odieuser te maken. Nader-hand hebben de Hugonotten in Frankrijk de selve gedoopt metten naem van Boniface; als wezende de selve naem / ten deele ghevougelich op het taeffel-woord bon proface; ten deele bequaem om daer van te dichten het Rhimgie:

Buvons apres la grace

Pour gaigner le pardon de Boniface.

Ich weet wel/ dat de een-boudige Katho-
liken / eerze noch wisten de onbeschaemtheit
van deze leugenaers/ tot berdeding van deze
droncke-mans Af-laet / bedacht hebben een
Godt-vruchtige glosse: Nametlick als dat
de zelve verleent zoude sijn/ omme daer mede
te verbeteren de in-gekropen onnachtsaem-
heid der geenre / die nae haer maeltijd gheen
gracie en plegen te lezen ; op datze te minsten
dooz een gracij-dronck beweegt zouden wor-
den om Gode te dancken: Waer de rechte so-
lutie is/ die ick nu gezeidt hebbe.

Het sijn dan de verzierde Af-laten Lutheri
ende Kemnith/ die op leugenachtige beuselen
sijn gegrondt. Waer de Katholike Af-laten
steunen op de fundamenten / die ick u tot vij-
ben toe aen-ghewezen hebbe / hier voozen in
mijn zebende Dooz-werp : te weten Schrif-
tuiren/getuigenissen van Oud-vaderen/ desi-
nitie van Concilien / ghestadig ghebruik der
Katholiker Kerken/ ende eindtelicken t' allen
ober-bloed / bewijs van ober-twigde Mira-
kelen. Tegens alle t welcke hard-neckelick te
willen dzingen/ en is anders niet als tegens
den prikkel te steigeren.

Zegge daer-omme tot besluit : Alzo ick
nu meine de rechte rede/ ende Christen zedig-
heid genoug sijnde bewezen te hebben; dat de
Bede-baerden totte Heilige plaetsen; de eere
der Reliquien / ofte Graven der Heilighen;
Item de Aen-roupinge vande vzienden Gods/
die met Christo regneren; Ende eindtelick de
winninge der Af-laten/ die bp de Stoel Petri
aende waerachtige Penitenten worden ghe-
dispenseert/ schrift-matig/ ende het ghebruik
der primitive Kerken gelijk-sozmig sijn: zoo
laet

laet ick my booz-staen / dat ghy gheen reden
 ghehadt en hebt / myn booz-nemen te besma-
 len: Maer veel eer my behoorde gheluck ende
 booz-spoed ghewenscht te hebben met myn
 Roomsche Reys. Doch 't geene ghy tot noch
 toe niet gedaen en hebt / kan als-noch geschie-
 den. Komt gaewe binnen / om met een fris-
 schen Romer / alle booz-gaende hebigheid te
 vereffenen ; op dat wy vziinden vergadert
 sijnde / vziinden mogen scheiden / ende malhan-
 deren wederom met lief komen te vinden.

ABAC. Ick ben te vrede.

¶ ¶ ¶ ¶ ¶.

REDELICK BESCHEID,
 dienende op de
 LESTE HANDELINGH
 vande Roomsche Reis.

Genomen uitte woorden Ecclesiast. cap. 31. 32.

Wijn in matigheid gedroncken geeft den Men-
 schen een effen leven: hy verheugt den geest ende
 het hart ; ende is een ghezondheid van ziel en van
 lichaem.

Oft God gabe dat ghy mede
 Zoo in alles waert te vrede
 Als ick u hier booz te sijn
 t Zaemen-stemmig inden Wijn !

¶ d 3

Niet.

Vinum
modicè
sumptum
acuit inge-
nium.

Diet-te-min/ wat ist te weten
 Als ghy t'zaemen sijt gezeten
 Bindelick en zonder gal
 Wat de wijn uit-werken zal?
 Wijn met matigheid gedzoncken
 Plag het doof begrip t'ontfoncken/
 Wijn bereffent/ wijn verzoet
 Wijn maekt quade zaken goed/
 Wijn vergeet de droube smarten
 Wijn verzoet de bitt're harten
 Wijn bzencht weerom op zijn dzeef
 Dat gegaen was uitte schzeef.
 Gaet dan vrp te zaemen binnen
 'k hoop/ghy zult de waerheid binnen
 Leggen in een matig glas;
 Est in vino veritas.
 Lachjer om! Hoozdt/dit's de rede:
 Wijn vernieut weer d'oude zeden/
 Wijn verzacht den harden mensch/
 Removendo prohibens
 Wijn bereffent bep de Gallen
 Die doen dullen/die doen mallen
 Die den menschen een belet
 Sijn van rede en van Wet.
 Doch/wil ick wat bze'er uit-leggen
 Wat dit Removend' te zeggen
 Wat dit prohibens beduidt
 Daer ick mijn bescheid mee sluit/
 Hoozdt dan toe 'kzalt u verclaren
 't Sijn gele'en nu duizend Jaeren
 Schier dat Sinte Willeboozd
 D quam pzeken Christus woozd.
 Sergius de Paus van Romen
 Wast die hem tot u dee komen/
 Sergius wast die hem gaf
 Over u de Bisschop-staf.

Beda doet dit claerlik bliken
En met hem ook uw' Kroniken
En daer is niet eenen man
Die my dit onkennen kan/
Of in-diender iemand waere
Zoud' ick hem te recht bezwaren
Dat hy my een ander wees
Buiten hem die Beda preest/
En dan zoud' hy mette zotten
Moeten slaen nae blinde potten/
En dan zoud' hy zijn verwaen
Al de wereld wijzen aen.
En dan zoud' hy t' zijnder schanden
Blijven mette mond vol tanden/
En dan zoud' hy nae de wand
Casten met een blinde hand.
Want men kan geen ander wijzen
Ander nommen/ander prijzen.
Wilboord wast/ en Wilboord ist
Die uw' Landen heeft gehezist.
Hy quam dan/ En van die tijden
Leerde/preekte/boude/wijde
Hy hy u van plaets te plaets
Met behulp van twaelef Maets.
Deene plante/d' ander spzoeide
t' Heilig Euangely groeide:
God wast/ die de was dom gaf
En d' Afgoon dee werpen af.
d' Herculeffen die daer stonden
Op de Batabiersche gronden
Zwart van stof/en groen van mog
Ruimden uit het Schaken-bos
Walch'ren ook/ nae datze zeggen
Liet Neptunus Nutaer leggen
En nam noch tot Wilboords leg
Naem en Wapen van zijn fleg.

Paebenant all' d'andze Landen
 Daer den Rijn/en Maes aen stranden
 Quamen met gemeenen loop
 Totten aen-gepzeekten Doop.
 'Eerste doch van all' zyn werken
 Daer-men smang geloof aen merken
 Kan/al-waer de reste stom/
 Was den Wiltten-burgsen Dom.
 Deze wasset die hy stichte
 Naer uw' Schryvers ons berichten
 Met bescherming van Pippijn/
 Aen den Guber van den Rijn/
 Daer nu Utrecht is gelegen.
 Hier rees op van Godes zegen
 En van Sinte Wilboords werk
 't Eerste/Sinte Maertens kerk.
 Sinte Maerten/en van deze
 Hebby hoe de man most wezen
 Die/die kerk eerst heeft gebout.
 Want vooz-zeker dit Paepout.
 't Sijn alleen toch maer Paepouwen
 Die van Sinte Maerten houwen:
 Memmo/Luther/d' Hugenot
 Steken met Martyn de spot.
 Jae Calvijn/ wel t'zynder schanden
 Liet te Cours zyn Graf verbyanden
 En zyn affchen/naer ick hoir/
 Stroijen inde diepe Loir.
 Die dan eerst uw' Tempel stichte
 Die dan eerst uw' Land berichte
 (Oordeelt zelfs/maer oordeelt heus)
 Wat hy was/hy was niet Geus.
 Geus! in geenderlep manieren:
 Want die Sinte Maerten vieren
 Die Gods Heil'gen eeren/sijn
 Afgodisten by Calvijn.

Dit heeft tot een Christen leven
 Wilboord u nochtan gegeven
 t' Eten in uw' eerste pap;
 En dat uit een Munniks-kap.
 Munniks-kap (ick zal mijn woorden
 Staen) van Benedictus Gozde
 Munniks-kap/ die zijn geboel
 Hechte aende Roomsche Stoel.
 Want van hier had hy gekregen
 Wyding/zalving/zending/zegen
 En van hier wast/dat hy nam
 Wes hy t' uwent pzenen quam.
 Was doe dan de Stoel van Romen
 Tot het Ryk al-ree gekomen
 Vanden schoeden Antichrist
 Zoo heeft al uw' Land gemist/
 Zoo sijn nae de Hel gevaren
 All' de Ouders/ all' de Scharen
 Die oit leefden naer het woord
 Vanden goeden Willeboord.
 Zoo heeft hy van d' eerste tijen
 D gepredikt hetterijen
 Dooz Geloof; zoo was zijn zaed
 Vanden eersten aenhang quaed.
 Zoo heeft IESVS ons bedrogen
 En Matthaeus ons gelogen
 Schryvende/ als datmen 't goed
 Krozen/eerst-mael zagen doedt:
 En daer nae/ter-wyl de knaepen
 Vanden rijken Vader slaepen/
 Dooz den vband werdt gezaidt
 't Onkruid/ eer den Haen noch kraidt.
 Is dit zoo/zoo is nood-wendig
 Uw' geboelen heilig-schendig:
 Of het Euangelij dwaelt
 In het geen nu is verhaelt.

Mat. 13. 24.

Maer dit leest en kan niet wezen.
 Ergo 't eerste: En midf-dezen
 Komt de Leer van Willebooyd
 Ober een met Godes wooyd.
 En wie zoud' ook van uw' vrome
 Ouders/ anders durben dzomen
 Wie zou durven dencken dat
 Wilbooyd hen bedrogen hadt
 Immer dat hen Godes zegen
 Zoo booy-zigdig in zijn wegen
 Als hy hen bekeren wou
 Zoo vergeten hebben zou
 Dat hy hen had laten leghen
 Laten trekken/laten vleggen
 Van haer eerst' Afgoderp
 Tot zoo snoden Ketterp
 Die in plaets van zijn genade
 Marmer/steen/en hout aen-bade
 Die of Heilig of Heil' gin
 Cerden tegen Godes zin.
 Die in als haer zoo verghiste
 Smeerde/Smoutte/Wiechte/Wiste/
 Die op 't Altaer een stuk Broods
 Cerde vooz het Lichaem Gods.
 En met een wooyd/die de wenschen
 End'inzettingen der Menschen
 't Welk den Hemel zoo verstoorzt/
 Stelde boven Godes wooyd.
 Ach! veel beter noit te kennen
 't Wezen Gods als zoo te schenuen
 Beter noch geafgodist
 Als met Romen zoo gemist/
 Beter Wilbooyd noit gezonden
 Als uw' volk zoo diep te gronden/
 Deur het Roomsche Ape-spel/
 Van het Deeg'vier inde Hel.

Maer wie kan dit oit geloven
 En dooz zulk geboel beroben
 Godes alder-hoogsten Naem
 IESVS alder-zoetste Naem/
 Zeker niemand als die luiden
 Die van ghift'ren en van huiden
 Godes genaed' en Christus Cruis
 Dingen tot een nauwe kluis
 Van Geneven/ en niet verber.
 Zoo dat d' alder-besten Harder
 Wat hy hoede/ wat hy le'e/
 Niet dan vooz de deez' en de'e.
 Al de reste mis-gekabeldt
 Iae geschapen om gezwabelt
 En gebzaen te worden met
 Eeuw'ig vier en d'ake-bet/
 Die dit tuigen/ die dit leren
 Laet ick 't ander ook verweren
 Laet ick dullen/ en met een
 Waerheid en bescheid vertreen/
 Want vooz-zeker mijn geboelen
 Is/ dat niemand deze stoelen
 Kan geloven/ of hy moet
 Ober-vallen zijn gemoed.
 Of hy moet dooz ober-maten
 't Sp van minnen/ 't sp van haten
 't Sp van and're slimme wensch
 Trekken uit den eigen mensch.
 Of hy moet de rechte rede
 Eenemael met voeten treden
 En vergeten 't geen hy was
 Ter hy ketterhen las.
 Iae daer sijn die d' Exorcismen
 Doven all' de Catechismen
 Pijzen vooz een zulke Ziel
 Die in Ketterp verbiel/

Want

428 ROOMSCHE REYS. IX. HAND,

Want zoo ras 3p werdt berobert
 Werdt 3p metter daed betobert
 Midt d'opzichte ketterp
 Niet en is als Coberp
 Coberp ! jae/ zoo dat deze
 Inder daed zou Circes wezen/
 Die zoo wie 3p refozmeert
 Tot een ander wezen keert.
 En men zoud 't bp nae geloven
 Dae men 't sijne Volk beroben
 Zeker wel tot groot verdriet
 Van haer goeden in-bozst ziet.
 Van haer in-bozst/ van haer kennist
 Zoo dat oock de deugd tot schennist
 En helas ! de zonde weer
 Men gerekendt wordt tot eer.
 Beelde-stozmen/sterke-bzecken
 Bloukken/schelden/laster spzecken
 Op Gods Autaer/op zijn Wist
 d'Wlder-liefsten Offer is.
 En weerom aen d'ander zijde
 Waekken/vasten/honger lijden/
 Haere-kle'en/Doet vaerdigheit
 Anders niet als pdelheid.
 Jae niet van een Supersticp
 Tegens God en zijn Justicp.
 Tegens Christus/tegens all
 Watter is/of komen zal.
 Dat de Paepen met haer werken
 Weer de Joodsche Wet versterken
 Dat den Heer vooz ons voldaen
 Heeft om in zijn Rijk te gaen/
 Och ! noit beter vond gebonden
 Totte bypdom vande zonde.
 Gaet dan toe/als mannen/ gaet!
 Weer aen ! weer aen ! 't mag geen quaeb.
 Gaet

Gaet weer aen ! ghy sijt getekendt.
 't Quaed en wordt u niet gerekendt.
 Hoe-men u oock mallen ziet/
 Ghy en kunt vervallen niet.
 Dit is uw' Theologie:
 Maer geen snoder razernie/
 Van wanneermen willens raest/
 Of met schijn van reden dwaest
 Des zoo sijnder wel sommenken
 Die uw' ziekte in bedenken
 Stellen/offert ook noch raed
 Is booz een zoo groten quaed
 d' Alder-wijste der Doctoren/
 Geven schier de moed verlozen.
 Van boozwaer dit's al te hard/
 Booz die zoo verwezen werdt.
 d' Andze doch/ die noch wat hopen/
 Spreken meest van 't hoofd te droopen/
 Of te wijghen met een lap/
 Dat gemaekt in Dankop-zap.
 Andze sijnder/die nae Leijen/
 Daer de Schzappers vande Keijen
 Wonen/nu van lang geleen/
 Willen met dit vollick heen.
 Veel/end' ook experte Meisters
 Meinen met Helleboz-pleisters
 't Vrijhendt hoofd te brengen weer
 Totte al-gemeine Leer.
 Andze schzobben/andze boenen/
 Andze praetten van Ceroenen/
 Andze kleben op de kruin
 Kataplasmen van Aluin.
 Doch all' t' zaemen doenz' ons merken
 Datmen op het hoofd moet werken
 Eer het quaed vermeestert wordt
 Alzoo't in de hars'nen schoyt.

Maer

Maer dit sijn all' Medicijnen/
 Die deur schaemte/die dooz pijnen/
 Die deur hette/die deur kou
 Menig niet begeren zou.
 Niet-te-min/ alzoo'k wel wenschen
 Zou/dat van deez' arme Menschen
 d'Eene hier/ en d'ander daer/
 Van zyn quaed geholpen waer.
 Hebb' ick mijn verstand geslepen/
 En my dunckt/ ick heb begrepen
 Een remedij licht en zoet
 Tegens het Geneesse Noet.
 Weetse wat! Ick zal t u zeggen/
 En 'ken hoorzen t noit weer-leggen
 Vande beste Medicijns:
 't Is niet dan een Romer wijs.
 Wel verstaend' een dubb'len Romer;
 Of booz hen-luy die wat byzomer
 Van complexijn sijn/derd' half/
 Is hier d'alderbeste zalf.
 Zalf die diepen/zalf die heffen
 Zalf die rechten/zalf die effen
 Zalf die helder maken kan
 Hoofd en hart van yder man/
 Zalf met een woord/ die kan stutten/
 All' die zouken/all' die dutten/
 Iae die d'ragen als een tol
 Metten Bybel inden Vol.
 Zegt my nu (ick moet dat d'ragen)
 Of ghy wel uw' lebe-dagen
 Ergens oit bebonden hebt
 Een zoo heilsamen Recept?
 Die van zulke zoete struiken/
 En zoo licht was om te bzuiken/
 Die zoo lieflik/die zoo zeeg
 Brengen kon zoo veel te weeg?

Of ghy dan dooz zucht van Staeten/
 Of dooz dooft van rijke baeten/
 Of dooz liefde/ of dooz bzees/
 Of dooz krankheid van uw' vleesch/
 'kZeg dooz minne van Maistressen/
 Of om 's buiks wellust te flessen/
 Of dooz and're slimme tocht
 Tot verwarring waert gebzocht:
 Zoo houd'ick by nae dooz zeker/
 Dat ghy in een Rin/chen Beker
 Wederom zult vinden 't geen
 Ghy verlozen hadt dooz heen.
 'kZeg de menschelicke rede
 Die de wijn weer op zijn stede
 Bzal bzingen/nae mijn wensch/
 Removendo prohibens.
 Wel verstaende/ eert te laet is/
 Observandis observatis;
 Nae den Regel/en de Wet/
 Die den Hemel heeft gezet.
 En dit wouk/naer uw' begeren/
 Op het Prohibens glosseren.
 Doet ghy nu weer nae mijn eisch
 En maekt metten Keiser peis.
 Want daer schozt boozd-aen nu anders
 Niet meer/dan dat ghy malkanders
 Hevig op-genomen leed/
 Nu en t'alder rijd vergeet.
 Pieter heeft het spreek-woozd booz hem
 Odi Mem'rem Con.potorem
 Wasser iet weg dan te straf
 Drinkt dat met malkander af.
 End' hier mee zal ich u laten
 Binnen gaen/ om wat te praten
 Onder 't glaessen/offer claer
 Nocht niet goeds vergeten waer.

Maer/

Maer/ of ghy te lang verbeiden/
 Zoo wil ick hier van u scheiden:
 Wenschende aen Abacuk/
 End' aen Keiser goed geluk.
 Goed geluk mijn liebe Pieter!
 God de milde Zegen-gieter
 Die Tobiam leiden dee/
 Geef u d'eige Kaphel mee.
 Goed geluk! op dat wy mogen
 Weerom eens malkander oogen.
 Des ick u verbonden blijf/
 End' uw' handel onder-schijf.

Redelik Bescheid.

DRUCKER.

VAert vvel goede Leser! Maer alzoohier over-schoot een deel ledighebladeren; zoo heeft my goetd gedocht, ende niet vreemt vande lest getracteerde handeling, daer by te vougen dit naevolghende Gebed; om in tijde van Aflaet by yder Christen mensch gelesen te vvorden, 't sy in rijm, 't sy in proos, elk nae de smaek van zijn beste devotie.

GHEBEDT

Te spreken in tijde van
Af-laet.

O Alder-mildste ende goedertierenste Heer
re IESV Chziste! Schepper/ verlosser/ en
zaligmaker des wereldds! hier valt voor de
voeten van uw' hoogste Majesteit/ een al
te grooten Zondaer/ belast met een ontallic-
ke menigte van schulden/ daer mede hy uw'
Goddeliche goedheid vertoont/ den Hemel
ghekreit/ de Aerde ontsticht/ ende zijn eighen
ziel heeft gheschonden. Maer alder-genadig-
ste Heer/ al zoo uw' wille noit en was de dood
van den Zondaer/ hoe groot hy oock waere;
zoo hebde hy voor-komen metten onver-
dienden zegghen van uw' onghemete zoetig-
heid; hy voor ooghen stellende de gronwe-
len mijner zonden / d'onzekerheid mijns le-
vens/ de verbaerlickheid des doodts/ de stren-
gigheid uwer oordeelen / ende de onverdra-
ghelike scherpheid der tormenten / die de
misbruikers van uw' barmhertigheid tot al-
len eeuwen zullen bezuiren.

Hier over hebde hy mijn beweegt te erken-
nen mijn boosheid/ ende met een waerach-
tig berou te beschreuen de rijck-donnen
van uw' onspreekelike langmoedigheid / die
hy zoo langhen tijd tot betering verwacht/
ende ick zo verzwijmelick hadde versmaedt.
IESV! goede IESV! IESV d'alder-grootste/
d'alder-beste/ d'alder-rijcke/ d'alder-mild-
ste/ d'alder-zoetste/ d'alder-schoonste! te
laet hebbe ick u ghebeest / te laet hebbe
ick

ick u ghedient / te laet hebbe ick u bemindt;
 te vrong hebbe ick u vertoont / te langh
 hebb' ick u vergheeren. 'Tis my leed o Heer
 uit het binnenste mijnder zielen: En wen-
 sche dat die uiren noit gheteldt en waeren
 onder de uiren mijns levens / op de welke
 ick mijn vermat te over-tre'en het zoet be-
 vel van uw' alder-heiligste gheboden. Van
 hier van hebbe ick nu al-rede door uw' God-
 delicke gratie in bitterheid mijnder zielen/
 mijn schuld ghesproken voor u / ende voor
 den gheenen / die ghy last ghegheven hebt
 de zonden te vergheven / ofte te weder-hou-
 den / toe betrouwende uwe onverbzekelijke
 waerheid ghestandt te zullen doen inden He-
 mel / 't gheene over my / van uwen 't wegghen
 gedaen is opter Werde.

Maer nae-de-mael ick verzekert ben/mijn
 Heer ende mijn God / dat alle uwe wegghen
 sijn barmhartigheid en Gozdeel. Daer o-
 ver uwe Goddelicke rechtvaerdigheid ghe-
 woon is / vande bekeerde Zondaeren / nae
 de quijt-ghescholde schuld / tot verbetering
 van uw' alder-heiligste eer af te eischen een
 thdrelicke boete. Ende dat my de zelve /
 mids de menigte mijne zonden hier al te la-
 stig / ende naemaels als te lang zonden val-
 len om ghesuivert te werden / ende daer en
 tusschen verscheiden te blijven van uw' God-
 delick wezen : Zoo kome ick hier ander-
 mael voor den Throon uwer Genaden / bid-
 dende wel ootmoedelijk my noch meer en
 meer te willen wasschen int dier-baere bad
 van uw' alder-heiligste vergoten bloed: op
 dat ick beneffens de schuld / oock ontsla-
 ghen sijnde van mijn verdiende boeten /

voorz-aen nergheus anders op en lette / als om met een deugdelick leven te vermeerderen het pond van uw' in-gestorte gratie/ en met een blytigheid te lopen door den weg van uw' onbevleete geboden.

Mijn verzoek is groot/ ick ken't o goedertiere IESU! Maer noch grooter sijn de ongemete rijkdommen van uw' bittere Passie/ die ghy tot verzoeninge onzer zonden ghelaten hebt inde Cresoen uwer H. Kerken.

Gedenckt hier noch toe alder-ghenadigste Heer/ de verdiensten van alle uw' lieve Heiligen/ de gehoorzaamheid der Patriarchen/ als van Abraham uwen vrend / van Isaak uw' uit-verkozen/ van Jacob uw' beminde. Gedenckt de ghelatenheid van Moyses/ de liden-samigheid van Job/ de zachtmoedigheid van David. Ghedenckt de onnoselheid van uw' Doper Joannes Baptista / die hier zulken scharpen leven gheleidt / ende nochtans zoo harden dood gestorven is. Gedenckt den onvermoeden arbeid van uw' twaelf Apostelen/ die voor haeren ghetrouwen dienst/ hier opter aerden met Cruissen en Zwaerden geloondt sijn geweest. Gedenckt de verbuldigheid der Martelaren / de zorg der Confessoren/ de eenigheid der Herenijten/ de strengigheid der Clupsenaren/ de penitentie der Monicken / de verlatenheid der Weduwen/ de kuisheid der Maegden.

Ende in-zonderheid/ het onbevleete leven van uw' alder-gezegenste Moeder en Maegd Maria; wiens ootmoedigheid ghy aenziende/ witten Hemel ghedaelt/ haer maegdelicke schoot verkozen / ende ons tot een verlosser gebozen sijt.

Ende

Ende hoe-wel uw' Goddelicke mildheid/
mi meer als t'over gheloondt heeft in uw'
Hemelsche glozie/ alle het geene uw' uit-ver-
kozenen hier oit verdienden met uw' gratie:
Nochtans nae-dien ghy de deugdelicke wer-
ken/ ter oorzaken vande pijnelicheit daerze
mede gemengt sijn/ boven de verdienste/ noch
gegeven hebt een waerde van boldoeninghe
vooz de pijnen der zonden/ die het meerendeel
uwer Heiligen/ mids haer onnosel leven niet
van doen en hebben gehad: zoo ben ick ver-
zekert dat uw' Goddelicke vooz-zigtigheid/
die oock alle de hooft-haeren uwer vyzinden
teldt ende haere ghebeenten tot eenen toe be-
waerd/ te zaemen oock bewaerd ende op-
gesloten hebt inde Schat-kamer uwer Ker-
ken alle de boldoenelichheid/ die hen-luiden
over-geschoren is. Omme daer mede te zyn-
der tyd/ uw' Heilighen te eeren/ ende de ar-
moede van een deel beslommerde Zondaeren
te verbeteren.

Mids-dezen verzouk ick ellendig zondig
mensch/ dat uw' Goddelicke goedheid belie-
ve dooz gratie / uit deze onghemete schadt te
baete te komen de armoede mijnder zielen.
Ende tot af-rekeninge mijnder schulden van
waerden te houden/ den Af-laet/ die my by
den Thesozier uwer K. Kerken/ dooz magt
van zyn ontfange sleutelen/ van uwen t we-
gen gegeven is.

W' barmhertigheid o Heer is niet ver-
mindert/ noch uw' ghenade niet verkleindt.
Ghy hebt hier voortjds op t verzouk der
Ghelovighen van Cozinthen/ dooz den dienst
van uw' uit-verkozen bat/ wel quijt geschol-
den de boeten/ die den Bloed-schender hadde

berdient : Ende niet-te-min van waerde ges-
houden / de Af-laten die den verlochenaers
uws H. Naems / by de Bisschoppen uwer
Kerken op 't begheeren van uw' ghevanghe
Martelaren was vergunt : Ende lang daer
nae/voorz goed ghekent de Statien van uwen
H. vyzind Gregorius / ende de Cruis-vaerden
van uw' Vicaris Eugenius ; de zelve beves-
tigende deur teikenen / ende wonder-baden
van Bernardus uw' uit-verkozen. Aldus
vertrouwe ik uw' Goddelikke genaede gan-
schelicken toe; dat ghy nu oock van waerde
houden zult/ de gratie des Af-laets/ die deur
de bedieninghe van uwe H. Katholike ende
Apostolike Kerck/aen my kativige Zondaer
barmhartelick is gegeven.

O Heer ick schaem my wel te recht / dat
ick wel ghesadt hebbe waer mede uw' Ho-
ghe Majesteit te vertoornen ; ende nu niet en
hebbe waer mede / uw' Goddelikke recht-
vaerdigheid te voldoen. Maer wat is uw'
onghemete rijkdom ghebient met het uit-
terlick bederf van een arm Banckerottier ?
Wat is uw' almogende sterkheid beholpen
met het vertreden van een kruipende worm/
mettet berleppen van een weinig hois / met
het verdwijnen van een luttel schuims / met-
ten af-val van een bebedt blad / mette ver-
nietting van een dozre stoppel ? Heen Heer !
dit en sijt ghy niet gherwoon / wiens wezen/
goedheid ; wiens eighen / sparen ; ende
wiens ghezuick is op eene voet-val / quijt-
schelding te gheven van tien duisend ponden
schulds.

Goedertierenste IESU ! met dezen schul-
denaer valle ick mede te voet voer den
Thoon

Choon uwer ghenade: biddende uw' oogen te willen keeren vande menigvuldigheid mijnder misdaden; my wederomme te wasschen van mijne zonden/ende volkomenlick te reinighen van alle de over-blijffelen mijner boosheiden: op dat ick eens dooz de gunst van een volmaect perdon ganschelicken ghezuivert sijnde/ boozd-aen met een bezyjde ziel/ volkomentlick mag dienen/ lobben en dancken de waerdigheid van uw' Goddelicke ghenade. Die metten Hemelschen

Vader/ende den H. Gheest leeft

ende regneert tot inder

eeuwigheid

Amen.

GHEBEDT

Te spreken in tijde van
Af-lact.

O ^{I E S U} Harder goed/spring-ader van genade!
 Hier halt voor u te boet/ een Zondaer die belade
 Met schulden zonder end'/ bidt dat ghy uw' gezigt
 Wilt keeren van 't ghetal/ wilt wenden van 't ghe-
 wigt
 Des hoofheids/ daer med' hy uw' Goddelicke waerde
 Vertozendt/ en onteerd't heeft Hemel ende Aerde.
 Maer 't was uw' goedheid/ Heer! die nimmermeer
 de dood
 Van eenig Zondaer woudt / al waer hy noch zoo
 groot/
 Dat ick voor-komen met een onverdiende zegen
 Van zoetigheid/ berou kreeg van mijn slimme wegens
 Dat ick op uw' bevel/ gesproken heb mijn schuld/
 Voor hem hier opter Aerd'/ wiens woord ghy hou-
 den zult
 Van waerde daer ghy sit ten Hemel hoog verheben/
 Ten aen-zien vande magt/ die ghy hier hebt gegeven
 De Priesterlikke Oord/ om door uw' heil'gen Geest
 t' Ontbinden wes hier oit gebonden is geweest.
 Heer! dat all' d' Eng'len u hier over eeuw'lick loven!
 Maer nae-de-mael ick weet / dat uw' gherecht noch
 hoben
 De quijt-gescholde schuldt/ een boete is gewoon
 Te eischen vande ziel/ die uw' verheben Thoon
 Dorst stellen inde keur bene'en de Creatuiren;
 En dat ick my te zwak ken om te kunnen duiren
 Het alder-minste deel van 't geen ick hier verdien:
 Zoo val ick ander-mael voor u op bep mijn knien
 Van hart/en leden krom; en bidt dat ghy u rasschen
 Wilt

Wilt om mijn arme ziel / noch meer en meer te was-
schen

In 't kostelikke bad van uw' vergote bloed:

Op dat gelijck de schuld / alzo nu ook de boet

Vergeven / ick voord-aen op anders niet en lette

Van om te lopen door de paden uwer wetten /

Tot inde Hof-stee toe van uw' Heer Vaders Huis.

Och ! dit vermag toch wel de rijkdom van uw'

Cruis /

Daer d'ongemete prijs den menschen op verlosse.

Dit eischen noch daer toe wel d'aen-gename kosten

Van 't pijnelikt geduld der geenre die al-hier

Om u'end' om de deugd / nu water / en nu vier

Onschuldellikken le'en / lydsamelikken drougen.

Gedenckt den man van Hus / wiens pijnen over-wou-
ghen

Gelijck het zand der Zee / al 't geen hy had verdient.

Gedenckt den Benjami't / gedenckt uw' beste vriend /

Die wijlen door het geen hy in zijn lichaem bulde /

Wes aen uw' Cruis gebrek / volbodelick verbulde.

Gedenckt de harde boet / van d'eerste Jaeren af

Uws Dopers / tottet eind van zijn onrechte straf.

Gedenckt den arbeid van uw' eerste twalef boden /

En voor haer trouwen dienst haer alder-scharpsste do-
den.

Gedenckt de diepste stroom / gedenckt de rode bloed /

Zoo dier-baer in uw' oog / van 't Martelaren bloed.

Gedenckt de liebe zucht van zoo veel Confessozen ;

De onvermoeide zorg van Harders en Pastoren :

De Heremi'tse Cel / de kluisenaren vlucht /

Het Broederlick verdrag / de kloosterlikke tucht /

De Weuwelikke last / de kuisheid vande Maegden :

En zonderling van haer / die u hier zoo behaegde /

Dat ghy uw' hooge stoel liet voor haer reine schoot.

Doorwaer een groot verlaet / van all' die hen in
nood

Sebinden/om dooz 't geen zp hier onnosel dulde/
 Te quijten een groot deel van hun verbeurde schulden;
 Want / Heer ! hoe wel ick weet/ dat ghy (naer ons
 vertoont

Dw' Goddelikke wet) haer t' ober hebt geloondt
 Al 't geene zp hier oit verdient heeft in haer leven;
 Nachts/nae-dien ghy ook de deugden hebt gegeven/
 Een aen-zien vande last daer meeze sijn vermengt/
 Een waerde/om de straf die d'ondeugd mede bzengt
 Te zoenen; en dat zp/ als hebbend' uw' geboden
 Bequeten t' alder tijd/ zulks noit en had van node
 Tot schuld vaneigen boet : zoo ben ick zeker dat
 Ghy daer me'e hebt gerijkt de sterckelikke schat;
 Om die te zijnder tijd/t ontsluiten/dooz de handen
 Der geene die ghy hebt de sleutels/ en de banden
 Des Hemel-rijks gereikt/ tot boozdeel vande geene.
 Die met een murru hart/en neer gekromde le'en/
 Daer hun gesproke biecht/om Af-laet zouden zuchten.
 Het is roch al te claer/ Heer ! dat ghy op de tuchten/
 End' al wat daer in is/te zonderlingen let.
 Iae ist dat ghy bewaerdet / naer uit-wijs van uw'
 wet/

Tot een toe al 't gebeent van uw' verkozen binden;
 Hoe zou daer inde deugd der zelve/ iet te binden
 Van kunnen wezen/ 't welk uw' Vaderlikke hand
 Niet naerst' lik en bewaerdet als een lief-tallig pande
 Bp naemen/zoo wanneer uw' goedheid all' de haeren
 Van 't minste tottet meest ook teldt van sijn dienaren :
 Zoo datter niet zoo veel als een vergeten blijft.
 O IESV ! dit's de schat/daer uit uw' kerk gerijft
 Is van 't beginsel af/van Af-laet en genaede.
 Dit wast/daer op het oog sloug al die oit beladen
 Zijn ziel bondt met verband van op-geleide boet.
 Hier uit wast dat de straf die booz 't geschende bloed
 Van Paulo was gesteldt/van Paulo wierd' vergeben.
 En die in Vidoos Stad/by Cyprianus leven/

D had,

V hadden op de bank verzaekt/ en werden niet
 Van dooz dit rijk Cresooz/ontslagen van't verdziet.
 't Was d'onverdiende boet der vrome Martelaren/
 Die 't Bisschoplik gezag beweegde om te sparen
 Van wegen uws genaeds de wel verdiende Roe.
 In 't kort/wes oit uw' kerk tot deze tijden toe/
 Van stacy heeft vergundt/ van Cruis-vaerd heeft ghe-
 geven/

Is alles op de grond van deze schat geheben.
 Gelijk noch heden is 't Pardon 't welk uw' gemeent
 Dooz d'onbewoge stoel van Petrus wozt verleent:
 Daer van ick Zondaer ook met Chzistelik verlangen
 Dit gansch'er zielen jook een mijtsjen te ontfangen.
 Ick ken t/mijn zonden sijn veel meerder als het zand
 't Welk aenden Ouber leit van d'Africaense strand;
 Veel bitterder als roed/ veel roder als scherlaken:
 Maer aen-gesien het u beliest heeft mp te raeken
 Met zucht van waer berou/het diepste vande ziel;
 Daer over ick niet lang gele'en ter aerden viel
 Dooz u/en dooz de geen die ghy van uwen 't wegen
 Bevolen hebt de magt/gegeven hebt den zegen/
 Om los te maken wes bp mp gebonden was:
 En dat op mijn gebzek wel juist/de rijke kas
 Van Af-laet nu ontdaen/van grarp is ontsloten;
 Zoo'n wilt van deze gunst mijn aenzigt niet versto-
 ten.

Ick schaem mp wel te recht / dat ick als banche-
 roet/

Niet hebbende waer me'e/ hier booz u komen moet
 Maer ghy sijt d'eige/ die wel eer tien duizend ponden/
 Niet dan op een Gebed/ kondt schelden quijt van zon-
 den.

Met dezen armen knecht legg' ick hier me'e ter aerd:
 En bidde dat ghy spaerdt die sparens is onwaerd.
 Ep! laet uw' toozen mp den aem niet over-stolpen.
 Wat is uw' hoogheid met mijn ziel-verlies beholpen?

Wat

444 GEBEDT IN TYDE VAN AF-LAET.

Wat is uw' sterkheid met mijn ondergang gepast?
 'ken ben toch niet dan hop/ 't welck smozgens staet
 en wast/
 En' sabonts is verswelkt / dooz d'heette schijn der
 Sonnen.
 Een Dier is ras vertre'en/ een Doornse haest verwon-
 nen/
 Een bebednt blad ghebelddt/ een struikjen gras ghe-
 mait/
 Een bonkje viers geblust/ een water-bel verwaait:
 End' om een stoppel op het veld te doen verdzogen/
 En was ook noit van noo een Goddelik vermogen.
 Doch is uw' Rechterhand bera'endes niet-te-min
 Te wreken het mis daed van mijn verdzaide zin/
 Paer reden en nae recht van uw' geijkte schalen:
 Zoo hebt maer wat gedulds! end' ick zal u betalen
 Van 't gheen uit uwen naem / uw' kerk mijn heeft
 vergundt/
 Maer het zal wezen niet dan met uw' eigen munt.

DE TAFEL

vande

ROOMSCHE REIS.

Erste Handeling. Inhoudende
de by een komste van Abacuk
sijnen Broeder, ende Petrus Rei-
serius. Folio 1.

Redelik Bescheid, dienende
op de eerste Handeling vande Roomsche Reis.
fol. 7.

Twede Handeling. Of de Bevaerden oock
Schrift-matig sijn, ende gelijk-formig het ghe-
bruik vande primitive Kerk? fol. 11.

Redelik Bescheid op de twede Handeling.
fol. 26.

Derde Handeling. Dat de Bevaerden totte
Graven der Apostelen, niet alleen vry en sijn van
Afgodery; maer veel eer Schrift-matig, God-
vruchtig, ende conform het gebruik vande pri-
mitive Kerk. fol. 32.

§ 1. Of den Apostel Petrus oit te Romē
geweest is? fol. 35.

§ 2. Dat Petrus te Romē gesturven is. fol. 40

§ 3. Dat Petrus ende Paulus te Romē ghe-
martyrificeert sijn, genomen uitte getuigenissen van
alle den Kerkelicken Ouderdom. fol. 47.

Redelik Bescheid op de derde Handeling.
fol. 53.

Vierde Handeling. De eer vande Reliquien
der

T A F E L

der Heiligen in't byzonder verdedigt. fol. 65.

Redelik Bescheid op de vierde Handeling.
fol. 81.

Vijfde Handeling. Vande Aenrouping der
Heiligen. fol. 91.

Redelik Bescheid op de vijfde Handeling.
fol. 134.

Zeste Handeling. Vanden Paus van Romē,
opperste Dispenfier vande Mysterien Gods.
Zijn eer verdedicht teghens de Gereformeerde
Lastering van Antichriest. Met wederlegging van
de zeven Merkteikenen die de Lasteraers in hem
verziēren. fol. 142.

§ 1. Eerste Merk-teiken Antichristi, te weten,
af te vallen van't waer Geloof. fol. 145.

§ 2. Twede Merk-teiken Antichristi. Te zit-
ten inden Tempel Godes. fol. 146.

§ 3. Derde Merk-teiken. Zich zelven te ver-
toonē als een God. fol. 149.

§ 4. In wat vougen dat de Paus van Romē
hem uit geeft voor het hooft der Kerken? Ende
of hy daeromme gehouden moet worden voor
Antichristus? fol. 150.

§ 5. Vande Aenbedinge ofte Eerbiedigheid,
die den Paus van Romē bewezen wordt.
fol. 156.

§ 6. Van't Voet-kussen des Paus. fol. 164.

§ 7. Vande Stoel, daer de Paus van Romē
in gedragen wordt. fol. 170.

§ 8. Vande Veder-bossen, die te weder-
zijde vanden Paus ghewoon sijn ghedraghen te
wor-

T A F E L.

worden.

fol. 183.

§ 9. Vande ghecroonde Myter des Paus van Romen.

fol. 186.

§ 10. Het vierde Merk-teiken Antichristi. Zich te verheffen boven alle God.

fol. 191.

§ 11. Het vijfde Merk-teiken Antichristi. Christum I E S V M te lochchenen.

fol. 192.

§ 12. Het zeste Merk-teiken Antichristi. Valtiche Mirakelen te doen. 2. Theſſal. 2. 9.

fol. 193.

§ 13. Het zevende Merk-teiken Antichristi. Den onder-zaten een zeker Lidteiken ofte Characterinne te drukken. Apoc. 13. 16.

fol. 205

§ 14. Vaste Schriftuurelicke Preuven dat de Paus van Romen niet vat-baer en is, eenighe d'alderminste suspicie van Antichristus.

fol. 208.

Redelik Bescheid op de zeste Handeling.

fol. 212.

Zevende Handeling. Vande Voor-lopers Antichristi, tot bewijs dat Calvinus met zijn Gereformeerde Ministers aen allen Godvruchtighen groot nae-dencken gheven te wezen Antichristen, dat is, Voor-lopers Antichristi.

fol. 250.

§ 1. Eerste Lid-teiken der Voor-lopers Antichristi. Weg te nemen het altijd-duirende Sacrificium.

fol. 251.

§ 2. Twede Lid-teiken vande Voor-lopers Antichristi, weg te nemen de H. Schriftuur, of in't geheel, of ten deele.

fol. 255.

Derde

T A F E L

§ 3. Derde Lid-teiken vande Voorlopers Antichristi. Te schennen, te schaerden, ende weg te nemen de Sacramenten der H.Kerken.
fol. 259.

§ 4. Vierde Lid-teiken vande Voorlopers Antichristi. De deugden te vernielen, de goede werken uit te bannen; ende oorzaak te gheven tot alle boosheid.
fol. 266.

§ 5. Vijfde Lid-teiken vande Voorlopers Antichristi. God ende zijn Heiligen te lasteren.
fol. 272.

§ 6. Eerste Blasphemy. Vande Reformeerders. Dat Godt den Autheur ende oorzaak is van alle de zonde.
fol. 273.

§ 7. Twede Blasphemy. Dat deur een eeuwige onveranderlicke ordinantie Gods, eenighe menschen ghepredestineert sijn totte bederffenis, zonder eenige voorzichtigheid van misdiensten.
fol. 273.

§ 8. Derde Blasphemy. Dat de Menschen door een zekere verburghe kracht, ende beroeringe Gods, van binnen aen-gedronghen ende genoodzackt worden totte zonde.
fol. 275.

§ 9. Vierde Blasphemy. God beveelt, port, praemt ende verwekt de Duivel, om den mensch tot zonde te brengen.
fol. 276.

§ 10. Vijfde Blasphemy. God doet de menschen aen spreken om te verharden, &c. fol. 277

§ 11. Zeste Blasphemy. Christus en is voor alle Menschen niet gesturven.
fol. 278.

§ 12. Zevende Blasphemy. Christus heeft

T A F E L.

in zijn uytterste getwifelt aen zijn zaligheid, ghe-
wanhoopt, ende gevoelt de pijn der verdomden.
fol. 279.

§ 13. Achtfte Blasphemy. Het H. Sacrament
des Altaers is een Broodgod, den groten Baal,
den God Maozim. fol. 280.

§ 14. Negende Blasphemy. Het Beeld van-
den ghecruijften Chriſtus is hatelick ende ver-
vloetckelick. fol. 281.

§ 15. Tiende Blasphemy. De Heiligen met
Chriſto regnerende ſijn Mom-aenzigden, Beu-
len, Beesten &c. fol. 282.

§ 16. Elfde Blasphemy. Dat alle de Leeraers
der H. Kerken, van tien ofte twaelf honderd
Jaeren af tot de Reformatie toe, in't Geloof ge-
dooft hebben, Superſtitieus ende Afgodifch ge-
weeft ſijn. fol. 284.

§ 17. Twaelfde Blasphemy. De Katho-
like Roomſche Kerck is de Hoer van Babi-
lonien, ende haeren Paus de baere Antichriſt.
fol. 285.

Redelik Belcheid op de zevende Handeling
fol. 286.

Achtfte Handeling vanden Af-laet. fol. 295.

§ 1. Summa Summarum vande Gerefor-
meerde Argumenten tegen den Katholiken Af-
laet. fol. 305.

§ 2. Eerſte Voor-werp. fol. 307.

§ 3. Twede Voor-werp. fol. 308.

§ 4. Derde Voor-werp. fol. 308.

Ff

§ 5. Vier-

T A F E L

§ 5. Vierde Voor-werp.	fol. 309.
§ 6. Vijfde Voor-werp.	fol. 315.
§ 7. Zeste Voor-werp.	fol. 323.
§ 8. Zevende Voor-werp.	fol. 329.
§ 9. Achtste Voor-werp.	fol. 345.
§ 10. Leste Voor-werp.	fol. 358.
Redelik Bescheid op de achtste Handeling.	fol. 363.

Negende handeling. Inhoudende de Solutie vande Gereformeerde Argumenten teghens de Katholike Af-laten. Ende eerstelick op 't eerste Argument. fol. 369.

§ 1. Andwoord op het tweede Argument.	fol. 376.
§ 2. Andwoord op het derde Argument.	fol. 377.
§ 3. Andwoord op het vierde Argument.	fol. 380.
§ 4. Andwoord op het vijfde Argument.	fol. 383.
§ 5. Andwoord op het zeste Argument.	fol. 387.
§ 6. Andwoord op het zevende Argument.	fol. 389.
§ 7. Andwoord op het achtste Argument.	fol. 394.
§ 8. Andwoord op het negende Argument.	fol. 404.
§ 9. Andwoord op het tiende Argument.	fol. 408.
§ 10. And-	

T A F E L.

§ 10. Andwoord op het elfste Argument.
fol. 414.

§ 11. Andwoord op het leste Argument.
fol. 417.

Redelik bescheid op de negende Handeling.
fol. 421.

Eynde des Tafels.

